Otto Carius

Tiigrid poris
Tankikomandöri mälestused

Originaaltiitel:
Otto Carius. Tiger im Schlamm. Ein Tigerkommandant berichtet.

Druffel Vowinckel - Verlag, 1960; 6. Neu überarbeitete Auflage 2007.

Saksa keelest tõlkinud: Külli Puumeister
toimetaja: Lauri Suurmaa
Sisuline toimetus: Olavi Punga, Kai Willadsen
Keeletoimetaja: Signe Kure

Copyright © Grenader Kirjastus, Tallinn
tellimine ja info tel +372 6 817 200
info@grenader.ee
www.grenader.ee
ISBN 978-9949-448-34-0

Trükk: Greif OÜ

OTTO
CARIUS

TIIGRID PORIS

Tankikomandöri mälestused

GRENADER

Pühendan selle raamatu kamraadidele 502. raskerankipataljoni teisest kompaniist, mälestades langenuid ning meenutades elavatele meie igavest ja unustamatut sõprust, ja meie Eesti relvavendadele, kellega kõrvu võitlesime III SS-soomuskorpuse ridades Narva jõel, Sinimägedes, Lastekodumäe juures ning lääne- ja idakotis. Kahjuks ei õnnestunud meil venelasi lõplikult peatada. Minu enda ja minu võitluskaaslaste jaoks olid need idasõjakäigu kõige raskemad nädalad, nii kehaliselt kui vaimselt.

Kui õnnelikud olid Wehrmachti sõdurid, kui nad 1941. aastal Eestisse jõudsid ja nad vabastajatena soojalt vastu võeti. Ja kui pettunud me kõik olime, kui saime teada, kuidas ülbuse, suurushullustuse ja poliitilise rumaluse tõttu Eestilt jälle vabadus rööviti. Sellegipoolest mõtlesime nii mina kui ka paljud minu kamraadid, et me tahame kõigele vaatamata Narva rinnet hoida. Rõõmustan, et peale aastakümneid kestnud okupatsiooni on Eesti taas vaba. Loodan, et järgmised põlvkonnad peavad lugematu arvu eestlaste küüditamise ja esiisade ohvrid meeles.

Ma natuke kadestan igat riiki, kus rahvuslik iseteadvus ja traditsioon on enesestmõistetavad, kuna ise elan riigis, kus need on peaaegu kuriteod ning langenute austamine on peaaegu karistatav tegu.

Soovin Eestile ja meile kõigile rahulikku tulevikku!

Meie, rindesõdurid, oleme ühel meelel selles, et sõda on poliitikas kõige halvem alternatiiv!

Otto Carius
1. märtsil 2009

SISUKORD

Eessõna 7
Isamaa kutsub 9
Napoleoni jälgedes 12
Esimesed T-34d 15
Vanas väeüksuses 16
Katastroof 17
BretagneTs 21
„Tiigri" portree 22
Kiirmarsiga Leningradi rindele 25
Kaitselahingud Neveli all 30
Taandumine Narva alla 64
„Vana Fritz" 70
Narva all püsib rinne taas 76
Vaikus enne tormi 85
Ivan ründab 93
Mäss punkris 103
Operatsioon „Strachwitz" 106
Öö oli põrgu 119
Luule ja tõde 121
Ülistuslaul .Tiigrile" 124
Ebaõnnestumine ning lahkumine Narva alt 126
Rüütlirist haigevoodis 140
Saksa hävitajaid pole kohal 153
„Kohe väeossa tagasi tulla!" 157
Käsu täitmata jätmine mõistlikel kaalutlustel 158
Kaitselahingud Daugavpilsi all 166
Äkkrünnak 170
Hukatuslikud eriarvamused 176
Surmaga silmitsi 181
Kiire paranemine haiglas 188
Külas Heinrich Himmleril 192
Lõputu reetmine 199
Katastroof läheneb 200
Ruhri katel 202
Kaos suureneb 207
Kummaline linnakomandant 211
Lõpule vastu 216
Paganad on sageli paremad kristlased! 218
järelsõna 221

EESSÕNA

Käesoleva sõjamälestuste esimese versiooni kirjutasin ma üksnes meie 502. „Tiigrite" pataljoni kuulunud meestele.

Raamat ise sündis hiljem vajadusest aidata kaasa pärast 1945. aastat nii kodu- kui ka välismaal tahtliku ja ka tahtmatu laimu alla sattunud Saksa rindesõduri rehabiliteerimisele. Üldsusel on siiski õigus teada, millised olid sõda ja Saksa sõdur tegelikult.

Eelkõige aga on raamat mõeldud tankiväe kaaslastele. Meenutagu see neid raskeid aegu, mil me tegime täpipealt sedasama, mida relvavennad teistest väeosadest, ehk - täitsime oma kohust.

Mälestuste keskmes on 1944. aasta 24. veebruarist kuni 22. märtsini toimunud lahingud, mida võimaldasid niivõrd täpselt kirjeldada sõjategevuse käigus päästa õnnestunud ning minu käsutusse usaldatud diviisi ja korpuse lahinguaruanded, mille ma koju saatsin. Teiste lahingute kirjeldamisel kasutasin nii mälu kui ka dokumente.

Otto Carius

ISAMAA KUTSUB

„Ma tahaksin teada, mida te selle pisikesega peale hakkate?" küsis üks skatimängija. Nad istusid pundis, kohver põlvedel, ja üritasid nüüd lahkumist nöögete ja kaardimänguga kergemaks muuta.

„Mida te selle pisikesega peale hakkate..." - need sõnad käisid minu kohta. Seisin kupeeakna juures ja vaatasin tagasi Haardti mägede suunas, rong aga kolistas läbi Reinimaa ikka ida poole. Tundus, nagu lahkuks laev sadamast vastu teadmatusele. Aeg-ajalt kontrollisin, kas mobilisatsioonikäsk on ikka taskus: Posen[1], 101. jalaväe-täienduspataljon - jalavägi, väeliikide kuningas!

Seltskonna noorimana ei pannud ma siiski pahaks, et nad mind täismehe eest ei võtnud. Nad ei nokkinud ju paha pärast, vaid otse vastupidi, see oli mõistetav. Värbamiskomisjon oli mu kaks korda tagasi saatnud: „Ajutiselt kõlbmatu, alakaal!" Neelatasin kaks korda kõvasti ja pühkisin vargsi silmi. Jumala eest, lahinguväljal ei otsusta ju kilod!

Selleks ajaks oli meie armee oma võrreldamatus võidukäigus vallutanud Poola ja juba paar päeva kannatas ka Prantsusmaa meie relvade hävitavate löökide all. Seal võitles mu isa, kes kohe sõja algul vormiriided selga oli tõmmanud. Emal poleks nüüd vaja suurema majapidamisega tegeledagi, kui tal tekiks võimalus koos vennaga naasta hüljatud piiriäärsesse kodukohta. Ning mina pean tähistama oma 18. sünnipäeva Posenis - esmakordselt täiesti omapäi. Alles nüüd jõudis mulle kohale, kui õnnelik oli mu lapsepõlv tänu vanematele! Millal jõuan ma taas koju, et klaveri taha istuda, tšello või viiul kätte võtta? Veel mõni kuu tagasi tahtsin minna kõrgkooli muusikat õppima, kuid mõtlesin ümber ja huvitusin masinaehitusest, mistõttu soovisingi minna tankitõrjeüksusse, kus aga 1940. aasta kevadel vabatahtlikke ei vajatud. Minust pidi saama jalaväelane. Hea seegi, peaasi et lahingusse!

Pikkamööda saabus meie kupeesse rahu. Küllap oli igaühel vaja endas selgusele jõuda ning pikad sõidutunnid pakkusid selleks küllaldaselt võimalust. Kui me Posenis lõpuks kangetel jalgadel ja valutavate ristluudega ron-

[1] Poola Poznati. (Siin ja edaspidi joone all toimetuse märkused.)

gist maha tulime, olime õigupoolest rõõmsad, et ei pidanud enam mõtlema.

Meid võttis vastu üks 104. jalaväe-täienduspataljoni allüksus, mis viis meid rivisammul kasarmusse. Sõdurikorteris ei ole ilu just tähtsaim. Ruumi oli vähe ja ma sattusin 40 kaaslasega ühte tuppa. Isamaa kaitsjate üllad kohustused ei tulnud meeldegi, sest algas olelusvõitlus vanade olijatega, kellele olime kui tüütud segajad. Habeme puudumine muutis minu olukorra lootusetuks; kuna ehtsa mehelikkuse tunnuseks on ilmselt üksnes tugev habemetüügas, olin ma algusest peale kaitsesse surutud, kisaks kadestati mind, sest pidin ennast kõigest korra nädalas raseerima.

Sõjaväeteenistus oli ideaalne minu närvide tuimastamiseks. Gaasirünnakut treenides või harjutusplatside mudas püherdades olin mõelnud sageli tudengite ühiselamu Maximilianeumi[1] peale. Alles palju hiljem mõistsin ma säärase põhjaliku teenistuse väärtust. Paljudel juhtudel pääsesin ma tänu Posenis omandatud teadmistele ohtlikust olukorrast. Mõne tunni pärast oli kõik ebameeldiv ununenud, õppustel tekkinud viha sõjaväeteenistuse, ülemate ja iseenda rumaluse pärast haihtunud. Olime ju põhimõtteliselt veendunud selle kõige mõttekuses.

Õnnelik on see rahvas, kelle noorsugu nii innukalt isamaa eest lahingus se läheb ja võitleb nõnda ohvrimeelselt kui Saksa noored mõlemas maailmasõjas. Meid innustanud ideaalide kuritarvitamises ei tohi süüdistada noori sõdureid, nagu pärast sõja lõppu sündis. Praegusele noorele põlvkonnale soovime pääsemist sellesarnasest pettumusest, mida meie pidime kogema. Loomulikult oleks kõige ilusam, kui kord saabuks aeg, mil ükski rahvas ei vajaks igavese rahu tõttu üleüldse sõdureid.

Posenis oli mu unistus teha läbi terviklik jalaväelase põhikoolitus, milles ma aga pidin pettuma. Enamasti marssisime koormustega. Alates viieteistkümnest kilomeetrist, millele igal nädalal lisandus viis kilomeetrit - ja nii kuni viiekümneni välja. Kirjutamata seadus oli selline, et gümnaasiumi lõpetanute turjale pandi kuulipildujad. Ilmselt taheti minu kui kõige kidurama selli peal proovida, kus on mu jäärapäise teotahte piir. Pole siis ime, et ühel päeval jõudsin kasarmusse kõõlusepõletiku ja tuvimunasuuruse madavilliga. Edasisi jalaväelase katseid ei saanud ma Posenis enam sooritada. Meid viidi üle Darmstadti. Kodukoha läheduses näis kroonuteenistus olevat hoopis sõbralikum, lisainnustust andis ka lootus lühikesele nädalalõpupuhkusele.

Kui ülem ühel päeval tankiväkke kahtteist vabatahtlikku otsis, pakkusin ma ennast välja. Registreeruda said ainult automehaanikud, kuid kaastundliku naeratuse saatel võeti siiski ka mind selle tosina hulka. Ilmselt oli ülem rõõmus, et „poolikust" sõdurist lahti sai. Otsuse langetamisel ei olnud mu

[1] Asus Münchenis.

südametunnistus küll päris puhas: isa lubas mul minna ükskõik millisesse väeliiki, isegi lennuväkke, kuid tankid keelas kategooriliselt ära. Küllap nägi ta mind vaimusilmas juba piinarikkalt surnuks põlemas. Ja ometi olin viimaks mustas vormirõivas! Seda sammu ei kahetsenud ma iial, ning kui ma peaksin täna[1] uuesti sõduriks hakkama, tuleks kõne alla ainult tankivägi.

Vaihingenis asuvas 7. reserv-tankipataljonis sai minust veel kord noorsõdur. Minu tankikomandör oli allohvitser August Dehler, kes oli igati tubli mees ja hea kaaslane. Minust sai laadun Olime tohutu uhked uute Tšehhi tankide 38 T[2] üle. Tänu 37 mm suurtükile ja kahele Tšehhi kuulipildujale tundsime ennast enneolematult tugevana. Soomuse võimsusest vaimustuses olles me ei aimanudki, et veidi aja pärast muutub see meile kõigest moraalseks kaitseks: läbi häda pidas see vastu jalaväerelvade tulele.

Tankiasjanduse mängureegleid õppisime Holsteinis Putlosis, kuhu me lahinglaskmiseks harjutusväljakule tulime. 1940. aasta oktoobris formeeriti Vaihingenis 21. tankirügement, niis liideti Ohrdrufi õppeväljakul vahetult enne Venemaa sõjakäiku 20. tankidiviisiga. Soomusvägede koolituse läbisime ühistel õppustel grenaderiüksustega.

Kui 1941. aasta juunis puutumatu tagavara toidupakke välja jagati, siis teadsime, et nüüd läheb lahti! Enne transporti Ida-Preisimaale ei aimanud meist keegi, kuhu meid saadetakse. Ida-Preisi talumeeste kuulujuttudele vaatamata uskusime ikka, et meid saadetakse ainult piirikaitset tugevdama. Pidime aga pettuma. Putlosis olime treeninud sukeldumisvõimeliste tankidega, mis lähenesid rannikule vee all ja alles kalda lähedal pinnale tõusid. Seetõttu oletasime, et vastaseks on Inglismaa. Nüüd seisime Ida-Preisimaal, kuid kaua ei kistud kahtlustel meid piinata.

21. juuni õhtul liikusime piiri äärde, kus saime lõpuks teada eelseisva operatsiooni kohta. Väliselt olid kõik jäiselt rahulikud, ent sisimas äärmiselt erutatud. Öösel muutus ärevus peaaegu talumatuks ning kui koidikul pommitajad ja Stukad[3] Kalvarijast lõuna pool asuvast metsaservast üle meie diviisi ida suunas mürisesid, tagus meil süda kurgus. Meie ülema tankile paigaldatud raadiost kostis viis minutit enne X-hetke teade, et algab sõjakäik Venemaale. Peale mõne ohvitseri ja allohvitseri ei olnud meist keegi veel lahingus osalenud, lahinglaskmist olime harjutanud ainult lasketiirus. Usalduslikult vaatasime alt üles Raudriste ja rünnakumärke kandvatele manadele", kes näisid pealtnäha täiesti rahulikud. Sees hakkas keerama. Minu arvates pidi iga hetk algama venelaste tuli. Kuid kõik jäi vaikseks ning justkui lunastus jõudis meieni rünnakukäsk.

[1] Kuna käesolev tekst on kirjutatud enne 1960. aastat, siis tuleb seda autori mitmele väidete ja seisukohtade puhul ka silmas pidada.

[2] Panzerkampfwagen 38 (t) oli Tšehhi päritolu kergetank.

[3] Sööstpommitaja lunkers lu 87.

NAPOLEONI JÄLGEDES

Me murdsime lõuna pool Kalvarijat piiril paiknenud üksustest läbi ning olles õhtul 120 kilomeetri pikkuse sõidu järel Alytusse jõudnud, tundsime ennast vanade sõjameestena. Peatuse üle rõõmustasime sellegipoolest, kuna nüüd said päevasel marsil äärmise pinge all olnud meeled puhata. Relvad hoidsime laskevalmis, iga mees püsis oma kohal.

Minul kui laaduril oli kõige viletsam positsioon. Ma ei näinud absoluutselt mitte midagi ega saanud ninaotsagagi tunda värsket õhku. Kõrvetavas kuumuses oli tankis istuda täiesti talumatu. Iga ettejuhtuv talu tekitas ärevust ja sellele tuli läheneda ettevaatlikult, kuid ühtegi nendest ei vallutatud. Ootasin innukalt komandöri iga uut korraldust. Äärmiselt põnev tundus mulle tema kirjeldus esimestest langenud venelastest, keda ta oli näinud. Lootuse ja hirmuga ootasime esimest kokkupuudet vaenlasega. Nii kaugele ei pidanud asi jõudma: kuna me ei kuulunud eelüksusse, pidime lahingusse minema alles siis, kui pealetung takerdus.

Olime esimese päevaülesande korralikult täitnud ja jõudnud Alytuse lennuväljale. Õnnelikult koorisirne seljast üleni tolmused riided ja rõõmustasime südamepõhjast, kui leidsime viimaks vett, et ennast põhjalikult pesta.

„Nii plaanipärasena ma sõda küll endale ette ei kujutanud," ütles ennast mõnuga küüriv sihtur.

„Mugav sõda siin," puristas komandör, allohvitser Dehler, kui ta pea jälle ämbrist välja võttis. Eelmisel aastal oli ta sõdinud Prantsusmaal - mõtlesin sellele lootusrikkalt päev otsa, kui ma põnevusega, ent samas ka hirmu tundes oma esimesse lahingusse siirdusin.

Relvad tuli sõna otseses mõttes liiva seest välja kaevata ja tegeliku vajaduse korral poleks ükski kuulipilduja tulistanud. Lõime kõik jälle läikima ning sõime rõõmsalt õhtust.

„Teiste üksuste kamraadid on siin paraja sigaduse korraldanud," ütles sidemees relvade puhastamise ajal, vaadates metsaservas seisvate Vene lennukite suunas, mida meie lennuväe esimesed rünnakud olid veel maapinnal tabanud.

Olime ennast paljaks koorinud ja meie enesetunne oli ülihea. See viis mu mõtted tahtmatult nendele pildikestele, mida aastate eest hoolega suitsupakkidelt välja olime lõiganud ja albumisse paigutanud: „Välilaager vaenlase tagalas."

Siis aga hakkas äkki pea kohal vihisema. „Neetud!" kirus komandör, kes mu kõrval poris lebas. Ta ei pidanud silmas tulelööki, vaid seda, et olin pikali tema sõdurivõileibade otsas. Nii ebaromantilised olid meie tuleristsed.

Lennuvälja ümbritsevasse metsa peitunud venelased olid end selle päeva

esimesest ehmatusest kogunud ja hakkasid meid tulistama. Olime taas tankides veel enne, kui õieti taipasime, mis mäng siin käib. Ning siis sõitsime oma esimesse öölahingusse, otsekui oleksime seda aastaid harjutanud. Imestasin ka ise, kui rahulikuks me suutsime jääda isegi asja tõsidust teades.

Tundsime ennast vanade sõjameestena, kui aitasime järgmisel päeval Alytuse tankilahingus Neemenit forsseerida. Kuidagi meeldiv oli tunnetada, et vaatamata üksikute masinate rivist väljalangemisele olid meie tankid Vene lahingumasinatest üle.

Pealetung edenes kiiresti. „Pilsudski tee" hõivamisele järgnes läbimurre Vilniuse suunas. Olime uhked ja enesekindlad, sest juba 24. juunil oli Vilnius vallutatud. Uskusime, et oleme juba üht-teist kogenud, ega märganudki rünnakupingest tekkinud rampväsimust. Alles peatuspaigas kukkusime jalapealt maha ja magasime nagu surnud.

Me ei muretsenud eriti. Kes oleks suutnud pealetungi peatada? Ehk mee nutas mõni, et meie pealetung kulges mööda sama teed, mida kasutas omal ajal suur Prantsuse keiser Napoleon, kes 129 aastat tagasi andis selsamal kuupäeval ja kellaajal rünnakukäsu oma võitudega harjunud sõjaväele. Kas see kummaline kokkusattumus oli tõesti juhus? Või tahtis Hitler tõestada, et ei korda suure korsiklase vigu? Meie, sõdurid, uskusime igal juhul oma tegude õigsusse ja heasse vedamisse. Ja see, et me tulevikku ette ei teadnud, tuli sealjuures kasuks ning me olime täis tahtmist edasi tungida ja sõda ruttu lõpetada.

Leedu rahvas tervitas meid kõikjal vaimustusega. Meis nähti vabastajaid. Olime üllatunud, kui avastasime saabudes pea kõikjal, et juutide poed on tühjaks tehtud ja purustatud. Arvasime, et see oli võimalik ainult Saksamaal Kristallööl, ning mõistsime vihaselt hukka pöobli hävitustöö. Pidevalt edasi liikudes ei olnud meil aga aega selle üle mõtiskleda.

Juulikuu alguseni olime kaasatud jälituslahingutesse Daugava suunal. Deviis kõlas: „Sõita, sõita ja veel kord sõita, ööd ja päevad läbi." Juhtidelt nõuti võimatut. Peagi istusin ise juhiistmele, et üleväsinud kaaslasele mõni tund puhkust anda. Kui vaid seda kohutavat tolmu poleks olnud! Sidusime rätikud näo ette, et tee kohal hõljuvates tolmupilvedes oleks võimalik hingata. Olime vaateava kuulikindla klaasi juba ammu alla lasknud, et üldse midagi näha. Peen tolm tungis kõikjale nagu jahu, higist läbiimbunud riided kleepusid keha külge ja olime pealaest jalatallani kaetud halli kihiga.

Kõik oleks olnud talutavam, kui meil olnuks piisavalt joogipoolist, aga sellega oli lugu täbar: kaevud võisid olla mürgitatud, mistõttu oli nendest joomine rangelt keelatud. Nõnda siis sööstsime igas peatuspaigas kastist välja lompe otsima ja selle supi pealt riisuti roheline kiht. Nii sai vähemalt huuli niisutada ja taas natuke aega vastu pidada.

Tungisime peale Minski suunas. Pärast linnast põhja pool peetud lahingut moodustus esimene suurem kott, ületati Berezina ja sõideti Vitebski poole. Pealetungi tempo ei aeglustunud. Varustamine ei jõudnud enam õieti järele, ammugi mitte jalavägi, sammus ta siis kui tahes kiiresti. Keegi ei hoolinud maanteega piirnevatest aladest. Sinna jäid maha partisanid, keda hiljem pidime tundma õppima. Peagi jäid ka pagaritöökojad lootusetult kaugele ning kroonuleivast sai haruldane delikatess. Kuigi linnuliha oli küllalt saada, tüütas taoline ühekülgne menüü peagi. Mõtted kartulile ja leivale ajasid suu vett jooksma. Kuid pealetungil sõdurid, kelle kõrvus kõlavad eriteadaannele fanfaarid ja trummipõrin, ei võta midagi eriti traagiliselt.

See tabas meid 8. juulil. Mul tuli esimest korda tankist välja hüpata.

Meie tank oli kõige ees. Rünnak toimus maatasa põletatud Ulla juures, kuhu meie pioneerid olid üle Daugava ehitanud õhitud silla kõrvale pontoonsilla. Seal murdsime Daugava kaitsest läbi. Meid tabati just enne seda, kui jõudsime teisel pool jõge paikneva metsa servani. Asi käis välkkiirelt: tank sai pihta, metalliragin, kaaslase karjatus - ja kohe välja! Radisti istmele oli kukkunud suur tükk tankisoomust. Käsku ootamata väljusime tankist. Maanteekraavis tagasi roomates tõmbasin käega üle näo ning taipasin, et olin samuti pihta saanud. Radist jäi ilma vasakust käest. Kirusime habrast ja paindumatut Tšehhi terast, millest Vene 45 mm tankitõnekahur niivõrd kergesti jagu sai. Meie enda tanki soomuse tükid ja needid tegid rohkem kahju kui vaenlase mürsu killud.

Minu logisema löödud hambad lendasid peagi sidumispunkti prügiämbrisse, kilde aga näost ei eemaldatud, sest arvati täiesti õigustatult, et need tulevad ise välja.

Eesliinile tagasi sõitsin ma pöidlaküüdiga. Kuni Vitebski lähistel kompaniile järele jõudmiseni juhindusin põlevatest küladest. Lõõmav linn värvis öötaeva veripunaseks. Kui olime järgmisel päeval Vitebski hõivanud, tundus meile, et nüüd hakkab sõda tasapisi tõeliselt pihta.

Pealetung, kaitselahingud, hävituslahingud ja jälituslahingud vaheldumisi. Järgneva kolme nädala sündmuste kohta on mu päevikus vaid mõned read:

11.07 kuni 16.07: Pealetung Vitebski-Smolenski piirkonnas asuvate vaenlase vägede ümberpiiramiseks Demidovo-Duhhovštšina kaudu Jartsevo peale (Smolenski-Moskva kiirtee). Dnepri forsseerimise lahingud Ratšino juures;

17.07 kuni 24.07: Kaitselahingud Jartsevo ja Vopi ümbruses. Kaitselahingud Vopi-Votrja positsioonil. Hävituslahingud Smolenski kotti suletud vaenlase vastu:

25.07 ja 26.07: Jälituslahingud Daugava ülemjooksul;

27.07 kuni 4.08: Kaitselahing Jelnja ja Smolenski lähistel;

Kaitselahingud Vopi jõe ääres ja Belõi all.

Nende lahinguandmete kuiva loetelu taga peituvaid kannatusi oskab mõõta vaid see, kes tollastes heitlustes ise osales. Kõrvalseisjas võib nende kirjeldus tekitada kahtluse, et tegu on liialdustega. Seepärast lubage mul nendest lähemalt rääkida, kuna ise tollal neid lahinguid pealt näinud laadurina ei ole ma võimeline andma ülevaadet toonastest operatsioonidest.

Me kõik pingutasime ja leppisime ebameeldivustega, kuna olime veendunud, et õnnestumine on võimalik vaid siis, kui kõik kaasa löövad ja kogu jõud mängu pannakse.

Mõnikord katkes kannatus, kui keegi keeldus oma ülesandeid ja kohustusi täitmast. Ükskord vandusime pärast kuuma võitluspäeva koledal kombel, kui saime teada, et sellal kui meie kuivanud kurgud asjatult joogivett ootasid, võttis pataljonikomandör meie kohviveega vanni. Ülema uskumatu käitumine käis meil üle mõistuse. Kuid kujutlus vannis istuvast ülemast pakub nii ohtralt ainet pilgeteks ja sõdurinaljadeks, et peagi nautisime asja lõbusat külge.

ESIMESEDT-34d

Meile mõjus masendavalt uudis venelase esmakordsest rünnakust T-34ga! Olime tõeliselt üllatunud. Kuidas võis juhtuda, et seal kõrgemal pool ei teatud midagi selle suurepärase tanki olemasolust? T-34 pani meid kõiki oma hea soomuse, ideaalse kuju ja võimsa 76,2 mm pikaraudse suurtükiga värisema ning seda kartsid kõik Saksa tankid kuni sõja lõpuni. Mida me pidime nüüd nende meie mehi hulgakaupa ründavate masinatega pihta hakkama? Oma kahuritega suutsime Vene tankidele vaid koputada, sees aga võisid venelased rahulikult skatti mängida. 37 mm kahur oli toona meie kõige võimsam tankitõrjerelv. Heal juhul võisime T-34 torni tabada, torni kinni kiiluda ja tohutu vedamise korral tanki võitlusvõimetuks muuta. Olukord ei andnud just palju lootust.

Ainus päästja oli 88 mm õhutõrjekahur, millega võis ka sellele uuele tankile mõjusalt vastu astuda; seetõttu hakkasime peagi varem nii mõnigi kord naeruvääristatud õhutõrjekahurit väga hindama.

Ivan otsekui tajus me hämmingut ja ründas neil päevil rindel suure hurraaga. Algul arvasime, et meie jalavägi ründab innukalt, saime aga ruttu targemaks. Kui Moskva oli meie meelest juba haardeulatuses, hiilis meisse kartus, et selle sõjakäigu kiire lõpuga ei saa enam kindlalt arvestada...

Kui sain 4. augustil 1941 marsikäsu Erlangeni 25. tanki-reservpataljoni, segunesid minus kergendustunne ja masendus. Kolme päeva eest olin oma vormirõivaste õlakutele lisanud allohvitseripaelad.

Erlangenis sooritasime auto- ja tankijuhieksamid ning jõudsime seejärel Berliini lähedale Wünsdorfi, et osaleda 8. ohvitseride kursustel.

1. veebruaril 1942 sain teada, et ma ei läbinud kursust. Ilmselt ei võtnud ma asja piisavalt tõsiselt, nagu ka Gert Meyer ja Klaus Waldenmeiergi meie rühmast. Peale selle poleks ma tohtinud esitada järgmist küsimust: „Kas reservohvitserid on samuti inimesed?" Tundsin end kohustatuna seinatahvlile oma kahtlusi usaldama, kuid see küsimus ei leidnud ülemate heakskiitu. Nii lõpetasimegi kursused veeblite ja kadettidena, ilma et oleksime sealjuures pahased olnud. Vastsed leitnandid pidid nimelt jääma teenistusse reservvägedesse, meid aga viidi kohe vanasse rügementi tagasi.

Meid läkitati lohutussõnade saatel teele. Vaneminspektor, keda me kõik austasime, kuna ta oli isiksus ja tegi oma tööd südamega, ütles hüvastijätuks, et usub meie edusse rindel, kus me kindlasti suudame oma sobivust ohvitseriks paremini tõestada. Tal oli õigus. Ma meenutan teda tänaseni ja õnnitlesin mõttes bundesveeri, kui sain teada, et kolonel Philipp on Andernachi väljaõpperügemendi komandör.

VANASVÄEÜKSUSES

Leidsime oma rängalt räsitud rügemendi Gžatskist talvepositsioonidelt. Tanke jätkus veel kõigest ühe kompanii jagu, ülejäänud kaotati kurikuulsa 1941./42. aasta talve taandumislahingutes. „Teid me ootasimegi," tervitasid meid kamraadid. „Näidake nüüd ometi, mida te olete õppinud!" Aimasime nende tähendusrikast irvitamist kuuldes halba. Saime ülesande tegutseda lumekoristuskomandodes, mis pidid rünnaku ajal tankide ees teed puhastama, et need kinni ei jääks. Viibida mustas vormirõivastuses tankide ees lumel - see oli tõesti peenike värk! Vastu ootusi läks kõik hästi. Meie olukord oli siiski parem kui tankisti vormis rünnakule suundunud kaaslastel.

Kadedusega nägime ikka ja jälle, kui hästi olid venelased meiega võrreldes varustatud. Rõõmustasime südamest mõne kodumaalt täienduseks saabunud tanki üle. 10. kompanii varustati tankidega täielikult ning lõpuks oli mul võimalik asuda oma rühma etteotsa. 1942. aasta märtsist kuni juuni lõpuni pidasime venelaste vastu kaitselahinguid Gžatski talvepositsioonidel ja Vjazma idaosas, seejärel aga paigutati meid ümber Sõtševka piirkonda, kust suundusime rünnakuile Belõist ida poole.

Nende lahingute ajal esitati mind edutamiseks, kuid paar päeva hiljem oleksin äärepealt oma pagunitest taas ilma jäänud.

Minu rühm seisis metsateel. „Kena kant!" hüüdis tankijuht ning tal oli õigus, sest igast ilmakaarest paistsid üksnes mets ja võsa. Teisel pool teed

algas eikellegimaa. Tee ääres seisis tankitõrjekahur. Vähesed jalaväelased jagati meie vahel ära. Minu nelja tanki juhid ja laadurid olid parajasti sööma minemas ja mu mõtted tegelesid juba toiduga, kui algas tulevärk ja venelane ründas. Meeskondadest puudusid pooled mehed ning ükski tank ei olnud lahinguvalmis. Kaotasin kannatuse, asusin juhi kohale ja sõitsin mööda metsateed tagasi. Teised minu kolonni tankid järgnesid, sest arvasid, et side on katkenud. Nad juhindusid käsust järgneda taolistel puhkudel rühmajuhi tankile.

Paarsada meetrit sõitnud, sain aru, millise jama ma olen kokku keeranud. Tankitõrjekahuri meeskond ja käputäis jalaväelasi kaotasid minu lahkumisel viimsegi toetuse. Pöörasin ruttu otsa ringi ja jõudsin endisele positsioonile tagasi. Vaprad jalaväelased olid kaevikutes rahu säilitanud ning rünnaku juba tagasi löönud. Tankitõrjekahuri sihtur ütles mulle: „Kuulge, kangelased, kui teil kõhutuul tõmbab, siis pole küll vaja eesliinile tulla!" Seisin nagu vaene patune ja kinnitasin, et midagi selletaolist enam ei juhtu.

Tundsin seda ehmatust kontides veel mitu päeva hiljemgi. Kui kiiresti tekkis niisugune lühiühendus ja kui jubedalt see oleks võinud lõppeda! Loomulikult oleksin pidanud kohale jääma, ehkki me ei olnud ründamiseks valmis. Asi jõudis mulle kohale paari minutiga, kuid viga oli sõitma hakates juba tehtud. See lugu oli hea õppetund ja püsis mul alati meeles, kui pidin edaspidi alluvaid hindama. Olin rõõmus, et sain oma vea parandada, enne kui meie üksus Orjolist põhja poole ümber paigutati. Vähemalt oli mu südametunnistus edutamist oodates puhas. Enne aga pidin staabikompaniis pioneerirühma juhina seda eriala tundma õppima.

KATASTROOF

Lesisime rindest kaugel punkrites. Ühel hommikul hüüdis mind ärritatud ülem: „Kuulge, Carius, vaadake - see on nagu kinoringvaade! Kas see on võimalik!?" Värskelt varustatud Luftwaffe välidiviis liikus meie öömajast mööudes rinde poole. Mul hakkas süda rinnus kloppima, sest see nägi välja nagu muinasjutt. Leivakotist kuni kahurini oli kõik uus. Me nägime relvi, mida tundsime seni üksnes kuulu järgi: kuulipilduja MG 42, 75 mm pika rauaga tankitõrjekahur ja muudki imestamapanevat. Nendega ei saa tõesti midagi valesti minna ning see andis lootust, et ka meie üksused saavad lõpuks korraliku uue varustuse. Need eesliini poole veerevad üksused pidid garanteerima meie rindelõigus rahuliku talve.

Ülemal tekkis muidugi kiusatus neid uhkeid relvi lähemalt näha ja me sõitsime rindejoonele luurele. Seal käis suurejooneline askeldamine. Meile

tundus, nagu viibiksime väljaõppeplatsil. Allohvitserid kandsid uhkeid nokkmütse, sõdurid asusid veidi nõutult ja igavledes positsioonidel. Valitses täielik võitluspaus, ja kuulipildujad MG 42 olid uuesti sisse pakitud, et neid mitte kahjustada. Sõdureid ei õnnestunud kuidagi pehmeks rääkida, et nad neid tundmatuid imeasju ka meile näitaksid. Meid valdas halb eelaimus. Mis juhtub siis, kui venelane ründab? Ta on positsioonidest läbi murdnud juba ammu enne, kui relvad jõutakse lahinguvalmis seada.

Meie kartused said üsna pea tõeks. Ühel hommikul ärkasime kirde suunast kostva madala mürina peale. Kuulatasime mõne minuti, siis aga ei pidanud punkrites enam vastu. Jäine lumetorm lõi meil hinge kinni ja puhus peaaegu pikali. Venelastele oli see ideaalne rünnakuilm. Häiret ootamata äratasime kompanii. Meie eelaimus läks täide - varsti teatati venelaste läbimurdest.

Luftwaffe ahastava diviisiülema leidsime oma positsioonilt. Ta ei teadnud talle alluvate üksuste asukohti. Vene tankid tegid kõik maatasa, enne kui tankitõrjekahurid jõudsid üldse tule avada. Ivan oli viimse kui ühe uue relva sõjasaagiks võtnud ning diviis oli kõigi nelja tuule poole laiali pillutatud. Õnneks jäi vaenlane lõksu kartes pärast esialgset kiiret edu seisma ning meie rügement suutis suure vaevaga läbimurde tõkestada. Valitses kohutav segadus.

Kui grenaderiüksus küla poole marssis, lehvitasid neile Saksa Luftwaffe vormis mehed, kes aga seejärel kohe kohutava tule avasid - venelased kandsid nimelt sõjasaagiks saadud talverõivaid. Meile anti käsk tulistada Luftwaffe mundris mehi, sest need said olla ainult venelased. Selle käsu ohvriks langesid aga kahjuks ka meie purustatud ründesalkade mehed. Kui järgnevatel nädalatel kuulsime MG 42 tärinat, võisime mürki võtta, et laskja on venelane. Ise me ei olnud veel saanud kasutada ühtki sellist kuulipildujat ning meie grenaderid pidid enamasti piirduma ainult venelastelt saagiks võetud relvadega.

Meid ajas marru mõte vastutavate inimeste saamatusest - nad oli täiesti kogenematule ja puuduliku väljaõppega väeosale parimad relvad välja jaganud ja selle siis kohe rindele paisanud. Kui hea oleks meil olnud neid inimesi ja relvi rakendada järgnevate nädalate ründe- ja kaitselahingutes Beljajevi-Kozelski-Suhhinitši joonest lõuna pool!

Värske leitnandi ja pioneerirühma ülemana osalesin ühes väga jubedas rünnakus. Meie ülesanne oli tankide teelt miinid kõrvaldada. Ma imestasin ka ise, et pääsesin kõigest käekrümustusega. Oskasin nüüd pioneeriüksuste tööd hinnata.

Olin rõõmus, kui mind tagasi vanasse kompaniisse paigutati. Kohtasin seal oma endist komandöri August Dehlerit. Temast oli vahepeal saanud

veebel ja enesestmõistetavalt sõitsime ühes rühmas. Need rünnakud, milles me nüüd külg külje kõrval osalesime, tõid meie pataljonile kaasa suurimad kaotused sõjakäigu algusest saadik.

Venelased kasutasid ohtralt tankitõrjepüsse, mis suutsid läbida kõikide meie tankide soomuse. Kaotused olid väga rängad. Paljud kaaslased said tankis surmavalt haavata või pääsesid raskete vigastustega. Öiste rünnakute ajal olime kui peata kanad. Venelased lasksid meid hästi lähedale, ja kui me neid viimaks märkasime, oli juba hilja ennast kaitsta, sest tankioptika ei võimaldanud öösel täpselt sihtida.

Peaaegu täieliku kaitsetuse tunne tõmbas meie närvid viimseni pingule. Õnneks saabusid sel ajal kodumaalt esimesed vähesed 75 mm pikaraudse kahuriga tankid Panzer IV ja tugevama soomustusega tankid Panzer III, millel oli 50 mm pika rauaga kahur. See oli otsekui lootusekiir, mis meile Venemaal nii tihti silmapiiril oli terendanud. Olime olnud täiesti meeleheitel ega usaldanud enam oma tanke. Nüüd kogusime taas veidi julgust ja kannatasime ära viimase ebaõnnestunud rünnaku Plavski kaudu Belevile.

Vahepeal jõudis kätte 1943. aasta jaanuarikuu ja ma tahtsin veel enne peatset puhkustekeeldu kodumaale jõuda.

Minu ärasõidu eelõhtul juhtis August Dehler kõva pakase eest maasse kaevatud tanki süvendist välja. Viltides Dehler libastus jäätunud teekallakul, kukkus vasaku tankiroomiku ette ja takerdus sellesse, tankijuht aga ei märganud midagi. Meeskonna kisa peale peatati küll tank kohe, kuid roomik oli juba jõudnud Dehleri reieni ning mees suri silmapilkselt, ilma et oleks häältki teinud. Nii kaotasin ma ühe oma parima sõbra.

Nüüd olin tõesti valmis puhkusele minema. Ootasin rõõmuga kodumaale ja vanematekoju jõudmist. Aga saatus oleks otsekui mu õnnele vastu seisnud, sest varsti sain telegrammi teatega minu üleviimisest 500. reservpataljoni. Murdsin pettunult pead selle üle, miks mind enam oma vana kompanii juurde tagasi ei lubatud.

Segaste tunnetega jõudsin Putlosi, olles kindel, et pean jälle laskmiskursustele minema, kuigi oleksin selle asemel palju meelsamini rindele vana üksuse juurde tagasi sõitnud. Alles komandantuuri ilmudes sain teada, et rindekogemustega ohvitserid ja mõned idarinde kompaniid said siin väljaõpet uuel tankil „Tiiger". „Tiigrist" rääkisid äkki kõik, kuigi keegi ei teadnud midagi täpsemat. Olime näinud paari sama tüübi eelmist mudelit, mis aga ei meeldinud meile eriti.

Kursusi juhendas kapten von Lüttichau. Tundsin teda sõjakäigult Venemaale. Mulle ei meeldinud, et ta määris mulle kaela kasiinoohvitseri koha.

[1] Loe: 'lank IV ehk Panzerkampfwagen IV, sama Panzer I—III puhul.

Kedagi nooremat polnud võtta ja mul polnud midagi parata - nitševoo[1]! Alles hiljem taipasin, et see koht oli mulle õnnistuseks.

Kolisime ümber Paderborni, kus asus 500. reserv-õppepataljon, mis hakkas tulevikus vastutama kõigi ..Tiigritega" varustatud üksuste eest.

Kasiinoohvitserina sain tuttavaks kapten Schoberiga, kelle kompanii saabus Venemaalt ümberõppele. Von Lüttichau kui tema hea sõber andis mulle selgesõnalise käsu täita kõik Schoberi soovid alkohoolsete jookide hankimise asjus. Schober võttis meelsasti tilgakese ning ilmus mu juurde peaaegu iga päev, sest minu käes olid hoiul napid alkoholivarud. Aja jooksul õppisime teineteist tundma ja hindama. Ma tajusin, et olen talle sümpaatne, ja mitte üksnes Prantsuse vermuti lisaportsjonite tõttu. Istusime sageli koos tema kompanii sõduritega. Olin üliõnnelik, kui ta ühel heal päeval küsis: „Carius, kas te tahaksite minu kompaniisse tulla?" ..Täidan käsku, kohe, härra kapten!" Ma ei suutnud oma õnne uskuda: esialgu moodustati vaid kaks kompaniid, järelikult oli kogu ohvitseride kursuselt vaja kõige enam kuut meest. Ja mina olin nende hulgas! Minu ettepanekul võttis Schober oma asetäitjaks ülemleitnant von Xi[2], keda ma juba 21. rügemendist teadsin.

Kohe pärast seda ümberpaigutust vabastati mind lõpuks kasiinoohvitseri kohalt. Schober oli kõva napsitaja ja arvatavasti varustas ta muu hulgas alkoholiga ka kogu kompaniid. Kui mõne tähtsa nina vastuvõtuks nõuti pudelit, tuli mul ..aupaklikult" teatada, et järel pole enam piiskagi. Noh, vähemalt ei pidanud mu järeltulija varusid üle võtma - üleandmine käis lihtsalt!

Sain nüüd täielikult pühenduda kompaniile. Kui Schober mind esitles, meenusid mulle taas kaassõdurite märkused sõjaväkke astumisel. Mul ei lähe iial meelest ülemveeblite Riegeri ja Delzeiti näod. Hiljem kirjeldasid nad oma esmamuljet, mis tipnes konstateeringuga: „Kuule, mees, kust sa selle alaealise välja õngitsesid?"

Loomulikult oli võõral rindesõdurite seas raske usaldust võita. Kuid mul läks hästi - juba enne Prantsusmaale „Tiigrite" järele sõitmist olin ma väeosaga kokku kasvanud, otsekui oleksin alati nende hulka kuulunud. Kahjuks kutsuti kapten Schober ära, sest talle anti käsutada pataljon. Tema lahkumiskõne, milles ta palus meestel usaldada mind sama palju kui teda ennast, jäi mulle kauaks meelde ja sai mulle kohustuseks.

Täitsin oma kohuseid kogu südamest ja pärast paarikuist teenimist osutusime pataljoni teistest kompaniidest edukamaks, kuna meil olid väiksemad kaotused. Kui Schober kompanii kapten Radtkele üle andis, ei julgenud ma seda lootagi. Kolmandat kompaniid juhtis kapten Oehme, esimene aga omandas alates 1942. aasta sügisest kogemusi „katsekompaniina" idarinde põhjalõigus. Pärast komplekteerimist pidime siirduma Leningradi lähistele.

[1] Mitte midagi (vene k).

[2] Carius on ülemleitnant von Schilleri kohta kasutanud kogu tekstis lühendit „v. X."

BRETAGNEIS

Esialgu liikusime siiski lääne suunas, Ploermeli Bretagneis. Kompanii majutati mahajäetud ja lagunenud mõisa, ülem ja tema asetäitja elasid linnas erakorteris. Isiklikult eelistasin elada koos kompaniiga. Enne lahingusse suundumist oli ju vaja üksteist tundma õppida. Kompanii oli selle eest tänulik, mistõttu talusin rõõmuga kõiki ebameeldivusi meie „lossi" väikeses umbses pugerikus.

Takistusi kohtasime juba sissekolimisel - vana tall tuli korda teha, enne kui see võis meile peavarju pakkuda. Polnud ei puupõrandaid ega narisid. Tahtsin kord meestele paar põhupalli varuda, kuid naabertalus keelduti ilma komandantuuri loata mulle midagi andmast. Sõitsin siis linna komandantuuri, kuid see oli juba kinni. Kirjutasin talumehe rahuldamiseks ise tõendi. Kohe tuli pataljonist kaebus. Mind päästis üksnes peagi ees ootav idarindele saatmine - muidu oleks mulle riisumise või millegi selletaolise eest kohtuasi kaela määritud. Meenutasin seda tihti pärast sõda, kui olin näinud, kui hämmastavalt lihtsalt Prantsuse okupatsiooniväed meid oma vajaduste katmiseks enda huvides ära kasutasid.

Sain sellal oma südametunnistusele ka ühe sõjakuriteo kohtuotsuseta mahalaskmise näol. Linna ääres lasketiirus oli käes minu järjekord, kui naabertalu kukk jooksis üle laskeraja. Oli küll antud korraldus loomad laskmise ajaks kinni panna. Ma olin juba püssi välja sihtinud, kui minu ja märklaua vahele ilmus kukk. Komandör hüüdis veel midagi, kuid liiga hilja. Niikuinii poleks ma loobunud märklaua poole sihtides kõikide rõõmuks kuke pihta laskmast. Ta käis paar korda uperkuuti, mistõttu polnud sealt enam söögikski suurt midagi võtta. Ülem tegi mulle parajasti peapesu, kui jooksis sõimates kohale kalli kadunukese perenaine. Teda ei rahustanud ka raha, sest tema jutu järgi oli kadunuke küla parim kukk.

Prantsusmaal viibimise juurde käis loomulikult ka punane vein, mis meeldis eriti meie kompanii austerlastele. Peaaegu igal õhtul pidin end taas kord üles ajamaja neid voodisse talutama. Kuna üle poole kompaniist moodustasid juhtide, sihturite ja tankiülematena teenivad allohvitserid, ei olnud valveallohvitser enamasti võimeline asja lõpetama ja ma pidin seetõttu peaaegu alati isiklikult keelutunni välja kuulutama. Kuid ka see õnnestus alles pärast pakutud klaasi tühjendamist ja Viini laulukeste kuulamist.

Kohustuslikku drilli ei võtnud me eriti tõsiselt ja teesklesime ülema nähtavale ilmumisel agarust, et mitte ebameeldivalt silma torgata. Ma olin muuseas õnnelik koos oma meestega veedetud paari muretu päeva üle enne rindele minekut.

Hakati koostama transpordisalku, kes pidid „Tiigrid" Saksamaalt ära

tooma. Ühe salga tankide kohaletoomine usaldati minule. Nii sinna- kui ka tagasisõidul tegin peatuse Pariisis. Linn ja sealsed elanikud huvitasid mind suhtlemisraskustele vaatamata väga. Ma imetlesin prantslaste suhtumist. Jumal ise teab, et nad olid sõja kaotanud, kuid nad ei halvustanud oma sõdureid ühegi sõnaga. Meie ees vältisid nad igasugust kriitikat. Kaotatud sõja järel iseenda poriga loopimine pidi jääma meie, sakslaste eesõiguseks.

Pariisis pidasid meie sõdurid end ülal nii, nagu oleks sõda juba võidetud. Selline käitumine tundus ebaloomulik, kuna ma ei suutnud unustada, et juba mõne nädala pärast peame taas venelastega sõdima.

„TIIGRI" PORTREE

Tagasisõidul suutsime muidugi mõelda ainuüksi uuele tankile. Kuidas „Tiiger" käituma hakkab? Väline kuju oli küll kõike muud kui ilus ja meeldiv: mõjus töntsakana, peaaegu kõik pinnad olid vertikaalsed, ainult ninaosa oli keevitatud kaldu. Ümarate vormide puudumise korvas tugevam soomustus. Paradoksaalsel kombel tarnisime venelastele vahetult enne sõda suure hüdraulilise pressi, millega neil õnnestus oma T-34 ja T-43 nii elegantselt voolujoonelisena toota. Meie relvaeksperdid ei pööranud sellele tähelepanu, sest nende meelest ei oleks nii paks soomus ealeski vajalik olnud. Nüüd pidime leppima tasapindadega.

Meie „Tiiger" polnud küll just iludus, kuid selle head omadused äratas vaimustust. Seda oli sama lihtne juhtida kui sõiduautot ja kahe sõrmeliigutusega sai tõsta võimsuse 700 hobujõuni. Kaal oli 60 tonni, kiirus 45 km/h maanteel ja 20 km/h maastikul. Tanki säästmiseks sõitsime maanteel siiski ainult 20-25 km/h ja maastikul veelgi aeglasemalt.

Loomulikult vastutas masina lahinguvalmiduse ja korrasoleku eest kõige rohkem tankijuht. See mees pidi olema asjalik ning juhtima mitte istmiku, vaid peaga. Kui mees oli terane, ei jätnud „Tiiger" teda iial hätta. Suurepärasel tankijuhil (teistsuguseid „Tiigrite" peale ei lastudki) pidi olema ka maastikuUmnetus. Ta pidi õigesti liikuma ja alati vaenlasele ka komandöri etteütlemiseta parima nurga all vastu astuma. Ainult nii oli tankikomandöril võimalik täielikult vaenlasele pühenduda ning vaid nõnda sai rühma- või kompaniiülem oma tanke rünnaku ajal õigesti juhtida, ilma et oleks olnud sunnitud pidevalt maastikku jälgima.

See positsioon nõudis ka ohtralt söakust, sest tankijuht oli ainuke mees tankis, kes nägi kõige rohkem, kuid pidi sellal, kui tank tulistas ja ülejäänud meeskond vaenlasega võitles, jääma täiesti passiivseks. Ta aitas vaadelda ja pidi täielikult usaldama kaaslasi tornis.

Tankijuhi eelkirjeldatud omadused aitavad mõista, miks paljud komandörid pole pärit mitte sihturite, vaid just nimelt tankijuhlide ridadest. Mainigem vaid kaht nime: Kerscher ja Linck olid alguses tankijuhid. Minu lemmik Karl Baresch asus kohe pärast mu haavatasaamist 1944. aastal tankiülema kohale.

Lubage mul avaldada veel mõned huvitavad andmed, mis näitavad, et kellelgi meist ja eriti tankijuhil ei lõppenud töö pärast lahingut, vaid alles siis õieti algas, et järgmisel päeval jälle vormis olla.

Kütusepaakide maht oli 530 liitrit ehk 27 20-liitrist kanistrit või kolm vaati. Sellise kütusekogusega saime maastikul läbi sõita napilt 80 kilomeetrit.

Iseäranis talvel oli tähtis aku eest hoolitseda. Akut tuli mootorit tööle jättes aeg-ajalt laadida ja seda eriti juhul, kui oli vähe sõitmist, sest siis võis ette tulla, et tank ei käivitugi. Sellisel korral pidi kaks meeskonnaliiget välja minema ja tanki tagant mootori vändaga käima lööma, nagu tehti vanemat tüüpi lennukitega. Et see polnud lahingus ja vaenlase vaateväljas just eriline rõõm, peaks olema kõikidele arusaadav. Ometi juhtus nii mõnigi kord, et aku oli liiga nõrk. Peagi leiutasime rindel elegantse meetodi, kuidas hoiduda tankist väljumast. Appi kutsuti naabertank, mis pööras kahuri tahapoole ja sõitis tasakesi vastu esimest tanki. Seisev tank lükati liikuma ja mootor hakkas tööle enamasti juba paari meetri järel.

Akutoitega töötasid raadio, sise- ja välisvalgustus, ventilaator ja kahuri elektrisüüde - arusaadavalt oli akude hooldamine väga tähtis.

Mootorit jahutasid üks 120 liitrine radiaator ja neli õhkventilaatorit. Sooja õhu väljalaskmiseks hädavajalikud õhutusribid paiknesid masina tagaosas ja olid sagedamini tanki rivist välja langemise põhjuseks kui kuulid või killud, mis vigastasid õhutusribide all asuvat radiaatorit.

Mootorisse läks 28 liitrit õli, käigukasti 30 liitrit, veermiku reduktorisse 12 liitrit, torni ajamisse 5 liitrit ja ventilaatori ajamisse 7 liitrit. Kaks suuri õhufiltrit püüdsid tolmu. Kujutage vaid ette, kuidas mootor imeb seitsme kilomeetri läbimisel endasse 170 000 liitrit õhku. Sellise distantsi peal keerutatakse tolmu üles kahe hektari suuruselt maa-alalt - inimene hingaks niisuguse tolmukoguse sisse kümne päevaga ja seda juhul, kui ta istuks tankipäral kõige tolmusemal kohal. Loomulikult oli õhufiltrite puhastamine iga sõidu eel möödapääsmatu. Kui õhufilter oli kogu aeg puhas, võis tank läbida rännakul ühe mootoriga 5000 kilomeetrit. Musta õhufiltriga ei saanud ühe mootoriga sõita isegi 500 kilomeetrit.

Mootorit toitsid neli topeltkarburaatorit ning nende tööd jälgis pöörete regulaator. Õrn karburaator oli Saksa neljataktiliste bensiinimootorite suurim puudus, võrreldes Vene tankide robustsete diiselmootoritega. Saksa tanki mootori eeliseks oli aga suurem paindlikkus.

Poolautomaatsel käigukastil oli kaheksa edasi- ja neli tagasikäiku. Juhtimisseade võimaldas ühe roomiku juhtimisest üle jäävat võimsust edastada teisele, nii et pööramisel liikus üks roomik edaspidi ja teine tagurpidi. Tankidel Panzer 1-IV kadus see jõud pööramisel. Varem oli tanki juhtimiseks tarvis kasutada jõuvõtteid, ent „Tiigri" juht istus rooli taga ja valitses 63 tonni kaaluvat masinat otsekui sõiduautot.

Veermiku kummalgi küljel oli kaheksa telge ning igal teljel liikus kolm kanderatast roomiku peal ja ühtlasi toetas seda, samas kui Saksa kergemat tüüpi tankidel olid nii kanderattad kui ka tugirullikud. Mõelge vaid, kui palju rattaid tuli ..Tiigril" maha monteerida, kui mõni seespoolne ratas vajas väljavahetamist.

Kõige võimsam oli 22-liitrine mootor 2600 pöörde juures minutis. 3000 pöörde puhul kuumenes mootor peagi üle. Enne kui tanki rongiga transportima asuti, oli vaja lahingroomikud vahetada kitsamate vastu, kuna muidu oli see külgedelt vagunist laiem ja ohustas vastassuunas liiklejaid. Tankide raudteel vedamiseks olid konstrueeritud spetsiaalsed kuueteljelised 80-tonnise kandevõimega vagunid, mis saatsid kõiki üksusi rindepiirkonda. Et säästa raudteesildu, tuli kahe „Tiigri" vahele haakida vähemalt neli teistsugust kaubavagunit.

Torni pööras hüdrauliline ajam. Sihturi jalad asusid kiigelaual. Varbaid alla surudes liigutas ta torni paremale, kannaga vajutades vasakule. Mida kaugemale ta vastavas suunas kaldus, seda kiirem oli liikumine. Relvad tornis tegid täispöörde kõige aeglasemalt 60 minutiga ja kõige kiiremini 60 sekundiga. See tagas äärmiselt täpse sihtimise ning osav sihtur ei pidanud isegi käsitsi laskesuunda korrigeerima.

Tänu suurtüki elektrilisele päästikule piisas lasu vallandamiseks väikese sõrme kergest puudutusest, mistõttu oli võimalik vältida pea möödapääsmatut jõnksatust, mis tekkis mehaanilisele päästikule vajutamisel.

Kõige ohtlikumad vastased Venemaal olid T-34 ja T-43. Mõlemad tankid olid varustatud 76,2 mm pikaraudse kahuriga, mis oli meile eestpoolt ohtlik juba 600 meetri, külgedelt 1500 meetri ja tagant 1800 m kauguselt. Tabades vaenlase tankil õiget kohta, saime selle hävitada oma 88 mm kahuriga juba 900 m pealt. ..Tiigriga" T-34 kombel kujult võrdväärne, kuid tervikuna viimasest parem oli tank „Stalin"', millega me tutvusime alles 1944. aastal. KV-1, KV-85[2] ja teisi harvem ette tulevaid vaenlase tankitüüpe ja suurekaliibrilisi iseliikuvaid suurtükke[1] ei hakka ma siinkohal kirjeldama.

[1] Rasketank „Jossif Stalin" c-hk IS-2.

[2] Rasketank KV ehk „Kliment Voro.šilov'! KV-85 puhul on tõenäoliselt peetud silmas 85 mm suurtükiga tanki KY.

Täielikult komplekteeritud „Tiigrite" kompaniis oli 14 lahingumasinat. Nende tulejõud oli suurem kui tervel õhutõrjekahurite pataljonil (kolm patareid, igaühes neli kahurit) kokku. Kuna ühe „Tiigri" valmistamine maksis veidi alla miljoni riigimarga, komplekteeriti nendest rasketankidest aga vähe pataljone. Sellise kompanii ülema õlgadele langes tohutu vastutus...

KIIRMARSIGA LENINGRADI RINDELE

Olles „Tiigritega" põgusalt tutvust teinud, hakkasime ida poole liikuma. Ploermeli linnakeses tähistati parajasti Kristuse pühima ihu ja vere suurpüha. Linnavalitsusele anti teada, mis kell me laadima asume, et usklike rongkäik oleks enne tankide raudteejaama jõudmist lõppenud. Kuid see, et Saksa rinne Leningradi all täiendust vajas ja kaassõdurid meid kannatamatult ootasid, siinseid inimesi ei huvitanud. Laadima saime hakata alles siis, kui olime kolm tundi kannatamatult oodanud.

.Tiigreid" püüti saladuses hoida. Presendiga kaetud tankidest ei tohtinud ainsatki kruvikest välja paista. Sellegipoolest valdas meid kahtlus, et vaenlased tunnevad neid uusi tanke juba sama hästi kui meie.

Mõistsime, et tegemist on tõelise kiirrännakuga. Lühikene peatus tehti pelgalt veduri vahetamiseks. Metzist saatsin koju telegrammi, kuigi kahtlesin, kas mõnel lähedasel õnnestub nii ruttu Zvveibrückenist Saarimaale Homburgi tulla. Kuid õigele sõduriemale pole miski võimatu. Kui meie ešelon kohale jõudis, ootas ta juba perroonil. Mul oli tõesti õnne: just nimelt siin vahetatigi vedurit. Sain oma ema tutvustada üksusele, kellega koos ma rindele sõitsin. Õnneks me ei aimanud läbi Saksamaa Leningradi suunas kolistades seda, mis meid ees ootab. Meil olid ju uued tankid ja seetõttu suhtusime tulevastesse sündmustesse rahulikumalt kui kõikide varasemate operatsioonide eel.

Me uudistasime presendiga kaetud hiiglasi peaaegu armastusega - nendega võis juba üht-teist peale hakata! ..Tiiger" oli meie tankide hulgas raskekaallane.

Tank Panzer 1 ehk Kruppi sportmudel, nagu sõdurid seda nimetasid, oli nõrgim. Meeskonnas oli kaks meest, kaalus see vaevalt kuus tonni ja relvastuseks oli kaks kuulipildujat - Venemaa-sõjakäigule seda kaasa ei võetud. Panzer ILs istus kolm meest, see oli veidi raskem kui Panzer I ja lisaks oli tal ka üks 20 mm kiirlaskekahur. Seda kasutati veel operatsioonidel vähesel

Carius kasutab Vene iseliikuvate suurtükkide kohta väljendit ..Sturmgeschülz" ehk „i ündesuurlükk".

määral ja ainult luure-eesmärkidel kergerühmades. Tank Panzer III meeskonda kuulus viis meest. See kaalus natuke alla 20 tonni ning tal oli 50 mm lühikese rauaga (hiljem pika rauaga) kahur ja kaks kuulipildujat. Sellega oli enam-vähem võrdväärne Tšehhi tank 38 T, millel oli aga viletsam teras ja pealegi see viga, et meeskond oli kõigest neljaliikmeline. Tankikomandör pidi üheaegselt nii vaatlema kui ka tulistama.

Iga pataljoni raskekompaniis leidus tank Panzer IV. Sellega sõitis samuti viis meest ning kaal jäi 22 ja 28 tonni vahele. Kuni 1942. aasta lõpuni oli see tank varustatud 75 mm lühiraudse, seejärel aga samasuguse kaliibriga pikaraudse kahuriga.

Panzer V oli tuntud kui „Panter" ehk sõjakogemusi arvesse võttev uus mudel. Meeskond oli viieliikmeline. 42 tonni kaaluval tankil oli 75 mm ülipika rauaga kahur, kaks kuulipildujat ja samasugune torni pööramise mehhanism nagu „Tiigril".

Ka „Tiigris" olime viiekesi. 88 mm suurtükk - seesama, mis end hiilgava õhutõrjekahurina oli tõestanud ja mida uue tankitõrjekahurina veel pikema rauaga kasutati -, kaks kuulipildujat, poolautomaatkäigukast ja 700 hobujõuga mootor lisandusid 60 tonni kaaluva masina muljetavaldavale välimusele. Varsti pidime seda tanki läbi ja lõhki tundma õppida.

Meie sihtjaam asus Gattšina lähistel ja seal elasime läbi esimese ebaõnnestumise. Puudus otsmine kaldtee ja „üle külje" maha laadimisel kukkus üks „Tiiger" ninali. Pahaendeline algus!

Esimese kompanii kogemused ei olnud samuti julgustavad. Meie kaaslased tiirutasid Leningradi lähistel ringi juba alates 1942. aasta 4. septembrist, tegid esimese nelja nädala jooksul kaasa esimese kaitselahingu Laadoga järvest lõuna pool, seisid seejärel 11. armee asupaigas Leningradi ümber positsioonisõjas ning osalesid 12. jaanuarist kuni 5. aprillini 1943 teises kaitselahiugus Laadoga järvest lõunakaarde jäänud Pogostje piirkonnas ja lõuna pool Kolpinot.

Kaotused lahingus olid vältimatud ja soise pinnase tõttu oli selge, et aegajalt peab meeskond oma tanki hülgama. Olime saanud käsu, et mitte mingil tingimusel ei tohi „Tiiger" venelaste kätte langeda, kuid tihtipeale tuli õhitud relvadega põlenud tank maha jätta. Need vrakid ja rusud andsid venelastele piisavalt palju informatsiooni selle kohta, et meil on uued masinad, hargnevate lahingute ajal leidsime venelaste juurest lausa laitmatuid „Tiigri" kirjeldusi. Igal Ivani! olid need olemas, et õppida tundma meie nõrku kohti. Kuna meie juhtkond ei olnud veel instruktsioone valmis saanud, kasutasime edukalt oma väljaõppe juures Vene trükiseid, mis juhtisid meie tähelepanu ka tankide haavatavatele kohtadele.

Meie „Tiigrite" debüüt toimus 22. juulil 1943 ja sellele järgnesid kaheksa nädala jooksul igapäevased etteasted. See oli kolmas Laadoga lahing. Venelane püüdis kõikide vahenditega juba kolmandat korda taastada maismaaühendust Leningradiga, et kasutada jälle Stalini-nimelist kanalit[1] ja Volhovi-Leningradi raudteed.

21. juulil paigutati meid rongile. Kavandatud lõppsihini me ei jõudnudki, vaid venitasime suure hädaga Mga lähedal asuva väikese Snigiri raudteejaamani. Laadisime „Tiigrid" ülepeakaela vagunitelt maha, kusjuures Vene suurtükid tulistasid juba meie lähedusse ja laadida tuli jälle ilma eesmise kaldteeta.

3. kompanii saadeti otseteed lahingusse ning kapten Oehme ja leitnant Grünewald olid enne meie ešeloni saabumist juba langenud.

Ivan läkitas meile kallale terved ründelennukite parved, mis oli täiesti harjumatu asi. Vaarudes niitsid need meie Stukasid jäljendades maha kõik, mis ette sattus. Trassile jäid lebama metsikud inim- ja loomakorjuste ning hävitatud varustuse kuhjad - samasugust pilti nägin ma veel üksnes taganemisteedel läänes 1945. aastal.

Tee peal saime sõita ainult öösiti ning isegi siis oli aeglaste hoburakenditega üksuste tõttu peaaegu võimatu edasi liikuda.

Sattusime nõiakatlasse ja lõime venelastega lahinguid kuni septembri lõpuni. Kumbki pool ei saavutanud edu, mõlemale langesid osaks pelgalt kaotused. Sinjavino, kõrgendik X, Masuuria tee ja Punkriküla on nimed, mis tuletavad kõikidele ellujäänutele meelde, kui rasked need lahingud olid. Päev päeva järel käis võitlus siin ja seal, tähtsad positsioonid vahetasid omanikku vahel mitu korda päevas.

Kord saadeti meie kompanii Punkriküllа. Ründasin kagust ja pärast mu külla sisenemist pidi mind toetatama pealetungiga edelasse jäävast metsatukast. Kohale jõudes ootasime teist «Tiigrite" rühma asjatult ja ma ei saanudki teada, miks teise kompanii kaaslased meid ikkagi hätta jätsid. Me pidime tankitõrjekahuritega üksinda võitlema ja nägime ka mõnd tanki, varsti ei teadnud me aga enam, kus on meie esimene, kus tagumine pool. Tänu vedamisele pääsesime sealt minema, ilma et oleksime venelast kõigutadagi suutnud. Ma olin ülimalt õnnelik, et kõik „Tiigrid" on jälle koos, sest kellel oleks selles segadikus olnud aega kanda vastavalt käsule hoolt selle eest, et ükski vigastatud „Tiiger" maha ei jääks!

Iga „Tiigri" komandörile oli muuseas torniistme kõrvale kaasa pandud püstises mürsuhoidjas lõhkelaeng, et ta saaks suurtüki kergesti õhku lasta. See oli veel üks naljanumber lisaks komandöri ümber vedelevatele käsigranaatidele, millest ma oleksin meelsasti loobunud. Nii oli juhul, kui tank sai

[1] Valge mere - Läänemere kanal.

täistabamuse, tankikomandörile garanteeritud, et ta ei lange venelaste kätte või vähemalt - et teda üldse ära ei tuntaks. Mina igatahes hoidsin padrunihoidjas napsipudelit. See rahustas viit meeskonnaliiget paremini kui lõhke - padrun!

Mõnikord oli tõesti tunne, et ainult alkohol aitab neid neetud lahinguid taluda. Olime pettunud, et ei saavutanud nende uute tankidega loodetud edu. Meie üksus vahetas ülemat sama tihti kui Sinjavino kõrgendik omanikku. Langesid paljud kamraadid: kolmanda rühma ülem, siis allohvitser Pfannstiel ning lõbus austerlane Ploermeli mõisa päevilt allohvitser Kienzle, kes oli ehtne viinlane selle vanas heas tähenduses.

Pahameelt tekitasid ka nii paljud rinde vahetus läheduses rakendatavad mõttetud abinõud. Näiteks oldi tuldud ideele Tosno ümbruse sooteid tugevdada, neid puiduga sillutada ja asfalteerida. Maantee oli jõudnud juba Gattšinani ja nüüd lähenes sile sõidutee rindele. Venelased tundsid rõõmu, kui nad said peagi ehk 1944. aasta jaanuaris alanud pealetungi ajal kasutada meie ideaalseid maanteid, sellal kui meie pidime peaaegu kolm aastat leppima roigasteedega.

Roigasteed olid omaette peatükk! Kes on nendel sõitnud, võib sellest lugusid pajatada. Hoolimata paljudest „taskutest", olid ummikud vältimatud ning isegi rindest kaugel oli teetammilt kõrvale sõita võimatu, kuna otse kahel pool teed algas madal soomets.

Sellisel ..teedevõrgul" sõites torkasin taas kord negatiivselt silma. Tulin koosolekult ja suundusin eesliinile, kiirustades nagu alati. Äkki tuututas keegi minu taga pööraselt. Oleksin pidanud ..taskusse" keerama ja ta mööda laskma, sest tal oli ilmselt võimsam masin ja kiirem asi ajada kui mul. .Taskusse" sõitmine tähendas aga pikemat peatust, kuna katkematus liiklusvoolus ei peatunud mitte keegi, et saaksin tee peale tagasi sõita. Niisiis liikusin edasi, kuigi nägin enda taga sõitval masinal staabi lippu.

Ühes tavapärases ummikus jäime lõpuks seisma ja juba oligi kõrge ülem mul kukil. See oli kapten armeedegrupi Nord ülemjuhataja Lindemanni staabist, kes mulle korralikult turja kargas. Kui ma talle seletasin, et minu viibimine rindel on sama tähtis kui tema inspekteerimine ning ta ei sõidaks siin, kui meie mehed eespool rinnet ei kaitseks, nõudis ta minu teenistusraamatut. „Te kannate endast ülemjuhatajale ette ja saate tema käest peapesu!" kuulutas ta pahaendeliselt.

Järgmisel päeval saingi siis peapesu: Lindemann võttis mind muheldes vastu. Ta oli läänerinde lahingutes tutvunud minu isaga ja peapesu asemel leidis aset mõnus vestlus.

„SelleI mehel veab ka alati," tõdesid mu kaaslased, kui naasin aru andmast rahulolevalt muiates.

Laadogast lõuna poole jäävas rindelõigus oli venelane pärast nädalaid kestnud lahinguid lõpuks peatatud ja andis meile natuke rahu. Meid tõmmati eesliinilt tagasi ja me lõime oma laagri üles Gattšina lähistel Tšernovos. Peaaegu kõik masinad vajasid remonti ja neil tuli välja ravida tavalised lastehaigused. Meie ülem kutsuti tagasi, kompanii juhtimise võttis aga üle senine asetäitja leitnant von X. Kuni järgmise suveni olin mina kompaniis tema ainuke ohvitser.

Minu ülesanne selle puhkepausi ajal oli läbi sõita Leningradi viivad teed ja Gattšinast põhja poole kulgev rannikutee, samuti nende vahele jäävad ühendusteed. Pidin sealjuures astuma kontakti rindel paikneva jalaväega ning kontrollima kõikide sildade ja ülepääsude kandevõimet. Vajaduse korral laiendasid pioneeriüksused need „Tiigrile" sobivaks ja varustasid meie taktikalise tingmärgi ehk mammutiga. Kahjuks sai ka siin meie tööst kasu pelgalt venelane, kui ta 1944. aastal ründas.

Luuresõitudel oli mul võimalus Leningradi rinnet tundma õppida. Trassile paistis kilomeetrite kauguselt sadamakraana, mis oli meile juba palju tüli tekitanud, sest see kujutas endast venelaste suurepärast vaatluspunkti, mida suurtükiväelased ei suutnud kuidagiviisi hävitada. Eesliinil Leningradi trammiliini lõpp-peatusse jõudes ja puruks lastud trammivagunite juurest linnale pilku heites küsisin ma endalt üha uuesti, miks me 1941. aastal linna ei vallutanud. Tollal polnud ju siin mingisugust mainimisväärset vastupanu.

Ühelt vangi langenud vene sanitarilt, kes oli polkovniku autot juhtides miini otsa sõitnud ja pidi seejärel karistuseks ründeüksuses sanitarina teenima, saime teada, et 1941/42. aasta talvel oli linn nälga suremas ja laipu laoti riita nagu puid. Nüüdseks olevat elu Leningradis peaaegu normaalne. Elanikud käivad rahulikult tööl. Niikuinii on teada, millal ja kuhu sakslased tulistavad, kellel lisaks kõigele napib ka laskemoona. Kui teised vangid rääkisid, et 1941. aastal polnud linnas enam peaaegu ühtegi sõdurit ja venelased olid Leningradi juba praktiliselt loovutanud, sai ka viimsele kui ühele toiduvedajale selgeks, et seda viga ei ole enam võimalik parandada.

Kuigi rinne oli siin peaaegu kolm aastat paigal seisnud, polnud tehtud midagi olulist selleks, et tõhusalt takistada venelaste pealetungi, mis pidi ju lõpuks ikkagi tulema. Pärast kolme aasta möödumist ehk 1943. aasta sügisel oli diviisiülematele lubatud, et kodumaalt saadetakse ekskavaatorid, mis kaevavad eriti ohtlike rindelõikude taha tankitõrjekraavid. Kui masinad lõpuks saabusid, oli maa niivõrd külmunud, et nende kasutamine polnud mõeldavgi. Järgmisel kevadel oskas venelane neid kindlasti paremini rakendada.

Leningrad idarinde kõige põhjapoolsema tugipunktina oleks hästi sobinud välja ehitatud positsioonidel talvitumiseks ja olnud soodsaks lähtekohaks edasisteks rünnakuteks 1942. aasta kevadel.

Leningradi hõivamisele eelistati aga Moskva ründamist. See pealetung takerdus porri, kui Venemaa pealinn oli juba haardeulatuses. Ei kirjalikud ega suulised mälestused suuda edasi anda seda, mis toimus kurikuulsal 1941/42. aasta talvel. Saksa sõdur pidi ebainimlikes tingimustes vastu seisma talves karastunud ja suurepäraselt relvastatud Vene diviisidele. Külmunud käte-jalgadega, poolnäljas ja vaimselt muserdatud meestest koosnevad rügemendid - või õigemini see, mis oli nendest järele jäänud - pidasid kuude kaupa vastu ning see oli hullem kui põrgu. Praegu tundub olevat mõistetamatu, et me üldse suutsime terve talve nendel primitiivsetel positsioonidel vaenlasele vastu panna.

Eks küsige nende meeste käest, kes veetsid esimese talve ja vahest ka paar järgmist idarindel, miks nad ei tunne kaasa sellistele, keda sõja ajal kaitsevõime õõnestamise, sabotaaži või muude süütegude eest karistati karmilt või saadeti koonduslaagrisse, kuid pärastpoole ülistati kui kangelasi ja märtreid. Kas rindesõdur heitles siis surmaga puhtast rõõmust? Eks olnud ju temagi jaoks õnnemäng, kas ta pääseb eluga ja näeb jälle kodumaad? Jumal ise olgu tunnistajaks, et keegi ei tohi meile ette heita, nagu oleksime talunud seda kõike seepärast, et meile meeldisid nii väga Hitleri pilk, Goebbelsi hääl ja Göringi vorm! Kuidas küll saab võrdsustada mõisteid „valitsus" ja „isamaa"? Me hoidsime positsioone ja andsime endast parima, sest „seadus nii käskis". Ning kui me enam ei suutnudki sellele mõelda, sest olime kannatustest, külmast ja näljast poolsegased, siis pidasime vastu hirmu pärast ja vaistu sunnil, kuna meil oli tunne, et kogu Õhtumaad ähvardab idast suur oht.

kosutasime seda nõmedat sõda needes Leningradi all. Kuid loomulikult me läksime rünnakule, kui selleks käsk anti. Vahest ongi see Saksa sõduri hing, mida tihtipeale vastuoluliselt näidatakse - nõuda endalt vastu oma paremat äratundmist sellist panust, mis toob kaasa üle ootuste suure edu ja muudab näiliselt kindla kaotuse võiduks.

KAITSELAHINGUID NEVELI ALL

Rinne oli Laadoga läheduses veidi rahulikumaks jäänud, aga veel enne kui jõudsime hinge tõmmata, üllatas meid uus ümberpaiknemiskäsk. Tegevuspiirkonnaks sai Neveli ümbrus. Venelane oli seal äkitselt rünnanud ja Neveli vallutanud. Rünnak tuli niivõrd ootamatult, et osa sõdureid tabas see kinos. Tekkis korralik paanika. Neveli komandant pidi hiljem andma sõjakohtu ees vastust ohutuseeskirjade jämeda rikkumise pärast - ja seda asja eest.

Nüüd oli meie ülesanne hoida iga hinnaga vabana Velikije Luki - Neveli - Vitebski tee, et jalavägi saaks teest ida pool võimalikult soodsale positsioonile asuda. Lõppude lõpuks tuli Ivan ju tagasi lüüa.

Mõne ootamatu seiga põhjal saime aimu, millise vastasega meil on tegu.

1941/42. aasta talvest saadik oli meie eesliinis lõuna pool Nevelit lünk - seda kohta käsitleti loodusliku takistusena, kuna maastik oli seal täiesti soostunud. Üleüldiseks ehmatuseks tõdeti pärast läbimurret Neveli juures, et venelasel on õnnestunud väiksemaid üksusi soost läbi tuua trassil segadust tekitama. Minu tank saadeti üksinda ette kaitsele, ülejäänud kompanii pidi hiljem järele tulema. Vaenlast polnud näha. Meie tanki ees kulges paremalt vasakule tee, mis tuli vabana hoida. See tõusis paremale ja 2000 meetri kaugusel kadus kõrgendiku taha. Sealt pidi ülejäänud pataljon meiega ühinema ning tugevdama Lovetsi ja Neveli vahelist liini.

Oli 4. november. Väljusime tankist ning minu tanki juht, allohvitser Köstler, parandas viga saanud vasakut roomikut. Seisime lageda taeva all ja vaatasime rahulolevalt, kuidas üle mainitud kõrgendiku lähenevad mööda teed meie tankid. Radist ei olnud mulle küll sellekohast teadet edastanud. Aga kui hakkasin esimesi tanke selgemini eristama, siis ma kohkusin: tankil istus jalavägi. Binokkel pihku - ja tõepoolest, venelane isiklikult austas meid oma külaskäiguga. Välkkiirelt olime oma kohtadel, ilma et nad oleks meid märganud. Küllap arvasid, et meie tank on mahajäetud, ega oodanud kokkupõrget vaenlasega.

Tankijuht Köstler oleks mu kava äärepealt nurja ajanud: tal läks hari punaseks alati, kui tankid nähtavale ilmusid. Ta ei jõudnud ära oodata, millal laskmiseks läheb, ja kõige meelsamini oleks neid ramminud. Mootor oli juba käivitatud ja ta hüüdis, et me ometi kord tulistaksime. Ta ei mõistnud meie „rahu". Minu sihtur, allohvitser Clajus, oli joomalembeline vanema kursuse tudeng ja vastupidiselt eelmisele ülemale sain ma temaga hästi läbi. Kahjuks viis elu meid peagi jälle lahku, sest tema õppepuhkuse taotlus rahuldati. Loodan, et jumal Bacchuse kummardamisele vaatamata lõpetas ta õpingud ja töötab praegu kusagil juhtival kohal insenerina.

Tollal tahtsin ma parajasti hüüda: „Tuld!", kui Köstler närvid kaotas ja püüdis edasi liikuda. Venelane oli kõige rohkem 60 meetri kaugusel. Clajus lajatas talle veel õigeaegselt torni ja kere vahele. Tank keeras kraavi ja hakkas tossama. Meeskond ei andnud endast elumärki. Vene jalaväelased jooksid tee ääres laiali. Clajus tegeles vaenlase ülejäänud tankidega, mis meeletus paanikas üksteisele otsa sõitsid ja end ümber pöörasid, ilma et oleksid mõelnudki lahingusse astuda. Ainult kaks T-34 kaheteistkümnest pääses meie tulest.

Õhtul kutsuti mind põhja poole tagasi, kuna pidime sooritama väikese rünnaku Štšelkunitsa juures. Meie vanal kohal võttis kaitse sisse õhutõrje-

kahur. Kahe päeva pärast olin tagasi ja sain täienduseks veel ühe kolmanda kompanii tanki koos komandör veebel Dittmariga. Vene tanke me enam pärast sellist keretäit ei oodanud. Ja nagu ikka alahindasime Ivani jäärapäisust: keskpäeval ilmus ta välja sellesama koha peal, kus kaks päeva tagasigi. Sedapuhku olid luugid vähemalt lahinguvalmilt suletud ja tornid paremale ette suunatud. Ilmselt oli ta avastanud üksnes õhutõrjekahuri, aga meid, põhilisi pahandusetekitajaid, märkamata jätnud.

Vaenlase tankid nägid vaeva oma põlenud masinatest mööda saamisega. Neid oli viis. Nad tegid suure vea sellega, et sõitsid kõik korraga ja jälgisid ainult kõrgendikku. Kui nad - muuseas väga ebatäpselt - tulistama hakkasid, ärkas ka õhutõrjekahuri meeskond, kes oli täielikult meie peale lootnud. Me lasksime kolm tanki puruks, ülejäänutega sai hakkama äkiliselt äratatud õhutõrjekahur. Lõpuks tegime veel väikese luuresõidu kõrgendikule. Vene lane oli tõepoolest toonud lisarelvastust läbi teedeta soo. Õhtul pöördusime tagasi baasi, kus saime korralduse hõivata järgmisel hommikul selle tuttava kõrgendiku taga paiknev küla. Oli vaja vabastada tee jalaväerügemendile. Õhtuhämarikus toodi mulle veel kaks tanki ja kolm 20 mm neljaraudset õhutõrjesuurtükki[1], mis olid väga tõhusad maismaaobjektide ründamisel.

Öö oli kuuvalge ja ma otsustasin rünnata võimalikult ruttu, sest arvasin, et vaenlase üllatamine korvab meie arvulise vähemuse. Võtsime sisse sellise formeeringu: ees sõitis minu „Tiiger", tema järel aga vaheldumisi neljaraudne õhutõrjesuurtükk ja tank. Sõitsime maskeerimistulede valgel külale hästi lähedale. Hämmastaval kombel ei kostnud sealt laskmist. Ilmselt arvas Ivan, et läheneb nende enda tankikolonn. Peatusime küla all ja neljaraudsed avasid tule. Keelust hoolimata tulistas üks sihtur trassist vasakule jäävaid maju ning idatuul puhus suitsu tee peale ja varjas nähtavuse. Külas möödusime kolmest Vene tankitõrjekahurist, mis rahulikult majade juures seisid. Jaotusime kaitsepositsioonidele ja lõime side rügemendiga, mis marssis külla sisse, kammis majad läbi ja alustas hommikul liikumist põhja poole. ÜUatusrünnak läks korda ilma kaotusteta. Meie käest suutis pääseda ainult kaks Vene tanki. Päevase rünnaku puhul oleks vastane meid võimsa tulevärgiga vastu võtnud - seda võis arvata saagiks saadud relvastuse põhjal.

Ettevaatusabinõudest ja rinde riivistamisest hoolimata õnnestus venelastel vanast rindelüngast läbi imbuda, moodustada pikk peenike „lohv" ning sealtkaudu aina rohkem mehi ja varustust läbi tuua. Meie jõud olid liiga nõrgad, et läbimurdekoht tõkestada, venelased omadest ära lõigata ja tekkinud katel hävitada. Päevast päeva kasvas oht, et lohv lõhkeb ja venelane piirab meid ümber. Venemaa sõjakäigul kerkis tihti küsimus: „Kes keda ümber piirab?" Meid tõmmati lääne poole tagasi, et vältida vaenlase edasist

[1] 20 mm Flak-Vierling 38.

pealetungi lohvi kaudu. Maastik ei olnud tankide jaoks kaugeltki ideaalne. Kuigi oli külm ja lumine, leidus kõikjal siiski soiseid kohti, kuhu oli võimalik kinni jääda. Meile ei meeldinud ka metsad. Ometi oli olukord siin meie meelest idarinde põhjalõiguga võrreldes suurepärane.

10. novembril läksime Pugatšino juures pealetungile ja lõikasime ära lohvi ühe haru. Meie teekond kulges umbes viie kilomeetri ulatuses läbi kõrge metsa, kus venelased olid varem saanud saagiks kaks Saksa 88 mm pikaraudset tankitõrjekahurit. Leidsime need kahurid eest tervena ja kasutamata. Ilmselt ei osanud Ivan neid käsitseda. Meil ei jäänud muud üle kui nood tublid relvad sodiks lasta, et mitte anda venelasele võimalust nende läbilöögivõimet meie peal katsetada. Liikusime üsna muretult ja peagi kuulsime kusagilt laske. Üks tank süttis kohe põlema. Õnneks jõudis meeskond teise tanki varjule minna ning me katsusime, et ruttu peateele saime. Igatahes selgus, et vaenlane on siia tunginud ainult väheste jõududega. Nende üldine paigutus jäi aga segaseks. Ka kõrgemal pool ei osatud rindejoone täpse asukoha kohta midagi öelda.

Neil päevil leidis aset üks vahejuhtum, mille puhul me ei teadnud, kas nutta või naerda. Kaitseoperatsiooni ajal tuli meile vastu ratsakäskjalg. Sõitsime aeglaselt, et mitte hobust hirmutada. Kui olime kohakuti jõudnud, hakkas noor hobune perutama ja hüppas vasaku tankiroomiku ette nii õnnetult, et meie komandör ei suutnud küllalt kiiresti pidurdada. Vaene loom sai rängalt vigastada, nõnda et ratsanik pidi lasuga tema piinad lõpetama. Võtsime käskjala peale ja viisime oma üksusse, kus ma kandsin protokolli, et mees ei ole vahejuhtumis süüdi. Kui tagasi jõudsime, oli hobuse surnukeha kadunud: leidsin selle väliköögist, kuhu mehed olid ta tanki taga lohistanud. Meie napp toidukaart sai seega täiendust, ja eriti veel seetõttu, et külmaga on liha võimalik mitu päeva säilitada. Järgmisel õhtul olid söögiks lihapallid. Meie ülem, kellel polnud tollest vahejuhtumist aimugi, sõi kolm tükki ja kiitis kööki tubliduse eest. Kui ma talle tõe ära rääkisin, oksendas vaene mees kõik välja. Ta oli veel mitu päeva lihavabal dieedil, kuni oli kindel, et viimane kui üks tükike hobusest on ära söödud.

Paar päeva hiljem oli õhk jälle „paks". Viibisime kaitsepositsioonil väikesel kõrgendikul, kust meile avanes hea vaade Sergeitsevo külale. Küla ise oli meie käes, aga selle taga olid venelased. Pidime aitama oodatavat rünnakut tõrjuda. Vastu õhtut ründaski venelane metsa poolt nelja tanki ja jalaväega. Kõrgemalt positsioonilt oli meil hõlbus see pealetung tagasi lüüa. Kõman dörid tulid tankidest välja ja juhatasid tuld. Neli T-34 süttis põlema ja seejärel tõmbusid venelased metsa tagasi.

Lahingud kestsid vahetpidamatult kuni aasta lõpuni. 25. novembril pidime toetama 503. grenaderirügemendi üht pataljoni Sergeitsevost lääne

poole jääva metsa ründamisel. Operatsioon pidi kavakohaselt algama hommikuhämaruses. Meie tankid olid positsioonidel, kui oma üllatuseks nägime, et jalaväelased jooksevad püstiasendis metsaserva poole. Panime imeks nende hulljulgust ja veel enam seda, et venelased ei teinud neist väljagi. Umbkaudu 70 meetrit edasi sõites leidsime mõistatusele lahenduse. Metsa poole jooksvad mehed ei olnudki sakslased, vaid venelased, kes olid öösel maasse kaevunud ja nüüd meie rünnaku eest põgenesid. Meie grenaderid paiknesid meist ühekaugusel vasakul ja paremal ning ootasid meie sekkumist. Ivanil vedas hirmsat moodi, et me hämaras ära eksisime. Pidime nendega nüüd metsas lahingut lööma, kuigi oleksime võinud nad enne lagedal põllul kätte saada.

Õhtul sai pataljoni ülem kapten Johannmeyer puu otsas olnud Nõukogude snaipri kuulist raskelt haavata. Kartsime, et ta ei jõua oma kopsuhaavaga isegi sidumispunkti. Seda enam rõõmustasin, kui sain 1944 haiglas lebades temalt tervituse. Vahetult enne kapteni haavata saamist anti talle Tammelehis Rüütliristi juurde, kuid äärepealt ta polekski selle kättesaamiseni elanud.

2. detsembril saadeti meid ülemveebel Zwettiga Goruška alla, et koos jalaväega peale tungida ja „lohv" kokku tõmmata. Venelased olid ümbruskonda valitseval kõrgendikul suurepäraselt sisse kaevunud. Selles asjas olid nad alati meistrid olnud. Kõrgendiku taga ja kahel pool metsas olid neil valmis pandud raskerelvad - tankitõrjekahurid, miinipildujad jms -, mis jäid meie laskeulatusest välja. Sõitsime mööda teed, mis viis kehvakese sillani. Venelasel oli sellest hea ülevaade ja ta tervitas meid miinipildujatulega. Olin surmvihane pioneeriüksuse kaptenist ülema peale, kes tõotas meile, et kuigi sild pole läbitav, saame sellest paremal kraavist rahulikult läbi sõita. Arusaadaval kombel polnud tal tahtmist vaenlase silme all silda kindlustada. Kuid sama vähe oli ka minul tahtmist kraavi kinni jääda ja venelase nina all mõttetut pukseerimismanöövrit sooritada. Varsti ilmus kapten ja nõudis, et asuksin kohe rünnakule. Sõnast sündis teine; venelane saatis meie ägedat konflikti „sõbralike" tulelöökidega.

Kui jutt läks juba nahahoidmisele, argusele jne, rebisin ma pintsaku küljest Raudristi, viskasin selle kapteni jalgade ette, istusin tanki ja hakkasin sõitma. Kohe vajusin nii sügavale sisse, et sain mugavalt üheainsa sammuga tornist maha astuda. Õppetunni saanud kapten oli jalga lasknud ja ma ei pannud talle seda pahaks, sest Ivan, kes meie mõttetut ettevõtmist siitsamast lähedusest jälgis, oleks saanud meile otse torniluugist sisse tulistada. Viipasin Zwetti kohale ja me kinnitasime trossi.

Pigem tänu heale õnnele kui mõistusele ei juhtunud enam midagi hullemat. Kõigest üks granaadikild rikkus ära mu oimukoha väljanägemise. Kui olime tanki suure vaevaga jälle tagurpidi liikuma saanud, lasksin rumalusest

selle killu oma sihturil välja tõmmata ja haav hakkas hirmsasti verd jooksma. Ilmselt oli mõni suurem veresoon vigastada saanud. Zwetti pani mulle oskuslikult rõhksideme. Esmaabi õppimisest oli tõepoolest kasu. Mul oli nüüd peas tore valge turban ja lumisel maastikul oli see ideaalne kaitsevärv. Tankid olid valgeks värvitud nagu talvel ikka, nii et kaugemalt ei paistnud minu pea üleüldse silma - see oli õnnelik õnnetus.

Pioneeride kapten saatis mulle õhtul muuseas aumärgi tagasi koos vabanduskirja ja kinnitusega, et järgmiseks hommikuks on sild ületatav. Koidikul sõitsimegi üle tüliobjekti, mis kõikus küll veidi, kuid pidas siiski vastu.

Tänu õnnele ja osavusele ületasime miinivälja, kusjuures Zwetti sõitis minu jälgedes. Viibisime täiesti venelase nina all. Nägime mäenõlval vaenlase laskepesi. Nõnda siis andsime oma jalaväelastele veidi hingetõmbust. Zwetti laskis mõlemad miinitõket kaitsnud tankitõrjekahurid kähku puruks.

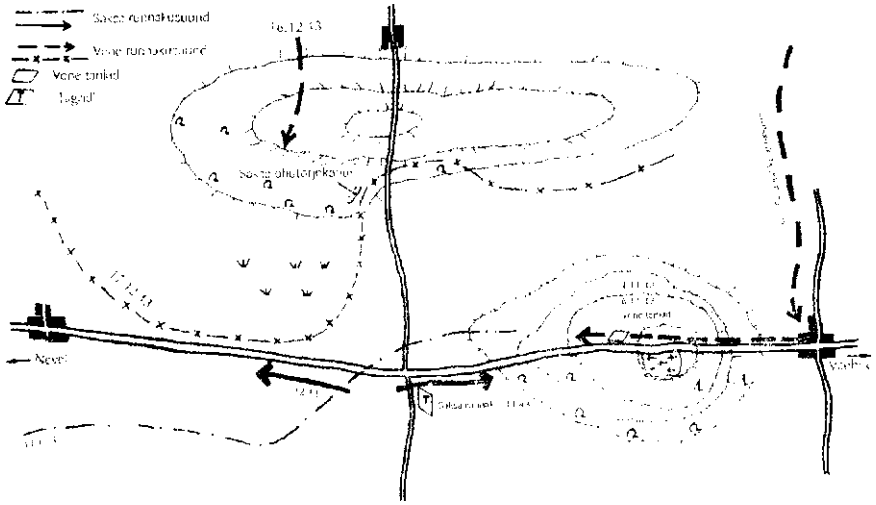

Joonis 1.
Autori joonis Nevcli-Vitebski teel novembris-detsembris 1943 toimunud lahingutest

Nüüd hakkasid venelased otse parema külje alt tulistama tankitõrjepüssidest ja peagi polnud meil enam ühtki töökorras vaateava. Zwetti üritas asjatult laskureid tabada, kuid nood mehed ilmusid välja järjest uutes kohtades ja kadusid taas välkkiirelt. Tulistasime mullavalli hea õnne peale kogu selle pikkuses, venelased olid aga endas niivõrd kindlad, et loopisid varje tagant käsigranaate. Kui me veel pisut maad edasi tungisime, vihises üle minu pea esimene tankitõrjekahuri mürsk ning näis olevat asjatu edasi sõita seni, kuni jalavägi pole meile järele jõudnud. Seisime mõne tunni, ilma et oleksime oma kaaslasi näinud. Nad ei saanud kaevikutest väljuda, sest Ivan puude taga valitses kogu selle maa-ala üle. Pidime ka luugid sulgema, kuna kartsime, et venelane tulistab meid kõrgemalt.

Pärast lõunat juhtis Zwetti mu tähelepanu lombile tanki tagaosa all. Aimasin halba. Komandör käivitas mootori ja kohe tõusis termomeeter üle 110 kraadi. Tankipüssid ja miinipildujad olid tabanud radiaatorit. Mida teha? Tanki hülgamine või sleppi võtmine oli selles olukorras võimatu. Pidime püüdma omaenda jõul vähemalt üle silla saada, nii et kolvid kinni ei jookseks.

Õnnetus ei tule kunagi üksi. Zwetti unustas raadio vastuvõtu peale lülitada ning mina kuulsin vestlust tema tankis suurepäraselt, kuigi see mind ei huvitanud. Selle juhtumi põhjal saab selgeks, kui vajalik on too üleüldiselt põlatud drill: igale radistile korrati päevas tosin korda, et kohe pärast sideseansi lõppemist tuleb jaam vastuvõtule lülitada, kuid sellises situatsioonis ununes see ikkagi. Vehkisin luugi kohal kõrvaklappidega, Zwettile märku andes, et tahan temaga rääkida. Lekkiva radiaatori tõttu ei tohtinud me aega kaotada. Lõpuks märkas ta vehkimist ja äratas radisti - sugugi mitte leebelt, seda ma igatahes kuulsin. Juhatasin tagapoolse tanki komandöri, kes pidi pimesi lagurdama, miinide vahelt läbi, ja tema omakorda lootsis meid. Hädavaevu jõudsime sillani, mis sai juba esimesel ülesõidul kannatada, praegu aga oli see keskelt sisse vajunud. Hoidsime kõvasti põialt ja saimegi hakkama: sada meetrit kaugemal kaitses madal soomets meid venelase pilkude eest. Nüüd me enam rünnata ei üritanud. Jalaväele oleks see võimatu olnud. Meie haardeulatusse jäävale kõrgendikule poleks keegi elusana jõudnud.

12. detsembril saadeti meid mööda Vitebski-Neveli maanteed Lovetsi poole. Siin avaldas venelane meie positsioonidele ida poolt laial rindel survet. Kahel esimesel päeval oli meie ülesanne trassi pidi paar kilomeetrit edasi-tagasi sõita, et teeselda venelasele suuremaid tankiüksusi. 16. detsembril proovis vastane tankide toetusel edasi tungida samalt kõrgendikult, kus me paari nädala eest Vene tankitõrjekahuri puruks tulistasime. Tegime kohe eduka vasturünnaku, hävitades seejuures arvukalt vaenlase tanke. Ivan oleks neid kaotusi vältida saanud, kui oleks kõikide tankidega korraga üle

kõrgendiku sõitnud. Nemad aga piilusid arglikult ühekaupa välja ning meil oli nendega kerge hakkama saada.

Peaaegu vahetpidamata meie kohal taaruvad Vene ründelennukid tekitasid seevastu palju pahandust. Sellist lendamist tuleb tõesti nimetada taarumiseks. Minu sihtur allohvitser Kramer võib enda arvele kirjutada kiituse ühe idarindel ilmselt ainulaadse tüki eest. Juhuse abiga õnnestus tal tankikahuriga alla tulistada Vene ründelennuk. See toimus nii - mu hea Kramer, keda nende sellide pidev tüütamine vihale ajas, keeras kahuritoru minu näidatud lennukite suunas ja vajutas hea õnne peale päästikule. Teisel katsel tabas ta „mesilase" tiiba ja venelane kukkus meie taha maha. Samal päeval saime veel rohkem õhku: kaks venelast põrkasid kokku ja sadasid alla.

Õhtul oli mul jalaväerügemendi ülema juures olukorra arutelu, mis kestis arvatust kauem. Kella kahe ajal öösel asusin lõpuks tagasiteele ja leidsin raja äärest parajasti maasse kaevuva jalaväe. Aeg-ajalt tulistas venelane karabiinist või kuulipildujast üle sõidutee. Oma tankide läheduses hakkasin rahulikult lõuna suunas ehk „kodu" poole kõndima. Igast tankimeeskonnast oli aga paar meest kadunud. Nad otsisid mind taga - mu pikk äraolek oli nad rahutuks muutnud. Jällenägemisrõõm oli suur: Zwetti rääkis, et meie rinne oli sellesama tee juures, millel ma kõndisin, läbi murtud ja tee jäi eikellegimaale. Vaenlane sai sellal täiendust ja vaevalt et meil oleks õnnestunud positsioone veel kaua enda käes hoida. Vene väed ja relvastus saabusid meie vastumeetmeid kartmata idast täistuledes veoautodel. Meie hõredad suurtükivalangud algasid alles siis, kui vaenlase kolonnid olid peaaegu kadunud.

Järgmisel päeval ründasime veel kord piki maanteed põhja poole, et anda jalaväele võimalus eelmisel päeval kaotatud positsioonid tagasi võita. Venelane paiknes paremal vahetult tee ääres. Lagedal maastikul seisev „Stalini orel"[1] tulistas meie suunas. Üks rakett tabas minu tanki esisoomust. Zwetti küsis raadio teel, mis juhtus, kuna ta ei suutnud esialgu suitsus midagi näha. Meil oli küll õnne olnud, kuid nüüd lahkusime kiiresti vaenlase vaateväljast.

Meie jalavägi ei jõudnud ega jõudnud iile tee edasi ida poole. Seevastu venelased liikusid nüüd paremalt vasakule. Meil oli võimalus imetleda Nõukogude komissari külmaverelisust, kui too seisis tule all püsti ja viipas kangekaelselt mehi enda poole tulema. Jäi säärane mulje, et kuulipildujad ei suuda talle midagi teha. See ajas meid raevu ja Kramer tulistas teda 88 mm kahurist. Sellegipoolest tühistati meie rünnak ja uus peakaitseliin rajati kaugemale lääne poole.

Kui ma rügemendi staapi jõudsin, oli selle ülem ärritatud: kaks elsaslast oli kadunud. Tollal ei tohtinud neid tegelikult enam rindele lasta. Nende

[1] Vene reaktiK miinipilduja.

usaldusväärsuse tõttu oli aga erand tehtud ja nüüd kardeti, et nad on üle jooksnud ja kogu seltskonna reetnud. Ebameeldiv vahejuhtum oli veel kahe sõjasaagiks võetud T 34ga. Mõlemad nüüd juba „Saksa" tankid seisid kaitsel ja saabusid tagasi õhtuhämaruses. Meie tankitõrjekahur, kellel polnud aimugi, et sees on Saksa sõdurid, sai mõlemale pihta. Nende peale maalitud risti ei olnud pimedas näha. Sellest peale polnud meie mehi enam võimalik sundida trofeetanki istuma.

Meie päevad Neveli rindelõigus olid lõppemas. Ees ootasid uued rasked ülesanded Leningradist lõuna pool. Neveli rinne ei olnud veel rahunenud, kui me kiirrännakuga järgmiseks pealelaadimiseks määratud raudteejaama poole lahkusime. Meid vajati hädasti Leningradi piirkonna taandumislahingutes. Sihtpunktiks oli Gattšina sõlmjaam Leningradi-Narva raudteel. Neveli rindelt lahkumise ajal lendasid juba meie taga sillad ja raudteetammid õhku, sest rinnet tuli jälle tükk maad tagasi tõmmata.

Vahepalaks pean nüüd laulma kiidulaulu ühele eriüksusele ja nimelt meie remondikompanii päästerühmale. Need mehed said hakkama lausa uskumatu teoga. Rühmaülem leitnant Ruwiedel oleks jäänud meelsamini oma tankikompanii kaaslaste juurde, kuid ta oli asendamatu, sest sellist tööd saab teha ainult tõeline mees.

Me ei kadestanud teda tõepoolest. Kujutagem endale ette päästerühma ülesandeid. Need mehed pidid liikumisvõimetud tankid enamasti vaenlase tule all raskete, 18-tonniste puksiiride järel ära tooma. Tihtipeale pidid puksiirid öösel sõitma eesliinile või isegi ettepoole, et tankid vintsidega lahti tõmmata ning seejärel sleppi võtta ja minema vedada. Kui pinnas oli normaalne, oli see veel kuidagiviisi võimalik, kui oma jalaväelased olid rahulikud ega äratanud valgusrakettide laskmisega vaenlase tähelepanu. Oma tööd pidid nood mehed aga tegema ka lume ja kiilasjääga. Kahe puksiiri taha rakendatud 60-tonnise „Tiigri" täpselt liikuma panek nõuab suuri kogemusi ja tugevaid närve. Ebaõnnestumine tähendas enamasti väärtusliku masina kaotust, kuna vaenlane istus meil kõikide taandumislahingute ajal tihedalt kannul.

Jumal tänatud, raudteejaama jõudsime veel enne, kui see õhku lasti. Laadisime ennast siis vagunitele ja veeresime Gattšina suunas. Tohutu kiirustamine lubas halba aimata. Ilmselt oli seal paanika ja taas kord oli meie ülesanne tuletõrjujat mängida.

Eelaimused läksid täide. Gattšina raudteejaam oli meie päralejõudmise

ajal juba kahuritule all ja seal ei saanud enam tanke maha laadida. Peale selle saabus uudis, et esimene kompanii suunati juba lahingusse ja sai raskelt kannatada. Nad läkitati võitlusse otse vagunitest. Nimelt oli venelane ülekaalukate jõududega Leningradi ja Gattšina vahelisel alal lääne poole läbi murdnud. Üks pealöögi suund kulges piki rannaäärset teed, teine Puškino kõrgendikel Gattšinast ida pool. Nüüd tabaski meid see ette aimatud ebaõnn - omal ajal olime kõik Gattšina ja Leningradi vahelised sillad läbi uurinud, et saaksime need tankidele vastupidavaks muuta. Seda tehtigi, kuid nüüd jõudsid kamraadid liiga hilja kohale, et neid sildu õhku lasta. Nii tegime enam-vähem kogu töö Ivani eest ära, kes sellisel moel takistusteta edasi sai liikuda.

Saabudes kuulsime kurbi uudiseid esimese kompanii hukkumisest. Vene tankid piirasid selle teel sisse. Leitnant Meyeri rühm hävitati peaaegu täielikult. Meyer ise laskis ennast maha, kui venelased tahtsid ta vangi võtta. Olime nendest uudistest masendatud. Sisimas tegin ülemale etteheiteid, et ta rünnakule saatmisega seni ei viivitanud, kuni kõik kompaniid koos on. Hiljem sain aru, et tal ei olnud muud väljapääsu: kõik üksused sõitsid teatud määral umbropsu, keegi ei orienteerunud lahinguolukorras täpselt. Major Jähde oli muuseas parim komandör, kes 502. pataljonil eales olnud. Inimesena oli ta meile ikka eeskujuks, sest ta seisis oma meeste eest jäägitult ning kriitilises olukorras viibis alati kohal. Tundsime teda sellisena ega unusta iial.

Paraadvormis Otto Carius Rüütliristi ja Tammelehisega.
Pildistatud ilmselt ateliees parast Tammelehise kätteandmist

Tankide vastuvõtmine, esimesed õppused ja „'I'iigrist" tulistamine 1943. aastal Bretagne'is Ploermelis

Cariuse esimene .,Tiiger"

Ulemveebel Rudi /.wetti ..Tiiger"
Vasakult: kapral Lippmann (radist), allohvitser Spallek (laskur), kapral Sehochart, autor, Ulemveebel /wetti. juiüluugis kapral Mouses

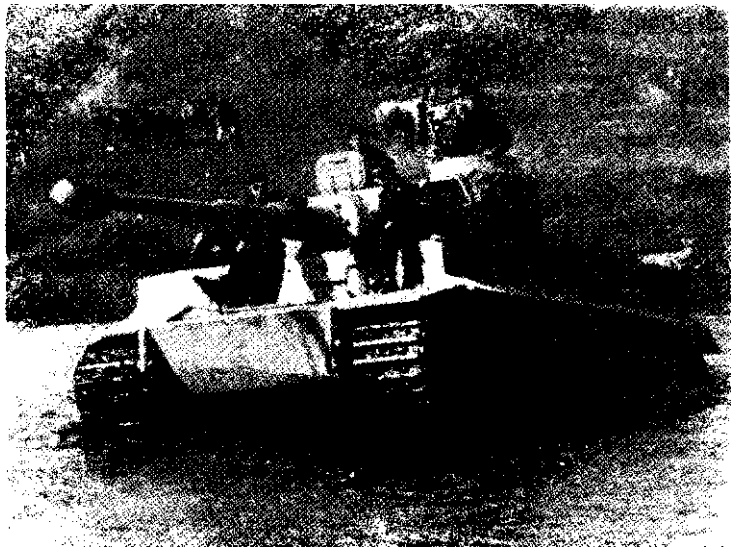

Maastikuõppus ..Tiigriga"
(ümmarguse komandontorniga varane mudel). Tankil on vabnkuvarv

Meie pataljonikomandör major Willey Jahde. Kahjuks anti talle liiga ruttu ametikorgendust ja tema asemele tuli teine mees. Pildil on Jahde koos oma meeskonnaga

Nii nagi välja „eestpoolt" juhtimine. Kogu aeg tuli olla valmis kiireks varjumiseks

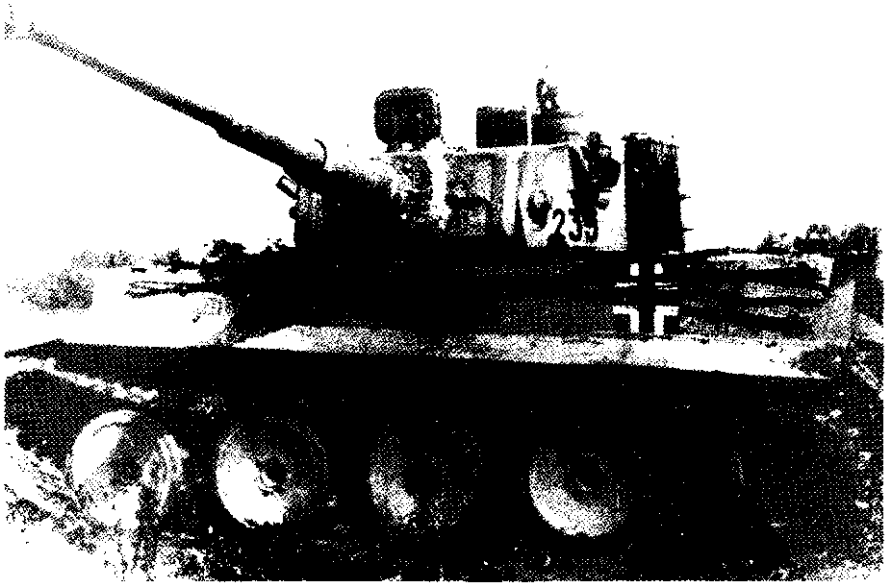

Vana torniga ..Tiiger"

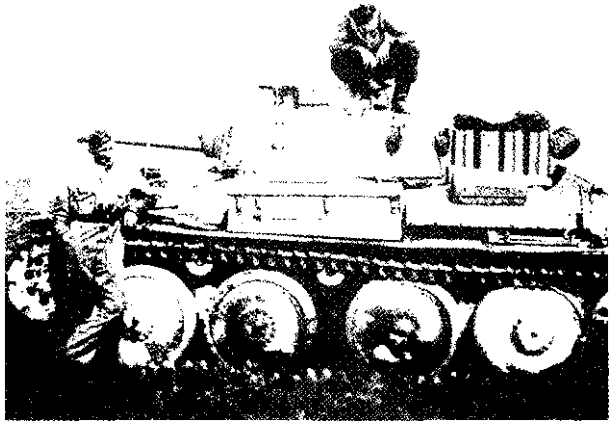

iniene pataljon on teelt maha sõitnud, julgestades pealetungijate tiiba. Oma tanki Panzer .IH (t) tormi võib näha (Ainust, tanki kõrval seisab selle komandör allohvitser Dehler. Debler luikkus lühem traagilises õnnetuses, laades jäätunud pinnasel oma tankile teed näidates selle alla

Rünnak Venemaa -saiakäigu alguses, suu veel tankidega Panzer

Vilniuse lähistel saadi esimesed vangid.
Pilt on voetud patidiom luurerühmale kuulunud tankist Pan

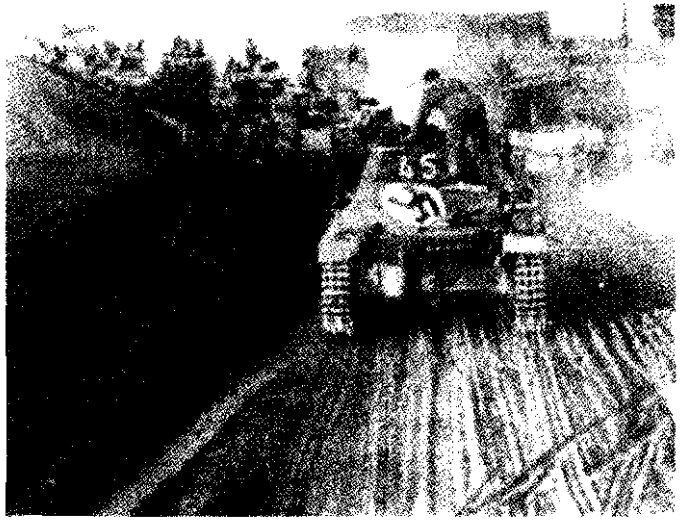

Pealetung jatkub. Tiupiline ohukord maanteel. Kui tekstis esineb sõna „tee", peaks silmade ette kerkima just nimelt see pilt

Tehnilise peatuse ajal. Masinad seisavad tihedasti koos. Aga kuna esimese pataljon ees liikusid eeliksused, oli oht kolonni jaoks peaaegu olematu. Musta tankistivormi peal kandsid meeskonnaliikmed uheosalist kombinesooni, mis kaitses vormi maardumise eest

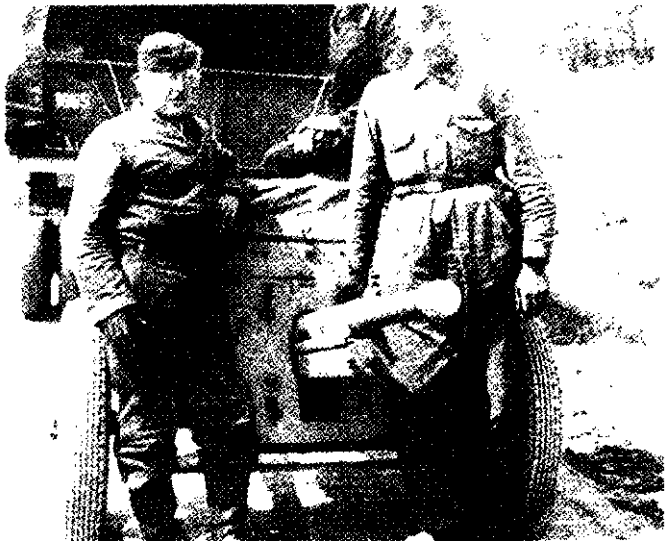

Esimese pataljoni staabikompanii soomusjäägrite rühma 37 mm tankitõrjekahur. See rühm tegi enamasti tihedat koostööd varustusüksustega ja julgestas neid

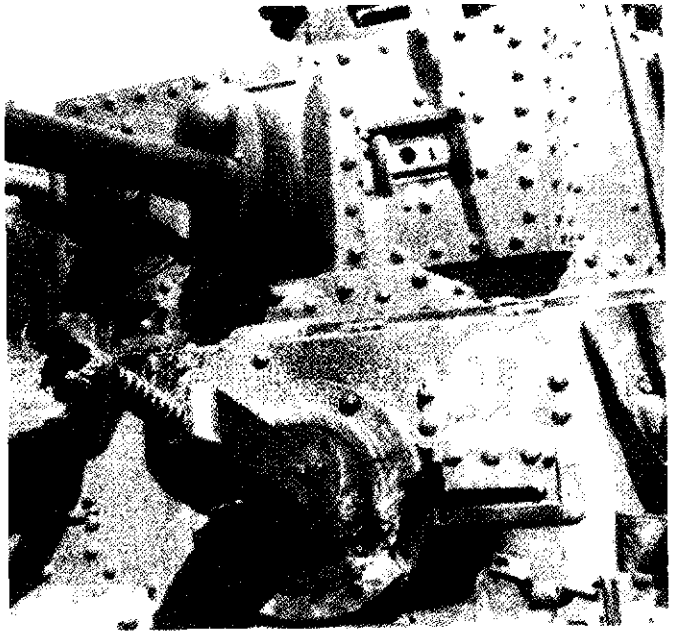

Tabamuse jäljed autori tankil. Radist jäi tanki tunginud mürsukillu tõttu ilma ühest kaest, autor aga pääses kergelt, kaotades vaid mõne hamba ja saades lihashaavu

4. kompanii tank Panzer HI

Sellel pildil võib selgesti naha „uduheit}d' koondvõimsust. Kuigi need ei olnud just lausa lap susrelvad, võis nendega maastikul - näiteks metsankastes piirkondades - vaga haid tulemusi saavutada. Nende täiendavaks eeliseks oli tohutu suur psühholoogiline mõju

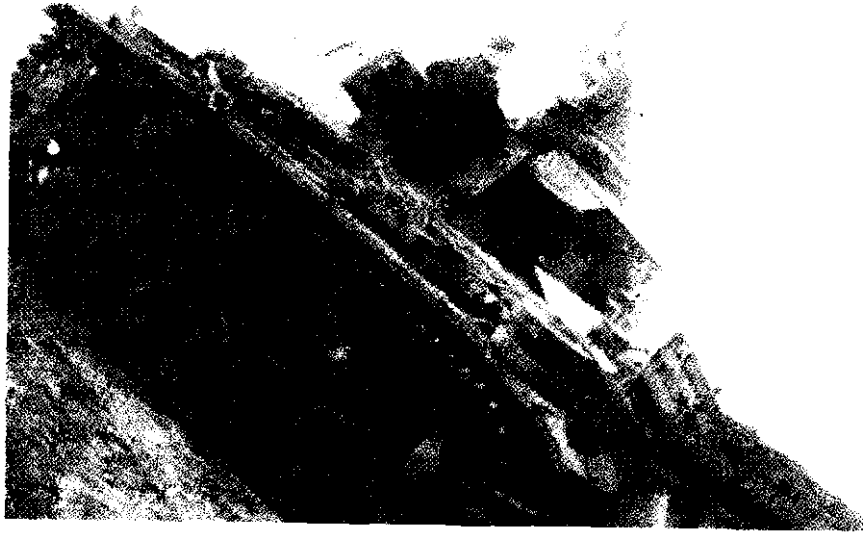

4. kompanii esimese rühma tank Panzer III

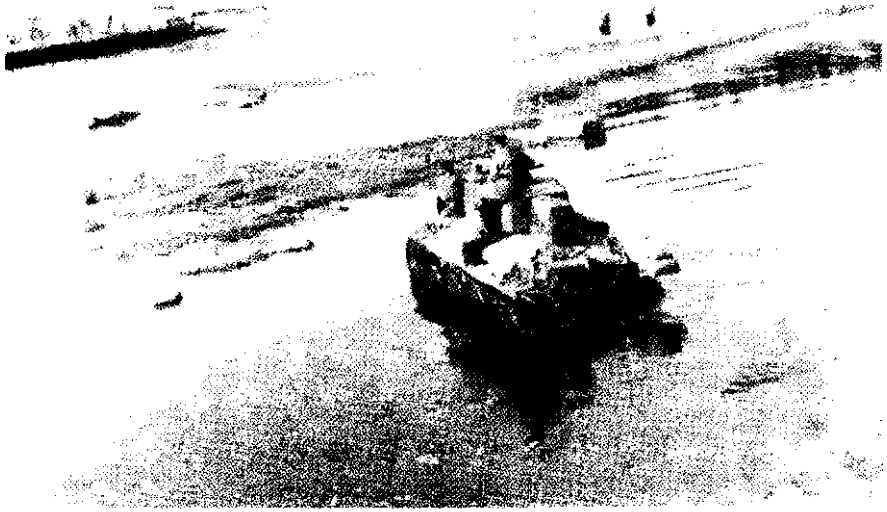

Veekogu labimine. Siin tuli jälgida, et vesi ei oleks lubatust sügavam ja et roomuksõidukid jõesängi kinni ei jääks

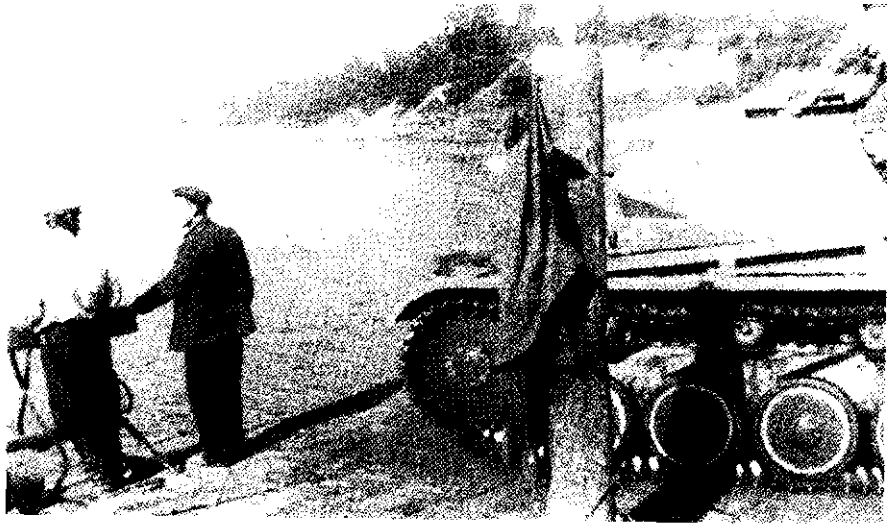

I uurerühma tank Panzer II

mm kaimriga varustatud Vene tank T 34. Need tekitasid sakslastele kõvasti peavalu

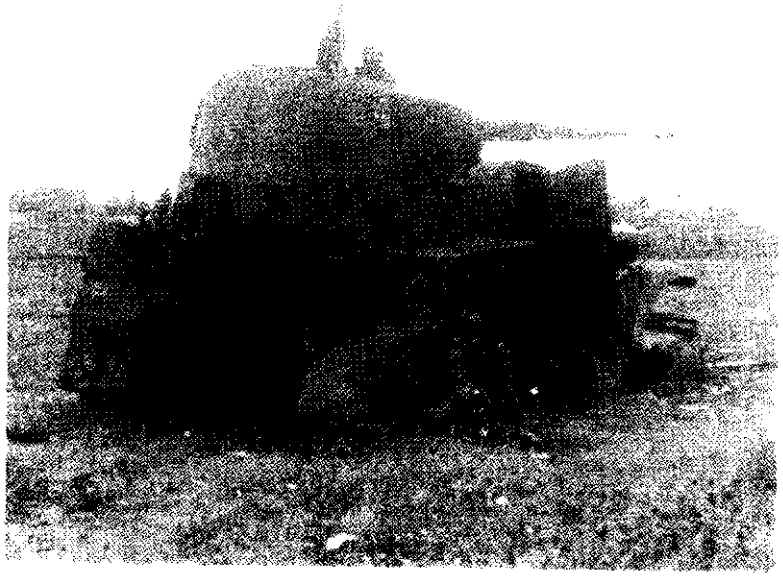

Purustatud Vene soomusauto BA 10

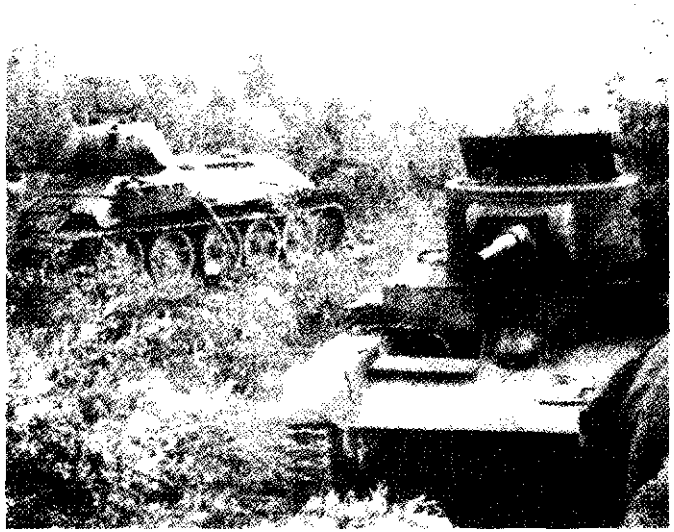

T 34 varasem mudel, esiplaanil BT 7

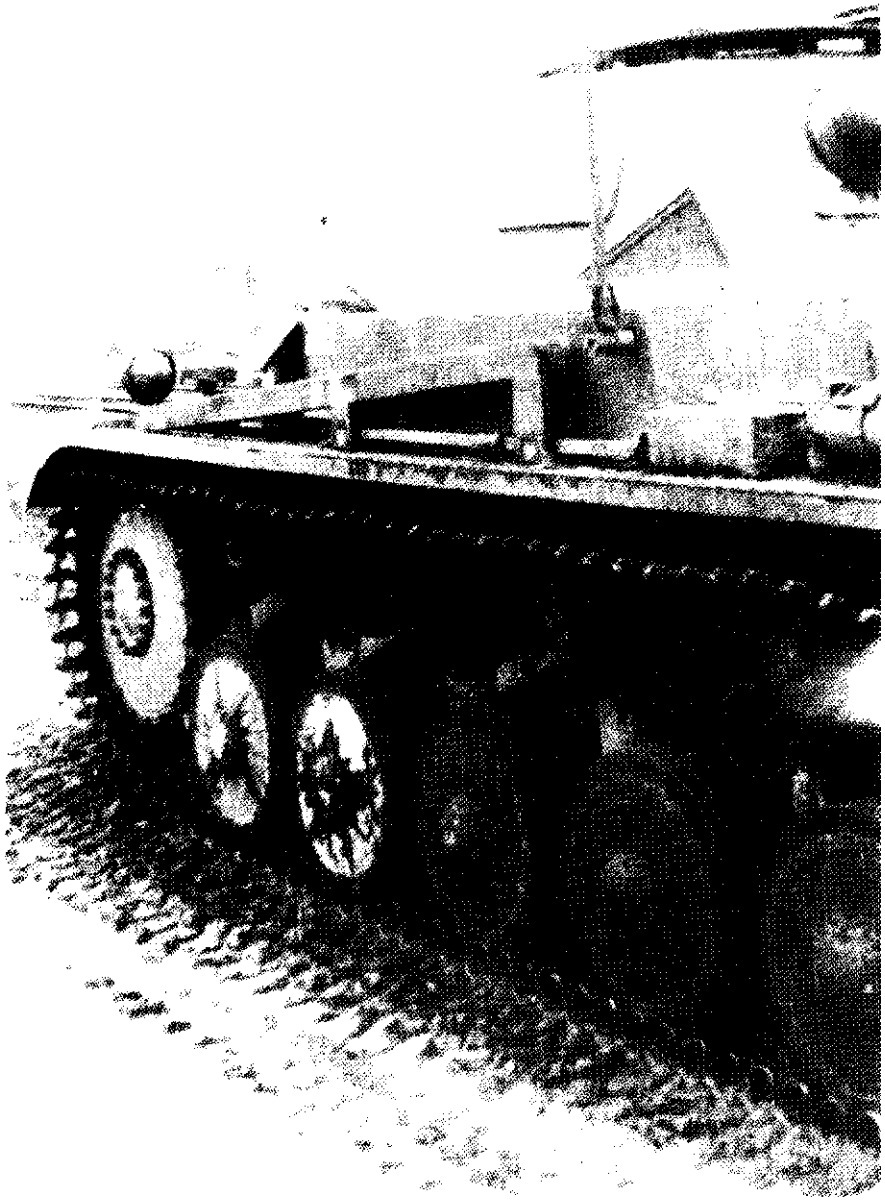

1941. aasta juuli lõpul vallutati Smolensk

1941. aasta juuli lõpul hõivatud Smolenskis

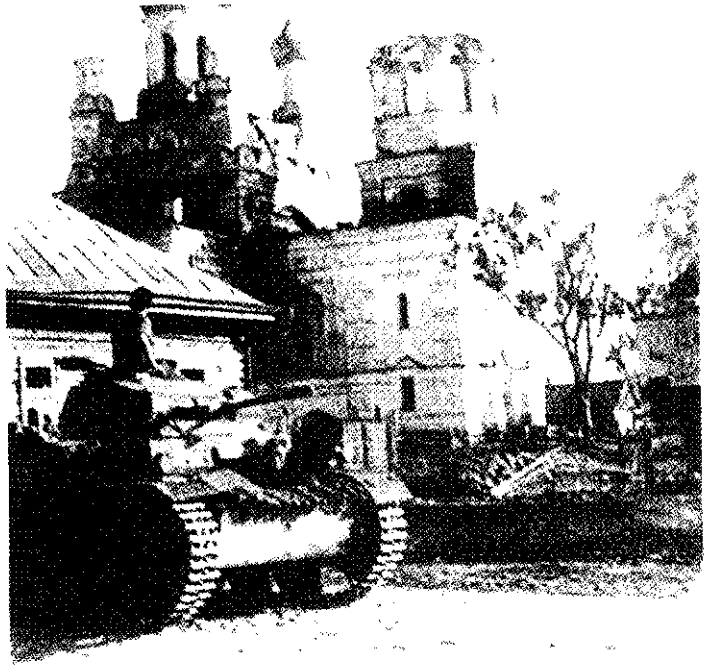

1941. aasta juulis Dnepri ääres Oršas

Saksa sõdurid uudistavad üht esimest saagiks saadud tanki T 34

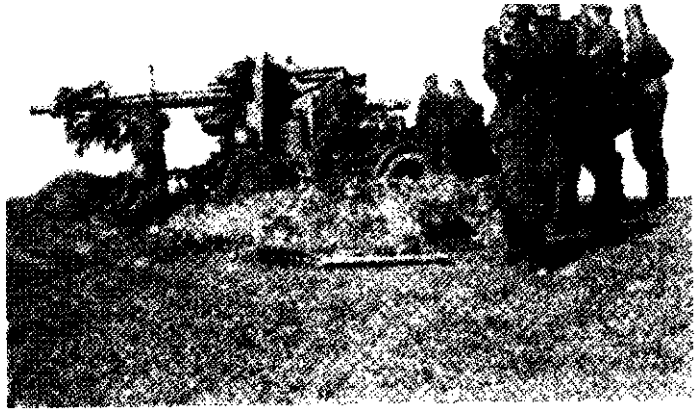

88 mm õhutõrjekahur tulistamas maasihtmärkide pihta

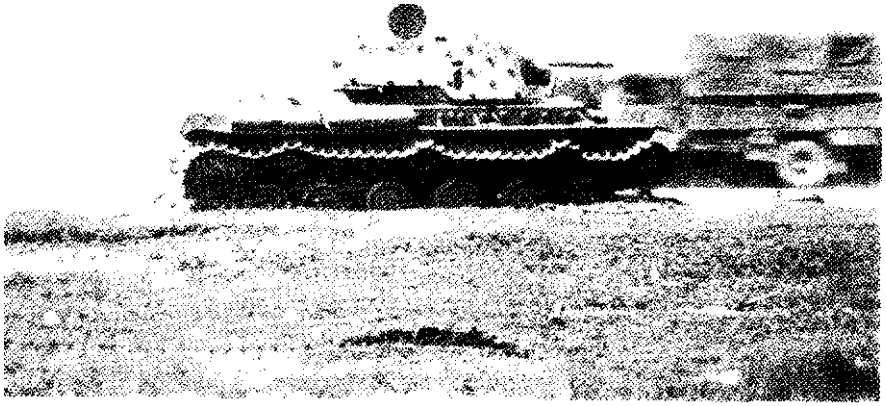

Puruks lastud KV 1 (samuti **76** *mm kahuriga).*
Veel üks sakslaste lugupidamise ara teeninud Vene tank

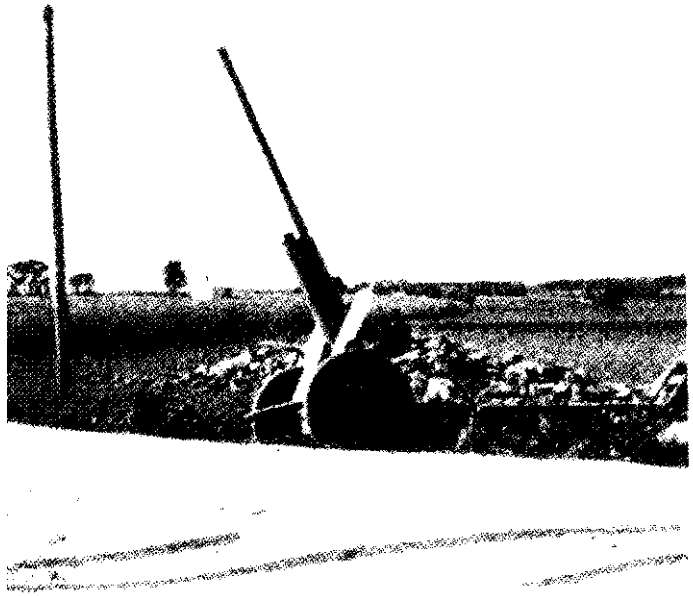

Mahajäetud Vene tankitõrjekahur

Tanki maskeerimine peatuspaigas, mis Venemaa avatud maastikul ei olnudki nii lihtne

Sellel pildil juhatab allohvitseri auastmes ohvitserikandidaadist autor varustuskolonni päästmist teel rindele

Pildil parempoolne 21. rügemendi tankikomandör allohvitser Meier. Hiljem sai Meier leitnandiks ja 502. rasketankipalaljom 3. kompanii ülemaks. 1944. aastal langes ta (iattšinast põhja pool

Veebel Carius oma tankil 20. tankidiviisi 92. suurtükirügemendi adjutandi kapten Jungi külaskäigu aial. Carius ja Jung olid koolipõlvesõbrad. Jung langes umbes neli nädalat parast selle pildi tegemist (1942. aasta kevadel)

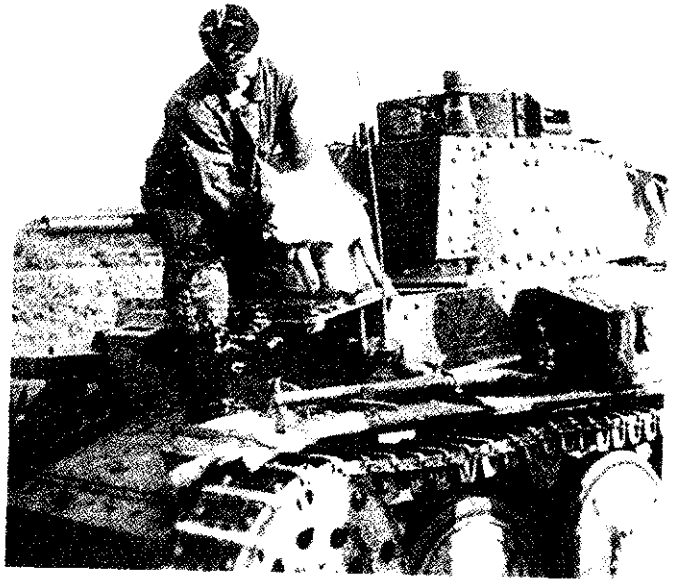

Ülemkaprul Schimmel poseerib kevadel ühel tankil sõjasaagiks saadud seaga, kes lõpetas oma elupäevad kompanii toidukatlas. 1 klassi Raudristiga autasustatud Schimmel hukkus vastase suurtükitule läbi; srapnellikild tabas teda otse .südamesse

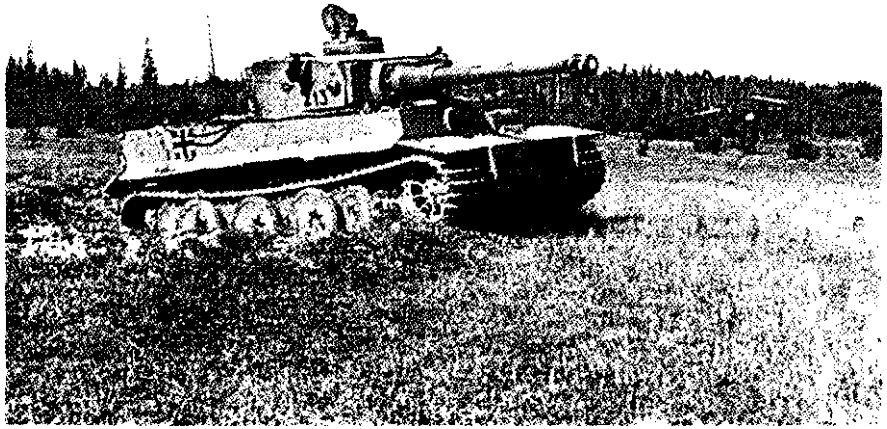

Cariuse esimene "Tiiger" (number 213). See oli veel vana komandöritorniga, mille vertikaalselt avanev luuk paistis kaugele. Hilisem mudel oli lamedam ja luuk avanes küljele

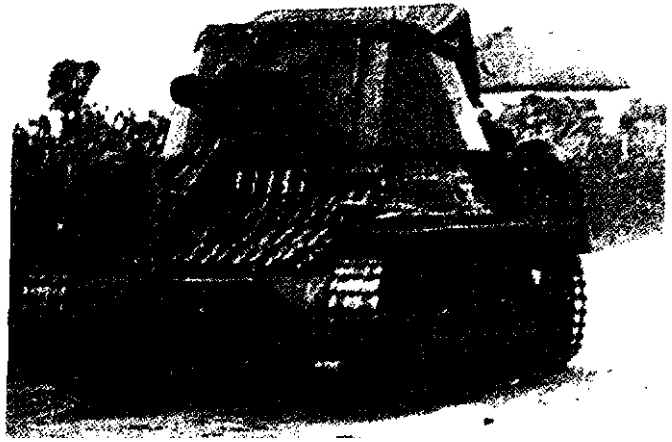

47 mm tankitõrjekahur tankil Panzer I. mis kuulus ilmselt 92. tankijäägripataljoni koosseisu

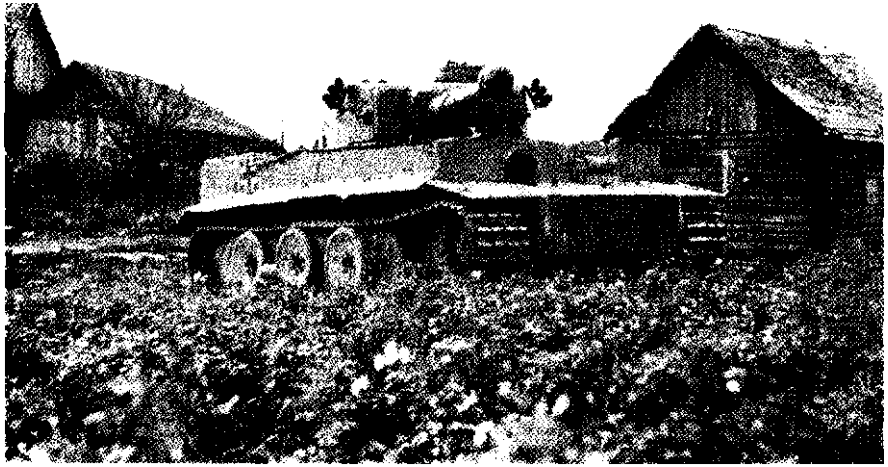

Cariuse tank pildistatuna teisest vaatenurgast

1942. aasta sügisel edutati Carius leitnandiks ja sai esimest korda idarindelt kodumaale puhkusele sõita

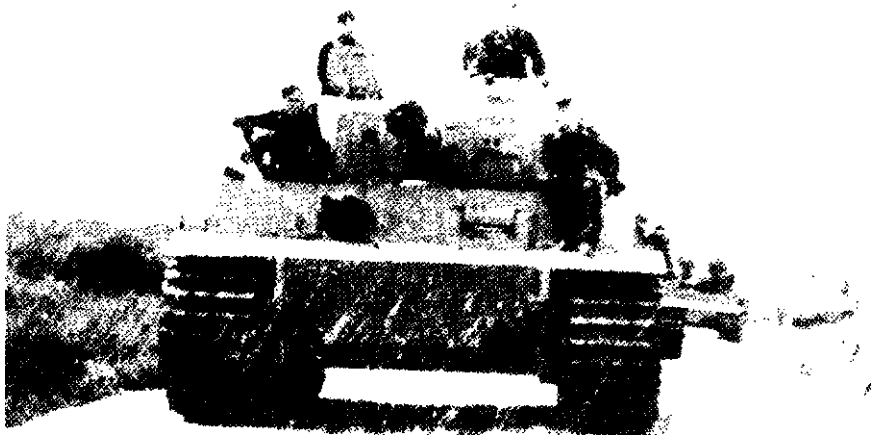

Sellel fotol on leitnant von Schilleri („von X").,Iuger" koos teiste kompanii tankidega rännakul

Leitnant Hans Bolter oma ..Tiigris" 1943. aasta suvel. Bolter oli üks 2. kompanii ohvitsere Hiljem edutati ta 1. kompanii ülemaks

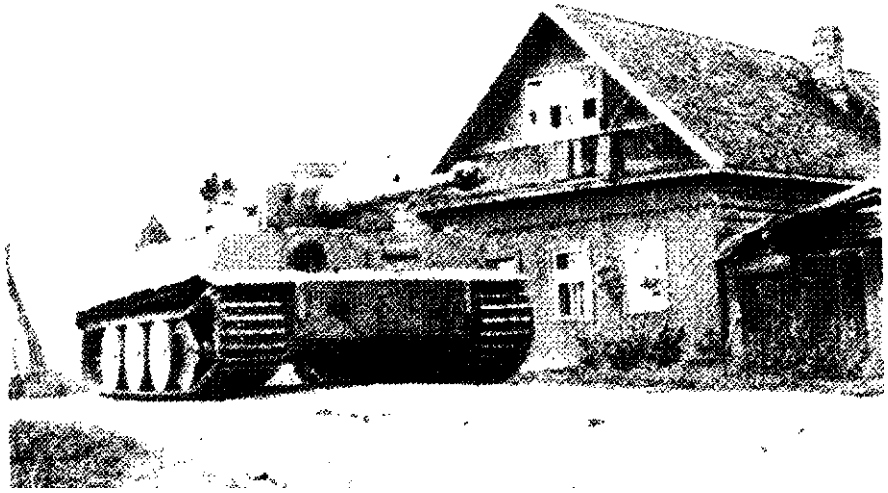

Maaliline pilt Carmse kompanii ühest .Inglist Iščrnovos. Tank on kaetud valmkuvarviga,a esimene parempoolne kauderalas on maha võetud, et veoralas poi iscl pinnasel et blokeeruks

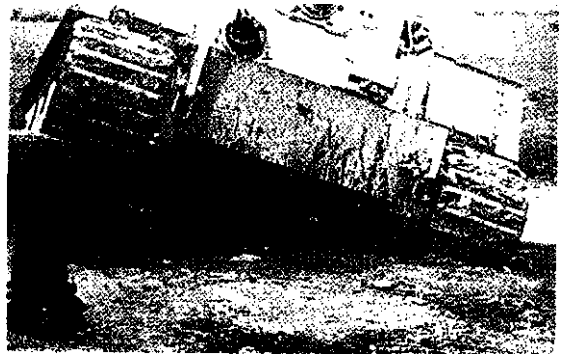

Veebel Hermann oli tuntud selle poolest, et tal juhtus oma ..Tiigriga" alailma äpardusi. Ta oli hooldusrühmas mi kurikuulus, et teised tankikomandörid kutsusid teda Nõukogude Ludu kangelaseks

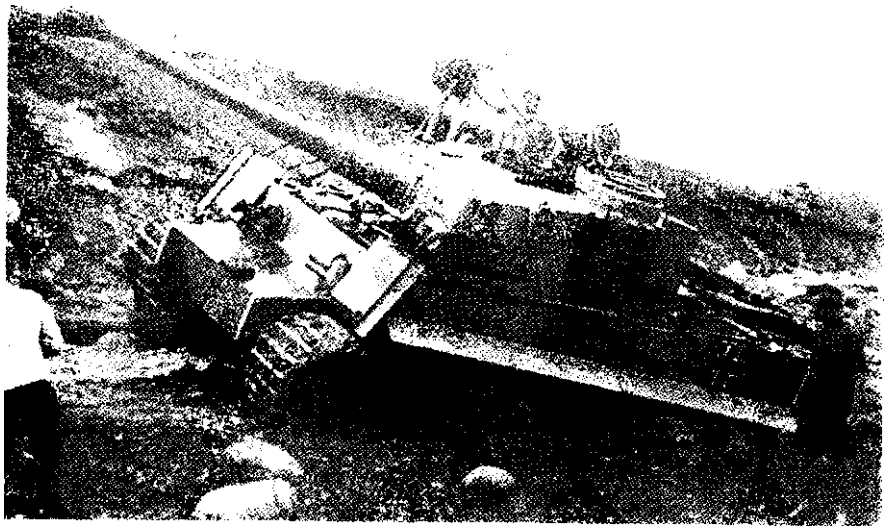

Veebel Hermann on taas kord oma tankiga kinni jäänud

Im Namen des Führers und Obersten Befehlshabers der Wehrmacht

verleihe ich

dem

Leutnant Otto C a r i u s
2./s.Pz.Abt. 502

das

Eiserne Kreuz 1. Klasse.

Div.Gef.Stand, den 23. Nov. 1943

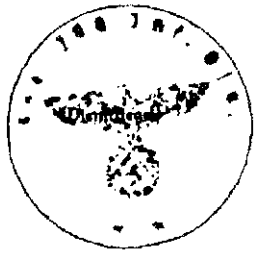

Generalleutnant und Kommandeur
der 290. Jnfanterie-Division

(Dienstgrad und Dienststellung)

.Füüreri ja Wehrmachti ülemjuhataja nimel omistan 502. rasketankipataljoni 2. kompanii leitnant Otto Cariusele 1 klassi Raudristi. Diviisi staabis 1943. aasta 23. novembril, kindralleitnant ja 290. jalaväediviisi ülem Heinrichs"

TAANDUMINE NARVA ALLA

Gattšina tuli loovutada ja armeedegrupp Nord marssis mööda Gattšina-Volossovo-Narva maanteed tagasi.

Käisid jutud, et piki Narva jõge on välja ehitatud suurepärane positsioon, «kaitseliin Panther", kus on võimalik pärast taandumist peatuda. «Kõrvetada saanud lastena" olime skeptilised, ehkki räägiti koguni soliidsetest punkritest ja soomustatud positsioonidest. Jalaväelastest kamraadidele oleks olnud suurepärane leida eest head varjendid, sest sellel aastaajal oli peaaegu võimatu kaevuda või kaitsetõkkeid ehitada. Meie umbusk oligi täiesti põhjendatud: Pantheri liin eksisteeris üksnes paberil. Keegi tollal seal viibijatest ei kahetse, et selle kaitserajatise ehituse eest vastutanud isikud kohtu alla anti!

Nii rõõmutu kui meie kainenemine Narva positsioonidele jõudes oligi, hakkas teisest küljest siiski taas paistma lootuskiir. Koos Wengleri grenaderidega moodustasime katteüksuse ja selle rügemendiga oli meil suurepärane koostöö. Ülesanne ei olnud lihtne - tuli katta kõikide jala- ja suurtükiväeüksuste taandumist Gattšina-Leningradi piirkonnast. Peaaegu kõik väeosad oli vaja tagasi tõmmata mööda ühtainust maanteed, venelane aga tungis samal ajal selle maantee ja ranniku vahel üha uuesti ja uuesti meist möödudes peale ning katkestas liiklemise teel. Siis oli meie käes kord tee vabastada, Ivan aga võis sellal taas järelväge rünnata. Mõnikord tungisime kaugemale põhja poole, et vastast maanteest eemal hoida ja takistada teda meist möödumast.

Kord olime taas ranniku suunas edasi liikunud ja seisime kaitsepositsioonil ühes elaniketa külas, mis asus ligikaudu poolel teel maanteelt rannikuni. Umbes kilomeetri kaugusel kulges tihe mets. Kaitsesime külast välja viivat teed. Õhtu eel ilmusid mõned hilinenud jalaväelased. Rõõm oli vastastikune, sest meiegi tundsime ennast jalaväe toetusega mõnusamalt.

Kui ilm pimenes, nägin metsast tulemas Vene luurajate salka, kes pidi ilmselt välja selgitama, kas küla on vaba. Salk liikus meie poole üsna kart matult. Umbes viiesaja meetri kaugusel hüppasid nad äkitselt teekraavi. Me avasime küll viivitamatult tule, aga ei suutnud mõnda neist takistada metsa põgenemast. Järelikult oli meie ees asuv kõrgendik juba venelase käes.

Ööd venivad pikaks, kui ollakse tankis kaitsepositsioonil. Minutitest saavad tunnid ja seda eriti veel talvel, mil päev lõpeb kell kolm ja algab uuesti alles pärast üheksat [hommikul]. Mul oli põhimõte viibida tornis üksi ilma vahetusmeheta, sest teadsin, kui lihtsalt võib üleväsinud inimene magama jääda, ega tahtnud oma mehi liigselt koormata. Neil oli vaja kindlasti maga da, et ohu korral virge olla. Juhtus ka seda, et ma tukastasin ja lõin pea vastu torniserva - see aga mõjus alati «värskendavalt". Suitsu tehes märkasin alles

siis, et olen uinunud, kui koni hakkas sõrmi kõrvetama. Sellises olukorras tuli vahel ette, et nägin tonte, mis ilmusid veoautode, tankide ja kõikvõimalikul muul kujul, päeval aga osutusid süütuteks põõsasteks või puudeks. Aeg-ajalt lasti õhku valgustusrakette, et saaks veidigi lähemat ümbrust vaadelda. Valgustusraketi kustumise järel oli öö veelgi pimedam kui enne. Võimaluse korral loobusime valgustusest, sest saime aru, et nii vaid reedame ennast ja näeme ikkagi väga vähe. Lahingus oli asi teine. Siis oli sihturil vaja sihtida ja see oli pimeduses võimatu, kui just kuu talle abiks ei olnud.

Hiljuti saime langevarjuga valgusmürsud, mis põlesid kauem. Nendega seoses leidis minu tankis aset üks kibedavõitu vahejuhtum. Küsisin endale valguspüstoli ja tahtsin seda vinnastada, aga ei tõmmanud kukke päris taha, see sööstis ette ja püstol läks tankis lahti. Rakett tormas ringi nagu hõõguv hiir. On hämmastav, kui kaua võib valgusrakett põleda siis, kui sa ootad selle kustumist. Meil oli õnne, et keegi viga ei saanud.

Tundide kaupa seisime küla ees julgestuses, ilma et oleks toimunud mingisugust liikumist. Öösel kella kahe paiku aga kuulsin äkitselt miinipilduja lasumüra. Miinid langesid küll veidi kaugemale, kuid polnud kahtlustki, et sihitakse meie pihta. Varsti tulistati küla juba tihedasti. Venelane oli märganud, et küla on hõivatud, ja tahtis selle enne lääne poole tungimist puhtaks teha. Kuid niisugune käitumine näitas, et tervet «Tiigrite" kompaniid ta külast eest leida küll ei oodanud.

Metsa serval nägin tulistamist, mis järk-järgult paremale liikus. Need pidid olema tankid, mis sõitsid piki metsaveert, et keerata küla teises otsas põllu vahelt külatänavale, kus olid kaitsel ülemveebel Zwetti ja tema taga von Xi tank. Astusin Zwettiga ühendusse ja tegin valgusraketi abil kindlaks, et üks T-34 liigub Zwettist vähem kui viiekümne meetri kaugusel tema kõrval. Tulistamise tõttu ei olnud mootorimüra kuulda ja vaenlaseti olid tõepoolest juba külla jõudnud. Zwetti tulistas naabri küll põlema, kuid kohe nägime imestusega teist T-34 külatänaval vahetult von Xi juures. Sageli sai venelastele saatuslikuks see, et nad hoidsid luugid täiesti kinni ega näinud seepärast iseäranis öösiti peaaegu mitte midagi. Tankil istusid neil küll jalaväelased, kuid ka nemad said olukorrast alles liiga hilja aru. Von X tahtis torni pöörata, aga kahuritoru põrkas vastu Vene tanki ja tal tuli tagurdada, et vastast tabada. Mina ise ei julgenud tulistada. See oli üks hullemaid olukordi, mis ma olen üle elanud!

Kui Zwetti oli veel kolmele Vene tankile pihta saanud, tõmbus vaenlane tagasi. Saadud saunast piisas talle. Ülejäänud öö jooksul me raadiosidet enam ei katkestanud ning ühel lainepikkusel oli hästi kuuldav ka venelane, lärelikult ei viibinud ta meist kaugel.

Koidikul lähenesid meie jalaväelased veidi ettevaatamatult T-34le, mis

seisis lausa von Xi kõrval ja millel polnud peale augu keres midagi viga. Kui nad tahtsid torniluugi avada, tõmmati see nende üllatuseks jälle kinni. Kohe seejärel lendas tankist välja käsigranaat, mis vigastas raskelt kolme kamraadi. Von X võttis tanki veel kord ette, kuid alles pärast kolmandat lasku tuli Vene komandör tankist välja ja vajus raskesti haavatuna kokku. Ülejäänud venelased olid surnud. Tõime Vene leitnandi diviisi, kuid teda ei saadudki üle kuulata, sest tee peal suri ta haavade kätte.

See juhtum näitas, kui ettevaatlikud me pidime olema. Venelane oli omadele meie asukohta kirjeldanud ülima täpsusega ja tal oleks pruukinud vaid aeglaselt torni keerata, et von X sealsamas sodiks lasta. Mäletan, kuidas me tookord Nõukogude leitnandi põikpäisust kirusime. Nüüd olen ma teisel seisukohal...

Armeedegrupi Nord taandumist segasid oluliselt venelase ümberhaaramismanöövrid. Taganevad üksused ummistasid taandumisteed üha enam ja vastane blokeeris ühtaegu maanteed järjest sagedamini. Meil olid käed jalad tööd täis, et tee kuidagiviisi vabana hoida. Sageli oli meil võimalus imetleda vastase lahingudistsipliini. Kord lõime tagasi rünnaku, mis sooritati täpselt nagu õppeväljakul. Paar kilomeetrit meist läänes oli venelane täielikus lahingukoosseisus jalaväerügemendi ja tankidega põhjasuunast trassi poole tunginud, meie aga liikusime idast vastase vasakule tiivale.

Nägime sellist näitemängu, millesarnast sõjas harva kohtab. Nagu tihtipeale ette tuli, ei pööranud Ivan tiiva kaitsmisele tähelepanu ja liikus otse meie silmade all nagu õppeplatsil. Küla servas peatusime ja avasime esialgu tule vaenlase tankide pihta. Nende kaotamine ei paistnud Vene jalaväelasi üldse häirivat, sest nad liikusid muretult edasi. Seda ei juhtunud, et kaks venelast oleks korraga kõrvuti püsti hüpanud. Kahe-kolme sammu järel olid nad jälle nagu maa alla kadunud. Nad jõudsid isegi ilma tankide abita maanteele, mille me pidime seejärel uuesti vabastama. Too etendus, mille tunnistajateks me olime, tõestas veel kord, kui suure väärtusega on korralik lahingväljaõpe ja kui vähe on kaotusi, kui igaüks oskab maastikul õigesti liikuda.

Kui olime taandumistee eestpoolt vabastanud, läks taas „kõrbema" järelvägi. See teater jätkus vahetpidamatult kuni Narvani. Venelasel õnnestus ühel ööl isegi diviisi staap sisse piirata. Seda uuesti vabastada ei olnud meil raske, sest venelane sai oma pealetungimanöövreid sooritada ainult kiirete üksustega - s.t motoriseeritud jalaväe, kergete tankitõrjekahurite ja kergetankidega. Hommikul jätkas staap edasiliikumist. Viimasena sõitis minu tankil kindral.

Vahetult enne Volossovo sõlmjaama sattusime täbarasse olukorda. Meil oli ülesanne hoida iga hinna eest positsiooni Opolje küla ees niikaua, kuni saame käsu lahkuda. Seisime maantee lõunaserval. Küla jäi umbkaudu saja meetri kaugusele teisel pool teed. Veel hommikul polnud vaenlast näha ja sõjameeste rodu vooris meist mööda. Meie nelja «Tiigri" taga oli kaitsel jalaväepataljon[1]. Kuna kõik üksused ei olnud motoriseeritud, läks taganemine väga aeglaselt. Pärastlõunaks oli maantee peaaegu tühi, seal liikus kõigest mõni hilineja. Küla meie ees elavnes. Nägime varje siia-sinna jooksmas ja pidime valvel olema. Taas kord tõotas tulla mõnus öö. Jalaväepataljon oli pimeduse saabudes samuti puhkama läinud ja mina seisin «Tiigritega" lagedal väljal. Õnneks ei teadnud venelane meie nigelast olukorrast midagi. Ehk tundis ta meie vastu liiga suurt lugupidamist?

Kaks korda seadis ta õhutõrjekahuri üles, aga me ei lasknud sellel tulistada rohkem kui korra. Kolmandat katset nad ette ei võtnud. Vene ülem näis arvestavat sellega, et me läheme hommikul nagunii minema. Igatahes oletas ta, et meil on palju jalaväge, muidu oleksid nad kas või jalgsi meie tanke rünnanud.

Veidi enne kesköö ilmusid lääne poolt masinad, milles me veel õigel ajal omad ära tundsime. See oli luurepataljon, kellel oli teistega side katkenud ja kes hilinenult maanteele välja tungis. Hiljem sain teada, et pataljoni ülem istus kolonni tipuks olevas ainsas tankis ja oli maani täis. Õnnetus juhtus välkkiirelt. Kogu üksus viibis olukorrast täielikus teadmatuses ning marssis venelase laskeulatuses. Kui algas kuuli- ja miinipildujatuli, tekkis kohutav paanika. Paljud said pihta. Ülepeakaela taganeti mööda trassi, selle asemel et varjuda lõuna pool teed. Seltsimehelikkus oli kadunud, kehtis põhimõte: „Päästku end, kes saab." Masinad sõitsid üle haavatute ja maanteel avanes õudustäratav vaatepilt. Kogu seda õnnetust oleks saanud vältida, kui üksuse juht oleks täitnud oma kohust ja mehed maastikule hajutanud, selle asemel et tankis peatäit välja magada.

Kui venelaste tuli oli lakanud, väljusid «Tiigritest" radistid ja komandörid, kes roomasid teele, et päästa kas või mõnigi raskesti haavatu. Nad hoolitsesid haavatute eest nii hästi kui võimalik ja paigutasid nad tankidele. Kuuvalgus raskendas päästeaktsiooni, sest Ivan võis majadest meie liikumist vaadelda, samas kui meie nägime nende asukohta pelgalt lasusähvatuste järgi. Meie olukord muutus kõhedaks. Kõnelesin pataljoni ülemaga iga viieteistkümne minuti järel, kuid oodatud käsku liikuma hakata ei saabunud. Venelane võttis väikeste vaheaegadega ette üsna ägedaid miinipildujarünnakuid, julgemata ise lähemale tulla.

Aga ka niiviisi oli tehtud kahju küllalt suur. Veebel Wesely teatas hommiku

[1] „Füsilicr-Bataillon".

eel, et tema tanki radiaator sai tabamuse ja lekib, pool tundi hiljem tuli samasugune teade teisest tankist. Meile tähendas see, et peame kahe terve tankiga ära vedama ülejäänud kaks. Tankide kaotamist ei võinud me endale lubada, sest teadsime, kui raske on uusi saada. Ka oli komandöridel oma tankidest lahku minna sama raske nagu vanasti ratsanikul hobusest.

Kandsin pataljonile uuest olukorrast ette ja umbes kahekümne minuti pärast saabus lõpuks ometi palavalt oodatud taganemiskäsk. Võtsime mõlemad vigastatud tankid nii hästi kui saime trossi otsa ning lohistasime neid kaks kilomeetrit kuni ühe armee toitlustuslaagrini, mis põles juba heleda leegiga. Kamraadid ei saanud küll kogu moona kaasa võtta, kuid ei jätnud seda ka Ivanile. Pöörasime maanteelt lõuna poole, kuna viimaste lahinguteadete põhjal oli venelane jõudnud juba meist eespool läänes maanteele ja edasipääs oli võimatu. Viibisime veel põleva toitlustuspunkti leekide valgel. Läksime uuesti tankist väljaja kinnitasime trossi korralikult.

Siis pani kohutav plahvatus äkitselt õhu vappuma. Surve niitis meid maha ja toidumoon, mida olime tihtipeale olnud sunnitud kaua ootama, tuli lennates läbi õhu meie poole, võttes endaga kaasa ka igat mõõtu laudu ja palke - meil oli veel õnne, et me mitte just väga kuulsusrikkalt haavata ei saanud. Laagri õhku lasknud pioneerid tegid puhta töö, kuigi sellega oleks võinud ka veidi oodata. Väljavaade konservikarbi tabamusest kangelassurma surra ei olnud sugugi meelitav. Niisiis vaatasime, et sealt kähku tulema saime.

Lõuna pool maanteed oli tee pakase tõttu täiesti sõidetav. Koidikul märkasin maastikuautot, mis hakkas meie poole liikuma. Meil oli tohutult hea meel, kui tundsime ära oma ülema. Ta ei lasknud käest võimalust meile vastu sõita, kuigi läheduses ei olnud enam üldse Saksa sõdureid ja Ivan võis iga hetk tulla. Major Jähde langes mulle sõna otseses mõttes kaela ja tunnistas, et oli meid sisimas juba maha kandnud. Rõõm oli suur, sest me tõime ju kaasa ka mõlemad vigastatud tankid.

Kahjuks tegi meile muret paar jalaväelast, kelle olime teel peale võtnud. Surmväsinud ja hädavaevu käia suutnud mehed istusid tanki tagaosale jahutusribide kohale, mille kaudu väljub mootorisektsioonist soe õhk. Peagi jäid nad magama ja said vingumürgituse, sest jahutusõhk on segunenud heitgaasidega. Kiiretest elustamiskatsetest hoolimata ei õnnestunud meil kolme kamraadi enam päästa. Sellist asja polnud varem veel juhtunud, kuid nüüdsest peale teadsime teisi ohu eest hoiatada.

Volossovo teedesõlme tuli hoida kõikide jõududega, et kindlustada viimse kui ühe väeosa taganemine Narva alla. Volossovo idaservale oli ooberst[1] Wengler oma grenaderidega püstitanud kaitserajatised ning meie pataljoni

[1] *Oberst* - kolonel.

jäänused koos tankitõrjekahuriüksustega olid kaasatud selle liini kaitsmisse.

Lootus otseteed Volossovosse pääseda ei täitunud. Major Jähde ütles, et me peame suure soo ümbert ringi sõitma ja taas põhja poole maanteele pöörama, kusjuures ta ei teinud sellest saladust, et Ivan on juba vahetult Volossovo ees maanteele jõudnud. Päeval tundus säärane ettevõtmine lootusetu olevat, seepärast jäime õhtut ootama. Enne teeleminekut võttis major Jähde veel ühe kõva napsi ja istus siis minu tanki laaduri jalgade ette. Ta ei saanud nagunii teha midagi muud kui põialt hoida.

Kasutamaks ka kahe puksiiris kaasa toodud tanki tulejõudu, pöörasime nende tornid teisele poole, nii et mehed said taha sihtida. Vaevalt olime maanteele jõudnud ja läände keeranud, kui Vene tankitõrjekahur tagant tornile sisse põrutas. Slepis olnud tank tekitas meile küll võimaluse hingata, ent pidime ikkagi väljuma, sest vaenlane oli ühe trossi puruks tulistanud. Aga ka see läks meil õnnelikult ja uue eesliinini jäi veel kolm kilomeetrit. Mõlemal pool maanteed olid venelased, kes loomulikult tahtsid meid pihuks ja põrmuks teha. Mõni neist hüppas meie tankile, kuid tulutult. Käsigranaadid kulusid marjaks ära. Kas ka minu vapra juhi Köstleri sajatused Ivanit hirmutasid, seda ei oska ma kindlalt öelda.

Veidi enne sihtkohta jõudmist tulistati meid tankitõrjekahurist - omad mehed pidasid meid vaenlaseks! Pidime sama kaliibriga vastama, et rahu saada. Võhik oleks võib-olla soovitanud valgustusrakettidega endast märku anda. Loomulikult tegimegi seda, kuid kes hooliks kiirel taganemisel valgustusrakettidest, kui ei ole teada isegi see, kumb neid laseb - Ivan või omad.

Volossovos kohtusime oma kompanii riismetega. Kaitseks olid nüüd valmis tugevad jõud. Ooberst Wengleri grenaderid ehitasid küla ümber kaitseliini, mis pidi tagama, et läände viiv tee oleks vaba. Mind saadeti nelja lahinguvalmis .Tiigriga" ooberst Wengleri alluvusse. Ülejäänud pataljon oli juba teel raudteejaama, kus kõik raskerelvad edasiste kaotuste vältimiseks rongile laaditi. Hiljem saime veel rõõmu tunda sel moel päästetud raske - suurtükipatareide tulejõust.

Volossovo kaitsmist juhtis ooberst Wengler. Tema grenaderide austuseks räägiti hiljem üksnes „Wenglerovost". Wengler oli eeskujulik väejuht: reservväelane, elukutselt pangadirektor ning selline isik, keda alluvad said täielikult usaldada - nad olid valmis oma ülema eest läbi tuleja vee minema. Ta oli imetlusväärselt külmavereline ja see omadus on kriitilistes olukordades hindamatu. Korra toimus meil nõupidamine ühes eesliinist 100 meetrit kaugusel asuvas puitosmikus. Venelane tulistas kolmest küljest, olukord oli kõike muud kui mugav. Wengler tutvustas meile parajasti olukorda, kui miinitabamus akna kildudeks lõi. Üks ohvitser sai käsivarrest kergelt haavata ja puges laua alla peitu. Ooberst vaatas rahulikult tema poole ja ütles: „Mu

härrad, me ei taha ju selle tulistamise pärast veel aru kaotada. Palun keskenduge, et saaksime kõik lõpuni läbi arutada ja varsti jälle oma postile minna." See taastas kiiresti meie enesekindluse. Ainult selline ülem, kellel on tugev enesedistsipliin, võib alluvatelt kõike nõuda.

Volossovos kohtusime esmakordselt meestega III SS-tankikorpusest - nemad hoidsid pärastpoole positsioone Narva all. Olime põnevil enne kokkusaamist kamraadidega, keda me parema relvastuse pärast väheke kadestasime. Tutvumine oli üllatavalt meeldiv. Nende uljas rünnakustiil vaimustas meid, samas aga võõristasime veidi nende hoolimatut suhtumist inimestesse ja relvadesse. Relva-SSi üksused tulid rünnakul küll toime kõigega, kuid suurte kaotuste tõttu oli väeosa vaja hiljem tihtipeale ümberformeerimisele saata. Meie ei saanud seda endale lubada ning pidime omaenda meeste ja varustusega hakkama saama. Minu eesmärk oli saavutada võimalikult väikeste kaotustega maksimaalne tulemus.

Venelane ründas nüüd „Wenglerovot" kogu jõuga, nii et lõpuks rõõmustasime kõik taandumiskäsu üle. SSi motoriseeritud kiirüksused katsid taganemist. Raudteejaamas ootasid juba erivagunid, et meid täie auruga läände ehk Narva poole toimetada. Laadimistööde ajal jõudis meieni kurb uudis: esimese kompanii ülem leitnant Diels oli langenud. Vene tank tulistas maanteed ja Diels sai autos istudes killutabamuse otse südamesse.

„VANA FRITZ"

Rõõmustasime selle üle, et viimaks Narva jõudsime. Käisid jutud, et uus positsioon on hästi välja ehitatud ja venelase peatamiseks küllalt tugev. Alguses ajasime tükk aega oma voori jälgi. Majutuskohti ei olnud, kuna kõik külad Narva ümbruses olid taanduvaid väeosi tihedasti täis. Püüdsime siis teiste üksuste juures peavarju leida, et vähemalt veidigi sooja saada. Asusin kohe otsima kahe rivist välja langenud tanki mehi, kes pidid juba Narvas olema.

Igaks juhuks võtsin kaasa kaks kanistritäit head hernesuppi, sest oletasin, et mehed on kusagil külmas ja näljas. Ida poole pääseda oli väga raske, kuna kogu liiklus suundus läände. Tankid leidsime raudteejaamast, mehi aga mitte. Otsisime järjestikku läbi kõik majad. Korraga arvasin, et mu silmad petavad mind: „nälgivad" ja „külmetavad" mehed istusid rahuaja kombel kaetud lauas ning sõid šnitslit ja teisi maiuspalu, kusjuures tagatipuks teenindas neid veel majaproua isiklikult. Mind ja mu külma hernesuppi tervitati rõõmuhüüetega ning ma ühinesin kohe parema söömaajaga.

Kuna lahingukära oli veidi aega tagasi vaikinud, igatsesime loomulikult

korralikku voodit. Meie põletavaim soov oli magada, magada, magada! Kuid nagu ikka, läks kõik hoopis teisiti.

Sõitsime mööda maanteed läände oma üksuse juurde. Oli juba pime. Kui umbes 20 kilomeetrit oli läbitud, tuli äkki käsk: „Kõik äärmisse paremasse teeserva! Vastasliiklus!" Jäime seisma ja nägime „Tiigrit", millel oli tegu, et teisele poole liikujatest mööda pääseda. Peatunud tankist väljus ülemveebel Zwetti rõõmsa uudisega, et mul polegi vaja voori juurde tagasi sõita. Temaga koos saabus ülejäänud kompanii ja nii sain kohe peale istuda. Meie neli „Tiigrit" sõitsid jälle itta. Voodist ja magamisest jäi järele kõigest üürike unistus.

Zwetti ei teadnud lahinguülesandest midagi täpsemat. Teada oli ainult see, et pidime endast ette kandma selle SS-diviisi komandörile, kes hoidis enda käes Narva sillapead. Loovisime Narvast läbi ja sõitsime iile meie pioneeride ehitatud silla. Õhus oli tunda ärevust; linnas nägime ainult Relva-SSi edasi-tagasi saalivaid sõidukeid. Diviisi staapi ei olnud lihtne leida, kuna SS-soomusgrenaderide diviisi Nordland mehed olid enamasti põhjamaadest pärit ega osanud eriti saksa keelt. Kuid nad olid peaaegu eranditult toredad ja südid noored poisid. Nende komandör oli SS-Brigadeführer Fritz von Scholz, kelle ma kohe „Vanaks Fritzuks" ristisin.

Lõpuks leidsin ta kummalisest staabibussist, mis oli pargitud ühe maja seina äärde. Kogu sõja ajal ei näinud ma teist sellist diviisi staapi, mis oleks asunud rindele lähemal kui rügementide staabid.

Kandsin endast Ia-le' ette teises staabibussis. Nagu ikka: auaste, nimi, väeosa, „palub härra kindrali juurde raportile".

Hauptsturmführer uudistas mind esialgu, otsekui vaataks teiselt planeedilt pärit olevust. Lõpuks ütles ta väga pikkamisi: „Harra kindrali juurde... ah et härra kindrali juurde. Siin ei ole ühtki „härra kindralit"! Kui te juhtumisi veel ei tea, siis siin on Relva-SS. Siin pole ei härrasid ega kindraleid. On Brigadeführer, aga mitte härra - kas tahate temale raporteerida? Muuseas, ka teiste auastmete poole pöördumisel jääb „härra" ära, nende seas Reichsführer."

Selline vastuvõtt oli ootamatu, kuid ütlesin kohe: „Palun luba endast Brigadeführerile ette kanda!"

Ia noogutas. „See kõlab juba paremini," ütles ta veidi üleolevalt. „Wenger, vaadake järele, kas Brigadeführeril on aega „Tiigrite" komandöri härra leitnant Cariuse jaoks." Ta ei suutnud jätta rõhutamata „härrat" minu auastme ees.

Töölaua tagant tõusis üks Untersturmführer, kes lausus: „Just nii, Hauptsturmführer!" ja kadus. Varsti ilmus ta uuesti nähtavale, „ßrigadeführer ootab teid!"

[1] la - diviisi staabi operatiivosakonna ülem.

Läksin teise bussi ja olin eelnevat vahejuhtumit arvestades väga üllatunud, kui leidsin sealt eest mehe, kes oli lausa headuse ja tagasihoidlikkuse kehastus. Kogu sõja ajal ei kohtunud ma kordagi ühegi diviisikomandõriga, keda saaks „Fritzu-vanaga" võrrelda. Ta oli oma väeosaga kokku kasvanud ja mehed jumaldasid teda, sest ta oli alati kõigi jaoks olemas. Ühistel rindepäevadel suhtus ta minusse kui oma lihasesse poega. Kui kuulsime hiljem Daugavpilsi juures, et meie „Vana Fritz" on Narva all langenud, oli see meile kõikidele suur löök. 1944. aasta augustis omistati talle veel Raudristi Rüütlirist Tammelehise ja mõõkadega, kuid mis see meile enam luges, kui olime kaotanud tõelise „rindeisa".

Kui olin bussis „Vanale Fritzule" enda saabumisest ette kandnud, patsutas ta mulle sõbralikult õlale. „Noh, kõigepealt võtame hea koostöö terviseks ühe napsi," ütles ta, kallas kaks pitsi täis ja lõi minuga kokku. „Kust kandist te siis pärit olete?"

Kuulnud vastust, hakkas ta familiaarselt eraelust lobisema, mina aga kirjeldasin samas oma esmamuljet tema väeosast. Kui rääkisin la poolt osaks saanud vastuvõtust, puhkes ta mõnuga naerma.

„Jah, nii see siin käib, sõbrake," ütles ta siis. „Wehrmachtist tulles pidin ka alguses ümber harjuma, mis tekitas üsna palju segadust. Kuid nüüd ei tahaks ma oma väeosast mitte mingil tingimusel lahkuda. Relva-SSi mehed on tõesti fantastilised sellid ja nii häid sõpru kohtab mujal harva. Aga muuseas, üks isiklik vihje teile - on päris meeldiv, kui mulle öeldakse „härra kindral". Mulle kui vana kooli mehele on see ikka kuidagi omasem..."

Kui jutt läks lahinguolukorras, siis selgus, et minu skepsis paljukiidetud Pantheri kaitseliini osas oli liigagi õigustatud.

„Vaadake," selgitas mulle „Vana Fritz", „ausalt öelda eksisteerib kogu positsioon ainult paberil. Praegusel aastaajal on eesliinil viibivatel kamraadidel täiesti võimatu maasse kaevuda. Siiamarsi eel oli veel mõni punker alles, aga nendes kohtades, kus oleks vaja olnud, neid enamasti ei leidunud. Pealegi ründas venelane arvatust kiiremini. Sellele lisandub veel asjaolu, et meie väeosad on niivõrd harjunud pideva taganemisega, ja nii nad sõitsid lihtsalt üle oma kaitseliinide, mida oleks veel pidanud hoidma. Kui püüdsime kaardil ette antud sillapeas positsioonidele asuda, siis selgus, et venelased on juba seal sees.

Ma olen endale uue sillapea joone ära märkinud, teie ülesanne on mehi kõrvalt aidata, võimalikult soodne positsioon saavutada, misjärel tuleb see välja ehitada ja enda käes hoida. Kuna venelasel on praegu kohal vaid nõrgad eelüksused, siis pole ehk liiga raske neid taganema sundida, et minu mehed saaksid kaitseliini valmis ehitada."

Seega oli mu ülesanne selgesti piiritletud. Selle teostamisel toetas SSi mehi ja mind Leningradi alt kaasa toodud armee suurtükivägi.

Ilma selle toetuseta poleks mitte mingil juhul suudetud Narva rinnet kuude kaupa hoida. Meie tankid seisid diviisistaabi lähedal Narvast idas. Põhja suunas kulges rinne meiepoolsel kaldal kuni linna servani ja läks natukese maa pärast üle läänekaldale, kus moodustas peakaitseliini kuni jõesuuni Soome lahe ääres.

+ **

Suhteliselt rahulikud ajad said peagi mööda. Venelane saatis meie sillapea vastu üha rohkem jõude. Varsti olid kohale toimetatud rasked ja ülirasked suurtükid, mis korraldasid kogu linnas võimsa tulemere. Tänu esseslaste vaprale kaitsele ei õnnestunud neil sillapead vallutada. Muret valmistas venelaste lakkamatu suurtükitule all olev sild. Pärast raudteesilla kokku kukkumist oli see viimane ülepääs Narva jõest. Selle purustamisel oleksime oma tankidega lõksu jäänud ega oleks saanud enam teisi ohustatud rindelõike aidata. Kirjeldasin olukorda „Vanale Fritzule", kes nõustus minu arvamusega, et tankid tuleb jõe läänekaldale viia. Häda korral oleksime ju saanud ikkagi paari minutiga appi tulla.

Sõitsin tankiga üle silla tagasi ja otsisin sellele parajasti sobivat asupaika, kui eestpoolt sööstis välja korpuse lipuga auto. Auto peatus ning ma ei uskunud oma silmi, kui nägin sellest välimarssal Modelit välja hüppamas. Nagu alati keerulistes situatsioonides, nii oli ülemjuhatus ka nüüd läkitanud ta põhjarindele korda looma. Esinesin määrustikukohase ettekandega ning sain kohutava peapesu. Modeli kulm tõmbles - seda olin ma juba rinde kesklõigus tähele pannud. Esialgu ei andnud ta mulle mahti midagi selgitada ega vastata. Istusin oma meestega tanki ja olin hoobilt tagasi Narva jõe vastaskaldal sillapeas. Välimarssal andis mulle käsu, mida ma ealeski ei unusta: „Teie vastutate selle eest, et ükski Vene tank läbi ei murraks. Ainsatki .Tiigrit" ei tohi kaotada. Siin läheb vaja iga kahurit!" Välimarssal oli enda suhtes kompromissitu ja hoolimatu, kuid heatahtlik meeste vastu eesliini kaevikutes - ja nood austasid teda. Endale ei nõudnud ta midagi. 1945. aastal Ruhri kotis kuulsin talle iseloomulikku vastust: „Päevas on 24 tundi. Kui öö lisaks võtate, saate töö tehtud!"

Meie külalisesinemine SS-diviisis Nordland sai kahjuks peagi läbi. Kaitsesime seda rindelõiku veel paar päeva, kuni Relva-SSi mehed jõudsid oma uutel positsioonidel kindlustuda. Seejuures suutsime nad veel neljast Vene lankitõrjekahurist vabastada. Ma ei unusta kunagi Nordlandi diviisi võrratuid mehi. Nad võitlesid nagu lõvid, sest tundsid oma kogemuste najal bolševismi paremini kui lääne inimesed paksudest raamatutest.

Hiljem sain teada, et paljud Kuramaa armee[1] võitlejad jõudsid üliraskes tingimustes Rootsi ja lootsid, et on nüüd pääsenud. Nende hulgas oli ka III SS-tankikorpuse mehi. Alguses nad interneeriti, kuid hiljem anti liitlaste survel venelastele välja. Võttes arvesse, et juba toona polnud lääneriikide suhted Nõukogude Liiduga just parimad ning läänes teati imehästi, milline saatus ootab ees Baltikumist pärit SS-lasi, paistab Rootsi valitsuse otsus veelgi häbiväärseni - see on ju riik, kus nii palju ja ülivõrretes räägitakse Punasest Ristist. Relva-SSi kuulunud eestlased, leedulased ja lätlased saadeti kindlasse surma või vähemalt Siberi-teele, nagu nende vanemad ja vanavanemad. Leidub vapustavaid mälestusi stseenidest interneerimislaagris, kui tehti teatavaks, et nad antakse venelastele välja. Enesetapud ja -vigastamised on raske süüdistus niinimetatud „sõbraliku" maa vastu. Kindlasse hävingusse saadeti mehed, kes haarasid relva vaid selleks, et kaitsta bolševismi eest oma kodumaad, kogu Õhtumaad ja sellega koos ka Rootsit.

Uued ülesanded ootasid meid Narva ja jõesuu vahel, kuhu venelane suunas rünnakute raskuspunkti pärast lüüasaamist Narva sillapeal. Ta üritas läbimurret üle jäätunud jõe, et omakorda Narva jõe läänekaldal sillapea moodustada. Rünnakute keskpunkt oli läänekaldal asuv Riigiküla umbes poolel teel Narva ja Soome lahe vahel. Siin paiknesid vaprad Wengleri grenaderid, kes said veidigi kasutada vana, 1941. aasta pealetungi ajast pärit kaevikute süsteemi.

16. veebruaril saadeti mind kahe tankiga ooberst Wengleri juurde, et toetada tema mehi, kes tõrjusid venelaste massilisi katseid üle Narva jõe tungida. Wengleri staap paiknes umbes kaks kilomeetrit eesliinist tagapool, neid lahutas soine mets. Ooberst tuli mind avasüli tervitama. „Noh, siin te siis nüüd oletegi! Olen siiralt rõõmus, et saadeti just teid, sest me oleme ju koos lahingus karastunud. Võtke teatavaks, et õhk on siin üsna paks. Ma kandsin taandumislahingute käigus kahjuks suuri kaotusi ja minu rüge mendis on parimal juhul pataljoni jagu mehi. Kuid rindelõigu hoidmiseks vajan vähemalt tervet rügementi või veelgi enamat. Seetõttu on rinne väga hõredalt kaetud. Püüdsin olukorda lahendada sellega, et ehitasin kaitse üles üksikute tugipunktidena. Aga vaatame oma silmaga järele, siis saate parema ülevaate, kui et mina teile kogu kremplit kaardil selgitan."

Sõitsime seejärel kohe olukorraga tutvuma, et ka öösel oleks võimalik orienteeruda. Lahingutegevus oli üsna elav. Kui olime pataljoni komando punktini jõudnud, teatati Wenglerile venelaste järjekordsest läbimurdest.

[1] Armcedegrupi Nord ümbernimetamisega 25. jaanuaril 1945 loodi armeedegrupp Kurland.

Vaenlane kandis jõe ületamisel tohutuid kaotusi, kuna jääl liikudes ei olnud tal vähimatki varjumise võimalust. Õnnestus aga väiksemalgi grupil end meiepoolsel Narva kaldal kindlustada, siis hoidsid nad kaevikutest kinni nagu takjad. Nad tuli viivitamatu vasturünnakuga hävitada, enne kui järgmine rünnak algas. Oli ilmselge, et venelane tahtis siin oma eesmärki saavutada ükskõik millistel tingimustel ja kaotustest hoolimata.

Pidime vaenlase poolt hõivatud kaevikute vabastamisel grenadere toetama. See nõudis sihtimisel ülisuurt täpsust, et omad mehed tule all ohvriks ei langeks. Pidime sõitma sakilise kujuga kaevikutest umbes 50 meetri kaugusele nagu ikka. Siit jälgisime kaaslaste tegutsemist. Kui nad mõne lõigu vallutasid, andis esimene mees käega märku. Seejärel tulistasime oma 88 mm kahuritega rünnakuvalmis järgmise 10-20 meetri pikkuse lõigu. Niipea kui omade teraskiivrid kaevikuservale ilmusid, katkestasime tulelöögi ja mehed hõivasid kaeviku.

Koostöö sujus tõrgeteta ning kaotustele vaatamata ei saavutanud venelane edu. Igal juhul reageeris ta meie tankide ilmumisele oma suurtükiväega ja saatis meie poolele küllalt korralikke „kohvreid". Narva jõe idakallas oli üsna järsk ja kaldapealsel kulges suurema metsamassiivi serv. Metsaservalt nägi Ivan meie positsioone hästi. Olime tema kahuritele nagu peopesal ja need andsid meile kõvasti vatti. Vaevalt olime oma metsatukast väljunud, kui ei möödunud kolme minutitki, mil nägime vastaskaldal tulistavaid kahuritorusid. Ainult pidev edasi-tagasi sõitmine päästis täistabamusest. Mina pühendusin üksnes vastaskaldale, samal ajal kui Zwetti toetas oma tankiga grenadere. Kuigi ma sundisin iga kord mõne Vene kahuri vaikima, olime järgmine kord välja ilmudes uuesti tule all.

Sellises olukorras õppis lõpuks oma indu vaigistama ka tankijuht Lustig, kes oli juht küll ainult siis, kui minu tank rivist väljas oli, aga tema komandör rääkis mulle tihti, et ta on pöörane mees, kes alati ründab ega lase ennast taganema sundida. See on ju kiiduväärt, kuid ohtlik omadus! Elukutselt oli Lustig sepp - nagu rauast kutt. Mulle meenub seoses temaga üks vahejuhtum. Tal kukkus suitsuots särgipõue. Selle asemel et paksud talverõivad lahti nööpida ja hõõguv suits välja võtta, kustutas ta koni vastu nahka. Kui ma tal kätt surusin, siis tundus, nagu oleks hobune kämbla peale astunud. Niisugune oli tankijuht Lustig - see mees, kelle süda oli õiges kohas, kes tungis alati peale ega peatunud ühegi vaenlase ees.

Kuid nagu öeldud, õppis ta ühel päeval oma metsikust taltsutama. Olime metsatukast umbes 500 meetri kaugusel, kui venelane avas tule. Esimene kogupauk oli puudulennuga, teine seevastu meie taha. Kolmandat ei tahtnud ma ootama jääda, sest võis arvestada tabamusega. Hüüdsin Lustigile: „Tagasü", kuid ta ei reageerinud. Jäime siis seisma ja venelane tulistas

kolmanda kogupaugu. Ümberringi plahvatasid nüüd mürsud ja otse meie ette maandus 28-tolline „kohver". See aga ei lõhkenud, vaid vänderdas suure pimeda hiire kombel meie poole ja libises lumel masina alt läbi. Nägime seda hiljem tagasisõidul metsaservas lebamas. Pärast seda vahejuhtumit oli ka sõber Lustig veendunud, et ei tohi minu taandumiskäsku kuuldes aega viita.

Ikka ja jälle imetlesime oma tankide terase head kvaliteeti. See oli tugev, olemata sealjuures rabe, kuid hoolimata oma kõvadusest siiski elastne. Kui tankitõrjekahuri mürsk ei tabanud soomust täisnurga all, libises see kõrvale ja jättis järele niisuguse jälje, nagu oleks sõrmega üle pehme või tõmmatud.

Öösel saime tublidele kamraadidele vähe abiks olla, sest laskmine oleks nad ohtu seadnud. Kui uus venelaste laine meie poole rullus, vasardasime vaid Narva jõe jääd. Ka nii suutsime veidigi Ivani hoogu maha võtta. Öö jooksul üritasid nad vahel tosin korda, kasutades isegi kelke, ning püüdsid tohutute kaotuste hinnaga üle tulla. Nende juures nimetasime seda „põikpäisuseks" meie puhul kutsuti seda loomulikult ..vapruseks". Mõistete ümberhindamist kogesime põhjalikult pärast sõda. Seda sõdurit, kes oli viimse hingetõmbeni täitnud oma kohust isamaa ees, hakati siis äkki ..militaristiks" ja „sõjapikendajaks" ehk ühesõnaga ..pahaks natsiks" nimetama.

Kui Riigiküla lõigus lõpuks rahulikumaks jäi, saime uue rünnakukäsu. Ooberst Wenglerist lahkudes soovisime teineteisele edu ja ta ütles heatujuliselt, et nüüd ootab teda ees elu kõige raskem ja pikem lahing. Nimelt kavatses ta abielluda. Tammelehtede kätteandmise puhuks pidi ta Saksamaale naasma. Ta sai selle kõrge autasu 404. sõjamehena. Kahjuks lõppes tema noor abielu liiga ruttu. Wengler langes 1945. aastal kindralmajori auastmes, pärast seda, kui talle oli 123. Wehrmachti sõdalasena omistatud Raudristi Rüütlirist Tammelehise ja mõõkadega.

NARVA ALL PÜSIB RINNE TAAS

Et aidata mõista järgnenud operatsioone, pean lühidalt kirjeldama Narva jõe äärseid kaitsepositsioone pataljonistaabi 1944. aasta 24. veebruari andmete põhjal. Jõgi ise oli juba otsekui valmis kaitserajatis. Kui hakata mööda Narva jõge ülesvoolu liikuma, siis kulgeb see Soome lahe suudmest kõigepealt umbes kümme kilomeetrit kagu poole Narva suunas, möödudes Riigikülast ja Siivertsist, siis keerab lõunasse ja ühe-kahe kilomeetri pärast teeb kaare läände. See lõik, kus jõgi voolab peaaegu kümne kilomeetri ulatuses läänest itta, on järgneva kirjelduse jaoks oluline. Seejärel kulgeb jõgi 45 kilomeetrit lõuna-edela suunas ja jõuab Peipsi järve kirdenurka.

Kui meid Riigikülast ära toodi, kulges rinne Narva-Jõesuu juurest piki jõe läänekallast läbi Riigiküla peaaegu Narvani ja põikas siis idakaldale, kus linna ette oli moodustatud sillapea. Narva kaarelt jõudis eesliin jälle jõe äärde, kus seda oli kavas pikendada mööda idakallast. Taheti isegi rajada veel üks sillapea[1] järgmise ida-läänesuunalise lõigu keskele. Kuid nagu tihtipeale varemgi oli juhtunud, ajas venelane selle plaani nurja.

Idast läände voolava jõelõiguga paralleelselt kulges umbes kaheksa kilomeetrit põhja pool Narva-Vaivara-Rakvere raudteeliin, veel 800 meetrit põhja poole asus maantee, millest jäi veel viis-kuus kilomeetrit Soome laheni. Jõe ja maantee vaheline ala oli täiesti soostunud ning raudtee jaoks oli ehitatud tugev tamm. Seda jõelõiku kindlustama pidanud jalaväeüksused saabusid lõunasse liiga hilja, et rajada kavandatud sillapea. Oldi arvamusel, et seal ei ole venelane veel jõeni tunginud. Peeti ebatõenäoliseks, et ta jõe läänekalda soisel maastikul kanda kinnitab. Kõrgema ülemjuhatuse arvates ei sobinud soo kuidagi kaitsepositsiooni ehitamiseks.

Kui aga meie omad tahtsid positsioone sisse võtta, avastasid nad ehmatusega, et Ivan on juba tugevate üksustega tunginud jõe läänekalda ja maantee vahele. 4a oli rajanud oma sillapea ja ähvardas sealt meie Narva sillapeas asuvaid vägesid. Meie üksused olid liiga nõrgad, et venelasi jõe idakaldale tagasi lüüa. Kirjeldatud raskuste tõttu kulges meie rindejoon äärmiselt originaalselt: tugipunktidena üles ehitatud kaitse kulges piki raudteetammi põhjakülge. Umbes kõnealuse lõigu keskel põikas rinne kahel pool teed vaenlase sillapea poole ja oli siin saapakujuline, jagades venelaste hõivatud põhjapoolse ala kaheks maalapiks - ida- ja läänekotiks. Need kaks kotti on Wehrmachti aruannetes kujunenud kindlateks mõisteteks.

Saapast põhja poole suunduv tee läks pärast raudteeülesõitu läbi Lembitu küla ja jõudis umbes 800 meetri pärast kõrgendikule, mis tõusis üsna tasaselt maastikult esile nagu suur mutimullahunnik. Kõrgendiku taga pööras tee suurele maanteele. Lembitu külas ristus trassiga teine tee, mis lääne pool kulges raudteega paralleelselt ja küla lõpus möödus ühest talust. Edasi läks tee põiki raudteetammini ja jõudis umbes 130 meetri pärast järgmise raudteeülesõidukohani. Talu ja ülesõidu vahel asus enam-vähem võrdsete vahemaadega veel kaks maja.

Ülaltoodud põhjalik maastikukirjeldus on vajalik, et lugeja saaks ettekujutuse selles piirkonnas toimunud operatsioonidest. Ühtlasi annab toonastest lahingutest venelastega ülevaate juuresolev kaart.

[1] Sillapea eksisteeris seal vaid lühikest aega võimaldamaks taanduvatel üksustel üle jõe pääseda.

Kui olime jõudnud Riigikülast tagasi kompanii voori juurde, mis paiknes umbes 25 kilomeetrit Narvast lääne pool ühes ranniku ja maantee vahelises külas, sõitsin kohe edasi pataljoni komandopunkti ja kandsin komandörile oma naasmisest ette. Ta palus minult, et vahetaksin veel selsamal päeval Lembitu külas välja meie kompaniiülema, kelle tervis ei olnud just kõige parem. Kompanii oli jalaväerügementide vahel ära jaotatud. Lembitu juures seisis kompaniiülem kahe «Tiigriga", ülejäänud neli tanki olid läänekoti ees. Sõitsin kibekähku autoga Lembitu külla ülemat välja vahetama. Mööda teed Lastekodumäelt (nii nimetati Lembitu külast põhja pool paiknevat kõrgustikku) alla sõites sain ma lahingutegevuse järgi aru, kus peakaitseliin kulgeb. Ülem oli rõõmus, et ma nii ruttu tulin, ja kadus kohe minu autoga.

Teise tanki komandör oli veebel Kerscher, kellega olin alati suurepäraselt läbi saanud. Temaga koos olles tundsin ma end rünnakul väga hästi. Kaaslased selgitasid mulle olukorda. Nende kirjelduse kohaselt istus venelane raudteetammi taga, kus ta oli juba kindlalt kanda kinnitanud. Tamm oli nii kõrge, et selle sisse oli lihtne käike kaevata, ja need asendasid ideaalselt punkreid. Meie mehed paiknesid talus, mille taga seisid tankid, ning kahes majas talu ja venelaste raudteeülesõidu vahel. Öösel pidid tugipunktide vahel ühendust pidama topeWvalvepostid. Kaevikusüsteemist loobuti, sest rügemendiülem arvas, et selline rindejoon on ajutine. Tema staap asus Lastekodumäe tagaküljel'. Mäe idakülg oli nii järsk, et selle külge olid õõnestatud käigud, kus võis leida kaitset igasuguse tule eest.

Pärast esimest ööd leppisime jalaväe ülemaga kokku, et meie julgestame päeval ja tema mehed öösel. Ka minu mehed pidid paar tundi puhata saama, kuni see veel võimalik oli. Vedasime telefonikaabli talust kuni teeristist läände jääva majani, nii et ma sain alati kohale tulla, kui midagi juhtus. Esimesel õhtul me veel „puhkekohta" ei sõitnud, kuna tahtsin kõigepealt tutvuda positsioonidega, see oli aga võimalik üksnes pimedas.

Jalaväelased olid üsna hämmastunud, kui avaldasin soovi positsioone tundma õppida. Sellist asja polnud neil ilmselt veel varem ette tulnud. Mul olid aga omad plaanid. Kuidas oleksime saanud mehi tõhusalt kaitsta, kui meil pole ettekujutust nende positsioonidest? Kuidas oleks saanud koostöö sujuda, kui me poleks üksteist lähemalt tundnud? Loomulikult ei olnud positsioonisõda ja lahing peakaitseliinil meile, tankistidele, mingi eriline rõõm. Me ei olnud loodud selleks, et seista suure märklauana maastikul. Meie ülesanded olid rünnak ja vasturünnak ehk liikuvad operatsioonid. Kuid mida pidid vaesed vennikesed siin ilma meieta peale hakkama niisugustel positsioonidel, mida oli ilma tankideta üleüldse võimatu enda käes hoida?

' Lastekodumae põhjanölval.

Koos esimese topeltvahipostiga asusin teele järgmise, umbes 70 meetri kaugusel asuva maja poole. Öösel venelased seda lõiku ei näinud, sest meie ja raudteetammi vahele jäid madalad puud ja soovõsa. Nagu tugipunktis, nii asus ka talus üks kompanii. Sõnast «kompanii" ei tohiks ennast eksitada lasta. See tähendas 25 kuni 30 meest - niivõrd «esinduslik" number saavutati ainult hiljuti kodumaalt saabunud täienduste tõttu. Siin istusid verinoored poisid, kes pidid kõigepealt rindeelu tundma õppima. Nad olid üllatavalt teotahtelised ja rünnakuvalmis. Selle tugipunkti patrulliga läksin kolmandasse tugipunkti, mis oli kõigest 30-40 meetri kaugusel raudteetammist. Paremalt poolt mingit varjet ei olnud, kuid venelane raudteetammi taga tundus iseenesega ametis olevat ja vaid aeg-ajalt kajas öös mõni lask, mis sundis meid nina porri pistma. Ilmselt tahtis Ivan üksnes näidata, et ta on ikka veel seal.

Eesmises tugipunktis olime veel vaid mõne meetri kaugusel vaenlasest. Rinne oli üldiselt rahulik. Ainult harva vihises tagantpoolt meie kahurväe granaat madalalt üle peade ja maandus teisel pool raudteetammi. Vahel kuulsime venelaste hõikeid ja müra, millest võis järeldada, et seal tegeldi positsioonide rajamisega. Ivan pidi nagu meiegi varjendeid ehitama ja teid niipalju korrastama, et oleks võimalik järele tuua ka rasket tehnikat.

Järgmine kompanii paiknes alles 150 kuni 200 meetri kaugusel metsaservas, mis kulges raudteetammi ja maantee vahel. See valvepost pidi niisiis toime tulema kõige pikema vahemaaga. Läksime seejärel parempoolse sidemehe juurde järgmises pataljonis, mis kuulus „Feldherrnhalle" diviisi koosseisu. Metsas algas tavapärane rindejoon, mis ulatus piki raudteetammi ida poole. Venelane oli oma kaitseliini ehitanud 200 meetrit lõuna poole metsaservale. Ükski jalaväelane ei taha näha enda selja taga lagedat maad, mis ei paku mingisugust varjumisvõimalust, ja häda korral on sellises kohas peaaegu võimatu reserve järele tuua, ilma et vaenlane iga liigutust jälgida ja häirida ei saaks.

Taolises keerulises olukorras olid siin meie jalaväelased, mis meie |s.t tankide] kohaloleku hädavajalikkuse rohkem kui ilmselgeks tegi. Kui venelasel oleks äkki tulnud pähe rumal mõte tungida kaugemale põhja poole, ei oleks meie mehed suutnud ilma tankide toetuseta mitte mingil juhul läbimurret takistada.

Jalaväelased muuseas ehitasid kolm tugipunkti ümber punkriteks. Keldrid tugevdati palkidega, tehti laskeavad ja „valvekütja" hoolitses selle eest, et tunnimehed ennast soojendada saaksid. Meil tankides seevastu oli talvel olukord vilets, iseäranis veel siis, kui pidime nagu siingi päevade ja nädalale kaupa julgestuses olema. Meelsasti oleksime nautinud osakest kuumusest, mis valitses tankis suvel. Talvel istusime seevastu nagu külmkapis. Et

ennast vahetevahel pisut üles soojendada, olime tulnud ideele süüdata suur leeklamp. Väljaõppe ajal oli rangelt keelatud tankis suitsetamine, nüüd aga lasksime otse vaenlase nina all leeklambil täie võimsusega põleda! Jumal tänatud, et üheski kompanii tankis ei juhtunud meie ettevaatamatu käitumise tõttu õnnetust.

Kuid sellel oli teised tagajärjed. Kui me näiteks kõik tukkuma olime jäänud ja surve lambis vähenes, hakkas leek kahanedes kohutavalt tahma ajama ja pärast nägime välja nagu korstnapühkijad. Tanke ei saanud seestpoolt küll enam valgeks pidada. Ka õhk neis polnud parim: imestan tänaseni, et keegi meist suitsumürgitust ei saanud. Toona kehtis väide: „Haisusurma pole veel keegi surnud, surnuks külmunud on aga paljud." Isegi toidul oli tankis bensiini ja õli maitse, kuid aja jooksul ja häda sunnil harjub inimene kõigega. See bensiini ja vana õli lehk - „tankihais" - hakkas meile aastate jooksul isegi päris meeldima.

Koidikul tuli üks noor sõdur jooksuga minu tanki juurde ja rääkis, et tema mehed järgmises tugipunktis jälgisid päris kindlasti venelast raudteetammile esimest tankitõrjekahurit üles seadmas. Lubasin loomulikult kohe vastuabinõud tarvitusele võtta. See on vana tarkus - jalaväe sellidele tuleb usalduse võitmiseks midagi näidata, seejärel saab nendega mõistlikult rääkida ja pole vaja rumalusi karta.

Sõitsime siis mõlemad jultunult teise tugipunktini ja keerasime raud teetammi poole. Vene tankitõrjekahurit oli raske märgata, sest see oli hästi maskeeritud. Ainult kahuri suudmepidur paistis välja. Kuna Ivan ei olnud seni tulistanud, magas ta õige hetke maha. Paari meie lasu järel oli TT-kahuri toru niisuguses asendis, et see võinuks pigem mõnele õhutõrjekahurile kuuluda. Ehkki seisime vaevalt 50 meetri kaugusel, ei andnud seda ühe lasuga hävitada, kuna Ivan oli selle osavalt tammi sisse paigutanud. Pidime kõigepealt kahuriesise sodiks laskma.

Selle väikese operatsiooni ajal sain lõpuks maastikku päevavalgel näha. Venelased meie vastas olid kahtlemata soodsamas olukorras. Raudteetammi taga kasvas paar rida kõrgeid kuuski, mille ladvast kontrollisid hiljem täpsuslaskurid kogu ala. Kuuskede vahelt paistis madala soometsa servani laiuv lage maa. Raudteeülesõidu juures kuuserida lõppes. Siin oli venelane rindejoone tagasi tõmmanud, sest kaugemal ida pool läks tamm madalamaks ega pakkunud piisavalt katet.

Pärast seda hommikust väikest «väljalendu" pöördusime tallu tagasi. Me ei aimanud tookord, et peame sellist monotoonset elu «julgestuseks" veel nädalaid jätkama. Niipea kui olime jõudnud talu taga positsioonile asuda, tuhises Lastekodumäelt alla Volkswageni Kübelwagen-maastikuauto. Ivanile oli see teelõik hästi näha ja ta hakkaski kohe «valama" ehk miinipildujatest

laskma. Õnneks ei tabanud ta autot. Sealt väljus «Vana Biermann" - tunnustelt veebel, kes kamandas eesmist tugipunkti ega jätnud kasutamata võimalust tuua meile süüa ka kõige võimatumates olukordades. Ta sõitis otse meie juurde ja me saime toidu kätte. Võtsin ta vastu: «Sellise viletsa söögi pärast riskite eluga. Kas olete lolliks läinud või?" Biermann vastas vaid lühidalt: «Lõppude lõpuks tahan ka mina oma sooja sööki ja kohvi. Kui teil siin ees poleks midagi, kuidas saaksime siis meie isuga süüa!"

See polnud loll loba ega hooplemine - need sõnad tulid südamest. Lahingute piirkonnas lõpeb igasugune kiitlemine. Isetu kamraadlus ja omakasupüüdmatu võitlusvalmidus hoiavad meid tänaseni koos ega lase raskeid rindeaegu unustada. Ainult seal, kus igaüks peab oma kohta teadma, kus otsustab sisu, mitte munder ja väline mask, seal õpitakse inimest tõeliselt tundma. Võib kindel olla, et sellised kamraadid ei valmista ka rahuaegadel pettumust.

Muidugi pole selleks tingimata just sõda vaja, et inimest tõeliselt tundma õppida. Kuid ühised läbielamised ja ühtekuuluvus tekitasid minus veendumuse, et sõjas veedetud aeg ei läinud kaotsi, vaid andis kõikidele edasiseks eluks palju kaasa. Need mehed, kes pööraselt sõdurielu kiruvad ja räägivad «röövitud" aastatest, on minu kogemuste põhjal otsustades olnud enamasti kehvad kaaslased ja ohjeldamatud egoistid.

«Vana Biermann" oli vana loomulikult ainult meie, «roheliste" noorte arvates. Ta oli vahest ehk kolmekümne viiene naisemees ning olnud Saksamaa sotsiaaldemokraatliku partei liige, kuhu kuuluvaks ta ennast senimaani ka pidas. Oma maailmavaadet ta ei varjanud, kuid see ei takistanud teda veebliks saamast, sest ta oli täitsamees. Parteipiletit meilt ei küsitud. Keegi ei teadnud, millist usku teised tunnistavad - välja arvatud personaliadministraatorist ülemveebel. Keegi ei hoolinud sellest, kas inimene on pärit Saksimaalt, Pfaltzist, Berliinist või Austriast. Põhiline oli see, et ta täitis koos teistega oma kohust ja teda sai usaldada. Vaenlase ees olid kõik võrdsed - venelased vahet ei teinud. Kes aga eesliinil põnnama lõi ega suutnud end kokku võtta, see oli kaaslaste silmis omadega läbi. Juba ainuüksi usaldust oli tal raske uuesti pälvida.

Just Biermanniga vestlesin ma meelsasti elu võimalustest pärast sõda, sest tollal tuli meile aeg-ajalt pähe mõte, et võime sõja kaotada. Meil olid oma soovunelmad. Kui ilus oleks rahuaegne elu, kus kõik üksteist austaksid. Nagu meil kompaniis - parteipiletit, usutunnistust ja elukutset arvestamata. Peaasi, et igaüks õigel kohal oma parima äratundmise järgi kohust täidab.

Tookord uskusime, et need ideaalid on demokraatia tingimustes teosta-

tavad. Kuid tekkis ka kahtlusi, kas maailmas on üldse võimalik luua ideaalseid tingimusi. Hiljem kogesime, et need kahtlused olid igati õigustatud. „Vana Biermann" tavatses öelda: „Kes küna ääres istub, see sööb. Võib isegi rahul olla, kui sööb ainult tema." Ta tabas naelapea pihta.

x x x

Pöördume nüüd pärast seda väikest kõrvalepõiget Narva rindele tagasi. Ivan käitus ikka veel silmatorkavalt rahulikult. Ainult korra hakkas ta «valama" kui me veerand tundi mootorit soojendasime. Küllap aimas, et me tahtsime välja sõita ja seisud sassi ajada. Sulgesime luugid niipea, kui kuulsime laskude heli „be...be...be...be", ja paari sekundi pärast maandusid miinid meie ümbruses. Plahvatades jätsid need lumele vaid musta pleki, kuna sütikud olid väga tundlikud, nii et miinid ei saanud külmunud pinnasesse tungida. Hilisemad 15 cm[1] miinipildujad olid palju hullemad.

Päev möödus tukkudes ja külmetades. Tavakodanik ei suuda endale ettegi kujutada, et niisuguse pideva külmaga oleks võimalik harjuda. Sellest hoolimata võtsime kaks korda päevas riided seljast, et täisid tappa. Tookord oleksime purgitäie DDT-pulbrr eest väga tänulikud olnud! Aluspesu me peaaegu ei vahetanudki, sest elu õpetas, et «sõbralikud allüürnikud" tunnevad ennast puhtas pesus paremini. Järelikult pidi pesu nii must olema, et isegi täidel vastik hakkas. See pidurdas nende soojätkamistungi.

Mul oli tookord kolm kauget tsiviilelu meenutavat tarbeeset. Esiteks küünepuhastaja, mida kõik väga väärtuslikuks pidasid, seejärel kamm, mis meid samuti hästi teenis, ja lõpuks vana juuksenõel, mida ma kasutasin kõrvade puhastamiseks ja mis käis samuti kaaslaste hulgas käest kätte. Hoidsin selle alles sõja ja vangipõlve lõpuni.

Kõige suurem mure oli veega. Pesemine või koguni habemeajamine ei tulnud kellelgi mõttessegi. Vähesed kaevud olid kinni külmunud. Jalaväelaste käsi ei käinud meist paremini. Sõdur leiab aga lahenduse kõige hullemaski olukorras. Kui ühel ööl olid toidus ka lihapallikesed, sõime neid loomulikult otse peost, nii et tahma ja mustuse alt ilmus nahk jälle nähtavale. Sellised asjad olid meie jaoks teisejärgulise väärtusega. Igaüks oli õnnelik, kui sai vähemalt mõne tunni öö jooksul pikali magada.

Sõitnud teisel õhtul tagasi küla lääneserva, leidsime ühest majast punkri, mis oli põranda alla ehitatud. Kuigi seal ei olnud ahju, saime vähemalt talve - vormides pikali heita ja magada. Väsimuse tõttu ei pannud me külma enam tähelegi. Kesköö paiku saabus veoauto kütuse, laskemoona ja sooja toiduga. Esimest korda sõime tõelise isuga, päeval tankis kugistasime ju vaid vastu

[1] 'tõenäoliselt oli tegemist 120 mm miinipildujate või 152 mm haubitsatega. Putukatörjevahend.

tahtmist midagi alla. Tihtipeale ma polekski söönud, kui meeskond ei oleks mind selleks sundinud. Mehed lihtsalt ei lasknud mul suitsu põlema panna, enne kui leib on söödud. Minu sihtur allohvitser Heinz Kramer oli selles asjas minu vastu äärmiselt range ja järeleandmatu.

Üldiselt toitlustati meid olukorda arvestades üllatavalt hästi. Meie köögišeff, Viinist pärit juuksur allohvitser Pseidl, ei põlanud vaeva, kuigi ta oleks meelsamini jälle tankis istunud. Ta pakkus sageli klimpe kapsaga ja vältis võimaluse piires ühepajatoite.

Erilist kiitust pälvivad nood mehed, kes tõid eesliinile süüa, kütust ja laskemoona. Nende ülesanne oli raske ja vastutusrikas. Sõideti alati öösel, tuledeta ja enamasti mööda tundmatuid teid, mida päevast päeva aina uued tulelöögid lõhkusid. Vaprad mehed pidid meid rindejoone lähedusest üles leidma ja tervena kohale jõudma. Tihti oli nende ülesanne meie rindeeluga võrreldes veel raskemgi. Tundsime meie ju igati olukorda, neid aga ootasid sageli üllatused ja siis pidid nad omaenda tarkuse järgi õigesti tegutsema. Sellegipoolest ei jäänud me kunagi ilma moonata.

Oma uue «öölaagriga" olime üsna rahul ja eesliinil võisid mehed samuti rahulikud olla, sest tõmbasime nende juurest meile välikaabli. Enne koitu sõitsime tagasi tallu, kuhu enamasti tuli mõni kamraad ja rääkis Ivani eelmise öö uutest ettevõtmistest raudteetammil. Vahetevahel tuli ette ka naljakaid vahejuhtumeid. Nimelt tulistasime aeg-ajalt hea õnne peale puulatvu teispool raudteetammi, kuna seal istusid Ivani täpsuslaskurid, kes ebameeldival kombel nägid meie kavatsused läbi ja takistasid vaba liikumist.

Järjekordsel tulistamisel tuli üks noor jalaväelane, kes ilmselt polnud veel pikalt rindel olnud, jooksust hingetuna minu tanki juurde ja seletas erutatult, et venelane on paigutanud puude otsa soomustatud laskurid. Ta olevat täpselt näinud, et meie kuulipildujate laskemoon põrkab sealt tagasi. Peaksin seega mürskudega puude pihta laskma. Mida see poiss siis nägi? Meie tulistatud kuuli trasserlaeng[1] lendas oksa tabades igasse ilmakaarde laiali, kuigi kuuli enda trajektoor oli sootuks teistsugune. Sõdur lahkus rahunenult. Ta muuseas jõudis lihtsalt tõsiasjadest veidi ette: hiljem idakotti sisse murdes leidsime tõepoolest rinna- ja puusakilpe, mida kandsid põhiliselt komissarid ja mis pakkusid kildude ja püstolikuulide eest head kaitset.[2] Aga ma arvan, et selline turvis takistas oluliselt liikumist.

Minu mehed pidid paljude asjadega harjuma ja nad tegid seda mässu tõstmata. Ainult ühe abinõuga leppisid nad väga vastumeelselt ja porisesid esialgu kõvasti: nimelt ei tohtinud rünnakul ja julgestuses viibides keegi «maha minna" ehk väljas asjal käia. Peldikut tuli külastada hommikul

I.eekkuul.

Tegemist oli Vene ründepioneeride varustusse kuulunud kaitsevarustusega.

ja õhtul „käsu korras". Erandjuhul ei jäänud muud üle kui häda tankis ära õiendada. Aja jooksul harjusime sellise korraga niivõrd, et see ei tekitanud enam mingeid raskusi.

Selle range abinõu põhjuseks oli meeste rivist langemine enamasti siis, kui nad väljaspool tanki olid. Venelane, kes sai tankist väljumist jälgida, tulistas kohe püssidest või miinipildujatest. Mõttetule haavatasaamisele lisandus veel asjaolu, et kodumaalt oli raske samaväärseid asendusmehi saada. Minu range keelu tõttu oli meil tegelikult väljaspool tanki veel vaid kaks väljalangenut ja needki teisest ründesalgast. Meie ise ehk tankikomandörid pidime loomulikult vahetevahel jalaväe juures käimiseks tankist lahkuma. Meestele see ei meeldinud. Kui tahtsin tornist välja minna, hoidis Kramer mind jalgadest kinni, sest kartis, et saan pihta.

27. veebruari õhtul „austasid" meid esmakordselt pommitajad. Sestpeale tulid need rahurikkujad igal õhtul ja vahel teist korda ööselgi. Ilmselt tahtsid nad meie positsioone rünnakuküpseks muuta. Vahetult enne pimeduse saabumist tuli lõunast lennates ..juhtoinas" ja poetas hästi tuntud ..jõulupuud" meie kaitseliini taha. Kohe järgnesid mõned lained kahemootorilisi pommitajaid, mis puistasid oma laadungi meie selja taha mõlemale poole maanteed. Rünnaku ajal laskis Ivan meie kohale roosasid ja punaseid valgustusrakette, et ta kaaslased oma positsioone ei pommitaks. Lisaks oli venelane aegsasti eesliini taha kuhjanud viisnurksed tuleriidad ja süütas need pimeduse saabudes. Sellele vaatamata viskasid nende poisid mõnikord pommid liiga omade lähedusse.

Kuid üldiselt ei tarvitsenud rindejoone kõrval midagi karta. Vene pommitajad muutsid Narva ja meie vahelise ala kahel pool maanteed nädalate jooksul kraatritega kaetud maastikuks. Kuna maa oli soine, tungisid pommid enne lõhkemist sügavale pinnasesse ja paiskasid üles kõrge mullavalli. Mõni lehter oli üheperemaja suurune. Need täitusid kohe veega ja oli hea, kui neid kohe hommikul märkasid, et lahingu ajal mitte auku sõita. Mis sellisel puhul juhtus, tuleb järgnevalt jutuks.

Meie õhutõrjekahur võttis ainult ..juhtoina" tule alla ja siis oli laskemoon otsas. Kahjuks ei õnnestunud teda sugugi iga kord tabada. Kuigi mingil määral tundsime ennast kindlalt, ei olnud kogu see lugu kaugeltki mugav. Kui poisid pommitasid, oli tunne, et nad sööstavad otse meie peale, kuni pommid siiski natuke eemal alla sadasid ja pehme maa vappuma panid. Tankis viibides tundus, nagu seisaksime vedrumadratsitel.

Loomulikult võtsime me kohe tarvitusele vastuabinõud. Kui nägime õhtul ..juhtoinast" üle sillapea meie suunas lendamas - täpsuse tõttu nimetasime teda muide ..korrapidaja-allohvitseriks" -, siis sõitsime ruttu Lembitusse oma majja, et mitte liikvel olla, kui ..jõulupuu" taevasse ilmub. Taoline ohutsoonist lahkumine ei olnud taandumine, sest me sõitsime rindega paralleelselt läände. Kuid siis seisime otse niinimetatud saapasääre ees ja Ivan oli vahetult meie kõrval. Pommitajatel oli kitsast saabast võimatu tabada.

Pärast õhukülaliste lahkumist tuli veel selsamal õhtul moonaautoga meie juurde diviisiarst, kes tahtis uurida väeosa tervist. Haige polnud küll keegi, kuid jalad ja sääred olid kõigil niivõrd paistes, et mõni oli saapad katki lõiganud, et veidigi kergendust tunda. Ära polnud säärikuid võimalik võtta, sest ükski hing ei oleks neid enam jalga tagasi saanud.

Nõnda siis ilmus kohale härra diviisiarst ja uuris meie jalgu. Kui ta tõsimeeli soovitas, et võtaksime õhtuti vahelduvaid jalavanne, oli tulemuseks naerupahvakas. Meil ei olnud ju vett näogi pesemiseks ega tulekollet, mis muidugi oleks meid üksnes venelastele reetnud. Kaks meest soovitas ta tingimata välja vahetada, kuna nende jalad olid eriti hullud. Aga neid ei olnud võimalik sundida ära sõitma ja ennast asendada laskma. Rindesõprade vaim oli niivõrd tugev ning ainult mingisuguse kirjatsura haige fantaasia võis välja mõelda muinasjutu, et meil tuli mõnikord alluvate lahinguvalmiduse tõstmiseks kasutada püstolit.

VAIKUS ENNE TORMI

Venelaste peatsele rünnakule viitavad tundemärgid sagenesid. 28. veebruari hommikul sooritasime jälle manöövri Vene tankitõrjekahuri positsiooni vastu. Venelane oli taas kord katsetanud uut kahurit. Peale selle oli ta jalaväelaste andmetel ülesõidu kohal rajanud raudteetammi sisse punkri. Meie täistabamustest ei lasknud ta end eksitada ja ehitas nagu uruhiir igal ööl punkri uuesti. Kaevumises olid venelased meist kahtlemata üle, kusjuures kaalukeele kallutasid nende kasuks loomuomane anne ja kõva drill. Nad suutsid alati kaevuda veel enne, kui neid õieti märgatagi jõudsime. Vene tankitõrjekahur muuseas meiega duelli pidamiseni ei laskunud. Meeskond laskis enamasti jalga enne, kui saime positsioonile asuda.

Paari päeva pärast tuli korpusest teade, et on kuulatud pealt venelaste raadioside seanssi, milles anti sillapeas paiknevatele rindeüksustele tulistamiskeeld tankitõrjekahuritest ja tankidest. Sai ilmselgeks, et nad ei tahtnud oma positsioone reeta, ja ainult sakslaste rünnaku korral tohtisid tule avada.

Sellest käsust võis järeldada kaht asjaolu. Esiteks lugupidamist meie tankide vastu. Teiseks aga oli selge, et Ivan oli sillapeale tankid juba valmis pannud, mis võis tähendada üksnes ilmseid rünnakukavatsusi. Tankid said olla ette nähtud kõigest ründamiseks, sest soises metsas, mis ei võimaldanud manööverdamist, olid need kaitseks täiesti sobimatud. Polnud vaja süga-

vaid teadmisi strateegiast, et taibata - venelane teeb kõik, et sakslaste tüütut sillapead Narva juures lõuna poolt vallutada.

Meil oli sellel õhtul palju ebaõnne. Toit oli välja jagatud ja me lobisesime kamraadidega varustusešelonist, kui Vene pommitajate salgad jälle kohale lendasid. Põhimõtteliselt ei olnud meil siin otse rindejoone taga vaja hirmu tunda. Kui Ivan aga seekord silmatorkavalt lähedale tabas, ronisid mõned mehed tankide alla ja ülejäänud lasksid võimalikult kähku jalga. Mitu pommi maandus isegi venelase poolel. Üks kukkus otse ühe mu tanki taha. Kaks tanki alla varjunud meeskonnaliiget said õhulööklainest silmapilkselt surma. Tankide] istunud mehed paisati maha ja pääsesid ehmatusega. See kurb vahejuhtum õpetas meid valvsaks jääma isegi suhteliselt vaiksel ajal. Kui me siis oma „kodupunkris" veel juhtunu mõju all olles pikali heitsime, leidis veidi aja pärast kinnitust ütlus, et õnnetus käib harva üksi.

Saime hädavaevu tunnikese lesida, kui tunnimees meid üles äratas ning kostis kahtlast plaksumist ja praginat. Paar tõepoolest põrunud tegelast mingisugusest võõrast üksusest oli venelaste kahuritulest midagi taipamata pannud meie kohal asuva ahju küdema. Sädemed lendasid ja õlgkatus võttis tuld. Raskustega pääsesime põlevast majast välja, enne kui see meie selja taga kokku varises. Loomulikult tulistas ka venelane suurepärase sihtmärgi pihta, nii et rahulikust ööst ei tulnud jälle midagi välja.

Järgmine päev tõi endaga kaasa uusi üllatusi. Hommikul lasksime kõigepealt puruks ühe vaenlase tankitõrjekahuri, mida venelane ei asendanudki sellel positsioonil uuega. Vaatlusandmetest selgus, et ta oli vahepeal ka suurtükiväge ja raskemiinipildujaid eesliini lähedusse toonud, mis aeg-ajalt meile tähelepanu pöörasid. Kui meie korrapidaja-allohvitser õhtul vaenlase pommitajate rühmale jälle stardikäsu andis, sõitsime tahapoole ja leidsime teest põhja pool mahapõlenud majast kilomeetri kaugusel läänes „hamba-harja-metsas"[1] väikese hüljatud punkri, mis nüüdsest täitis meie öömaja ülesandeid.

Hästi maskeeritud tankid seisid puude vahel ja me olime enam-vähem rahul. Öösel teatas aga vahipost, et meie jalaväe tugipunkti poolt on paista tugevat tulekuma ja käib laskmine. Sõitsime kohe välja ning nägime juba kaugelt, et talu ja kaks tugipunkti põlevad heleda leegiga. Venelased olid need süütemürskudega põlema lasknud, et meilt viimnegi kate võtta. Kartsin seda juba ammu ja olin vihane, et kaevikuid ei ehitatud, vähemalt kolme tugipunkti vahele. Tulekahju ajas meie omad loomulikult punkritest väljaja nad lamasid kaitsetult maastikul laiali. Päevasel ajal oleksid kaotused olnud veelgi suuremad. Kardetud rünnakut siiski ei järgnenud. Küllap tahtis vaenlane ainult paremat nähtavust kindlustada.

[1] „Zahnbürstcn-Wäldchcn".

Meie õnneks olid majadel Narva lõigus kivist vundamendid, mis ei põlenud ja pakkusid kaitset edaspidigi. Järgmisel ööl katsime need jälle palkidega. Nüüd olime täiesti kaitsetu märklaud ja pidime kogu aeg raudteetammi valvama, et vältida venelase üllatusi. Esialgu ei paistnud tal tõsisemaks tulevahetuseks tuju olevat. Seegi kinnitas suurejoonelisi rünnakukavatsusi.

Raskelt haavatud viisime juba varahommikul Lastekodumäele tagasi. Nüüdsest alates täitsime jalaväe juures kõiki vajalikke ülesandeid, et rivist väljalangejaid oleks vähem. Meeste arv kompaniis oli niikuinii 10-12 peale kokku kuivanud. Käisin peaaegu igal ööl korra rügemendi staabis Lastekodumäe taga ja palusin ühtlasi rügemendiülemalt, et ta laseks öösiti meie lõigus kaitseliinile kaevikuid kaevata.

Mu ettepanekud jäid kahjuks tulemusteta. Minu meelest pidi küll igaühele selge olema, et meie „sillapea-rinde" kõige nõrgem koht on just siin. Kuid major H. muretses alati ainult oma kahe saapas asuva pataljoni pärast. Ometi pidi ta ju taipama, et meil on vaja valvata ida pool kahe diviisi vahelist liitekohta, mille vaenlane meelsasti oma löögisuunaks valib.

Nüüd, mil ka majad olid maha põlenud - nimetame neid edaspidi kolmeks varemeks -, oli meie jalaväe olukord peaaegu lootusetu, kui venelased peaksid ründama idakotist maantee suunas. Lõpuks õnnestus mul vähemalt saavutada seda, et Lastekodumäest ida poole paigutati neli hästi maskeeritud ründesuurtükki, kolm 20 mm neljatorulist õhutõrjekahurit aga paigutati positsioonidele 100 meetrit meie talust tagapool.

Kui jalaväe raadiojaam katki läks, sõitsime „Tiigriga" Lastekodumäele uut asemele tooma. Me riskisune ka kuuvalgetel öödel toidu järel käia, kuigi ma oleksin võinud sellega endale korraliku supi kokku keeta. Kui oleksin sellise aktsiooni käigus mõne tanki kaotanud, oleks mind maasse tambitud. Aga mida ma pidin siis tegema? Ma pidin ju mehi nii palju kui võimalik aitama. Nad olid tõesti tänulikud ja läkitasid meile tervitusi ka veel siis, kui olime juba ammu sootuks teise rindelõiku saadetud.

Truu Biermanniga oli meil igavene häda. Ta ilmus igal hommikul oma kuuma kohviga täpipealt õigel ajal, kuigi iga sõit tähendas talle eluga riskimist. Meil lihtsalt ei olnud südant talle öelda, et kohvi joomise asemel me naudiksime meelsamini vaikust. Nimelt saatis venelane Biermanni iga retke korraliku tulevärgiga. Ühel hommikul pääses Biermann sellest hädavaevu eluga, kuid vaid „lampjalgadel". Viimaks võttis veebel mu nõuannet kuulda ja loobus „ohtliku" kohvi toomisest. Ka jalaväelased ja õhutõrjekahuri meeskond olid rõõmsad, sest Biermanni auto ilmumise järel möödus alati enne kõva pooltund, kuni Ivan rahunes ja lõpetas oma tobeda paugutamise.

Samal ajal leidis meie ööbimispunkris aset tähelepanuväärne sündmus, mille keskmes olin mina isiklikult. Enne aga pean ütlema, et igal ööl käis

meil kutsumata külaline ..lombaka pardi" või ..õmblusmasina" näol - nii nimetasime me Vene biplaane, mis lendasid hästi madalalt, peaaegu käeulatuses rindejoone taga edasi-tagasi ning viskasid käsigranaatidele ja miinidele vahelduseks alla ka väikseid pomme. Neid lennukeid kutsuti ka ..nõksutajateks", sest piloot suretas mootori alati välja, enne kui ta juhtkangi põlvede vahel hoides pommi alla viskas. Nii et tähelepanelik olles võis alati aimata, millal pomm langeb.

Ühel ööl magasime sügavalt, kui jälle tuli keegi neist naljakatest sellidest, juhuslikult kukkus üks pomm otse meie punkri nurka. Kerkis võimas tolmupilv ja kaks kamraadi sai kildudest kergelt haavata. Kõik jooksid punkrist välja. Väljas märkasid mehed, et mind ei ole, ja tulid tagasi. Nad leidsid mu surnu kombel lamamast ja hakkasid mind lahti riietama, et näha, kust ma pihta sain. Selle riietamistseremoonia ajal tulin ma ärkvele ja märkasin, et leban küll maas musta ja lumisena, kuid haavatud ma ei ole. Olin maganud nii sügavalt ja kõvasti, nagu saab magada vaid see, kes on omadega täiesti läbi. Praegu võib see kõlada ebatõemiolisena, kuid kahtlejaid võib rahustada veebel Kerscher, kes sellest iseenesest lõbusast juhtumist veel tänapäevalgi mõnuga jutustab. Rindevõitleja ei vaja voodit ega tablette, et magada nagu surnu.

Nädalaid kestev elu tankis ei olnud sugugi mitte sulaselge rõõm. Et seda endale elavalt ette kujutada, läheb vaja üksjagu fantaasiat. Kitsikus ja krõbe külm tegid meile aja jooksul väga palju tüli. Meie tervis sai kõvasti kannatada, kuigi me seda endale tunnistada ei tahtnud. Tagajärjed ilmnesid hiljem. „Tattninast" ja meie hingeõhust kogunes tanki siseseintele niiskus, mis peagi külmus ja paksu valge härmatise moodustas. Kui mõni meeskonnaliige tukastas, nii et pea vastu seina toetus, olid juuksed tema ärkamise ajaks kinni külmunud.

Teatud piirini võisime end ju koomale tõmmata ja «soojaks väriseda". Jalaväelased oma positsioonidel vaevalt kadestasid meid, sest tankis polnud vähimatki liikumisruumi ega ealeski võimalust ennast ahju ääres soojendada. Polnud siis ime, et ma ühel päeval kuiva rinnakelmepõletiku sain, nagu arst hiljem kindlaks suutis teha. Ja mu vasakule põlvele, mis sageli vastu tankiseina puutus, tekkisid külmavõetud kohtadele plekid.

Kuni 15. märtsini valitses petlik vaikus enne tormi. Igatahes saime sellel päeval miinipildujatabamu.se, mida me senini olime suutnud osavalt siiasinna sõites vältida. Teatasin raadio teel kompaniisse, et radiaator lekib, kuid õnneks olid äsja töökojast tagasi tulnud kaks sõiduvalmis masinat, mis meid järgmisel hommikul võisid välja vahetada. Venelane oli viimastel päevadel sillapea sügavusest üha suuremat raskerelvade hulka demonstreerinud, kuid ta ei tulistanud palju, mistõttu me oletasime, et ta tahab oma relvi

ainult „sisse lasta". Eesliinil paiknev jalavägi kuulis tihtipeale tankimürinat. Arvasime, et tegemist on linttraktoritega, mis veavad kahureid eesliinile. Viimaste päevade tähelepanuväärne vaikus laskis igatahes halba aimata.

Vastu õhtut tiris veebel Kerscher mu punkri juurde tagasi. Järgmisel hommikul ehk 16. märtsil tuli ülemveebel Zwetti meid koos kahe tankiga välja vahetama. Veel enne koitu sõitsin koos temaga talu juurde ja tutvustasin talle maastikku, seejärel aga alustasime Kerscheri slepis liikumist „kodu" suunas. Olime üliõnnelikud, et saame vähemalt paar päeva rahu, vannis käia ja kordki välja magada.

Piki läänekotti eesliiniga paralleelselt maantee poole liikudes sõitsime seal, kus tee pööras põhja, mööda kolmest meie tankist, mida kamandas ülemveebel Göring. Tema positsioon oli mugavam kui meil idakoti juures. Peavarju otsides olid need mehed leidnud surnuaia. Tankid seisid otse surnuaia müüri ääres ja mehed magasid hauakambris, mis oli tugevate müüridega ja pealt palkidega tugevdatud. Rahuaegsest vaatepunktist võiks seda võib-olla küll nimetada hoolimatuseks, kuid sõjaõigus on kõikjal rahuõigusest üle. Mehed olid rõõmsad, et said kas või kuidagiviisi jäätunud maasse kaevuda. Paljud kamraadid kadestasid neid. Kel oli hiljem ebaõnn Vene sõjavangi sattuda, need kogesid seal kalmistutel märksa jumalakartmatumaid tegusid.

Meie ettenihutatud tugipunkt paiknes tookord koos kompaniiülema ja ülemveebliga Sillamäel, umbes 25 kilomeetrit Narvast läänes ja maanteest põhja pool vahetult Soome lahe ääres. Tervitasime kõigepealt kamraade, keda me polnud enam ammu näinud ja kes meid meie habemete tõttu vaevu ära tundsid. Nad olid meie jaoks mereäärse sauna soojaks kütnud ja me saime nautida ammu igatsetud pesemisrõõmu. Pärast sauna esinesin ülemale tema toas raportiga. Akna ees seisis kaitseks mürsukildude eest tema tank. Vastuvõtt polnud just vaimustav.

„Sul ei ole jälle lipsu. Mida seal siis imestada, et ma pean mehi kogu aeg korrale kutsuma, kui sina annad halba eeskuju. Kust see austus tuleb, kui me iseennast käest laseme!"

Kandsin alati musta villast salli, kuigi teadsin, et von X seda ei sallinud. Ta ei olnud ebasõbralik, kuid võttis asja siiski ülimalt tõsiselt. Ma vastasin vaid: „Kui minu meeste lugupidamine sõltub ainult lipsust, küllap siis on asjad mädad."

Von Xi tundsin juba nekrutiajast ja kui me 502ga Venemaale jõudsime, tegi ta mulle kohe ettepaneku „sina" peale üle minna. Kompaniis oli ta mu ainus ülem ja mulle ei andnud ta mitte kunagi ühtki tõelist käsku, sest ta teadis, et omapäi jäädes - ja seda olin ma rindel alati - tegutsen ma niikuinii iseenda parema äranägemise järgi. Ta ei riskeerinud kunagi. Meie sinatamise

tõttu olin pidevalt kahe tule vahel. Kompaniikaaslaste juuresolekul pidasin kinni sõjaväelistest formaalsustest ja sina-vormi lihtsalt ei eksisteerinud minu jaoks. Olin alati vahemeheks kompanii ja selle ülema vahel ning pidin kaitsma kord üht, kord teist poolt.

Kui keegi väidab, et ei ole eales tundnud ängistavat hirmu, siis pole ta kindlasti kunagi rindel olnud. Vapruse *conditici sine qua non'* on ju hirm, täpipealt niisamuti nagu religiooni tekkimise ja kestmise eeldus on surmahirm ja teadmatus hauataguse elu ees. Tõeline vaprus tähendab surmahirmust jagu saamist, et oma meestele eeskujuks olla ja neile lahingus pidepunkti pakkuda. Hirmust vaba ei olnud ilmselt keegi. Mõnegi lahingu eel tundsin ennast ebamugavalt. Aga niipea kui tank liikuma hakkas, viisid kohustused mõtted mujale ja mulle ei tulnud hädaoht meeldegi. Kui kõlas esimene lask, rahunesid närvid iseenesest, sest ärevuses ei saa miski hästi minna. Tihti õnnestus mul lahingumöllus lühikese humoorika raadiovestlusega oma välist rahu ka teistele edasi anda.

Von X poleks pidanud imestama, et mehed teda ei sallinud, sest tema käitumine lahingu ajal ei meeldinud neile sugugi ja nad ei talunud ka tema ülbust, mis oli ilmselt omamoodi enesekaitse. Me tundsime teineteist liiga hästi, et midagi teeselda. Andestasin talle selliseid asju, mida ükski teine sõber poleks suutnud andeks anda. Meestelt aga ei saanud säärast sallivust nõuda, nendelt ju oodati, et nad on valmis lahingus enesestmõistetavalt ohverdama kas või oma elu.

Mõnikord oli tema kriitika aga täiesti õigustatud. Üks kurb lugu leidis aset seoses sellega, et sidet pidades tuli kasutada varjunimesid. Von X arutas minuga sillapea olukorda ja silmitses mind etteheitvalt: „See avalik side pidamine peab ometi lõppema! Sellega ei sea sa ju ohtu mitte ainult oma mehi!" Vaikisin targu, sest öeldu polnud vale. Ma lihtsalt ei suutnud ega tahtnud nende tobedate varjunimedega harjuda. Kas ma pidin siis lahingu ajal hüüdma „Lottmüts Metsisele" ja muud sellesarnast, kuigi sõbrad tundsid ennast palju paremini, kui neid kõnetati nende oma nimega? Üksuse või varustuspunktiga ühenduses olles kasutasin ma juba iseenda huvides loomulikult varjunimesid, kuid eesliinil pöördusin ka edaspidi meeste poole õige nimega.

Veelgi rohkem oli põlu all ..eraviisiline" sidepidamine. Tihtipeale kostis hääl: ,,Mida suitsetajate ringis ka räägitakse?" Seega olid sigaretid jälle otsas ja hädast pidi välja aitama Otto Carius. Ma sain nimelt kodust kõik vajaliku - iga välipostiga tuli mulle 10 kuni 20 väikest suitsupakikest, mida ema mulle ..hulgi" organiseeris. Jagasin need kohe tankide vahel ära. Iga pakikesega olid kaasa pandud tervitused, mida kamraadid kenasti ja hoolega alles hoidsid.

[1] ..Paratamatu eeldus" (ld k).

Venelane kuulas muidugi pealt. Avatud raadiokõneluste kaudu oli tal alati kohe teada, et seal, kuhu ilmuvad «Tiigrid" on alati ühed ja needsamad mehed. Varjunimesid muudeti iga paari päeva tagant, meie nimed jäid aga loomulikult alati samadeks. Aga eks venelane oleks niisamagi midagi märganud, nagu näiteks, et me kadusime Neveli juurest ja ilmusime välja Narva all. Ilmselgelt olime tal pinnuks silmas.

Korra teatas ta idakotis Lembitu küla juures valjuhääldiga, et kui jalaväelased mu välja annavad, saavad nad selle eest soovi korral vastu 30 oma meest. Kutsuti üles tegema kahjutuks seda „verekoera", kes sunnib neid ikka ja jälle vastupanule! Kamraadid jalaväelased ei lasknud vastasel kunagi pikalt rääkida ja kui asi juba liiale läks, tulistasid nad valjuhääldi ribadeks. Nimelt tundsid nad selle „verekoera" vastu kahetsusväärset kiindumust.

Ivan aga jätkas segamatult oma valjuhääldipropagandat ja juba ainuüksi see tõestas, kui suurt lugupidamist nad meie kompanii vastu tundsid. Kui ma Daugavpilsi lähedal haavata sain, teatas venelane raadio teel, et ma olevat langenud. See nõukogude ohvitser, kes näitas oma saavutuse tõestuseks ette minu kaduma läinud nimelise kaardiplanšeti, sai autasu. Niisuguse uudise saatis ülemveebel mulle lohutuseks haiglasse, sest need, keda on korra juba surnuks kuulutatud, tavatsevad teatavasti kaua elada.

xxx

Loomulikult me nautisime oma niiöelda sunnitud asenduspuhkust ajal, mil positsioonidel valitses vaikus. Juba ainuüksi saunaskäik tegi meid taas inimeseks ja tundus, nagu me oleksime uuesti ilma sündinud. Kasutasin juhust ja higistasin välja oma kuiva rinnakelmepõletiku ning varsti olin jälle terve kui purikas.

Kuid me ei aimanud, kui lühikeseks pidi see vaikus jääma. Rindel on tavaks häid tunde ära kasutada ja mitte mõelda sellele, „kui kaua" ja „mis pärast tuleb". Vaevalt olime jõudnud mõnusa sooja toaga ära harjuda, kui tuli teade ülemveebel Zwettilt, et ka tema „Tiigri" radiaator lekib ja teisel tankil on veermik kahjustada saanud. Ivan oli ilmselt üsna rahul, et oli vigastanud juba kolme meie tanki. „Tiigrite" vastu oli tal eriline viha.

Veebel Zwetti jäi esialgu külasse, et jalaväge häda korral vähemalt tulega abistada. Mina läksin remondimeeskonna juurde vaatama, kui kaugele on minu radiaatori parandamisega jõutud. Kahtlemata oli selge, et olime taas kord piisavalt kaua laiselnud.

Seda tööd, millega remondisalga mehed toime tulid, pole tavaolukorras võimalik endale ette kujutada. Tänapäeval peetaks niisugust kehalist pingutust inimvõimete piiri ületavaks. Säärast ennastohverdavat tegutsemist rinde tagalas ei saavutatud mitte käske jagades, vaid pigem oli selle eelduseks

sisemine vaimustus ja tahtmine kogu jõuga võitlejaid aidata ning vigastatud masinad nii ruttu kui võimalik jälle eesliinile saata.

Reniondisalg a ülem ülemveebel Delzeit oli kõike muud kui leebe inimene. Aga väga karmi koore all peitus hea süda. Tihti kohtles ta oma mehi nõnda, et need pärast ennast üsna suurelisena tundsid. Ülemate vastu aga näitas ta üles nii vähe lugupidamist, et pole võimalik endale ettegi kujutada, mis oleks juhtunud tema meestega, kui nood oleksid samamoodi käitunud. Kuid kuna kõik tundsid teda, siis ei pannud härrased „üleval" ega mehed „all" seda talle pahaks.

Delzeit oli esmaklassiline spetsialist, kes pani kogu oma jõu mängu, et vigased tankid jälle liikuma saada. Ning ta oli hea kamraad, kes iial oma mehi hätta ei jätnud. Temale oli kõige tähtsam rühma hea käekäik.

Lahingute ajal oli tihtipeale vaja töötada nii öösel kui ka päeval. Visaduse poolest ei jäänud remondisalga mehed rindesõduritele sugugi alla. Kui Delzeit oli lubanud tanki konkreetseks kellaajaks korda teha, siis võis tema peale kindel olla. Need mehed, keda rindel vajatakse, on tehtud just nimelt niisugusest puust. Mis siis sellest, kui neil ongi veidi karm koor? Pealt siledatel ja alati viisakatel sellidel pole sealt, kus mehed ennast tõestama peavad, midagi otsida. Nende hiilgeaeg saabub alati pärast katastroofe.

Ka sel päeval ehk 16. märtsil oli sõber Delzeit täpselt ja kindlalt töötanud ning remondisalga punkris käies kuulsin, et minu tank saab keskööks valmis. Väljavahetamist ei takistanud enam miski. Meie „lühipuhkus" oli kestnud tervelt 24 tundi ja me kasutasime selle suurepäraselt ära. Tõin ka Kerscheri meeskonnale teate, et nad oma riideid kuhugi kõrvale ei paneks, pigem seaksid kõik valmis ja samuti pikali heidaksid, et saaksid veel paar tundi mõnusalt magada.

Ülejäänud kaks kompaniid olid koos pataljoni staabiga Pihkva piirkonda saadetud, Narva positsioonile jäime ainuüksi meie. Nii juhtuski, et enam ma major Jähdet ei näinud. 15. märtsil anti talle Rüütlirist, seejärel viidi ta üle Eisenachi allohvitseride kooli komandöriks. Tema jaoks tähendas see edutamist ja karjääriredelil mõne astme võrra ülespoole tõusmist, kuid lahkumine polnud kindlasti tallegi kerge. Ka meie, kes me nii hiilgavalt temaga läbi saime, nägime vastumeelselt teda lahkumas. Need kamraadid, kes Pihkva all koos majoriga nii Rüütliristi saamist kui ka tema ärasõitu tähistasid, rääkisid pärast, kui raske oli Jähdel lahkuda 502. pataljonist - ta ei suutnud pisaraid varjata, kui kõik mehed ükshaaval tal kätt surusid. Pärasl sõda jõudis minuni kuuldus, et venelane oli talle Eisenachis niinimetatud sõjakurjategija süüdistuse kaela määrinud. Otsust ei ole ma kunagi teada saanud, kahjuks puudub temast vähimgi jälg. Võib-olla ühel heal päeval tahab õnnelik juhus - vahest ka tänu käesolevatele ülestähendustele -, ei

saabub rõõmus uudis selle kohta, et „meie Jähde" on täie elu ja tervise juures, ja me näeme teda jälle.

Õhtul istusime von Xiga veel pikalt ühe hea „kolmetärnise" taga. Ta ei tahtnud aru saada, et ma soovisin enne sõitu veel korraks pikali visata. Mõneti õigustatult arvas ta, et hoolimata ebamugavast positsioonist, on mul eesliinil küllaldaselt võimalust puhata. Kuid ka Ivanil oli selles osas sõna kaasa rääkida ja me teadsime liigagi hästi, et too petlik vaikus lõpeb peagi. Lahkusin siis kompaniiülema juurest ja heitsin magama. Kavatsesime varakult, kell neli startida ja kaaslased veel enne koitu välja vahetada, et nad oma vigaste tankidega vaenlase vaateväljast kaugemale jõuaksid. Käskisin tunnimehel end õigeaegselt äratada. Ma ei osanud arvestada tema „õrnatundelisusega". Kui Kerscher rännakuvalmilt enne kella viit lõpuks mind isiklikult otsima tuli, viibisin veel sügavas unes. Tunnimees väitis kindlalt ja vankumatult, et äratas mind nagu kästud ja et ma isegi vastasin talle. Sellest ei teadnud ma midagi ja mul oli pea, milles oli vähe töölusti. Kõigele lisaks sõimasin ma läbi süütu tunnimehe, seejärel aga jooksin tanki juurde, kus kõik teised mind ootasid. Oli ka viimane aeg.

Veidi pärast seitset olime Zwetti juures, kes jõudiski vahetult enne koitu kaduda. Side jalaväega oli korras ja pataljoniülem teatas, et rinne on rahulik. Nii heitsin siis jälle pikali. Kui meid vajatakse, oleme ju kohe kohal. Eesliini meestele oli samuti selgeks saanud, et neil on oma positsioonidel rahulikum, kui me nende juures ei seisa ega anna Ivanile põhjust hakata pihta oma tavalise tulistamisega, mis võis ka mõne tanki rivist välja lüüa.

IVAN RÜNDAB

Kohe pärast koitu äratati mind karmimalt, kui see oleks mulle meeldinud. Sedapuhku oli äratajaks venelane ja tema äratusviis oli äärmiselt ebameeldiv, järsku algas kogu meie rinde ulatuses sillapea vastas korralik laustuli. Niivõrd intensiivselt võis tulistada üksnes venelane. Isegi ameeriklased, kellega ma hiljem läänes kokku puutusin, ei saanud neile vastu. Venelane tulistas kõikide olemasolevate relvadega, kergetest miinipildujatest kuni raskesuurtükkideni. Selgus, et viimastel nädalatel oli ta kõike muud kui maganud.

Kogu 61. jalaväediviisi lõiku kattis selline laustuli, et tundus, nagu oleks põrgu valla pääsenud. Me asusime otse selle keskel ja punkrist oli meil täiesti võimatu oma tanki pääseda. Kui me pärast mitut plahvatusteseeriat hüpata kavatsesime, surus kohe järgmine seeria meid jälle punkri sissepääsu

juurde tagasi. Tulemere tiheduse tõttu ei olnud võimalik aru saada, kus oli rünnaku raskuspunkt. Oli selge, et venelane oli rünnakule asunud. Sideliin jalaväe juurde oli loomulikult juba tulelöögi algul katkenud ning meieni ei jõudnud mitte mingisugust informatsiooni. Oletasime, et venelane ründab meie rindelõigus Lembitu juures, seejuures pidime aga arvestama ka võimalusega, et vaenlase jalavägi tabab meid siin veel enne, kui me üldse oma tankidesse jõuame.

Enam kui pool tundi hiljem - meie jaoks terve igavik - kandis venelane oma tule üle kaugemale põhja poole ja meil oli viimane aeg tankidesse hüpata. Ilmselt oli Vene pealetung nüüd täies hoos. Ka õhus muutus elavamaks. Ründelennukid, mis eelnenud nädalatel polnud kordagi välja ilmunud, mürisesid nii madalalt üle meie peade, nagu tahaksid meie mütse kaasa võtta. Nad täristasid metsikult ümberringi ja viskasid meie positsioonist põhja pool suitsupomme, nii et kõigil suurtükiväe tulejuhtidel oli vaateväli kadunud. Suure tõenäosusega oli Ivanil plaanis midagi päris suurt. Oletatavasti tahtis ta täna rannikuni jõuda, et meie Narva-eelne sillapea selja tagant ära lõigata ja nii SS-tankikorpuse allüksused, diviis „Feldherrnhalle" ja Wengleri grenaderid sisse piirata.

Vahepeal teravnes olukord ohtlikult. Veidi enne kella kümmet tulid kõigepealt mõned sõdurid, siis üks 37 mm flakk 12-tonnisel traktoril ja veel 20 kuni 30 meest, kes möödusid meist katkematu laustule käes, minnes relvitult lääne poole. Vaatamata sellele, et olime metsas ainult umbes 30 meetri sügavusel, ei märganud nad meid üldse. Jooksin nende juurde ja sain teada, et kõik kolm tugipunkti olid purustatud, üks suurtükkidest (Stug OP) ida pool Lastekodumäge põles ja teised öeldi olevat ära sõitnud. Venelane oli juba tankide ja jalaväega teel maantee suunas. Nüüd ei olnud enam aega kaotada, sest oli selge, et ta tungib suurte jõududega põhja pool peale, et meie Narva sillapeast üle rullida.

Sõitsin kohe hooga talu juurde ja käskisin tihedalt kannul liikuva Kerscheri vasakule pöörata. Tema hooleks jäi lage põld, kus ühe rügemendi jagu venelasi oli liikvel juba meie tugipunktidest põhja pool. Viis T-34 sõitsid kiires tempos maantee suunas. Kuues Vene tank oli juba peaaegu Lasteko dumäele jõudnud, enne kui me teda märkasime. Mina keskendusin eelkõige aga viiele tankitõrjekahurile, mis seisid raudteetammil ja ähvardasid meie tiiba. Need kujutasid endast sellel hetkel kõige suuremat ohtu. Peagi olin nendega lõpetanud, kuigi sain veermikku paar tabamust, mis õnneks siiski tõsist kahju ei tekitanud.

Ma juhtusin sellal, kui minu sihtur allohvitser Kramer ühe Vene tankitõr jekahuriga veel lahingut pidas, õnneks õigel ajal vasakule vaatama ja avasta sin T-34, mis meie sinna jõudes tegi pöörde ja hakkas sõitma otse Kerschei i

poole. Olukord oli täbar ning otsustasid sekundid. Oli meie õnn, et venelasel olid torniluugid nagu tavaliselt kinni ning ta ei saanud maastikku piisavalt kiiresti üle vaadata. Kerscher polnud samuti tanki märganud, sest see tuli enam-vähem selja tagant ja kihutas nüüd temast mööda kõige rohkem 30 meetri kauguselt. Jõudsin Kerscherile veel teatada: „Halloo, Kerscher, üks T-34 täpselt sinu selja taga, ettevaatust!" Ülejäänu toimus mõne sekundi jooksul. Kerscher purustas venelase täistabamusega, tank vajus pommilehtrisse ja jäi sinna lösutama. Meil oli tõepoolest põhjust kergendatult hingata. Kui Ivan oleks säilitanud külma närvi ja tulistanud, siis oleksime mõlemad olnud ilmselt omadega läbi. Teised T-34d ei jõudnudki laskma hakata ega saanud ilmselt arugi, kes ja kuskohalt nende pihta tulistas.

Kõik Nõukogude tankid pidid üksteise järel üle raudteeülesõidukoha sõitma, enne kui said lahingurivisse hargneda. See manööver kammitses loomulikult olulisel määral nende rünnakut. Jõudsime kohale mõni minut liiga vara. Nii ei saanud me kätte ülejäänud vaenlase tanke, mis veel teisel pool raudteetammi sõitsid. Ivan taandus kiiresti kaitsvasse soometsa, kui me hakkasime nende ridades korda looma. Enamik Vene jalaväge jõudis samuti taganeda, kuni meie tankitõrjekahurite ja tankidega tegelesime.

Meie tugipunktid olid loomulikult täiesti tühjad. Kogu lõigus, mis ulatus Ixmbitu külast selle kohani, kus raudteetamm metsa kadus, ei olnud enam näha ühtegi Saksa sõdurit. Ainult ..Feldherrnhalle" diviisi paremal tiival asuv kuulipilduja avas enne keskpäeva jälle tule. Jõudsime peagi oma vanale, varemetes asuvale eesliinile, olles seal üksi kogu lagendikul. Minu ettekannet, et jalavägi on tugipunktid maha jätnud, diviisi staabis arusaamatul kombel lihtsalt ei usutud. Pärastlõunal otsustasin lõpuks isiklikult Lastekodumäele sõita, et korraldada meie kaitstavad tugipunktide mehitamiseks vähemalt mõnede meeste koondumist. Kuid enne, kui mehed lõpuks saabusid, oli venelane pimeduse varjus kaks eesmist tugipunkti juba hõivanud, ülepeakaela oli meil sel päeval tagala juhtkonnaga igasugu pahandusi.

Varasel pärastlõunal ründas venelane pärast pooletunnist laustuld uuesti lankide toetusel meie lõiku. Lõime sellegi rünnaku tagasi ja lasksime puruks veel viis T-34 ja ühe KV-1.

Pihta saanud tankid on mõnikord ebameeldivad ja salakavalad riistapuud. Me pidime pead varjama, kui mõni tank plahvatas ja kõikjale rauatükke lendas. Minu pahameeleks ei suutnud me oma suurtükiväge niikaugele saada, et nad tõkketuld annaksid. Nimelt olid tulejuhid langenud ja diviisi staap arvas ekslikult, et meie mehed asuvad varemetes asuvas tugipunktis, järelikult tõkketule piirkonnas. Juba poolteise tunni pärast seadis venelane ennast taas raudteetammile suurte jõududega pealetungiks valmis. Ma ei saanud tagada, et ka kolmas rünnak õnnestub meil alles jäänud laskemoonaga tagasi lüüa.

Vahepeal sain ma juurde kolmanda tanki ja palusin oma ülemat, et ta oma masinaga samuti kohale ilmuks. Ta teatas mitu korda raadio teel, et seisab otse minu selja taga metsaserval. Ma ei märganud teda kordagi ja hiljem sain teada, et tema tank polnudki üldse meie suunas sõitnud. Taas kord oli mul põhjus ülema peale tige olla. Kuid ma ei öelnud midagi, sest olin rõõmus, et von X saavutas armeesuurtükiväe[1] juures vähemalt niigi palju, et lõpuks ometi alustati tõkketuld. See tabas nii täpselt, et lahinguvalmis venelased löödi täielikult segi. Juba vähem kui tunni pärast asus Ivan tankide toetusel pataljonisuuruste jõududega veel kord rünnakule, et iga hinna eest meie tugipunktid ära võtta. Oma eesmärki ta ei saavutanud ning kaotas järgmised kolm T-34.

Pärast venelaste viimast asjatut rünnakut jätsin kaks „Tiigrit" varemete juurde ja sõitsin ise Lastekodumäele rügemendi staapi, et seal tegelikust olukorrast ette kanda. Staabis oldi ikka veel arvamusel, et varemed on hõivanud meie jalavägi. Tegelikust olukorrast kuulis rügemendiülem alles minult ja nüüd kogus ta kokku mõned oma staabi mehed. Kuna selle peale kulus teatav aeg, pidin ma pimedas olema varemetest umbes 200 meetri kaugusel, et mul oleks laskesektor ja saaksin olla lähivõitlussalkadele julgestuseks. Tallu jäi ainult üks .Tiiger". Hoidsime talu kuni kokku kogutud kümne mehe tulekuni vaenlastest puhta ja seejärel saatsime mehed sinna uuesti sisse. Veel 25 meest moodustasid meie taga piki teed kulgeva kaitseliini.

Öö jooksul venelane uusi rünnakuid ei korraldanud, kuid hõivas ilma vastupanuta varemed. Kaks tundi enne kesköödd sõitsime moona vammi seks tahapoole. Me ei saanud veel kümmet minutitki oma punkri juures olla, kui saabusid mõlemad varustusrühma veoautod. Nad olid juba pärast lõunast saadik Sillamäe tugipunktis ootel olnud ja ma olin leppinud nende ga kokku, kus ma maanteel oleksin nendega kohtunud, juhul kui mul päeva jooksul oleks veel täiendavalt laskemoona tarvis läinud. Kuid tänu sellele, et veebel Gruber kolmanda tankiga meiega ühines, piisas meile varudest ja me võisime pimeduse saabumise ära oodata.

Sel tähtsal päeval oli koos varustusmeeskonnaga tulnud eesliinile ka ülemveebel Sepp Rieger. Ta ei suutnud loobuda võimalusest meile eduka te kaitselahingute puhul isiklikult õnne soovida. Rieger oli suurepärane kamraad, kellesarnast kohtab harva. Ma usun, et kogu Wehrmachtis leidus vaevalt tosinkond temasarnast ülemveeblit. Ma ei taha sellega sugugi väita, nagu oleks veeblite keskmine mass kehv olnud. Aga Riegeri-sugused mehed olid siiski erandid. Ta oli nii sõduri kui ka inimesena kõigile eeskujuks. Te gemist oli igati harmoonilise isiksusega: ta oli kohusetundlik, olemata seal juures pedantne, ja kokkuhoidlik, ilma et oleks olnud liiga ihne. Tankiko

[1] „Heeresartillerie" - ka ..ülemjuhataja suurtükivägi".

mandöri ja rühmaülemana teenis ta lahinguüksuses välja I klassi Raudristi.

Ta teadis ka, et ole sa kui õiglane tahes, igaühe meele järele olla ei saa nagunii. Oli sõdureid, kes nurisesid seepärast, et Rieger jälgis rangelt, kas varustust hoitakse korras. Ta ju vastutas selle eest ja teadis, kui vähe seda oli. Ma polnud kunagi kuulnud, et ta oleks marketendri kaupade hulgast endale mõne lisasigareti või pudeli napsi võtnud. Esimesel kohal olid tema jaoks rindeväeosad, teisel remonditöökoda, seejärel varustusešelon ja viimaks voor. Kõik tema kompanii mehed, nii ülemad kui ka alluvad, hindasid teda südamest. Rieger oli eeskujulik kamraad, kes oskas ülemana ka ilma röökimata lugupidamise välja teenida, sest teda austati ja tunnustati tema õiglustunnet. Selline oli Sepp Rieger, keda mäletavad kindlasti kõik, kellel oli kordki õnne tema alluvuses teenida.

Kõigepealt vedasime kogu bensiini ja laskemoona tankide juurde ning paigutasime selle ära. Üks „Tiiger" vajas 100 mürsku ja 200 liitrit bensiini. Seega võib ette kujutada, et meil oli kõvasti tegemist, enne kui saime mõelda sooja söögi peale. Siis aga läks söömiseks ja jutustamiseks. Rieger rääkis, kuidas nad Sillamäel „meie" päevale kaasa olid elanud. Ülem oli lasknud oma akna all seisva „Tiigri" raadiovastuvõtjast tõmmata juhtme väliraadio valjuhääldini ja nii said nad meie raadiokõnelusi pealt kuulata. Iga hävitatud vaenlase eest tegi Rieger meestele ühe napsi välja.

Ühte ei suutnud aga mehed siiski mõista - nimelt seda, et ülem vaatamata minu korduvatele tungivatele abipalvetele meie juurde ei tulnud. Lisaks panid nad talle pahaks ka seda, et ta algul polnud suurtükiväelt meile tuletoetust taotlenud, rääkides asjaomaste isikutega mitte vahetult, vaid ainult telefoni teel. Alles vastu õhtut, kui ma teatasin, et positsioone pole enam võimalik hoida, sõitis ta lõpuks maastikuautoga korpusesse, et tõkketuld taotleda. Pool tundi hiljem see avatigi. Ülema käitumine oli mehed maruvihaseks ajanud ja mul oli tükk tegemist, et neid maha rahustada. Loomulikult olin ise ka von Xis pettunud, kuid ma ütlesin meestele, et tagantjärele pole mõtet ärrituda, kuna me oleksime ka ise hakkama saanud ja pealegi algas tõkketuli siiski õigel ajal.

Vastu kesköödd sõitsime varemete juurde tagasi, et jalaväele moraalset tuge pakkuda. Läksin Lastekodumäele, kus ma rügemendiülemaga järgmise päeva plaane arutasin. Jõudsime üksmeelele, et koidikul tuleb varemed tagasi vallutada. Katset tuli teha igal juhul, muidu oleks venelane meid nende kahe tugipunkti varemetest raudteetammi meiepoolsel küljel ohustanud ja kogu olukorra veelgi ebakindlamaks muutnud. Kavandatud vasturünnaku laoks eraldasime oma niigi vähestest jõududest veel 16 meest ja seadsime ennast enne kella viit Lembitu ja Lastekodumäe vahel väikeses Tirtsu-nime-Uses kohakeses rünnakuks valmis. Olime veebel Kerscheriga mehed omavahel kaheks kaheksaliikmeliseks rühmaks jaganud.

Rünnak algas täpselt kell viis hommikul. Loomulikult valitses veel täielik pimedus. Veebel Gruberil oli ülesanne meie läbimurdel venelasi maha suruda. Kõigepealt tulistasime kõigi kolme tankiga lähidistantsilt läänepoolseid varemeid, seejärel sõitsime aga võimalikult lähedale ja minu kaheksa meest hõivasid tugipunkti. Ettevõtmine õnnestus täielikult ning me pääsesime ainult ühe haavatuga. Raudteeülesõidukoha läheduses asunud idapoolsete varemete ründamine kujunes seevastu raskemaks. Need näisid olevat Ivanile väga tähtsad. Ta oli öö jooksul seadnud üles veel viis tankitõrjekahurit, kaks jalaväesuurtükki ja ühe 47 mm õhutõrjekahuri - need pidime kõigepealt kahjutuks tegema.

See oli muuseas venelasele iseloomulik. Istus ta kusagil isegi ainult mõne tunni, kas või öösel, ikka oli ta sipelga kombel tehnika järele vedanud ja end nagu mutt maasse kaevanud. Kuigi olime seda sageli kogenud, ei suutnud me kuidagi endale ette kujutada, kuidas ta sellega hakkama saab. Kõigist pingutustest hoolimata ei õnnestunud meil teist tugipunkti tagasi vallutada. Tulevahetuse käigus asus Ivan kahe T-34 ja ühe väiksema jalaväeüksusega vasturünnakule, mille me aga suutsime tagasi lüüa. Tema tankid lasksime seejuures puruks. Kohe pärast seda algas tugev tuli miinipildujatest ja suurekaliibrilistest suurtükkidest. Meil oli kaks surnut ja kaks haavatut. Ülejäänud neli poleks mitte mingil juhul suutnud tugipunkti ära võtta, veel vähem hoida.

Kahjuks oli ka jalaväelaste leitnandist juht langenud, kui ta „hurraa" saatel varemeid ründas. Venelased tulistasid ikka veel lakkamatult kuulipildujast, mida me ei suutnud vaigistada. Nad ei tohtinud oma siinpool raudteetammi asuvat positsiooni mitte mingi hinna eest loovutada. Tagasi joosta oleks olnud veelgi mõttetum kui vastu pidada, sest siis oleksid nad olnud kaitsetult meie tule all. Nüüd pidime kõigepealt oma haavatute eest hoolitsema. Sõitsime mõlema „Tiigriga" nii lähedale, et saime mehed tankide kaitse all peale tõsta, ilma et oleksime ise kuulipildujavalangute ohvriks langenud. Rünnak tuli aga katkestada. Arvatavasti olid venelased kaotanud 30 kuni 40 meest, kuid need vaidlusalused varemed jäid ka järgnevatel päevadel veel vaenlase kätte.

Vahetult pärast lõunat proovis venelane veel kord veerand tundi kestnud laustule järel vallutada tagasi nii meie tugipunkti kui ka talu. Ta ründas kompaniisuuruste jõududega tankide toetusel, kuid löödi suurte kaotustega tagasi. Ta kaotas kaks T-34 ja ühe T-60[1]. Tundus sedamoodi, et selleks päevaks sai tal isu otsa, ning ta jättis meid kuni järgmise hommikuni rahule. Kui õhtul punkrisse jõudsime, olid varustusmasinad juba kohal.

Jälle oli tüli ülemaga, kelle peale minu mehed niigi maruvihased olid.

[1] Vene kergetank.

Olin raadio teel Volkswageni maastikuautot palunud, et öö jooksul 61. jalaväediviisi staabis käia. Soovisin ennast ka säästa, et mitte alati jala minna rügemendi paiknemisalale, kuna see tähendas iga kord kaheksakilomeetrilist teekonda maastikul sinna ja tagasi. Tankiga ei tahtnud ma sinna sõita, et mitte venelase tähelepanu äratada. Peale kõige muu soovis mu meeskond puhata alati, kui selleks vähegi võimalust oli. Kuid minu nõutud auto ei tulnud ja Biermann teatas, et kompaniiülemal kuuldavasti polevatki ühtegi vaba masinat. Alles palju hiljem kuulsin ma ühel sõjajärgsel kohtumisel ühelt staabitöötajalt, et ta oli mitmel õhtul koos von Xiga külastanud nende tuttavat, kes oli Narvast kaasa tulnud. Selleks siis oli ülemal maastikuautot vaja! Oleksin ma seda tookord teadnud, oleks mu kannatus katkenud, kuid sellest ei räägitud mulle kogu sõja jooksul, et mind mitte ülearu ärritada.

Minu meestes tekitas nördimust ka see asjaolu, et Wehrmachti aruannetes loeti 502. pataljoni teine kompanii „ülemleitnant von Xi juhtimise all olevaks", kuigi meie ülem ei aidanud edule karvavõrdki kaasa. Seekord oli üsna raske inimesi rahustada. Selgitasin neile, et nii on siiski kogu kompaniile austust avaldatud, muidu oleks mainitud ainult üht rühma. Lõpuks oli ju kogu kompaniil olnud osa meie edus.

Tookord ei teadnud me veel midagi uskumatust vahejuhtumist selle „lõbureiside" maastikuautoga, aga nii oligi parem. Vastasel korral poleks ma küll hakanud oma meeste rahustamisega vaeva nägema. Pealegi saime kompensatsiooni teisel moel - meid tõsteti esile korpuse käskkirjas, mis saadeti kõikidesse üksustesse ja loeti seal ette. Selles käskkirjas mainiti vaid meie tanke ja rõhutati, et iseseisvalt rünnates hoidsime me ära nii venelase läbimurde mere äärde kui ka kõikide Lastekodumäest ida pool asuvate üksuste äralõikamise ning et me kaitsesime tagasi võidetud eesliini terve päeva ilma jalaväe toetuseta.

xxx

Ivan ei jätnud meid rahule. 4a tahtis Narva sillapea iga hinna eest purustada või ümber piirata. 19. märtsil ründas ta lõunasöögipausi ajal pärast ettevalmistavat suurtüki- ja miinipildujatuld idakotist lääne suunas, et siiani meie käes oleva „saapa" lõunaosa ära lõigata ning seejärel ühendada teineteisega ida- ja läänekott, et järgnevateks rünnakuteks parem lähtepositsioon saavutada. Me lasksime puruks kuus T-34 ja ühe T-60 ning hävitasime ühe 76,2 mm tankitõrjekahuri. Sellegipoolest õnnestus venelasel meie eesliini sisse murda.

Veel enne kui meie jalavägi jõudis vastupealetungile asuda, pidime teises kohas suurimas hädas ründama. Raudteetammist põhja pool paiknevast tugipunktist tuli teade, et teispool raudteeülesõidukohta ühes väikeses

„hambaharja-metsas" on üles seatud neli Vene iseliikuvat suurtükki ja et ülesõidukohast paremale on sõitnud kaks Vene tanki. Saabusime koos veebel Kerscheriga täpselt õigeks ajaks. Jalaväelaste hulgas valitses juba paanikameeleolu, sest peale meie «Tiigrite" ei leidunud ühtegi tankitõrjerelva. Suutsime vaenlase tankid puruks lasta, enne kui need ründama asusid, ning jõudsime veel õigeaegselt tagasi, et meie jalaväe vasturünnakut punktist 33,9 (Lastekodumäe-„saapatalla" teel) lõunasse tõhusalt toetada. Soomaastik tekitas siin meile suuri raskusi - teelt ei olnud lihtsalt võimalik kõrvale sõita. Nii saime kamraade-jalaväelasi ainult tulega aidata ja vaenlast maha suruda. Lahingutegevus soos on igale tankistile ebameeldiv ega rahulda karvavõrdki.

Kolme tunni pärast oli vaenlane tagasi paisatud ning meie jalavägi taas oma vanadele positsioonidele asunud. Üks ohvitser väärib siinkohal erilist esiletoomist. Major Haase ründas oma pataljoni eesotsas Vene positsioone võrreldamatu südiduse ja hooga. Tema rünnakustiil meenutas minu isa jutustusi, kuidas paljastatud mõõkadega ohvitserid Esimeses maailmasõjas meeste ees lahingusse tormasid.

Rünnaku jooksul suutsime veel kaks T-34 hävitada. Venelane aga ei tahtnud sellega leppida, juba järgmisel hommikul enne koitu ründas ta kompaniisuuruste jõududega Lembitu küla juures. Tund aega kestnud võitluse järel oli ta tagasi löödud. Sama saatus tabas keskpäevast rünnakut. Jälle kaotas ta kaks tanki ja 47 mm tankitõrjekahuri. Kuid ta ei loobunud ikka veel. Järgmisel ööl valis venelane rünnakuks harjumatu aja, tormates kell kolm öösel meie kaitseliini kallale. Pimedas saime tulistada ainult hea õnne peale ja nii avanes Ivanil lõpuks võimalus ka keskmised varemed hõivata.

Seekord olime raudteetammi tugipunktis osaks saanud lüüasaamisest õppust võtnud ega oodanud enam tarbetult kaua. Sooritasin kümne jalaväelasega vasturünnaku ja kaks tundi hiljem olid keskmised varemed taas kindlalt meie käes. Vaatamata venelasele jäetud napile ajale, oli ta jälle kaks 76,2 mm tankitõrjekahurit kohale toonud, millega me esialgu kõvasti vaeva nägime.

Tagasi vallutatud keskmised varemed olid meile otsustava tähtsusega. Läinuks need kaduma, pidanuks ka „talu" varsti langema ja kogu kaitseliin selles lõigus oleks kokku varisenud. Vaenlase silmis olid need loomulikult sama tähtsad, la tungis kaks tundi hiljem uuesti peale ja pärast seda, kui neli jalaväelast, sealhulgas tugipunkti ülem, olid langenud, tuli varemed lõpuks maha jätta. Kuus alles jäänud meest ei suutnud Vene jalaväge paigal hoida ja otsisid talust kaitset. Paigutasime nüüd oma kolm tanki ümber talu, mida tuli igal juhul hoida.

Kuna jalaväelaste raadiojaam oli pihta saanud, saatsin veebel Gruben

tankiga rügemendi staapi täiendust tooma. Jalaväelastel oli lihtsalt võimatu jalgsi tagasi minna. Venelane mängis meiega tõepoolest kassi ja hiirt - ta ründas alati seal, kus meid parajasti polnud. Nii edasi-tagasi joostes olime üsna tublisti ära vintsutatud. Punktis 33,7 suutis veebel Kerscher pärastlõunal veel kaks Vene tanki hävitada. Enne pimeduse saabumist alustasime uut vasturünnakut keskmistele varemetele ja pool tundi hiljem olid need kindlalt meie käes. See oli määratud jääma viimaseks lahinguks enne idakoti ründamist ja soodsama eesliini rajamist kaugemal lõuna pool.

Suured kaotused elavjõus ja relvastuses sundisid venelast hingetõmbepausi tegema. Selle eest peab tänama põhiliselt meie jalaväge, kes tuli neil päevil toime üleinimlike jõupingutustega. Arvulises vähemuses olid mehed ülekaaluka vastase eest positsioone kaitstes pidevalt ka vasturünnakuid sooritanud ja vaenlast tagasi paisanud. Sellist saavutust suudab hinnata üksnes see, kes on ise sarnases olukorras olnud. Sõnadega pole taolist võitlusvaimu võimalik kirjeldada.

Kui endine olukord rindel oli taastatud, paigutasin oma kolm „Tiigrit" lagedale kohale raudteetammi suunda julgestama. Meie jaoks ei olnud see nüüd küll just meelakkumine, sest venelane sundis meid miinipilduja- ja suurtükitulega alalisele positsioonivahetusele. Olime täiesti ilma varjeta ja vaenlane sai jälgida iga meie liigutust, iseäranis arvesse võttes, et ta oli vallutanud raudteetammi meie küljel idapoolsed varemed. Nii ei võimaldanud ta meile ka kübetki rahu.

Nagu sellistes situatsioonides ikka, keelasin ma tankiga tagurdamise, kui teine tank sealjuures raadio teel juhtnööre ei anna. Liikuva „Tiigri" komandör ei näinud oma masina taha ja kuna juht sõitis pimesi, tekkis taolisel tagurdamisel oht kinni jääda. Samuti oli vaja jälgida naabertanki roomikuid tagurpidi liikumisel. Lumes ja mudas tagurdamisel võisid juba väikesed juhtimisliigutused põhjustada olukorra, kus roomik veoratta hammastelt maha libises, mistõttu tekkis tohutu pinge ja tank muutus liikumisvõimetuks. Siis polnud enam muud võimalust, kui roomik lahti ühendada.

Kogemustest ja manitsustest hoolimata juhtus üks täiesti mõttetu prohmakas. Veebel Gruber tagurdas vaenlase tule all järsult ja sõitis ärevuses otse pommilehtrisse. Ilmselt ei olnud tema raadiovastuvõtja häälestatud õigele lainele ega näinud ta ka minu viipeid. Nii ei suutnud ma teda takistada pommilehtrisse sõitmast. Üle augu serva paistis ainult kahuri suudmepidur. Nüüd aga raadioside taastus äkitselt ja ta vandus oma ebaõnne peale nagu turueit. Ükski meeskonnaliige ei pääsenud tankist välja, sest Ivan nägi seda kõike pealt ja tulistas Gruberi tanki pihta nagu pöörane. Olukord oli täbar.

Mina mõtlesin muidugi kohe tanki «toredale" evakueerimisele, mille me oleks pidanud järgmisel ööl ette võtma. Ja kõige tagatipuks oli minu .Tiigril" sidur korrast ära, nii et sellega ei olnud võimalik pukseerida.

Õnneks tuli tol ööl eesliinile Zwetti oma äsja remonditud tankiga. Koos Kerscheriga vabastas ta „Maxli" koos meeskonnaga kimbatusest. Kuid kõik ei läinud sugugi libedalt, sest Ivan hakkas tankide välja ilmudes jälle kohe hullumeelselt tulistama. Loomulikult nägi ta, et meil on kavas rivist välja langenud „Tiiger" evakueerida, ning selle tobeda pommilehtri oli ta päeval hästi sisselasknud.

Ekstra tankide hävitamiseks viitsütikuga varustatud ebameeldiv 152 mm haubitsamürsk läbistas ühe meie tanki radistiluugi. Mürsk langes peaaegu vertikaalselt ja kogu kupatus ühes luugitükkidega sadas õnnetu radisti jalgade peale. Kõik need päevad olime pääsenud ilma kaotusteta ja nüüd pidi just evakueerimisel pihta saama see alles äsja kompaniisse saabunud kamraad. Ta ei olnud isegi vist veel kaheksateist täis ja see oli tema esimene lahing. Sidusime vaest poissi oma punkris. Ta kannatas ilmselt kohutavate valude käes. Ta kaebas valu vasakus jalas ega teadnudki veel, et seda jalga tal enam ei ole. See oli õudne vaatepilt, mis vapustas mind sügavamalt kui kõik viimaste päevade rünnakud ühtekokku.

Nägin tema silmades lootuse ja hirmu segu. Lõppude lõpuks oli taju veel poolenisti laps ja nüüd lamas siin tankis piinavate valude käes ja lömastatud jalgadega. Ta pomises seosetuid lauseid: „Härra leitnant, nüüd ei näe ju ema mind enam kunagi! Oi, kuidas vasak jalg valutab! Kas see võetakse maha? Kas nad saavad sellega hakkama? Ema on juba kaks poega kaotanud, nüüd kaotab veel ka minu. Härra leitnant, kas te kirjutate talle?"

Raskesti haavatud ja vahetpidamata oma emast rääkiva poisi soigumine läks mulle sügavalt hinge. Lohutasin teda nagu oskasin, kandsin hoolt selle eest, et ta sanitaarautoga viivitamatult sidumispunkti viidaks, ning olin õnnelik, kui sain teada, et ta siiski eluga pääses. Tal tuli küll vasak jalg altpoolt põlve amputeerida, kuid ta nägi veel oma ema ja see oligi peamine. Kohtusin temaga hiljem täienduspataljonis ja jällenägemine valmistas meile mõlemale suurt rõõmu. Ehk päästis tookord kaotatud vasak jalg tema elu. Kes teab?

22. märtsil ründas venelane viimast korda punkti 33,9 „saapas" ja kaotanud kaks tanki, tõrjuti ta tagasi. Sellest ajast saadik algas idakotis lõpuks rahu. 17. kuni 22. märtsini olime raskete kaitselahingute käigus puruks lasknud 38 Vene tanki, neli iseliikuvat suurtükki ja 17 kahurit. Selliste tulemustega võisime täiesti rahule jääda.

Meie enda ainus kaotus oli raskesti haavata saanud 18-aastane tankist ja ka seda poleks olnud, kui me ei oleks pidanud Gruberi ..Tiigrit" evakueerima.

Ivan sooritas eesmärgile jõudmiseks veel viimase katse. Kuna ta taipas, et idakoti kaudu ei õnnestu midagi saavutada, tuli ta mõttele sooritada meredessant. See plaan oli meil vangide ülekuulamise põhjal eelnevalt teada. Isegi Sillamäe vooris ootasid kõik operatsiooni „Merilõvi". Selle varjunime all tehti ettevalmistusi kaitseks.

Venelane üritas maabuda Lastekodumäest põhja pool Mereküla juures. Sõitsime kohe osa tankidega rannikule. Enamik paate oli „Feldherrnhalle" diviisi tankitõrje merel juba põhja lasknud. Kui meie kohale saabusime, nägime vaid põlevaid aluseid vees triivimas. Mõni venelane suutis küll kaldale jõuda, kuid võeti peagi meie rindejoone taga vangi.

Nagu selgus, oli tegemist ülihästi varustatud eliitüksustega. Vangide tunnistuste kohaselt oli operatsioon täpselt läbi harjutatud ja pidi algama alles siis, kui läbimurre idakoti juures on õnnestunud. Kuna Ivan seal läbi ei suutnud murda, prooviti sellegipoolest maabuda, mille tagajärjeks oli üksnes heade sõdurite mõttetu ohverdamine. Venelaste fiaskost hoolimata kummitas operatsioon „Merilõvi" veel pikka aega ja eelkõige öösel. Aga kuni meie Narva lõigus viibisime, seda ei korratud.

Märtsi lõpus tõmmati meie tankid 61. jalaväediviisi lõigust tagasi ja valmistuti uueks operatsiooniks, mis kandis nime „Ida- ja läänekoti likvideerimine". Juhtimine oli ooberst krahv Strachwitzi kätes. Kui meid Sillamäele kokku koguti, läks kõigil vaja kohendamist - meie «Tiigritel" mitte vähem kui meil endil.

MÄSS PUNKRIS

Soome lahe äärses baasis oli meil lõpuks mõni päev aega puhata. Eriti vajasid seda meie kolme tanki meeskonnad, sest viimaste lahingute ajal polnud nad ei öösel ega päeval puhkust saanud. Iga mehe võimetel on kogu ta karmusest ja võitlusvaimust hoolimata siiski piir. Puhkepäevad olid mitmes mõttes kosutavad ja huvitavad. Rõõmustasin väga, et sain jälle raadiost head muusikat kuulata. Ülemaga oli sel alal alati väike nägelemine: mina olin tõsisema muusika sõber, tema aga armastas moodsamaid ja kergemaid rütme.

Seevastu võitsin ma nende päevade jooksul neljajalgse sõbra, lambakoer Hasso poolehoiu. Von X vahetas ta välipolitsei käest pudeli napsi vastu. Politseile muutus koer väärtusetuks, kui ta telliskivi närides kihvad murdis. Hasso oli ideaalselt välja õpetatud ja valmistas mulle palju rõõmu. Temaga

sai arvukalt kunsttükke teha. Ta ronis ilma vaevata redelist üles, hüppas hämmastavalt kõrgele ja tõi kepi merest isegi kõrge lainetuse ajal. Ta valvas puutükki niikaua, kuni anti korraldus ja valvamiskäsk tühistati. Hasso oli minu kohatutest ainus koer, kes pani käsu peale maha tagasi juba suus olnud vorstitüki. Ta saatis mind igal pool, öösel aga toetas diivanil pea minu jalgadele. Kui saabus hommik, lakkus ta mul kätt, kuni ma ärkasin ja temaga välja läksin. Kuigi ta oli «kompanii koer" ja tal oli palju peremehi, tundis ta minu vastu erilist poolehoidu ega unustanud kunagi oma head kasvatust. Tema sõprus pakkus puhkepäevade ajal mulle toredat vaheldust. Kuid mu rõõm ei olnud pilvitu.

Ülem oli minu peale pidevalt veidi kade, et ma oma meestega nii hästi läbi sain. Vähem kadetses ta aga neid pingutusi, mida edusammud nõudsid. Ta pani alati imeks meie «jahiõnne", kuna tema polnud siin veel ühtegi tanki hävitanud. Tal jäi kahe silma vahele tõsiasi, et vastupidiselt temale viibisime meie lakkamatult lahingus. Kui meie kompaniis oli kaks «Tiigrit" lahingukorras, siis ühes neist olin kindlasti mina. Kui kaua me pidime midagi saavutamata Lembitu küla juures passima, kuni lõpuks siiski oma kohalolekut õigustasime. Von X meenutas mulle pühapäevajahimeest, kes usub, et tal tarvitseb vaid metsa minna ja kohe laseb ta maha soku, kes just teda seal ootab.

Omavahel olles saime hästi läbi, sest ma arvestasin tema nõrkustega. Kõik oli korras ka siis, kui mina olin lahingus ja tema hoidis tugipunktis kompaniid koos. Siin Sillamäel oli aga meeleolu sageli üsna pinevil. Mulle meeldis palju meestega koos istuda, ülem aga ei seedinud seda sugugi. Ta oli seisukohal, et ilmtingimata tuleb hoida distantsi. Minul ei olnud seda tänu jumalale vaja, sest ma pole kordagi kogenud iseenda suhtes lugupidamatut käitumist. Nii ma siis seisingi pidevalt kahe tooli vahel. Pidin allohvitsere rahustama, kui nad ülema kallal virisesid, ja ühtlasi veenma ülemat, et meie tankistid on tublid sellid, keda võib usaldada. Võib-olla olid minu mehed vahetult pärast raskeid lahinguid iseäranis kergesti haavuvad. Igatahes lõhkes ühel päeval pomm ja lõhkes palju hullemini, kui ma karta oskasin.

Ajendiks oli Ivan, kes ei võimaldanud meile isegi meie «reservisoleku" ajal mitte alati väljateenitud rahu. Ta tulistas Narvast lõuna pool paiknevate kaugelaskekahuritega üle meie pea merre. Tegelikult tahtis ta maanteed tabada, kuid «kohvrid" lendasid liiga kaugele. Kui need aga üle me peade vuhisesid, tundus, et nad viivad katuse kaasa. Iga paari tunni järel leidis aset ebameeldiv tulelöök. Kaugusest kostsid summutatult paugud ja siis võis täpselt sekundeid loendada, et teada saada, millal «tervitused" üle meie mühisevad. Tunnimees pidi tulistamise algusest viivitamatult ette kandma ja meie vastavalt käsule maja keldrisse hüppama. Käsk oli põhjendatud, nagu

selgus siis, kui venelane ükskord lähemale laskis. Üks allohvitser remondirühmast ja kirjutaja said teel punkri poole kildudest surma, sest ei varjunud küllalt kiiresti. Ettevaatus oli siin tõepoolest omal kohal.

Kõrvaltoas olevaid veebleid vihastas aga see, et ülem alati esimesena läbi põrandaaugu keldrisse hüppas, ehkki sellega nii kiire nüüd ka ei olnud. Pealegi peab ju juht vana sõduritava kohaselt viimasena oma julgeolekule mõtlema. Meie raadiotehnik Schotroff, muidu igati rahulik ja usaldusväärne inimene ning eeskujulik sõdur, kaotas enesevalitsuse, solvas von X ja oleks talle peaaegu käsipidi kallale läinud, nii et ta tuli ülemale vastuhakkamise pärast vahistada.

Von X nõudis seepeale, et ma temaga viivitamatult sõjakohtusse sõidaksin. Niikuinii oli meil vaja minna läbirääkimistele tankirügemendi «Grossdeutschland" ülema ooberst krahv Strachwitziga. Sõidu ajal veensin von Xi hoolega, et ta nii usaldusväärsel sõduril nagu Schotroff kogu elu siiski ära ei rikuks. Lõpuks sain ta niikaugele, et ta lõi kõhklema. Võib-olla taipas, et sõjakohtu ees võivad jutuks tulla ka talle enesele ebameeldivad asjad. Igatahes ei astunud ta minu suureks kergenduseks sõjakohtu maja ees autost välja. Selle asemel pöördus ta minu poole: «Niisiis, Otto, ma mõtlesin järele. Sinu meeleheaks karistan Schotrofh tema ennekuulmatu käitumise eest ise. Ma panen ta kartsa ja siis võtan sidemehena lahingusse kaasa." Ma olin vait. Kivi langes südamelt. Raadiotehnik Schotroff sai kõrgeima karistuse, mida kompaniiülem võis määrata: range aresti. Seejärel pidi ta järgmised lahingud ülema tankis radistina kaasa tegema. Teine osa karistusest oli psühholoogilises mõttes topeltvale. Esiteks ei saanud karistuseks olla lahinguüksuse koosseisus võitluses osalemine, sest seda nõuti meilt kõigilt enesestmõistetavalt. Schotroff oli muide mitu korda palunud luba vähemalt mõnes lahingus osaleda, kuid see palve lükati alati tagasi, sest ta oli oma erialal peaaegu asendamatu. Teiseks poleks von X teda mitte mingil juhul tohtinud oma tanki võtta, nagu õige pea selgus.

OPERATSIOON „STRACHWITZ"

Reservooberst krahv Hyazinth Strachwitzi näol õppisin tundma isiksusi, keda ei unusta keegi, kes temaga kohtunud on. Krahv oli organiseerimisgeenius. Seevastu improviseerimise jättis ta iseenesest mõistetavalt alljuhtide hooleks. Meil oli õnn teha kaasa paar tema juhitud operatsiooni, mis olid head näited selle kohta, et korralikult organiseeritud ettevõtmine on juba pool õnnestumist. Reservmajorile ja 2. tankirügemendi 1 pataljoni ülemale krahv Strachwitzile omistati 25. augustil 1941 Raudristi Rüütlirist ja 17. novembril 1942 selle juurde Tammelehis, 1943. aasta 28. märtsil sai ta aga tankirügemendi „Grossdeutschland" ülema ja ooberstina mõõgad Rüütliristi juurde. Meil õnnestus nüüd edukalt kaasa aidata järgmisele operatsioonile, mille korraldamise eest pälvis ta 15. märtsil 1944 briljandid Rüütliristi juurde.

Kurjad keeled väitsid, et Strachwitz võeti tankirügemendi „Grossdeutschland" ülema kohalt maha seepärast, et tal oli liiga palju kaotusi. Ma kahtlesin selle väite õigsuses. Krahv Strachwitz saadeti oma staabiga alati rinde

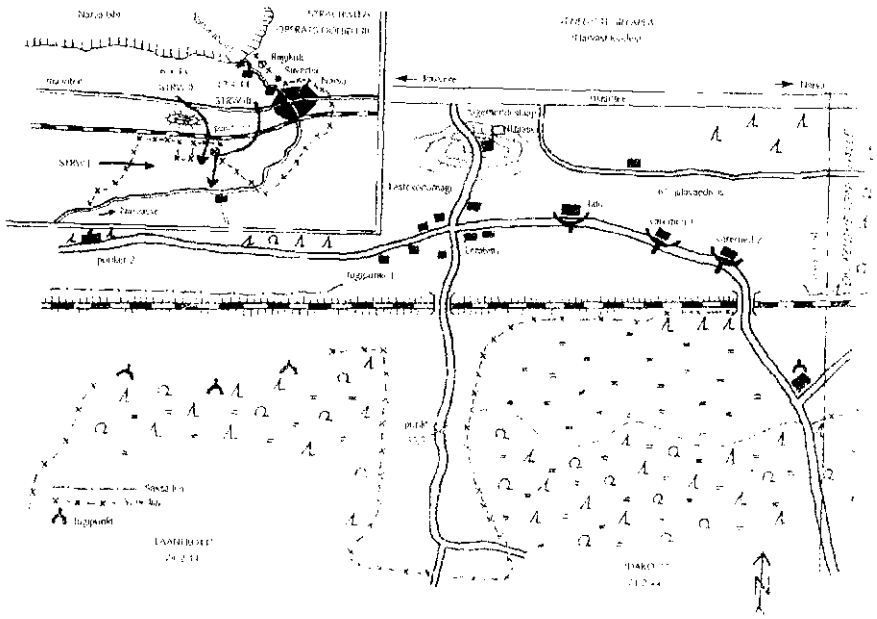

Joonis 2.

Lahingud Lastekodumde piirkonnas veebruaris 1944 ja Strachwitzi operatsioonid sama aasta aprillis

kõige tulisematesse kohtadesse ja ta pidi seal sooritama kõige vastutusrikkamaid ülesandeid, milleks võimaldati talle igati toetust. Selliste operatsioonide käigus ei ole sugugi alati võimalik valusaid kaotusi vältida, kuid just tänu neile päästeti paljude teiste allüksuste sõdurite elu.

Krahv Strachwitz tõi endaga kaasa „Grossdeutschlandi" staabi ning lisaks ka mõne tanki ja soomustransportööri. Tema esimesel operatsioonil, mis pidi läänekoti sulgema ja likvideerima, mängis meie kompanii kõigest teisejärgulist rolli. Rünnak toimus „saapatalla" kohalt suunaga läänest itta, seejärel loodi „saapas" ühendus meie jalaväelastega, ehitati kaitseliin ja lõpuks likvideeriti piiramisrõngas, lee, mida selleks kasutada tuli, ei olnud meie .Tiigrite" jaoks piisavalt lai ja tugev, niisiis piirduti umbes 30 tonni kergemate krahvi enda tankidega Panzer IV. Ta ise sõitis esimeses tankis ja pälvis sellega algusest peale meie usalduse. Selles operatsioonis oli meie ülesandeks kinni pidada surve, mis läänekoti teiste rindelõikude ründamisel loomulikult tekkis.

Kogu operatsiooni toetasid Stukad või täpsemalt Stukad pidid seda toetama. Selgus, et tiheda metsaga kaetud maastikul on need kasutud ja oma vägedele isegi ohtlikud: piloodid ei suutnud sihtmärke eristada. Ju 87-d olid aegsasti kohal ja ründasid südilt etteantud märke, kuid üks pomm tabas täpselt keskkohta ainsal teel, mida mööda ründavad tankid sõita said. Krahv Strachwitz ise oleks äärepealt selle pommi ohvriks langenud. Ta vandus korralikult, sest nüüd tuli jalaväelastel üksinda ilma tankide toetuseta rünnakut jätkata. Kaitseliin pidi igal juhul pimeduse saabumiseni vastu pidama, kuna muidu püsis oht, et venelane põgeneb kotist lõuna poole ja rullib ka meie õhus rippuvast kaitseliinist üle. Strachwitz saavutas tõepoolest ka ilma tankide ja Stukadeta oma eesmärgi ning järgmisel päeval suruti tekkinud piiramisrõngas kokku ja likvideeriti. Venelaste mass ja kogu relvastus langes meie kätte. Ainult mõni venelane oli öö jooksul lõuna poole läbi hiilinud, kui Ivan sealtpoolt rünnakuid sooritas, et tähelepanu kõrvale juhtida. See raske lüüasaamine sundis vastast idakotti senisest veelgi enam sõdureid ja relvastust täis toppima. Ta ei arvestanud sellega, et me siin hoopis teisiti võiksime tegutseda.

Krahvil olid oma iseärasused, mida talle keegi aga pahaks ei pannud, sest ta oli juba võitnud endale austuse ja tunnustuse. Nii näiteks ei lubanud ta end kõnetada „härra ooberst". Need mehed, kes olid teda juba majorina tundnud, rääkisid, et ta ei kartnud ka kõrgeid ülemaid sellega tähelepanelikuks muuta, rõhutades, et „härra krahv" ja see tiitel on midagi enamat kui tema sõjaväeline auaste.

Esimesel nõupidamisel tegi ta meile selgeks, kuidas tema operatsiooni käiku näeb. Meid üllatas see julge plaan, kuid varsti hakkasime mõistma.

„Niisiis, mu härrad, mina kujutan asja endale ette nii," rääkis ta oma veidi upsakal moel. „Meie lahingugrupp ründab niinimetatud idakotti Lastekodumäe poolt raudteeülesõidu suunas otse üle lagendiku. Kõige ees sõidavad neli „Tiigrit", mis pärast raudteetammist üle jõudmist pööravad paremale ja puhastavad selle vaenlasest.

Neli järgmist „Tiigrit", igaühe peal salk jalaväelasi, sõidavad kuradistki hoolimata igal juhul raudteeülesõidukohast sada meetrit kagu pool asuva teeristini. Teeristini tuleb jõuda nii ruttu kui vähegi võimalik, ja seda on vaja vabana hoida, et neli Panzer IV tanki ja jalaväesoomukid[1] saaksid rünnata ja hõivata siin asuva maastiku..." Ta näitas kaardile. „...mis kõrgendikul koti põhjas asub. Seda niisiis esiteks.

Ööseks tuleb kaevuda ja kaitsepositsiooni[2] hoida seni, kuni hommikul teine jalaväerügement järele tuleb ja eesliini välja ehitab. Sealjuures luuakse side ida ja lääne suunas.

Kogu loo põhiiva on selles, et operatsioon peab kulgema täpselt vastavalt ajakavale. See tähendab, et mul ei tohi ükski tank tee peale pidama jääda, kuna viivitus võib kogu ürituse õnnestumise küsitavaks muuta, fa seda ei juhtu.

Käesolevaga käsin ma kategooriliselt iga liikumisvõimetuks muutunud tank, kui vähegi võimalik on, sohu lükata, et see teisi sõidukeid ei takistaks.

Vastutust operatsiooni õnnestumise eest kannab tankijuht, arvestamata tema aukraadi. Kas on selge?"

„)ust nii, härra krahv!"

Oobersti nägu tõmbus kergelt iroonilisele muigele. Talle ei olnud sugugi teadmata, et olime endale lubanud tema eelistatud kõnetuse kohta mõnin gaid märkusi, mis ei pärinenud just käitumisõpikust.

„Väga tore. Senimaani ongi kõik üsna lihtne. Kuid nüüd veel järgmine küsimus härrastele ..Tiigritelt": millise pataljoniga sooviksite lahingusse minna?"

Jäime ettevalmistuste suurejoonelisusest jahmununa üksteisele otsa vah tima. Valisime üksmeelselt jalaväepataljoni, kellega olime juba koostööd teinud.

„Tore, te peate selle saama," pöördus ooberst adjutandi poole. „Teie kan nate mul hoolt selle eest, et need mehed Narva rindelõigust, kus nad praegu asuvad, aegsasti tagasi tõmmataks ja siia toodaks. Leegiheitjate, pioneeride, suurtükiväe tulejuhtide ja muu sellise kasutamisest me veel räägime.

Lennuväe ülekaalu kindlustavad selles lõigus hävitajad - lennuväega on juba kokku lepitud. Vajaliku raadioühenduse Stukadega tagab teie käsutuses olev sidesoomuk.

[1] SPW *(Sehützenpanzerwagen).*

[2] *Igelsicllliuig* - ***tarre:*** nelinurkne kaitsepositsioon.

Veel midagi? Ah, jaa! Operatsiooniks saate omaenda kaardid ja aerofotod, mis on tehtud ekstra selle aktsiooni jaoks ja millel on numbritega tähistatud kõik olulised punktid. Nii ei teki arusaamatusi ega tarbetuid üleküsimisi. Lisaks saate oma asukoha kiiresti ja täpselt edasi anda.

See olekski siis tänaseks kõik. Veel mõni küsimus? Ei ole? Väga tore, siis ma tänan teid, mu härrad!"

Tanhgrenaderide diviisi heldherrnhalle" ohvitserid kannavad ooberst Hyazinth von Strachwilzilc ette lahingute kaigust. 1944. a algus. Bundesarchiv

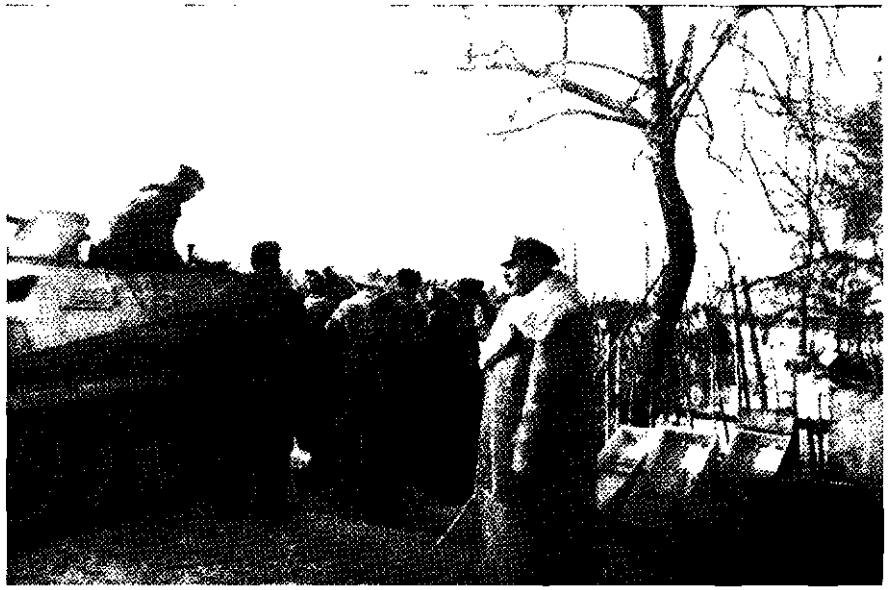

Sõdurid laadimas laskemoona kergele poolroomik soomukile (Sd. Kfz. 205), esiplaanil ooberst hiyazinth von Straehwitz. Kevad 1944. Bundesarchiv

Kerge poolroomik soomuki (Sd. Kfz. 251) sisemus. 1944. a algus. Bundesarchiv

Diviisi „Feldherrnhalle" sõdurid tanki Panzer IV kõrval taasttuisanud maanteel. Tanki torni ja esiküljele on tugevdatud terasplaatide ja roomikululdega. 1944. a algus. Bundesarchiv

Ründesuurtukk Sturmgeschütz III (StuG III) ja tank Panzer IV „Feldherrnhalle" jalaväelastega lummetuisanud maanteel. 1944. a algus. Bundesarchiv

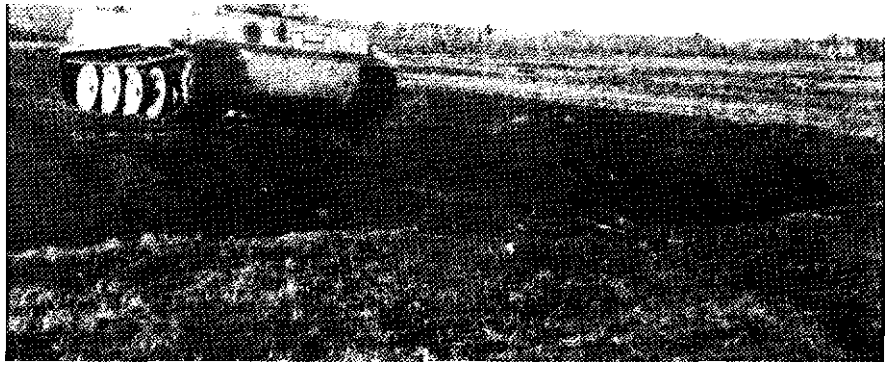

Tank Panzcr VI ehk „Tiiger I" (number 217) sõitmas avamaastikul kaevikute juures. See konkreetne tank on identifitseeritud leitnant Otto Cariuse tankina, mille ta sai eelmise, lahingus kaotatud „Tugri" (number 213) asemele. 194 1. a algus. Bundesarchiv

Purustatud Vene 1 34 Narva all

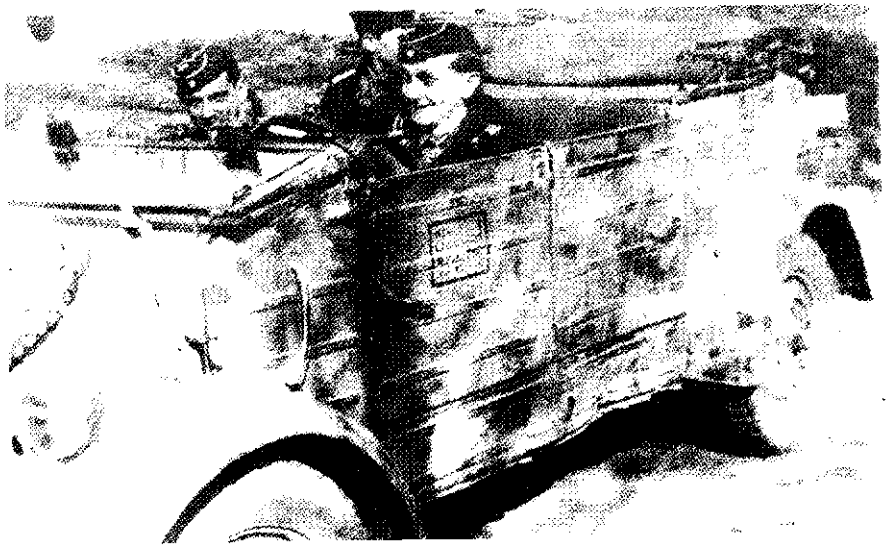

Cariuse kompanii mõlemad ohvitserid Volkswageni maastikuautos. F.es leitnant Niensledt. tagaistmel leitnant Eichhorn

Kulaskaik Tallinna lähel seisnud merevae miinveeskajale. Sellel päeval sai Carius telegrammi: „Kohe vacossa tagasi tulla!"

Cariuse tanki ettevalmistamine rünnakuks lõuna pool Daugavpilsi. Selgelt on näha. et uus komandöritorn on otstarbekam

Paar päeva enne meie rünnaku algust 6. aprillil toodi tankide jaoks lennukiga kohale veel üks välja tellitud uut tüüpi miinitraal. See oli raske rullik, mida esimene tank enda ees lükkas ja mis pani miinid plahvatama enne, kui tank neile peale sõitis. Uus seade aga ei õigustanud ennast, sest takistas liialt tankide kiiret edasiliikumist. Miiniohust hoolimata loobusime selle kasutuselevõtust.

Operatsiooni „Strachwitz" harjutati kõigepealt kaugel rindejoone taga idakotti meenutaval maastikul - loomulikult ilma lennukite ja kahurväeta, kuid lahingulaskemoonaga. Armeedegrupi Nord toonane ülemjuhataja oli isiklikult kohal ja pidas pärast õppust meile lühikese kõne. Ta rõhutas aktsiooni tähtsust: juba Eesti põlevkivimaardlate tõttu tuli Narva sillapead iga hinna eest hoida. Meie allveelaevad vajavat tungivalt kütust. Tookord me ei mõelnud sellele, miks just Eesti õli on Saksa sõjapidamises niivõrd suure tähtsusega. Ees oodanud ülesanne haaras meid täielikult.

*xx **

Enne rünnaku algust liikusime plaanikohase aeglusega oma positsioonidele Lastekodumäe taga. Pidime vältima tarbetut müra, et mitte venelase tähelepanu äratada. Suurtükivägi tulistas nagu tavaliselt siia-sinna mõne lasu müraustaks. Krahv oli kõik eeskujulikult läbi mõelnud. Jalavägi oli juba kohal ja iga grupp leidis kiiresti oma tanki, sest tundsime üksteist juba õppustelt. Kõik jooksis nagu nööri mööda. Meie neli „Tiigrit" sõitsid sellises järjestuses: Kerscher, Carius, Zwetti ja Gruber. Krahv Strachwitz oli sõnaselgelt keelanud üksuse juhil esimesena sõita, et rünnak ei takerduks, kui esimene tank miinile satub. Niisiis pidin vastupidiselt oma harjumusele seekord teisena sõitma, kuigi just sellisel halva nähtavusega maastikul sai olukorrast õige ülevaate vaid esimesest tankist.

Oli iseenesest mõistetav, et „Tiigrid" sõitsid kõige ees. Nädalaid kestnud lahingutegevuse tõttu tundsime maastikku Lembitu ümbruses nagu oma püksitaskuid. Teadsime iga pommilehtrit ja olime pilgu heitnud juba ka raudteetammi taha.

Need kolm komandöri, kelle ma enda juurde kutsusin, olid ideaalsed tankijuhid. Niivõrd täiuslikke mehi kohtab harva. Noil rasketel kuudel osalesin igaühega neist pea kõikides lahingutes, nii et neid eriliselt esile tõstes ei halvusta ma selliseid komandöre nagu näiteks Link, Wesely, Carpaneto, Göring, Riehl, Mayer ja Herrmann. Viimastel oli oma tankidega lihtsalt vähem õnne, sest nad pidid aeg-ajalt masinat vahetama ega suutnud seetõttu nii hästi liikuda. Põhimõtteliselt olid nad kõik võrdväärsed ja ma soovin igale tulevasele tankikompanii ülemale nende mõõtu mehi.

xxx

Meie juhtgrupi tankidel ei olnud jalaväelasi. Ainult Gruberil ja Zwettil oli kummalgi kolm pioneeri ..gastroleerimas" et miinide olemasolul abiks olla. Muide, nende kuue pioneeriga ei juhtunud rünnaku ajal midagi. Peatuse korral varjusid nad kohe maastikul ja tulid paremini läbi kui meie tankides.

Krahv Strachwitz oli lasknud ehitada Lastekodumäele kaks punkrit - ühe endale ja teise adjutandile. See hämmastav krahv oli tõepoolest kõik läbi mõelnud: rünnaku ajal said jalaväelased ilma talvemundrita paremini liikuda. Niisiis anti talverõivad ära ja seoti jagude kaupa punti. Iga pundi peal oli silt jao numbriga ja määratud sihtpunkti jõudmisel tuli see jalaväesoomukiga järele viia, et mehed ei peaks pärast rünnakut külmetama.

Korrapidaja ohvitser pidi eelmisel päeval minutipealt kindlaks tegema, mis kell läheb hommikul nii valgeks, et õigesti näha ja tulistada. Selle põhjal arvutati välja täpne rünnakuaeg. Viis minutit enne rünnakut pidi algama ettevalmistustuli, mis pärast järgmist viit minutit edasi nihutati. Esimese viie minuti jooksul tuli meie juhtgrupil ületada raudteetamm.

xx

Veidi enne pealetungi algust tuli krahv oma tavakohase peenikese jalutuskepiga meie juurde rünnakut pealt vaatama. Siis võisime jälgida sellist tulemöllu, millesarnast ei näinud me enam kogu järgneva sõja jooksul. Idakoti ümber olid poolringis üles seatud 37 mm õhutõrjekahurid, 20 mm neljatorulised ja 88 mm õhutõrjekahurid. Need tulistasid trasseerivate mürskudega ja moodustasid tõelise tulekupli, mille all me sõitsime kupli lõunaserva poole. Veel kaugemalt tagantpoolt tulistas alguses süüterakettide ja seejärel kild-fugass-laskemoonaga reaktiivmiinipildujate rügement. Nagu hiljem selgus, oli nende mõju laastav. Madal soomets tõkestas õhusurve tee ülespoole, nii et suured teravad leegid põletasid puud meetrikõrguselt maha. Juba õhusurve tappis kõik venelased, kes ei olnud oma madalates maa-alustes punkrites. Üheaegselt tulistasid kõik suurtükiüksused, sealhulgas 280 mm haubitsad, lastes nii palju, kui torust tuli.

Laustule ajal sõitsime kiiresti raudteeülesõidukohale. Nägime venelasi nende käes olnud vasakpoolsetest varemetest piki teed rajatud ja raudtee tammini ulatuvates kaevikutes meie kõrval tagasi jooksmas. Täiskiirusel sõites jäi meie kuulipildujatuli igatahes vähimagi mõjuta. Olime välkkiirelt üle raudteetammi, mis oli ootuspäraselt mineerimata, sest venelane vajas seda lõunasuunalist teed järelveoks.

Rünnak tuli venelasele ilmselt täieliku üllatusena. Kui meie tankid olul jõudnud üle raudteetammi ja hakkasid paremale pöörama, nägime enda ees särgis ja aluspükstes venelast, kes oli soolasambaks tardunud. Ta ei suutnud

mõista, et me juba seal olime. Kerscher laskis puruks ühe tankitõrjekahuri, mis ilmselt pidi teed kaitsma. Sellel oli veel suudmekate toru otsas ja meeskond polnud veel positsioonidele asunud. Liikusime raudteetammiga paralleelselt lääne suunas. Lagendik tammi ja metsaserva vahel oli mineeritud, nii et pidime sõitma üksteise jälgedes ja järgmisele tankile teed näitama.

Õnnekombel olid miinid laotatud lahtiselt maapinnale, kuna venelane ei saanud neid jäätunud pinnasesse peita, peale selle saavad kastmiinid soos ülearu niiskeks. Nii jõudsime esimese sihtmärgini vähimagi kaotuseta, tegime siis parempöörde ja vaatasime venelase positsioone vahelduseks tagantpoolt. Iga paari meetri tagant oli Ivan ehitanud raudteetammi sisse punkrid, mis tagantpoolt loomulikult enam erilist kaitset ei pakkunud. Kohe tegime kahjutuks seitse tankitõrjekahurit, mida „üle sõidetud" vastane ümber pöörata ei jõudnudki. Meie meeleolu oli suurepärane, sest läbimurre, millest kõik edasine sõltus, oli üle ootuste hästi õnnestunud. Hiilgav planeerimine kandis esimesi vilju. Meie head tuju rikkus aga ootamatult ebameeldiv vahejuhtum.

Nimelt saime omaenda 150 mm suurtükkidest Lastekodumäel äkki raskelt tuld. Tulejuht pidas meid vaenlase tankideks, sest me ei paistnud peaaegu üldse üle raudteetammi ja tulistasime ju oma eesliini suunas. Sel moel saime suhu maitse, kuivõrd vastiknende kahurite tuli on. Kuulsime väga selgelt iga lasku ja nägime jämedaid asjakesi kumera trajektooriga otse meie suunas lendamas. Muidugi ei ole see nõrkadele närvidele! Olime sunnitud miinidega saastatud maastikul pidevalt edasi-tagasi sõitma, et ebasõbralike kamakate eest kõrvale põigelda. Midagi sellist nimetatakse „positsiooniva hetuseks jooksval lindil". Kes küll tahaks 150-nese mürsuga vastu pead saada? Kõikide pahameeleks tulistasid meie mehed väga täpselt. Loomulikult astusin ma asja klaarimiseks kohe ühendusse Lastekodumäega, kus istus tulejuht. Olukord muutus järjest tüütumaks, sest meie mehed tulistasid kõigist neljast kahurist eksimatult edasi. Mul ei jäänud muud üle, kui tulejuhile paar granaati nina ette põrutada. See sundis teda asukohta vahetama, me aga lasksime jalga, enne kui ta jõudis uusi ebamugavusi tekitada.

Hiljem võtsin tolle mehe ette. Ta ei tundnud meid tõepoolest ära ega suutnud lihtsalt uskuda, et jõudsime nii ruttu raudteetammi taha sõita. Alles meie ootamatut tuld nähes oli ta üllatunud ja sättis asjad jälle õigeks.

„Omade tulel" oli teisigi tülikaid tagajärgi. Olime küll terve nahaga pääsenud, kuid tähelepanu pingutamine ja pidev edasi-tagasi sõitmine olid meie meeled sedavõrd vallanud, et me ei märganudki, kuidas selja taha metsa äärde seati üles tankitõrjekahur. Meid ehmatati halastamatult ärkvele. Mina sain kõigepealt tabamuse tagantpoolt. Zwetti avastas selle selli ja kattis edasiste üllatuste vältimiseks metsaserva. Peaaegu samal ajal sai paremalt

poolt pihta meie hea Gruber. Ivan oli raudteeülesõidukohal väikeses metsatukas seisnud, meile märkamatuks jäänud tankitõrjekahuri kiiresti ringi pööranud ning Gruberi pihta tulistanud. Esimene lask vigastas kõvasti tanki veermikku. Teine lask lõi soomusest läbi ning Gruber ja laadur said haavata. Sundisime kõigepealt tankitõrjekahuri vaikima. Siis lootsis Zwetti veel hädavaevu oma jõul liikuva tanki üle miinivälja raudteeülesõidukohani, tegi talle kattetuld ja viis Lastekodumäele tagasi.

Õnnelik õnnetus, et me ei pidanud Gruberi tanki pukseerima, sest ümberringi oli nüüd põrgu lahti. Ka Narvast lõuna pool asunud Vene raskesuurtükivägi oli võitlusse sekkunud. Ivan tahtis saatust iga hinna eest oma kasuks pöörata.

Ülejäänud Vene jalaväelastega polnud meil aega tegelda, sest pidime järele jõudma eelsalgale, mis oli ammu raudteetammist lõuna pool asuvast haruteest mööda sõitnud. Von X hoidis nelja tanki ja kaasa võetud jalaväelastega sissepääsu soometsa vabana. Kahjuks põhjustas Vene suurtükivägi jalaväepataljonile suuri kaotusi. Jalaväelased olid teeristile jõudes kraavi varju hüpanud. Kui venelane aru sai, et oleme lõuna suunas läbi murdnud, tulistas ta kahuritest ja miinipildujatest just seda punkti. Üks miin lõhkes keset meie jalaväelasi. Kuna mehed lamasid tihedalt koos, olid kaotused üsna valusad - nad oleksid pidanud kohe hargnema.

Kui me läbi metsa lõuna poole sõitsime, oli Ivan kõikjal juba lahingupositsioonidel. Pidime põrgulikult tähelepanelikud olema, et uusi ebameeldivaid üllatusi vältida. Nägime paremal ja vasakul metsas seismas miinipildujaid, nende kõrval aga välisuurtükke ja tankitõrjekahureid. Meil oli vaid üks eesmärk: iga hinna eest edasi. Nii saime otse meile suunatud Vene kahuritega tegelda ainult möödaminnes. Enne metsa sattusime surnuaiale, mille venelane oli langenutele rajanud. Oma surnud matsid nad alati rindejoone vahetusse ümbrusse. Kui piiramisrõngas hiljem likvideeriti, nägime, et puidust ristidel polnud isegi nimesid.

Üks väike vahejuhtum tõestas, kui suurel määral meie operatsioon siiski juhustest sõltus. Kogu oma ettevaatlikkuse ja vapruse juures vajab sõdur õnne rohkem kui tavainimene tsiviilelus. Äkki ilmus kõrvaliselt metsasi hiit välja üks T-34, mis hakkas meie teel lõuna suunas sõitma. Loomulikult polnud tal plaanis rünnata, ta tahtis vaid lõunasse põgenema pääseda. Meie omakorda ei saanud teda tulistada, sest siis oleks ta tähtsa ja ainsa tee blokeerinud. Niisiis langesid erandkorras meie kavatsused kokku: tankiriismete õhkimine oleks pioneeridel liiga palju aega võtnud ja ma ei usu, ei meie operatsioon seejärel veel õnnestunud oleks. Tankis olnud venelastel oli aga lõunasse pääseda ilmselgelt olulisem kui meie rünnakut nurjata. Meisl vasakule jäävas piiramisrõnga osas seisid veel mõned Vene tankid, mis

valimatult enda ümber tulistasid. Hiljem langesid need meie sõjasaagiks, sest ka Ivan sai sõita üksnes mööda teid või roigasteedel ja nii oli talle läbimurre lõunasse suletud.

Kui jõudsime kohta, kus eelsalk ida poole pööras, jätsin sinna julgestuseks kaks tankija sõitsin ise edasi lagendikule, et positsiooni tugevdada.

Eelsalk oli suuremate kaotusteta sihile jõudnud. Me saime aru, kui kasulik on sellises olukorras esmajärguline kaardimaterjal. Selle abil leidsime ümbruskonnas kergesti iga väikese teekese ja lagendiku; tavalise kaardiga poleks see aga eales võimalik olnud.

ÖÖ OLI PÕRGU

Seni oli kõik suhteliselt hästi laabunud. Me oleksime aga olnud rõõmsad, kui see öö oleks kord juba möödas olnud. Meile kõikidele oli selge, et venelane võtab hoogu vasturünnakuks.

Pimeduse saabudes läksid meie mõlemad löögirühmad liikvele, et luua side ida- ja läänepoolsete üksustega. Öö vastu 7. aprilli oli meile kõigile arvatavasti üks hullemaid kogu sõja jooksul. Seisime keset Vene vägesid ega teadnud, kas nad kavatsevad meil tagasitee ära lõigata.

Meie soomustransportöörid sõitsid päeval viivitamatult tagasi talverõivaste järele. Öö jooksul pidid nad laskemoona ja toidu eesliinile tooma. See oli rohkem kui ränk ülesanne, nõudes julgust, kannatlikkust ja tohutu suurt kohusetunnet. Mehed pidid ikka ja jälle kõigepealt põhja, siis lõuna poole läbi murdma, sest venelane tegi kõik, mis võimalik, et nende teed tõkestada. Nii mõnigi soomustransportöör langes maha pandud miinide ohvriks.

Seda, et vajalikku teed suudeti üleüldse veel lahti hoida, võlgnesime ainult krahv Strachwitzi käsundusohvitseri leitnant Günther Famula südikusele. Famula, kellele see keeruline ülesanne oli osaks saanud, langes 22. aprillil järgmise operatsiooni ajal Krivasoo juures meie kohal alla visatud Vene pommi tabamusest. Raudristi Rüütliristi, mis talle 15. mail annetati, ei saanudki ta enam kanda.

Venelane ründas meie positsiooni igast küljest tugevate jõududega. Põhja poolt üritasid lõunasse läbi murda need üksused, mille olime teistest ära lõiganud. Lõunas pidas Ivan ägedaid lahinguid, et meid hävitada ja oma eesliini hoida. See oli kibe öö pataljonile, mis asus pimeduses vastase pideva laustule all ja kandis suuri kaotusi. Raskelt haavatud viidi soomustransportööridega tagalasse, kergemalt vigastatud aga eelistasid meie juures oodata.

Stuka-üksused suutsid vaevu kergendust tuua, sest nad ei saanud pomme vahetult meie ette visata. Liiatigi tungisid rasked pommid nii sügavale

soopinnasesse, et tagajärjeks olid vaid suured lehtrid, millest polnud kuigi palju kasu. Peale selle olid venelased kokku vedanud nii palju õhutõrjekahureid - põhiliselt kiirlaskekahureid et meie Stukadel oli võimatu piisavalt madalale pikeerida. Need ajad, mil meie Stukad suutsid vaenlast demoraliseerida, olid ammu möödas. Kõige enam aitas meid armeesuurtükiväe tulejuht, kelle ideaalselt suunatud tuli lubas meil vahepeal veidi hinge tõmmata.

Me ei suutnud uskudagi, et lõpuks ometi koidab hommik ja me oleme siiski elus. Ivan ei rahunenud ikka veel, kuid päevavalguse saabudes paistis kõik hoopis teisiti välja. Möödas oli ängistav pimedus, milles polnud võimalik sõpra vaenlasest eristada. Suutsime jälle näha, kes on meie vastas. Ennelõuna jooksul hakkas pinnas aprillipäikese mõjul sulama. Varsti olid meie tankid nii sügavale sohu vajunud, et toetusid peaaegu korpusele. Jõudsime veel õigel ajal tee peale ja asusime seal kaitsele.

Nüüd saabusid ka jalaväerügemendi esimesed allüksused ettepoole ja hõivasid uue eesliini. Ülejäänud kammisid piiramisrõnga põhjast lõunasse läbi. Üks meie tank - Wesely oma - sai õhtul siiski tabamuse just teeristi lähedal. Raskesuurtüki mürsk muutis selle liikumatuks ja nii see nüüd seisis abitult maastikus, olles Vene ründeüksuste võimaliku retke ees kaitsetu. Meie ülem sõitis õhtul Lastekodumäele tagasi; mina ise helistasin Schotroffile mitu korda, et ta Wesely evakueeriks. Jälle ei olnud von X oma tankis ega naasnud sinna kuigi pea, nii et ma asusin lõpuks ise teele ja päästsin Wesely täbarast olukorrast.

Jalaväepataljoni komandöri ja tema mehi, kes möödunud päevade ja ööde põrgust terve nahaga pääsesid, polnud võimalik äragi tunda. Paistis, nagu oleksid nad mitu aastat vanemaks jäänud.

Pärast selle operatsiooni lõppu toodi meid koostankidega eesliinilt ära ning me sõitsime mööda maanteed Sillamäe poole tagasi.

Üht kaugel rindejoone taga asuvat seljandikku, mida mööda maantee kulges, jälgiti Vene vaatlusõhupallilt. Oli teada, et Vene kaugelaskekahurid avavad tule kohe, kui märkavad tee peal mingisugust liikumist. Andsin selge käsu, et selle lõigu läbimisel peavad luugid kinni olema või vähemalt pead tankis.

Veebel Link ei hoolinud sellest ja upitas ennast vööst saadik tankist välja. Kolm tanki oli juba üle kõrgendiku jõudnud, kui esimene kogupauk lajatas kahele poole maanteed. Selsamal hetkel nägin Linki nagu välgust rahatuna tornis kokku vajumas. Kuna tank kinni ei pidanud, peatasin selle raadio teel. Meeskond ei märganudki, et komandör on raskesti haavatud, sest ta polnud häältki teinud. Püüdsime teda tornist välja tõmmata, aga ta hakkas valu käes kõvasti karjuma, otsekui tahaksime teda katki rebida. Suur kild oli tunginud tal läbi puusa ja terve külje ära äestanud. Ta nägi kohutav välja ja

me kartsime, et ta ei jõua elusana peasidumispunkti. Kuid seal tegi arst meie kergenduseks kindlaks, et elutähtsad organid ei ole siiski vigastatud. Mõne nädala pärast saime teate, et Link olevat sõitnud kosumiseks puhkusele. Ta oli sedapuhku küll kergesti pääsenud, kuid sellised ettevaatamatusest tekkinud tarbetud kaotused ärritasid mind alati rohkem kui tõsine lahing.

LUULE JATÕDE

Saime nüüd paar päeva rahu ja oma vigastatud masinad korda teha. Ühel hommikul külastas meid ootamatult propagandakompanii väliraadiojaam. Neil vahvatel vennikestel oli ülesanne «originaalilähedaselt" salvestada vahaplaatidele reportaaž meie 17. märtsi kaitselahingutest. Esialgu me lihtsalt jutustasime kõigest, kuni elektrik ülema tanki raadioaparaadi ja meie juures paiknevat salvestajat ühendava juhtme tuppa vedas. Kui side oli lõpuks loodud, pidin tanki istuma, kusjuures propagandakompanii mees asus radisti kohale. Teater võis alata.

Pidin edastama võitluse päevale üldjoontes sarnased raadioteated ja käsud, loomulikult ka sihtmärgi kirjelduse jms. Von X kompaniiülemana istus toas ja mängis minu partnerit. Ikkagi teda oli ju nimetatud Wehrmachti aruandes ja sellest pidigi reportaaž rääkima. Lõpetasime siis, kui mulle niisugusest julmast mängust kõrini sai.

Plaat mängiti kohe ette, kuid ei leidnud ekspertide range maitse ees armu. Pidime kõike otsast peale kordama. Samal ajal maalis propagandamees toimunust omapoolse fantaasiaküllase kujutluspildi. Ta kirjeldas üsna tõetruult puruks lastud tankide põlemist ja meie tuld ning seda, kuidas me tabamuse saime ja üleüldine põrgu lahti läks. Teine salvestus tuli lõpuks meelepärane. Mõned sõdurid, kellel oli kodus grammofon, tohtisid ühele plaadile rääkida, et see saadetaks kirja aseainena omastele kodumaal. Kui plaate ette mängiti, ei tundnud keegi oma häält ära. Ainult tekst reetis tegeliku kõneleja.

Need propagandakompanii mehed ei olnud üldiselt just meie maitse järgi. Ma ei taha sellega öelda, et ka nende hulgas ei leidunud toredaid poisse, kes oma tööd tõsiselt võtsid ja olid veel ka head sõdurid. Kuid erandid kinnitavad reeglit. Enamasti olid nad kummalised nähtused, kes pseudoohvitserimundrites sõjamehi mängisid. See vahevorm võltssõduri ja mitte päris ehtsa tsivilisti vahel oli väga ebaõnnestunud. Pealegi loeti enamikku propagandamehi propagandaministeeriumi soosikuteks, kes pidasid sõda kenaks vahelduseks ja nautisid rindesõduriga võrreldes arvukaid eeliseid. Nagu juba öeldud, seda enam rõõmustasid üksikud erandid, kelle hulgast

nii mõnigi pidi kahjuks isamaa eest elu ohverdama. Kuulasime oma propagandareportaaži mõne päeva pärast tavalises raadiosaates ja olime hämmeldunud, kui oivaliselt oli Berliinis lahinguhääli täiendatud. Kõva paugutamise tõttu polnud sõnadest peaaegu üldse aru saada, nii et reportaaž üksnes lõbustas meid. Pärast seda kogemust ei võtnud me enam ühtegi rindereportaaži tõsiselt.

Külaliste lahkumisel pidin andma allkirja, et propagandamees istus minu tankis. Lasksin ülemal alla kirjutada. Ta tegi seda rahuliku südamega, sest tegelikult oligi ju kogu loo tegevuspaigaks tema tank.

Alles pärast vangide ülekuulamist selgus õieti, kui palju oli meil operatsiooni eduka kulgemise käigus õnne olnud. Meie eelsalk oli teiste ohvitseride hulgas võtnud vangi ka idakotis paiknenud diviisi operatiivohvitseri. „Grossdeutschlandi" diviisi tankid olid hoogsalt edasi liikudes jõudnud venelaste kotipõhjas asunud diviisi staapi nii ruttu, et Vene diviisi ülem polnud teadet meie läbimurdest veel saanudki, sest ettevalmistav suurtükituli oli purustanud kõik juhtmed. Meie saabudes oli üllatunud operatiivohvitser alles särgiväel ja pidi ennast vangi andes kähku riidesse panema. Vene kindral oli igatahes juba lõuna poole taandunud. Vangidelt saime teada, et idakotti oli koondunud terve suure hulga raskerelvadega varustatud Vene diviis. Niivõrd tohutut ebaõnne ei pidanud venelane võimalikuks. Vene tankibrigaadi jäänused, mida me juba mitme päeva eest kaitselahingutes meiselt löönud olime, seisid samuti veel soometsas ning neil polnud enam mingisugustki liikumisvõimalust. Need langesid tervena meie kätte.

Vene kapteni ülekuulamine andis väga palju informatsiooni. Ta jättis muide kõiges ja sealhulgas ka rõivastuselt laitmatu mulje. Avastasin, et Ivan on jälle kasutusele võtnud laiad õlakud, mis olid mõnda aega keelatud. Taas anti ja kanti ordeneid. Küllap oldi ka sealpool jõutud arusaamisele, et au tasusid kandes on võimalik lahingumoraali hoida ja seda ka sõdurile demonstreerida.

Vene kapteni tunnistustest selgus, et Ivanile tuli rünnak täieliku üllatusena; ta ei oodanud seda iial otse põhja poolt. Venelaste põhjapoolne rindelõik Lembitu küla juures oli nii hästi välja ehitatud, et inimlike arusaamade kohaselt ei oleks saanud seal midagi juhtuda. Ma poleks tahtnud kogeda, mis oleks sündinud siis, kui oleksime raudteetammile pidama jäänud ja need kümme Vene tankitõrjekahurit oleksid olnud mehitatud. Venelane ootas meie rünnakut piki kotipõhja läänest ja idast, mis oli kõige otsem tee, ¡,1 läänekott ju niimoodi likvideeritigi. Et lüüasaamine ei korduks, oli venelaste eesliin kahel pool kotipõhja riukalikult mineeritud. Isegi puud olid

ühendatud tõmbsütikutega. Siit poleks tõesti ükski jalaväelane terve nahaga läbi pääsenud, olgu siis püsti, kummargil või roomates. Kuid just nimelt see mineeritus saigi venelasele saatuslikuks. Pärast meie frontaalläbimurret ei olnud tal enam võimalik külgedele välja murda ega taanduda.

Komissare kirusid venelased niisamuti nagu meie oma juhtivaid natsiohvitsere, kes ka meid rindel ikka üha enam tüütasid. Igatahes peatusid nad enamasti diviisi staabis ning meie saime nende kohalolekust aimu aeg-ajalt rindeüksustele saadetud ringkirjade põhjal. Meie juures eesliinil ei mänginud poliitika mingit rolli. Oleksin endale narrina tundunud, kui oleksin hommikusel rivistusel oma meestele „Heil Hitler" öelnud. Lõppude lõpuks võitlesid ju väga erinevad inimtüübid üht ja sedasama võitlust ühtmoodi karmide seaduste järgi. Leidus nii rahvussotsialiste kui ka režiimivastaseid ning peale selle veel palju erapooletuid. Neid ühendas sõprus ja oli täiesti tähtsusetu, kas anti endast kõik füüreri või isamaa eest või hoopiski kohusetundest. Kaaslase poliitilisus või apoliitilisus ei huvitanud kedagi. Peaasi, et olid hea sõber ja enam-vähem tubli sõdur - siis klappis kõik.

xxx

Pärast kõiki möödunud raskusi nautisime vaikust Sillamäel kogu hingest. Kuid mind kiskus tagasi nende õuduste paika, mida tahtsin «rahulikumas" atmosfääris veel kord uurida. Asusin otsustavalt maastikuautoga teele, et külastada likvideeritud idakotti. Alles nüüd, mil ma ei olnud enam sunnitud vaenlasele keskenduma, sain aru, kui kohutav näeb välja see maastik, kus me eelmistel nädalatel olime vihast võitlust pidanud. Pimeduses tagasi sõites ei suutnud ma hirmujudinaid alla suruda. Õhk oli veel täis seda lehka, mida põlenud tankidest alati immitseb.

Ümberringi vedeles igal pool Vene lahingutehnikat. Lagendikult leidsin üksildase tankitorni, mis oli kogu selle kahuritule üle elanud. Võitluse alguses lasksime puruks ühe venelaste tanki. Plahvatus kiskus torni korpuse küljest lahti ja see lendas õhku. Tõmbasime pea õlgade vahele ning torn maanduski päris meie lähedal. Kahur puuris end peaaegu laengukambrini soisesse pinnasesse ja torn küünitas nagu varre otsas vertikaalselt ülespoole. Lõuna pool raudteetammi olid puud metsas pea kõik mustaks söestunud ja täiesti läbi lastud, jäi tontlik mulje, et kõik elav on jäägitult välja surnud. Selles surnumetsas ei olnud näha ühtegi elusolendit. Isegi linnud kohkusid ja lahkusid, kui siin kõik loomulik jalge alla tallati.

Ikka ja jälle pakkus meile huvi venelase oskus oma positsioone ka kõige raskemates tingimustes võimalikult soodsalt paigutada. Suurtükid ja miinipildujad olid roigasteedele üles seatud ja kaitseks kildude eest palkidega ümbritsetud. Ükski inimene poleks saanud selles soopiirkonnas kaevuda,

kuid venelaste madalad „punkrid" - kui nende väikesi varjendeid tohib niiviisi nimetada - kaitsesid tõepoolest igasuguste raskerelvade tule eest, kui ei olnud just täistabamust. Meil oli tookord võimalus veenduda, et need venelased, kes tule ajal oma hädapärasles aukudes lamasid, pääsesid kõiges! ehmatusega. Ka raudteeülesõidukoha ja meie kunagise kõige idapoolsema tugipunkti vaheline ühenduskraav oli rajatud eeskujulikult ja näitas mulle, et soost ja külmast hoolimata on võimalik kiiresti maasse kaevuda. Meie rügemendi ülem oli seda võimatuks pidanud.

Ilma raskerelvade ja sideta tugipunktid on üldrünnaku vastu sama hästi kui võimetud. Maasse kaevunud mees ei suuda juba psüühiliselt endast parimat anda. Tal on pidev hirm, et kui vaenlane läbi murrab, ei saa ta enam oma august väljuda, sest lagendikul on ta päästmatult kadunud. Ja ta käitub mõistlikult - nii, nagu meie kamraadid venelase rünnaku ajal tookord tegidki - ehk üritab juba laustule ajal varjuda.

ÜLISTUSLAUL „TIIGRILE"

Minu raamatus tehakse sageli juttu tankide purukslaskmisest ja Vene tankitõrjekahurite hävitamisest. Kogenematus lugejas võib selline kirjeldus jätta mulje, et edu on võimalik saavutada ka lihtsalt mütsiga lööma minnes, see aga tähendaks minu mälestuste vääriti mõistmist.

Tankiüksuse esmane ülesanne on võidelda vastase tankide ja tankitõrje relvade vastu ning need rivist välja lüüa. Jalaväe moraalne toetamine julges tusoperatsioonidel on teisejärgulise tähtsusega.

«Elukindlustust" tankis ei ole ega saagi olla. Meie «Tiiger" oli kõige ideaalsem tank, millega olen kokku puutunud. Isegi tänapäevased relvad pole suutnud seda ületada. Viimane väide kehtib kindlalt ainult lääneriikide kohta. Venelane suudaks ehk mõne uue mudeliga üllatada.

Tanki tugevus peitub eelkõige selle soomuses, seejärel manööverdusvõimekuses ja lõpuks relvastuses. Neid kolme tegurit tuleb kombineerida nii, et tulemus oleks maksimaalne. Meie «Tiigris" näis see ideaal olevat realiseerunud - 88 mm kahur oli piisav hävitama ükskõik millist vaenlase tanki usel. et mürsk tabab õiget punkti. Meie «Tiigri" esiosa oli küllalt tugev, et mõni tabamus kinni pidada. Külgedelt või tagant, peamiselt aga ülalt oli parem mil te pihta saada, ent juba see iseenesest nõudis palju ettevaatust ja kogemusi.

Alatine juhtlause oli: «Esimesena tulistada, kuid vähemalt esimesena tabada!" Tingimuseks on loomulikult laitmatud juhtimis- ja sidevahendid tankide vahel ning meeskonna sees. Teiseks peavad sihtimisvahendid toimima täpselt ja neid peab saama kiirelt käsitseda. Neid kahte eeldust enamash

venelasel polnud. Seetõttu jäi ta tihti alla, kuigi soomustuse, relvastuse ja manööverdamise osas ei olnud sageli midagi ette heita. Oma „Stalin"-tankidega' oli ta meist koguni üle.

Kui kõik materiaalsed nõuded olid täidetud, ent vaenlase ülekaal oli mitmekordne, muutusa vastase võitmisel peamiseks tankikomandöri isiklik usinus vaatlemisel. Nii näiteks põhjustas see, et venelastel polnud korralikku luuret, tihtipeale olukorra, kus nende suured üksused said lüüa. Tankikomandörid, kes lahingu alguses luugid kinni kiiluvad ja need alles pärast sihtpunkti jõudmist uuesti lahti lükkavad, on kõlbmatud või vähemalt teisejärgulised. Iga vaateava ümber on küll kuus kuni kaheksa vaatlemist hõlbustavat peeglit, kuid ümbrusest saab siis näha ainult teatud lõiku, mille suuruse määravad ära iga üksiku peegli mõõtmed. Kui komandör vaatab vasakusse peeglisse, samal ajal avab aga tankitõrjekahur tule paremalt, läheb tükk aega, enne kui ta suletud luukidega tankist kahurit näeb.

Mürsu lõhkemist võib kahjuks kuulda varem kui selle väljatulistamist, sest mürsu lennukiirus ületab helikiiruse. Järelikult on tankikomandörile silmad tähtsamad kui kõrvad. Kui miinid maanduvad lähedale, ei ole tulistamist tankis üldse kuulda. Asjalood on aga hoopis teistsugused, kui komandör aeg-ajalt lahtisest luugist pea välja pistab, et ümbrusest ülevaadet saada. Kui ta juhtumisi heidab pilgu ette vasakule, sellal kui eest paremalt tulistab vaenlase tankitõrjekahur, püüavad ta silmad kollase Iasusähvatuse siiski instinktiivselt kinni. Tema tähelepanu juhitakse kohe uude suunda ja sihtmärk teadvustatakse enamasti veel õigel ajal. Just nimelt ohtliku sihtmärgi õigeaegne teadvustamine ongi tähtis, sest kõik on vaid sekundite küsimus. Ülalpool öeldu kehtib ka periskoobiga varustatud tankide kohta.

Asjahuvilised ja teiste väeliikide sõdurid peavad tankitõrjekahuri hävitamist enesestmõistetavaks, heaks tulemuseks peetakse üksnes vastase tanki purustamist. Kuid kogenud tankistile luges tankitõrjekahur topelt, kuna oli märksa ohtlikum. Tankitõrjekahur luuras hästi varjatult ja vastavalt maastikule maskeerituna, mistõttu seda oli raske avastada ja väikeste mõõtmete tõttu veelgi keerulisem tabada. Enamasti märkasime tankitõrjekahurit alles siis, kui see oli esimese lasu sooritanud. Sageli - kui vaenlase meeskond oli tasemel - saime tankitõrjekahurite varitsusele sattudes kohe pihta. Sel juhul oli soovitatav võimalikult rahulikuks jääda ja hävitada vaenlane enne, kui ta jõuab teise sihitud lasu sooritada.

Ei saa salata, et see „pea välja pistmine" oli paljude ohvitseride ja tankijuhtide langemise põhjuseks. Kuid need mehed ei saanud asjatult surma. Kui nad oleksid sõitnud suletud luukidega, oleks seal veelgi enam inimesi hukkunud või vähemalt haavata saanud. Selle väite õigsust tõestavad venelaste

[1] Silmas on peetud Vene JS-tüüpi lanki.

suured kaotused, sest meie õnneks sõitsid nende tankid maastikul peaaegu alati kinniste luukidega. Positsioonisõjas pidid komandörid tankist välja vaadates loomulikult ettevaatlikud olema, kuna eriti eesliinil seisva tanki torniluuki jälgisid vaenlase täpsuslaskurid pidevalt. Pea kas või korrakski välja pistmine võis tankijuhile saatuslikuks saada. Sellisteks juhtudeks hankisin endale käärpikksilma, mis tegelikult ei tohiks puududa üheski tankis.

Venelastel oli pikka aega ainult neljaliikmeline meeskond, kusjuures tankikomandör pidi üheaegselt jälgima, sihtima ja laskma. Seetõttu jäi ta alati alla vastasele, kellel need tähtsad ülesanded olid kahe mehe vahel ära jaotatud. Varsti pärast sõja algust mõistis venelane, milline eelis on viiemehelisel kooslusel, ja ehitas oma tankid järk-järgult ümber. Ta paigutas tornile kupli ühes komandöriistmega. Ma ei saa siiamaani aru, miks näiteks inglased konstrueerisid pärast sõda uue rasketanki, mille meeskonnas oli kõigest neli liiget.

Olime oma «Tiigritega" ülimalt rahul ja meie jalavägi vähemalt samavõrd. Lõppude lõpuks pidasime ju nendega maha kõik need rasked kaitselahingud nii idas kui ka läänes ning nii mõnigi tankist võlgneb meie eeskujulikule tankile tänu selle eest, et ta praegusel rahuajal veel edasi elab.

EBAÕNNESTUMINE NING LAHKUMINE NARVA ALT

Uue kavandatud rünnaku eesmärk oli likvideerida venelaste alles jäänud sillapea, mis oli põhjast lõunasse kaks korda nii suur kui mõlema sillapea hävitatud osad.

15. aprillil 1944 olime jälle kutsutud krahvi juurde nõupidamisele. Käsil oli kolmanda „Strachwitzi" operatsiooni ettevalmistus. Hoolimata sellest, et me tema juhtimismeetodeid juba mõnevõrra tundsime, hämmastas meid ikkagi asjaolu, kui põhjalikult ta kõike ette valmistas.

Sisenedes oma juhtimispunkti, kuhu me kogunenud olime, seiras krahv meid talle omasel veidi pilklikul ilmel. Mütsi ja kepi kõrvale pannud, astus ta kaardilaua juurde. «Niisiis, mu härrad, seekord tahame likvideerida venelaste järelejäänud sillapea, mis on meil nagu ora tagumikus. Teatavasti on see topelt nii sügav, kui olid mõlemad sillapea hävitatud osad. Kuid see häiri meid.

Uueks operatsiooniks moodustatav lahingugrupp on sama tugevuse ja koosseisuga kui idakoti aktsiooni puhul. Härrased tunnevad juba üksteist ja see teeb nii mõnegi asja lihtsamaks. Lähtepositsioonile asutakse selles metsatukas siin," osutas ooberst kaardile. «Kohale jõudmiseks peate Laste

kodumäest ida pool maanteelt lõunasse pöörama. Ettevalmistava suurtükitule ajal tuleb meie eesliin, mis jääb lähtealast umbes kahe kilomeetri kaugusele, ületada ja nimelt seal, kus rinne kulgeb sillapea küljel põhjast lõunasse. Järjest edasi liikudes tuleb venelaste eesliin hooga läbi murda.

Palun jälgige nüüd minu edasisi selgitusi neil kaartidel, mis enne nõupidamise algust kätte jagati. Need on koopiad lahingupiirkonnast tehtud aerofotodest. Nad on esmaklassiliselt õnnestunud ja jätavad meie muu kaardimaterjali kaugele varju.

Esimene rünnakusiht on punkt 312. Näete, tee pöörab siin jälle täisnurkselt lõunasse, kulgeb peaaegu otsejoones edasi ja ulatub ühes suuremas külas Narva jõeni. Teed, mis siin selles käänakus põhja suunast meie liikumisteele välja jõuab, julgestatakse eelsalga poolt niikaua, kuni ülejäänud lahingugrupp on punktist 312 lõuna suunas möödunud. Lahingugrupp tungib edasi Narva jõeni, hõivab ja hoiab eespool nimetatud küla enda käes, kuni teised üksused on sillapea üksikuteks osadeks tükeldanud ja hävitanud. Samal ajal murrab teine lahingugrupp Lastekodumäe - «saapatalla" teel läbi lõunasse, liigub mööda seda ida suunas ja jõuab teie pealetungiteele. Kolmanda grupi ülesanne on 1,5 kilomeetrit lõuna pool paralleelselt teie marsruudiga vaenlase kaitsest läbi murda. Nagu näete, kulgeb selle ja teie löögirühma vahel idast läände madal metsaga kaetud seljandik. Niipalju siis rünnakuplaanist."

Krahv tegi pausi ja vaatas meile kordamööda otsa. Kuna meil esialgu küsimusi polnud, ta jätkas.

«Pealtnäha on see operatsioon kahe eelmisega üsna sarnane, kuid seekord võib veel mõni oluline takistus lisanduda.

Pange hästi tähele: põhieesmärk pole muutunud - nagu eelmistelgi kordadel, nii tuleb ka nüüd hoogsal sõidul peale tungida ja Narva jõe äärde jõuda, ilma et venelane üldse midagi taipama hakkab. Kuid ilmselt see peaks teile kõigile selge olema, et te ei suuda oma eesmärke saavutada, kui grupi pea mingisugusel põhjusel seisma peaks jääma. Ja selles ongi kogu «Tiigrite" probleem. Teie pealetungiteest paremal ja vasakul on soo. Teelt kõrvale kalduda niisiis ei saa. Lisaks on tee vaid just nii lai, et üks teie «Tiiger" sellel lahedalt sõita saab. Ainus eelis, mis võrreldes eelmiste operatsioonidega on, ongi seesama veidi kergitatud ja heal alusel tee. Igatahes kulgeb see alates punktist 312 läbi madala soometsa, mis ulatub kuni Narva jõeni ja on meile, tankistidele, alati erakordselt tülikas. Kuid seda me muuta ei saa.

Kas me aga suudame asja salajas hoida, on omaette küsimus. Juba kaks korda on õnnestunud venelast ootamatult tabada ja ta teab, et see sillapea on meile pinnuks silmas. Vaevalt et kolmas üllatus võimalikuks osutub, lisaks taipab vaenlane, et sedapuhku saame rünnata ainult mööda seda ainsat

olemasolevat teed. Sellega vähenevad loomulikult ka meie eduväljavaafed, võrreldes eelmiste aktsioonidega, mille käigus õnnestus meil vastast ülla tada.

Kuid õnneks teame ka meie mõndagi. Vangide tunnistuste kohaselt on tee Vene eesliinist kuni punktini 312 mineeritud. Ivan on kõik teetruubid, mis asuvad seal iga kolmekümne meetri järel, lõhkeainet täis toppinud. Kõik need laengukambrid on võimalik üheaegselt punkrist plahvatama panna, mis - nagu te näete - asub metsas punktist 312 pisut idas. Üritame seda õli kulaskmise ohtu välistada nii, et terve 280 mm armeesuurtükiväe divisjon tulistab ettevalmistuse ajal üksnes seda punkrit, ühendused kätkeksid siis igal juhul ja tee jääb meile sõidetavaks.

Eelsalga toetuseks järgneb ..Tiigritele" rühm pioneere, kes pärast läbi murret liiguvad mõlemas teeäärses kraavis ning lõikavad laengukambrile juurde viivad juhtmed läbi. Mis kindel, see kindel! Venelased panevad lõhkeaine plahvatama tõenäoliselt alles siis, kui tankid on jõudnud mineeri tud teelõigule - muidu oleks kogu ettevõtmine ju mõttetu. Niisiis juhul, kui juhtmed on eeldatavalt suurtükitulest puutumata jäänud, suudavad meie pioneerid õhkimise ikkagi õigeaegselt ära hoida."

„Mis nüüd siis on?" pöördus krahv pahuralt adjutandi poole. Too oli äsja ilmselgelt rõõmsalt erutatult tuppa astunud.

Ohvitser võttis valveseisangu. „Härra krahv, teatan alandlikult, et uudis tesaates öeldi just praegu, et füürer omistas teile briljandid Rüütliristi juur de! Lubage mul esimesena teid se) puhul õnnitleda!"

Ka meie rõõmustasime selle tunnustuse üle väga, soovides teda omalt poolt õnnitleda ja hiljem seda austusavaldust asjakohaselt tähistada, sest olime ju meiegi aumärgi saamiseks tubli panuse andnud. Aga me ei saanud veel sõnakestki öelda, kui krahv eitavalt märku andis. „Esiteks ei ole uudis tesaade ametlik teadaanne ja teiseks pole mul praegu aega ning ma ei taha. et mind rohkem segatakse!" See märkus oli määratud adjutandile, kes läks näost tulipunaseks, tõstis käe tervituseks kõrva äärde ja kadus kähku nn nema. Siis pöördus ooberst jälle meie poole, nagu poleks midagi juhtunud.

«Pealetungiteel seisab Vene eesliini taga veel üks puruks lastud T-3-1 mida te aerofotolt selgelt näha võite. Minu arvates tõkestab see tee ja on sealt igal juhul vaja kõrvaldada. Seetõttu sõidab teise „Tiigri" taga soomustrans portöör pioneeridega, kes tankivraki valmis pandud lõhkelaengutega õhi vad.

Carius, kas te tahtsite midagi öelda?"

„Jah, härra krahv. T-34 ees ja Vene kaitseliini taga on veel üks kraav, m i s ka aerofotolt selgelt näha. Kraavist läks varem üle puusild, mis nüüd on purustatud. Selle asemel võib ära tunda vaid jooksusilla, millest meie onu

«Tiigritega" loomulikult üle ei pääse. Lühike puusild oleks ka ühte «Tiigrit" talunud, kuid purre..."

Krahv katkestas mind. «Sellest naeruväärsest kraavist tulete te ka ilma sillata üle!"

«Kogu austuse juures, ei, härra krahv. Tunnen seda teelõiku veel neilt päevilt, mil venelane polnud sinna välja tunginud ja alles üritas põhja poole üle Narva jõe sisse imbuda. Muidugi uurisin ma tookord maastikku väga põhjalikult ning kuigi see kraav pole takistuseks jalaväele, kuid tankile..."

Krahv pani käed püksitaskusse ja vaatas mind huviga. Ma vakatasin hetkeks tema pilgu all. Ta venitas suunurgad pilklikult allapoole ja kordas: «Kuid tankile...?"

Seda küsimust polnud kuidagi võimalik ignoreerida.

Võtsin ennast kokku. «Arvan nii, härra krahv. Kraavi kaldad on läbinisti soostunud. Ilma sillata on täiesti võimatu üle pääseda. Lisaks on õhufotolt selgesti näha, et kraav on kaevatud väga korrapäraselt. Sellest võib järeldada, et venelane on siia teadlikult takistuse rajanud. Ta on kraavi soomaastikul muutnud tankitõrjekraaviks, see lihtsalt on takistus, mis ongi sellisena mõeldud."

Ma ei hoidnud oma arvamust vaka all, sest tundsin kaaslaste ees kohustustselles asjas tekkinud kahtlused välja öelda. Kui keegi sinna neetud kraavi kinni peaks jääma, siis oleme need meie, mitte krahv. Vaatasin talle otse silma «vabalt, kuid mitte ülbelt", nagu on määrustikus nõnda kenasti öeldud.

Ooberst võttis parema käe taskust välja ja vedas kaardil nimetissõrmega piki kraavi. «Carius, jätke see endale meelde," lausus ta sealjuures sõbralikult. „Kui mina ütlen teile, et seda kraavi kui tankitõket minu jaoks ei eksisteeri, siis seda ei eksisteerigi. Kas me mõistame teineteist?"

Nii elegantset ja ühtlasi konkreetset paikapanemist ei olnud ma kogu sõjaväelase karjääri jooksul veel tunda saanud. Krahv Hyazinth Strachwitz ei tahtnud tankitõrjekraavi näha, järelikult seda polnudki olemas. Punkt ja jutul lõpp. Olin niivõrd jahmunud, et suutsin üksnes hädavaevu lühikese «Just nii!" kuuldavale tuua.

Ooberst noogutas, ise ikka veel pisut pilklikult naeratades, ja jätkas selgituste andmist. Ka teised härrad palusid sõna ja esitasid küsimusi, kusjuures ükski neist ei jäänud vastuseta. Kui nõupidamise lõpus pärast tavapärast „Kas on veel küsimusi?" keegi enam sõna ei soovinud, pöördus krahv uuesti minu poole.

«Carius, ma mõtlesin selle asja üle järele. Kas te näete kraavis ikkagi veel takistust?"

«Just nii, härra krahv!"

«Olgu pealegi, ma ei ole mängurikkuja. Eriti veel siis, kui asjas võib iva sees olla. Milline on teie ettepanek?"

„Ma palun alandlikult, et pandaks valmis palgid, mis vajalikul hetkel soomustransportööriga ette kohale tuuakse. Palke saab üle kraavi panna, see põhjustaks vaid lühikese seisaku."

Krahv Strachwitz noogutas. „Heaks kiidetud!" ütles ta. „Ma annan vajalikud korraldused." Siis haaras ta kepi ja mütsi ning pöördus minekule. Mul oli kusagil sügaval sisimas tunne, et ooberst ei usu just eriti arutatud plaani täitumisse ja kõige parema meelega unustaks kogu loo.

Ülejäänud abinõud olid põhimõtteliselt samasugused kui need, mida võeti tarvitusele krahvi juhtimisel eelmiste operatsioonide eel. Meie hävituslennukid Tallinnast tagasid absoluutse ülemvõimu õhus. Stuka-poistel oli raske ülesanne, hävitada põhisild ja mõlemad pioneerisillad, mille venelane oli üle Narva jõe ehitanud, et sillapea varustamine läbi lõigata ja takistada vaenlasel ülejõe taganeda.

Kogu plaan oli kahtlemata suurejooneline, ettevalmistused laitmatud ja organiseerimine oivaline, kuid meie väljavaated tundusid siiski olevat väga ahtad. See ei pruugi ju loogiliselt kõlada, kuid ei maksa unustada, et kahel esimesel operatsioonil vedas meil tohutult ja me saime kasutada ootamatu rünnaku eeliseid. Aga keegi ei söandanud loota nii suurt lahinguõnne, kui võidu saavutamiseks oleks seekord vaja läinud. Kui me tõesti oleksime plaanikohaselt Narva jõe äärde jõudnud, siis see oleks, võttes arvesse venelaste arvulist ülekaalu ja nende loomulikku soovi sillapead kõigi vahenditega enda käes hoida, meile lõksuks kujunenud. Ivanil oleks üksnes tarvitsenud meie taganemistee ära lõigata ja siis poleks enam keegi suutnud meid sealt päästa. Oleks piisanud vaid iseliikuvast suurtükist või tankist meie selja taga tee peal, mis oleks muutnud iga edasi- või tagasiliikumise võimatuks.

Nii sõitsime seejärel segaste tunnetega Sillamäele tagasi ja tutvustasime uut plaani tankikomandöridele. Von X nõudis tungivalt, et tema seekord eelsalka juhiks. Asjatult püüdsin tal seda mõtet peast välja saada. Küllap tahtis meile tõestada, et halb arvamus temast on ekslik. Kuid ta valis selleks välja peaaegu lootusetuna näiva operatsiooni, mis poleks ka kellelgi teisel korda läinud. See pidi jääma tema viimaseks lahinguks koos meie kompaniiga.

19. aprilli varastel hommikutundidel jõudsime kavakohaselt rünnaku lähtealale. Venelane käitus silmatorkavalt ja ühtlasi kahtlaselt rahulikult Tegelikult ootasime iga hetk tulelööki meie metsatukale, sest see oli Ivanile ideaalselt nähtav. Ta pidi meid ka kuulnud olema, sest maa oli täiesti tasane Õudne: ei toimunud midagi, mitte kui midagi! Ilmselt oli see sell kõigeks valmis ja tahtis meid esmalt lähemalt silmitseda. Olin selles täiesti veendunud.

Krahv Strachwitz oli lasknud endale siia metsatukka juhtimispunkti ehitada. Siin punkrites paiknesid ka soomustransportööride juhid, kes ootasid, kuni nad vajaduse korral välja nõuti, et meid varustada. Ülejäänud läbimurdes osalevad ja jalaväge transportivad soomustransportöörid seisid meie kaheksa „Tiigri" järel reas vaheldumisi oma rügemendi Panzer IV-tankidega. Eelsalga teise „Tiigri" taga oli üks transportöör, mis tõi pioneerid eesliinile ja pidi ka suurtükiväe tulejuhi peale võtma. Igale minu neljale „Tiigrile" oli juurde antud grupp jalaväelasi, kes seisid juba tankidel ja proovisid, kuidas nad end kõige paremini torni taha mahutada ja kinni hoida saavad.

Rünnaku alguseni võis jääda vahest veel kümmekond minutit. Käisin kolonni läbi, et veenduda, kas kõik on selge. Viimasel hetkel leidis halva endena aset üks kahetsusväärne vahejuhtum. Ma ei jõudnud veel viitkümmend meetritki tahapoole kõndida, kui ehmatusega kuulsin selja taga kuulipildujavalangut. Mulle oli kohe selge, et mõni agar tülinorija oli juba laadinud ja mõned lasud olid hädavaresel lahti läinud. Pidin peaaegu rabanduse saama, kui kuulsin, et see oli juhtunud just minu laaduriga. Õnnetuseks oli ta ka relva alla suunanud, nii et kaks jalaväelast minu ees seisval „Tiigri" said raskelt haavata. Kamraadid jalaväepataljonist olid loomulikult õigusega endast väljas ja nende usaldus meie vastu lõi põhjalikult kõikuma. Haavatud toimetati soomustransportööriga kiiresti tagasi, kuna kohe pidi ju algama rünnak. Kui Ivan seni tõesti polnudki midagi märganud, siis pärast seda vahejuhtumit pidi talle asi selge olema. Kogu operatsiooni aja püsis see ehmatus mul veel kontides, kuid enam polnud midagi parata. Mulle ei mahtunud pähe, et see lugu juhtus just vana ja kogenud rebasega. Nimelt oli rangelt keelatud relvi laadida või ka lihtsalt allapoole sihtida enne, kui rünnak juba käib ja laskesektor on vaba. Rünnaku lähtealal tohtisid üksnes radistid oma aparaadid veidi enne X-hetke häälestada. Midagi muud teha polnud lubatud. Ning sellel ennelõunal oleks meil olnud veel tundide kaupa aega oma relvi laadida, nagu peagi selgus.

Minu laadur oli sel päeval peaaegu tegutsemisvõimetu ja mul endalgi sellest kõigest kõrini. Hädavaevu pääsesime sõjakohtu alla andmisest. Ja keda oleks ka hädavarese tagantjärele karistamine veel aidanud? Kuigi õnnetuse võis põhjustada kuulipilduja kulunud lukk, oli laaduri süü vaieldamatu juba seetõttu, et relvaraud pidi igal juhul olema üles suunatud. Kohtu alla oleks läinud ka sihtur, kuna ta ei täitnud oma kohustust laaduri järele valvata. Olin väga rõõmus, et nood kaks jäid karistamata.

Kõigest hoolimata algas rünnak punktipealt õigel ajal. Eelsalk võis just üle meie eesliini jõuda, kui kolonn ootamatult seisma jäi. Mõne aja pärast teatati raadio teel, et juhttank sõitis miinile ja on liikumisvõimetu. Seega oli rünnak takerdunud ja mulle sai kohe selgeks, et Narva jõeni ei jõua me

enam kunagi. Nii me seisime oodates täiesti lagedal maastikul nagu esmaklassilised sihtmärgid ja peagi muutuski Ivan erksamaks. Ta tulistas kõikvõimaliku kaliibriga kahuritest ja miinipildujatest ning oli peale selle teavitanud ka oma ründelennukeid. Õnneks suutsid meie hävitajad vähemalt õhuruumi vabana hoida. Nad tulistasid alla kaks Vene ründelennukit, nii et ülejäänud enam meile liiga ligidale ei tulnud.

Sillapea kohal oli kolm Vene vaatlusõhupalli, mis korrigeerisid raskesuurtükiväe tuld. Kuivõrd raske on vaatlusandmete põhjal tanki ennast kauge vahemaa tagant kahjutuks teha, tõestas tõsiasi, et me ei saanud ühtegi täistabamust, ehkki seisime tundide kaupa paigal ja liikusime üksnes veidi edasi-tagasi, sest tee pealt maha sõita polnud võimalik.

Mõnes asjas on venelased lihtsalt võlurid. Oli uskumatu, kui ruttu näiteks vaatlusõhupallid Saksa lennuki lähenedes maa poole kadusid. Sama kiiresti olid sellid ka üleval taevas tagasi. Madallennul meie hävitajad ligi ei pääsenud, sest venelane oli kohale toonud lugematul hulgal õhutõrjerelvi, eriti kergeid paaris- ja neljaraudseid õhutõrjekahureid, mis hävituslennuki ilmudes iga kord hullumeelse tulevärgi esitasid. Samamoodi kui hävitajatel läks ka Stukadel, mis enne lõunat Narva jõe sildu pommitasid. Kui isegi pikeerimisel on silda raske tabada, siis siin suurelt kõrguselt pomme heites ei õnnestunud see üldse. Vene õhutõrjekahurid lasksid koguni kaks meie lennukit alla. Saime muuseas hiljem teada, et pioneerisildu ei olnud õhust peaaegu üldse näha, sest need olid veepinnast veidi allpool. Sellistele vee alustele sildadele, mille asukohta võib vaid vee kerge lainetuse järgi märgata, oli õhust võimatu läheneda ja pihta saada. Niisiis polnud Ivan sugugi mitte maganud ja tema kaitseabinõud muutsid meie ülesande lahendamatuks. Ka kaks ülejäänud ründegruppi olid toppama jäänud nagu meiegi. Sellel grupil, mis asus rünnakule endisest „saapast", ei olnud kasutada isegi kõva pinnaga teed, nii et Panzer IV-d jäid peagi porri kinni.

Nõupidamisel olime naljatledes väitnud, et krahv tahab füürerile 20. aprillil sünnipäevakingitusena ette kanda venelaste Narva sillapea likvideerimisest. Juba paari tunni pärast ei näinud kogu lugu enam sugugi sünnipäevakingi moodi välja.

Meie Stukad pommitasid korduvalt lõuna poole jäävat seljandikku ja piirkonda punkti 312 ümber. Võib-olla oli nendel rünnakutel moraalne mõju, kuid tõsist kahju need vaenlasele ei tekitanud. Vaevu jõudis suits haju da, kui venelased jälle elusalt välja ilmusid.

Kompaniiülem von X seisis tankiga midagi ette võtmata paigal. Iga natukese aja tagant päris krahv Strachwitz, kuidas olukord on. Ja sai alati ühe i,i sama vastuse: „Asukoht muutumatu. Edasiliikumine võimatu!" Nii ootasime umbes kella kaheteistkümneni keskpäeval. Siis katkes krahvi kannatus.

Mind ja von Xi käsutati juhtimispunkti. Loomulikult ei aimanud ma midagi head, kui koos ülemaga jalgsi teele asusin. Jõudsime lõpuks kohale pigem roomates kui käies.

Krahv Strachwitz ootas meid juba punkri ees ja viibutas närviliselt oma „traditsioonikepikest" siia-sinna. Ja siis hakkas pihta: „Von X, ma olen vapustatud! Kõikide nende tundide jooksul ei ole te ühtegi käsku andnud! Ma usun, et te seisaksite veel ka homme midagi ette võtmata sama koha peal! Teilt kui „Tiigrite" kompanii ülemalt pean ma ometi veidi rohkem isiklikku initsiatiivi nõudma! Tore küll! Lihtsalt luugid kinni tõmmata ja ootama jääda, et olukord iseenesest laheneks! Ma tahan asja uurida ja siis edasisi samme astuda."

Sel moel tegi krahv von Xi maatasa. Strachwitz oli viha pärast endast väljas ega suutnud järele jätta. Lõpuks andis ta mulle käsu võtta see «tänuväärne" ülesanne enda peale ja nüüdseks juba täiesti lootusetuks muutunud olukorras operatsiooni edasi liigutada. Ta lubas varsti tulla isiklikult eelsalga ette kontrollima. „Te näete veel mõndagi," kuulutas ta, „kui ma pean jälle asja ise käima lükkama!"

Segaste tunnetega suundusin eesliinile ja andsin meestele raadio teel teada, et juhtimine on usaldatud minu kätesse. Allohvitser Carpaneto, kelle juhttanki tabaski see õnnetus miiniga, üritas nüüd kohe ühe veel korras oleva roomiku abil masinat paremale sohu ajada. Ma aitasin ka pisut tagant lükata ja sain temast päris hästi mööda. Sama manöövri oleks loomulikult võinud juba hommikul sooritada, kuid siis Carpaneto end ei liigutanud, sest von X polnud proovinudki temast mööda pääseda.

Carpaneto vihkas ülemat kõigest hingest ja oli ilmselt juba ammu juhust oodanud, et temaga arveid klaarida. Õnnetus miiniga andis selleks sobiva võimaluse. Ehk oleks tema jäärapäist käsu ootama jäämist võinud nimetada ebasõdurlikuks või ebaseltsimehelikuks, kuid lõppude lõpuks oli tema kangekaelsus ja vastumeelsus von Xi suhtes meid kõiki päästnud, sest kiire edasiliikumise korral oleks Ivan meiega seekord kindlasti hakkama saanud. Allohvitser Alfredo Carpaneto oli kõrgharidusega maalikunstnik Austriast, uljaspea, oivaline komandör ja kaaslane, kellega koos oleks võinud kas või hobusevargile minna, kui olid ta usalduse võitnud. Kuid kasarmudrilli tegema ei sobinud see mees absoluutselt, seal mängis ta alati kujuteldamatult võimatut tüüpi. Ta ei lasknud kohe kuidagi endast korralikku „preislast" vormida, olgugi et tema sõdurlik hoiak ja tingimusteta sõprus ei olnudki vana ehtsa preisi vaimuga nii väga vastuolus. Sellise tüübiga nagu von X oli ühel sellisel mehel loomulikult kogu aeg kana kitkuda. Seetõttu oli mulle arusaamatu, miks laskis von X just nimelt sellel allohvitseril enda ees juhttanki komandörina sõita. Ka see tõestas veel kord ülema psühholoogilist

küündimatust ja empaatiavõime puudumist, mis oli talle nüüd lõplikult saatuslikuks saanud.

Hoogsa minekuga murdsime nüüd Vene kaitseliinist läbi ja jõudsime kurikuulsa tankitõrjekraavi juurde, mis meid peatuma sundis. Kandsin uuest asukohast kohe ette, mispeale tuli krahv Strachwitzilt käsk jätkata rünnakut alles järgmisel hommikul. Pioneerid pidid öö jooksul kraavi ülepääsetavaks muutma ja seejärel õhkima paremal pool teed seisva T-34.

jumala eest, olukord polnud põrmugi kadestamisväärne! Meie ümber seisid ringiratast venelased ja me ise olime sunnitud peaaegu täiesti liikumatult paigal püsima. Kui ma seda siin kainelt kirjeldan, võib endale vaid vaevaga ette kujutada, kui vastukarva see pilt tegelikult oli, olgugi et sõjas olime jõudnud kõigega harjuda. Iga tank julgestas rivis vahelduvalt paremale või vasakule. Ainult juhttank üksi julgestas eest, sest teistel puudus sinnapoole avanev laskesektor. Igaüks meist pidi vahepausideta keskendunult ja täpselt jälgima, et venelane meile ühtegi ebameeldivat üllatust ei valmistaks. Ootamine sellises olukorras sööb loomulikult närve ja me igatsesime öö saabumist.

Ivan oli tankitõrjekraavi julgestanud tankitõrjekahuriga, mis oli üles seatud paremal pool asuvas metsatukas. Julgestuseta tankitõke on ju kasutu. Tulistasime nüüd tolle vennaga vastamisi, kuni lõpuks saime rahu. Niipalju me juba venelast tundsime, et teada: hommikuks on ta kindlasti uued kahurid samale kohale asemele toonud. Ega ta muuseas meie pihta väga aktiivselt ei tulistanudki. Kahtlustasin, et venelane laseb meil rahulikult lähemale tulla, sest on oma tegevuses kindel. Ta sai ju kogu meie lahingugrupi lagedal teel üle vaadata ja omavahel sihtmärgid ära jagada.

Eriti tülikas oli edasiliikumisel kuni punktini 312 meie vasak tiib, kus see seljandik pikaks venis, olles oma metsase harjaga otsekui loodud tõrjerelvade paigutamiseks. Minu tagumised mehed pidasid korduvalt tulevahetus! iseliikuvate suurtükkidega, mis lõunast siia kõrgendikule meid ohustama sõitsid.

Kui Ivan liiga ülbeks läks, hoolitses suurtükiväe tulejuht ühe väikese tossu eest. Peagi nägime Vene jalaväelasi kõrgendikul marssimas, kusjuures nad liikusid maastikul vasakul ja paremal muretult ringi, otsekui seisaksid meie tankid siin ainult lõbu pärast. Ka sellest võis järeldada, et Ivan 011 ammu rahunenud ega mõtlegi jalga lasta. Ta teadis täpselt, et me ei kujuta endast neile siin tõsist ohtu.

Vene suurtükid tulistasid hämmastavalt täpselt, kuigi esialgu näisid nad vaid mõõtu võtvat, sest tõsise tulevahetuseni asi veel ei läinud. Idakotist võetud vangid rääkisid ülekuulamisel, et Vene raskesuurtükkide meeskondades on naised. Võib-olla sellepärast sihtisidki nad niivõrd täpselt. Kogemused näitasid, et sõjaväevormis venelanna on veelgi fanaatiliseni kui tema meessoost kamraad. Venelastele ei valmistanud lühemate vahemaade tagant järelvedu toimetada kunagi raskusi, ka pea läbimatul maastikul. Kui näiteks autod eesliinini ei pääsenud, võeti transpordil appi ümbruskonna elanikud, nende vanusest või soost hoolimata, ning igaüks neist püüdis oma kohust kõigest väest täita.

Olime südamest rõõmsad, kui lõpuks pimedaks läks. Nagu ikka lendasid meie pea kohal Vene lennukid, käies pommitamas Narva linna ja meie sillapead. Linn oli ilmselt juba maatasa tehtud. Kui tulekahjukuma meie selja taga taevast valgustas, siis tundus uskumatuna, et linnas leidub veel midagi, mis põleb.

Öö oli nii pime, et ei näinud sõrmegi suhu pista. Lasksin meeskondadel osaliselt tankist välja tulla ja püstolkuulipildujad kaasa võtta, et nad saaksid veidi maad eemal teeääri julgestada. Tankides oleks Ivan meid kergelt üllatanud, ilma et oleksime tema lähenemist märganudki.

Läksime koos Kerscheri ja Zwettiga tagasi rünnaku lähtekohta, kuhu varustusrühm laskemoona, kütust ja toitu tõi. Soomustransportöörid toimetasid siit moona üksusse edasi. „Grossdeutschlandi" diviisi meeste ja nende juhi leitnant Famula võitlusvaim oli vägev. Kui mul tollal öösel vähegi midagi vaja läks, käisin tihtipeale nende punkris, aga keegi ei hakanud kiruma, et teda magamast üles aeti ja kästi meie juurde eesliinile sõita.

Kerscher viis eesliinile laskemoona ja kütust täpipealt nii palju, kui tankikomandörid olid seda küsinud. Mina järgnesin pioneerirühmaga, kes oli palgid tankitõrjekraavi jaoks peale laadinud. Venelase raskerelvad olid peaaegu vaikinud, vasakult või paremalt tee äärest kostis aeg-ajalt kõigest üksikuid kuulipildujavalanguid. Vene eesliini ja tankitõrjekraavi vahel valitses igatahes korralik segadus. Ivani arvukad patrullid liikusid ümbruskonnas ringi. Nii tuli tihti ette, et me mõnda tee peal seisnut hõikasime ja alles tema plehkupanekul märkasime, et see oli venelane. Loomulikult ei lasknud keegi end tulistama provotseerida, kuid öö oli sellegipoolest või vahest just nimelt selle pärast õudne. Venelase huvides oli ilmselt mõni meie oma kinni nabida ning juba üksnes sellest teadmisest piisas, et meid äärmisele ettevaatusele manitseda.

Lõunast saadik olime pimeda tulekut taga igatsenud, nüüd aga ei jõudnud kuidagi hommikut ära oodata. Siis oleksime vähemalt näinud, mis ümberringi toimub. Öös sebisid ringi meie mehed ja siia-sinna sõitsid soomustransportöörid ning kogu segaduse keskel jalutasid üle tee venelased. Tulistada ei tohtinud kas või seetõttu, et võis kogemata tabada omasid.

Sellega oli meil niikuinii juba küllalt ebaõnne olnud.

Füüreri sünnipäeva ehk 20. aprilli varajasteks hommikutundideks oli tankitõrjekraav «tasandatud" ja venelaste T-34 õhkimiseks ette valmistatud. Pioneerid olid tanki kõvasti lõhkeainet täis toppinud, et see pärast õhkulaskmist ikka tõepoolest tee pealt kadunud oleks. Eelistasime ajutiselt oma tankidesse varjule pugeda, kui pioneerid mööda sõites hüüdsid, et süütenöör juba põleb. Hirmsa mürtsuga lendas see kaadervärk laiali, meie aga püsisime valvsad, juhuks kui Ivan peaks tegutsema hakkama. Kuid teda ei paistnud toimuv erutavat. Tal oli aega ja ta oli oma tugevusest teadlik.

Mina läksin veel kord juhtimispunkti, et jalaväepataljoni ülemaga rünnakuplaan läbi arutada. Krahv Strachwitzi tohtis öösiti tülitada ainult erandjuhul. Leitnant Famula rääkis, et krahv magab, harjumuspäraselt pidžaama seljas, sügavat und. Seda ei saa talle keegi keelata, lisas Famula. Asjalood ei või halvad olla, kui krahv niivõrd rahulik on.

Arutasime tegevusplaani pataljonikomandöriga läbi. Enne rünnaku algust pidi mitmeraudsete uduheitjate[1] rügement punkti 312 pihta viieminutilise tulelöögi andma. Tulejuht võis rakendada meie soovi kohaselt tegevusse ka armeesuurtükiväe. Vahepeal jõudis meie positsiooni juurde jalaväepataljon ning võttis kohad sisse teeäärsetes kraavides tankidest vasakul ja paremal, et rünnakukäsku oodata. Vaatasin veidi närviliselt kella. Ettevalmistava suurtükitule alguseni võis olla jäänud ehk veel viis minutit, soojendasime juba mootoreid. Keegi ei tundnud ennast päris hästi, sest salamisi oldi arvestanud sellega, et krahv öö jooksul operatsioonikäsu tühistab. See oleks meile säästnud palju inimelusid ja ressursse, kuid kahjuks tuli veel tervelt kaks päeva „iga tund" taganemiskäsku oodata.

Täpselt kokkulepitud kellaajal kuulsime selja taga uduheitjate ulguvaid laske. Tahtsin just vaadata, kuhu tulelöök anti, kui kohutavad plahvatused meie ümber maa värisema panid. Põrgu oli valla päästetud. Õhusurve rebis luugid lahti ja meil oli tunne, et kopsud rebenevad. Minu esimene mõte oli, et venelane kuulas meie raadiosidet pealt ja alustas rünnakut meiega üheaegselt. See oli kahetsusväärne valejäreldus, kuid kuidas ma oleksingi saanud selle peale tulla, et meie oma „imepoisid" liiga lähedale lasevad ja et need ebasümpaatsed kaliibrid koos kõrvulukustava mürinaga hoopis tagantpoolt liginevad! Olin tõenäoliselt piisavalt tihti „Stalini orelite" tulistamist kogenud, kuid võrreldes sellega, mis siin toimus, olid venelased nannipunnid. Püüdsin juhtimispunktiga raadioühendust saada, kuid vähimagi tulemuseta. Kui käsk tuli avada on juba kord antud, peab kogu ettenähtud laskemoonakoguse välja paiskama. Üksnes harva juhtub, et tulelöök õnnestub katkestada. Niisiis pidime need viis jubedat minutit vastu pidama, ja

[1] Saksa reaktiivmiinipilduja.

seda ei unusta kohapeal olnutest ilmselt keegi. Nõnda olime abitult omaenda reaktiivmiinipildujate tulelöögi all. Isegi Ivan poleks suutnud paremini lasta, kui ta oleks tahtnud meie ettevalmistusi nurjata.

Ka hiljem ei saanud ma teada, kuidas see kibe eksitus juhtuda sai ja kes selles süüdi oli. Miinipildurite kaardid olid samasugused nagu meilgi. Oli täiesti seletamatu, kuidas midagi selletaolist võis sündida. Tol korral idakotis nõudsin endale reaktiivmiinipildujaid appi ja neid keelduti andmast, sest ma tahtsin, et sihitaks 80 meetrit meist ettepoole. Seda vahemaad peeti liiga lühikeseks. |a nüüd põrutasid poisid omaenda algatusel otse meie pihta! Kahjuks ei saanud me neilt aru pärida, sest pärast tulelööki pakkisid udumehed kohe oma relvad ja kadusid, et Ivan ei saaks neile kätte maksta. Pärast kõnealust vahejuhtumit mõistsin ma neid selles osas eriti hästi.

Õnnetuse tagajärjel oli jalaväepataljon loomulikult täielikult purustatud. Peaaegu kõik mehed oli kas haavatud või surnud - see oli tõeline tragöödia. Korralikult tankitõrjekraavi paigaldatud palke olid samuti vähemaks jäänud. Sellegipoolest jõudsin ma vaevata teisele kaldale ja võtsin seal vähemalt oma kolme tankiga kohad sisse, et venelane ei saaks haavatud ja surnud jalaväelaste evakueerimist eriliselt takistada. Leitnant Famula saatis kohe mõne soomustransportööri eesliinile haavatuid ära tooma. Me lootsime, et lõpuks ometi on kätte jõudnud see hetk, mil operatsioonist täielikult loobutakse. Selle asemel edastati käsk: „Vaadake, kuidas te edasi liigute. Teile antakse uus pataljon!" Mõnigi peaks seda hullumeelsuseks või tänapäevaselt öeldes kuriteoks. Kuid niivõrd olulise kaitselahingu nõudmisi ei saa tsiviil- ja rahuaja perspektiivist hinnata.

Tahtsin niisiis minna vähemalt punkti 312, et järgmisel hommikul alustada soodsamalt lähtepositsioonilt rünnakut lõuna suunas. Sealjuures oli mulle täiesti selge, et Narva jõeni me välja ei jõua, sest Ivan oli metsast läbi viiva tee juba ammu mineerinud. Hakkasime liikuma, kuid saime sõita vaid veidi maad. Juba jälle oli üks tank rivist väljas ja kõigepealt oli vaja tee vabastada. Tahtsin nüüd suitsu põlema panna. Kramer oli just mulle tuld andmas, kui meie tanki raputas tugev löök. See pidi olema iseliikuvast suurtükist välja lastud raske „kohver", mis seekord tuli igatahes tõesti Vene poolelt. Suurtükid paiknesid kõrgendikul meist vasakul. Tagumised mehed olid juba sihtmärki näinud ja võtsid selle tule alla. Minu «Tiigril" oli kogu komandöritorn pealt lennanud. Mul olid killud otsmikul ja näos. Haavad veritsesid loomulikult küllaltki ohtralt, ent muidu polnud meiega midagi juhtunud. Lugu oleks võinud tunduvalt hullemini lõppeda. Kramer arvustas alati minu suitsetamist. Nüüd oli ta korraliku õppetunni saanud. Kui ma poleks alla kummardunud, et suitsu peale tuld võtta, oleks minu „kuppel" tol otsustaval sekundil kuplis olnud. Pole vist vaja rõhutada, et siis olekski mul pea sõna otseses mõttes maha raiutud.

Ma poleks olnud esimene, kellega midagi taolist juhtub. Põhjust tuleb otsida tanki konstruktsiooniveas. Esimeste „Tiigrite" komandöritorn oli peale keevitatud, tõusis vertikaalselt kõrgele ning tal olid sirged vaatepilud. Komandöritorni luuk seisis avatud asendis otse ülespoole. Nii võis igaüks kaugele näha, et tank on pealt lahti. Kui mürsk luuki tabas, kukkus terve see kupatus komandörile vastu pead. Kui taheti avatud luuki kinni tõmmata, tuli tornist puusadeni välja kummarduda, et vallandada luuki hoidev julgestusriiv. Seda ebaõnnestunud konstruktsiooni muudeti peagi. Kuppel tehti ümmargusem. Vaatepiludest jälgis komandör ümbrust peeglite abil ning luuki sai seestpoolt horisontaalselt paremale välja keerata ja ka sulgeda.

Tabamus oli komandöritorni keevitusõmblusest puhtalt maha rebinud. Mul oli veel kõvasti õnne, sest kui mürsk oleks saanud pihta veidi kõrgemal asuvale luugile, poleks ma suitsuhimust hoolimata küll olukorrast niivõrd kergelt pääsenud.

Et lõpuks venelaste vaateväljalt kaduda, sõitsime hoogsalt punkti 312 - seal olime juba metsa varjus. Pöördusin paremale, et julgestada teed, mis põhja poolt meie teega ristus. Minust järgmine tank pidi julgestama lõuna suunas. Märkasin kohe põhja pool üht Vene iseliikuvat suurtükki ja käskisin ruttu sihtida. Ivan hüppas aga iseliikuvast suurtükist välja, kui märkas, et oleme ta sihikule võtnud. Kramer tulistas. Selsamal hetkel lajatas üks teine Vene iseliikuv suurtükk tagantpoolt mürsu minu tanki korpuse ja torni va hele. Minu taga tulev tank ei olnud siis veel punkti 312 jõudnud. Kuidas me ./Tiigrist" välja saime, ma enam ei tea. Igatahes toimus see välkkiirelt - kraavis saime kõik uuesti kokku. Mul olid veel kõrvaklapid peas - see oli ainus asi, mille me päästsime.

Kadusime loomulikult ruttu teise .Tiigrisse" ja meie kolonn hakkas kõiki suundi julgestades tankitõrjekraavi poole tagasi liikuma. Seejuures lasti veel üks meie tank puruks ning see tuli lükata teelt vasakule poole sohu. Vigas tatud tankid kavatsesime pärast evakueerida. Arusaadavalt oli meil mõõl enam kui küllaga täis. Oleks venelasel ülevaade olnud ja ta oleks tulistami sega veel pisut oodanud, oleksime kindlasti jalgsi tagasi tulnud! Meie „kin gitus füürerile sünnipäevaks" oli lõplikult läbi!

Rohkem meil õnneks kaotustest hetkel ette kanda ei tulnud. Krahv oli vahepeal meie vanalt eesliinilt ühe meid julgestama pidanud pataljoni tagasi tõmmanud. Ka see lahingugrupp, mis põhja poolt ründas, takerdus taas Meist lõuna pool peale tungiv grupp oli juhtkonna andmetel jõudnud punk ti 312 ja jõeäärse küla vahelisele teele. Ilmselt oli see põhjuseks, miks pidime ikka veel ootama. Võib-olla oli sealtpoolt võimalik tee vabaks võidelda. Jän; misel päeval lasksime vasturünnaku ajal puruks kaks venelaste tanki.

Meie viga saanud „Tiigri" pidid pioneerid õhku laskma, sest evakueei i

da polnud seda võimalik. Teise tanki äraveoks nihutasime 22. aprillil oma positsioone pisut edasi ja öösel pukseeriti .Tiiger" minema. Olles kord juba taibanud, et meie operatsioon on ebaõnnestunud, ei säästnud venelane enam laskemoona. Saime veel paar korda tankitõrjekahurist pihta, kuna meie tanki mõlemad väljalasketorud olid punaselt hõõgudes toredaks märklauaks. Jätsime „Tiigri" kraavi ette ja tõime kaugemalt ära Carpaneto vigase tanki. Venelaste Jombakas part" segas äravedu tublisti. Ühe pommi ohvriks langes ka oivaline leitnant Eamula. Ta seisis rünnaku hetkel tee peal ja sai killutabamusest surma.

Jõudsime lõpuks õnnelikult oma lähtepositsioonile ja seadsime ennast lahingukorda, juhuks kui venelane peaks vastu ründama. Jalavägi läks vanadele kohtadele tagasi. Von X sõitis koos ülemveebel Delzeitiga eesliinile, et veel üks vigastada saanud tank ära tuua. Kui Delzeit selle peale ronis, tabas tankitõrjemürsu kild tema kõige õrnemat kehaosa. Tema viha väljendas äge ja katkematu sõimuvalang.

Teisele poole kraavi jäetud „Tiiger" tuli samuti õhkida, sest jalavägi ei suutnud venelaste survele vastu panna ja pidi öö jooksul veel taanduma. Nii lõppes kolmas operatsioon „Strachwitz". Me ei suutnud ainsatki meetrit edasi liikuda, kuid olime ohverdanud arvukalt sõdureid ja tanke.

xxx

Meie aktsioonidega idarinde põhjalõigus ja eriti viimaste lahingutega Narva all ei olnud tankistid põrmugi rahul, kuigi mõningast edu olime saavutanud. Mõistagi nägi igaüks meist, et tankide kohalolek oli olnud hädavajalik. Jalavägi üksi oli niivõrd ülekaaluka vaenlase vastu võitlemiseks lihtsalt liiga nõrk. Pidime rinnet ..kruustangidena" tugevdama. Vahel suutsime pakkuda üksnes moraalset tuge, kuid ka sellest piisas, et jalaväelased paanikasse ei satuks. Kahjuks tuli tihtipeale tegevusetult paigal seista ja olime juhuslikele mürskudele kergeks saagiks, kaotades seetõttu asjatult palju elavjõudu ja tehnikat, ning ka tehnilisi rikkeid esines soomaastikul tavalisest sagedamini. Põhjala teedeta aladel ei leidu just tihti õiget „tankimaastikku", kus vähemalt kompanii tervikuna saaks rünnakule minna. Nii pidime enamasti täitma puuduvate tankitõrjerelvade ülesannet.

..Tankivaim on rüütlivaim," tavatses alati öelda üks mu varasem ülem. kes oli nagu paljud teisedki tankiväeohvitserid tulnud ratsaväest. See on väga tabav võrdlus ja näitab, et tankilahingu pidamiseks on vaja liikumisruumi, mida sellel rindelõigul kunagi piisavalt ei olnud. Pelgalt pealetungil või vasturünnakul polnud meil võimalik täielikult ära kasutada ei oma tankide head manööverdamisvõimet ega panna ka maksma 88 mm suurtükkide laskekaugust. Siin rinde põhjalõigus, kus Ivan ikka ja jälle silmist kadus, õnnestus meil harva talle suuremat kahju tekitada.

Ilma meie abita ei oleks aga üldse olnud võimalik Narva rindelõiku enda käes hoida. Me üritasime raskel maastikul jõudumööda hakkama saada, kuid selleks tuli tihtipeale pingutada kuni inimvõimete piirini. Sageli me kirusime, et peame soos hapnema, kuid ometi olime uhked, kuna jalavägi meid usaldas ja oli meiega üldjoontes rahul.

Suur operatsioon „Strachwitz" jäi meie lahkumisetenduseks Narva rindelõigus. Kogunesime oma Sillamäe tugipunkti. Enamik tanke oli paranduses, sest nad vajasid põhjalikku remonti. Õnneks tundus ka venelane puhkust vajavat, nii et järgmistel nädalatel enam suuremaid lahinguid ette ei tulnud.

RÜÜTLIRIST HAIGEVOODIS

Narva periood oli niisiis lõplikult möödas. Viimastel aprillipäevadel sai meie kompanii käsu järgneda oma pataljonile Pihkva alla. Pihkva linn on sõlmpunkt Leningradi-Daugavpilsi tee ääres, asudes maanteest põhja pool, Peipsiga ühenduses oleva Pihkva järve lõunakaldal. Sillamäelt hakkasime liikuma läände raudteejaama suunas. Ka ilma vaenlase otsese surveta võib tankiga palju jamasid ette tulla. Kurikuulus vihma- ja poriperiood oli alanud ning isegi suur maantee oli vaevu läbitav. Ratassõidukid vajusid kuni telgedeni sisse ja me kartsime, et meie tankid jäävad kere peale istuma. Igal .-Tiigril" oli slepis üks-kaks veoautot, kuna need enam omal jõul edasi ei pääsenud. Radiaatorite ette kogunes pori. Kui pukseerimisköis oli piisavalt tugev, rebis see auto esitelje koos ratastega lahti. Kui me lõpuks raudteejaama jõudsime, vajasid peaaegu kõik sõidukid remonti ja kaubavagunitesse tuli need slepis pukseerida.

Rongisõit oli mõnus vaheldus, sest saime nüüd meeskonnavagunis õlge dele pikali heita ja ometi kord üle hulga aja rahulikult magada. Sõidu vältel ei olnud ilmselt häiret oodata ja me kasutasime aega maksimaalselt ära, sesi kes võis teada, mis meid Pihkva lähistel ees ootab! Hasso oli meil loomulikult kaasas, aga kui ma ühes peatuses ärkasin, oli ta kadunud. Kamraadid ütlesid, et ta hüppas sõidu ajal rongi pealt maha - võis arvata, et keegi viskas mõne eseme vagunist välja ja tema läks seda tagasi tooma. Nii ma kaotasin oma hea neljajalgse kaaslase, kellest hirmsasti puudust tundsin.

Pataljoni staap oli meile reserveerinud küla, kus pidime öömaja saama. Meile oli nüüd tõepoolest paar nädalat puhkust ette nähtud. See fakt jõu dis mulle õieti pärale alles siis, kui varsti pärast saabumist külastas meid uus ülem major Schwaner, keda me veel ei tundnud ja kes käskis meil kohe järgmise nelja nädala teenistusplaani koostada. See ei olnud mulle üldsegi

meelt mööda, sest minu arvates oli meestel vaja ennast kõigepealt pikkadest rasketest lahingutest välja puhata. Loomulikult tuli ka puhkuse ajal vajalikke teenistuskohustusi täita, kuid lasketeooria ja muude taoliste naljade mõistmiseni minu arusaamine ei küündinud - seda enam, et meie hulgas algajaid ei olnud.

Hämmastaval kombel ei mõjunud puhkus mulle hästi. Nüüd selgus, et füüsilistel võimetel on parimagi tahtmise juures piirid. Mind tabasid südameastmahood, mis läksid nii tugevaks, et pidin iga sammu järel seisatama ja suutsin vaid „Volhovi kepi"[1] najal edasi liikuda. Minuga hakkas tegelema pataljoni arst dr Schönbeck. Mind kamandati voodisse ja ma ei tohtinud suitsetada ega alkoholi juua. Selle põhjal, et mul nende järele isugi ei olnud, taipasin, et olen omadega üsna läbi. Kuid juba nädala pärast olin sedavõrd kosunud, et sain teha kaasa luureretki rinde lähedusse. Pidime uue piir konnaga kuni rindeni tutvuma, teed ja sillad üle vaatama ning positsioonid koos üksusega läbi sõitma, et lahingu ajal ümbruses orienteeruda.

4. mail annetati mulle Narva lõigus peetud lahingute eest Raudristi Rüütlirist. Minu kompanii mehed arvasid, et jäin haigeks ainult selleks, et pääseda pataljoni rivistuselt, mis minu auks korraldati. Autasu toodi mulle siis haigevoodi äärde, kamraadid jõid minu terviseks ja ülem valvas hoolega, et ma alkoholi ei puutuks. Kõik olid minu pärast rõõmsad. Nad teadsid, et kui on lahingusse minek, siis olen jälle platsis.

Paari päeva pärast tulid minu töö kergendamiseks kompaniisse veel kaks uut ohvitseri -leitnandid Nienstedt ja Eichhorn. Mu tervis paranes silmanähtavalt ning arvestades uue rindelõigu rahulikku olukorda, lubati mind neljaks nädalaks haiguspuhkusele. Kuid ära hõiska enne õhtut: sain vaevalt viis päeva kodus olla, kui mind telegrammiga väeosa juurde tagasi kutsuti. Sellisteks ootamatusteks tuleb rindesõduril alati valmis olla. Sõjaaegset puhkust said häirimatult nautida enamasti vaid okupeeritud aladelt pärit sõdurid, kuigi neil olid omad eelised ka lahingus. Mulle tundub, et nood privilegeeritud mehed kiruvad õudset teenistusaega ja kohutavat sõda praegu kõige agaramalt. Nende hulgas on nüüdseks ka need sellid, kes tublit Saksa sõdurit diskrimineerivad ja välismaalt teadlikult juhitavat klaperjahti kameeleonlikult toetavad.

Rindele naastes kohtasin Riias leitnant Schürerit 3. kompaniist, tema oli saanud samasuguse sisuga telegrammi kui minagi. Ta kirus nagu turueit ega märganudki vist sealjuures, kui rõõmus ma olen, et ta mulle reisil seltsi pakub. See tegi ootamatu kodumaalt lahkumise lihtsamaks. Sihtjaama jõudes küsisime informatsiooni oma üksuste kohta ja saime teada, et need

[1] ..Wolchow-Knüppel" oli peamiselt Volhovi piirkonnas võidelnud sõdurite käsitsi nikerdatud kepp.

on juba kaugemale viidud. Kõigepealt külastasime ründesuurtükkide pataljoni ülemat kapten Schmidti, keda me mõlemad hästi tundsime. Ta lubas meie käsutusse anda maastikuauto koos juhiga, kes meid väeossa toimetab.

Esmalt tahtis ta aga koos meiega pidutseda. Nii saime oma kurvastuse katkenud puhkuse pärast korralikult alkoholi sisse uputada. Võtmine oli niivõrd külluslik, et ei me märganudki ärasõitu. Pilt tuli ette alles siis, kui auto pataljoni staabi ees peatus. Siin ei oodanud meid aga ees vaenlase pealetung, nagu olime arvanud, vaid uus pidu, kuna Schürer oli ülemleit naudiks edutatud. See andis meile ettekäände uhtuda alla oma pahameel, et kamraadid olid meid puhkuselt tagasi kutsunud, ilma et oleksid meid lahingus hädasti vajanud.

Leitnant Bölter, patalioni uteni major Sehwaner, autor leitnant tiehhorn \a leitnant Schutzi parast Carnisele Raudristi Rüütliristi üleandmist

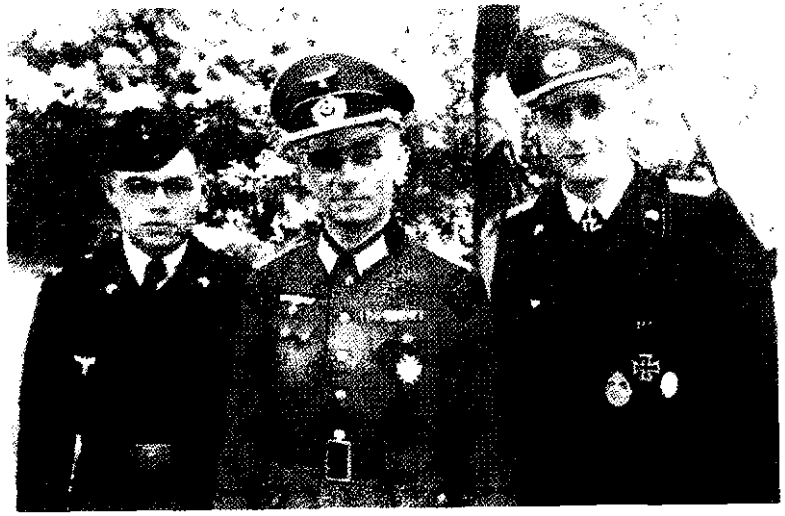

Äsja Rüütliristiga autasustatud autor sai 1944. aasta mais kolm nädalat puhkust. Kaks nädalal sellest kulus kull rongisõidule, aga ta jõudis siiski nädala koos isa ja noorema vennaga y.weibruckenis puhata. Majori auastmes tehnikaohvitserist isa lõpetas sõja pataljoniülemana. Noorem vend (siin veel ohvilseiikooli kursant) oli sõja lõpul leitnant ta Itaalias uhe tankirügemendi rühmaülem

Autor mustas tankistivormis. Teda on autasustatud Raudristi Rüütliristiga ning ta kannai I klassi Raudristi, hõbedast haavatumarki ja hõbedasi tankilahmgumarki

VORLÄUFIGES BESITZZEUGNIS

DER FÜHRER

HAT DEM

Leutnant C a r i u s

Zugführer 2./s.Pz. Abt. 502

DAS RITTERKREUZ

DES EISERNEN KREUZES

AM 4.5.1944 VERLIEHEN

HQu OKH, DEN 10. Mai 1944

OBERKOMMANDO DES HEERES

I.A.

GENERALLEUTNANT

„Ajutine tõend autasustamise kohta. Füürer andis 4.05.1944 502. rasketankipataljom 2. kompanii rühmaülemale leitnant Cariusele Raudristi Rüütliristi. 1944. aasta 10. mail maavägede ülemjuhataja eest kindralleitnant..:'

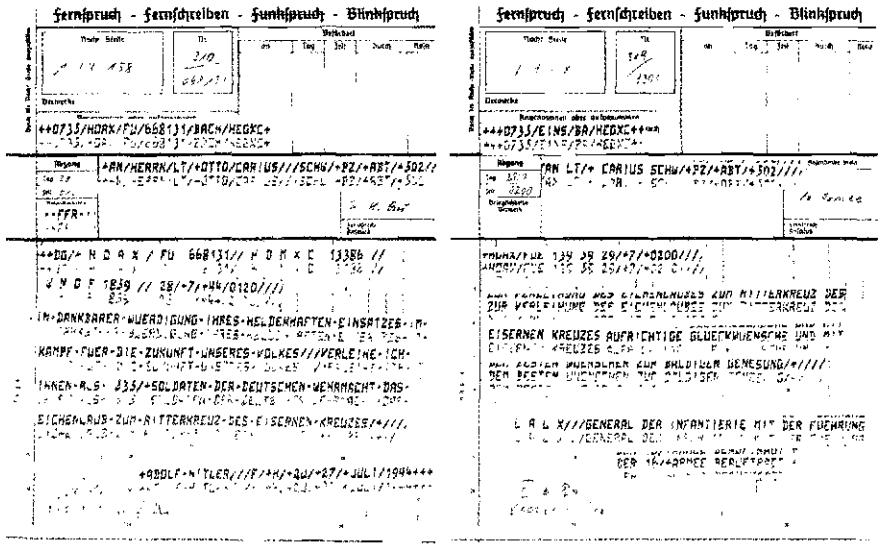

Fernspruch - Fernschreiben - Funkspruch - Blinkspruch

++0735/HDRX/FU/668131/BACH/HEGXC+

+RN/HERRN/LT/+OTTO/CARIUS///SCHW/+PZ/+ABT/+502//

++DG/+ H D R X / FU 668131// H D R X E 13386 //

V N D F 1839 // 28/+7/+44/0120///

+DANKBARER+WUERDIGUNG+IHRES+HELDENHAFTEN+EINSATZES+IM+KAMPF+FUER+DIE+ZUKUNFT+UNSERES+VOLKES///VERLEIHE+ICH+IHNEN+ALS+ J35/+SOLDATEN+DER+DEUTSCHEN+WEHRMACHT+DAS+EICHENLAUB+ZUM+RITTERKREUZ+DES+EISERNEN+KREUZES/+///

+ADOLF+HITLER///F/+H/+30/+27/+JULI/1944++++

Fernspruch - Fernschreiben - Funkspruch - Blinkspruch

++0735/EINS/BA/HEGXC++

+RN LT/+ CARIUS SCHW/+PZ/+ABT/+502///

EISERNEN KREUZES AUFRICHTIGE GLUECKWUENSCHE UND MIT

L A L X///GENERAL DER INFANTERIE MIT DER FUEHRUNG

Telegrammid autasustamise kohta

Oberkommando des Heeres
PA/P 5 a 1.Staffel

H.Qu.OKH., den 12.September 194

Herrn

Leutnant C a r i u s ,

Reservelazarett L i n g e n /Ems
Teillazarett Bonifatius.

Da der Führer sich die Aushändigung des Eichenlaubes selbst vorbehalten hat, ist eine Übersendung der Auszeichnung über das Stellv. Generalkommando VI.A.K. nicht möglich. Sobald Sie in der Lage sind sich beim Führer melden zu können, wollen Sie dies dem OKH/PA/P 5 1.Staffel rechtzeitig mitteilen, damit von hier aus die Meldung veranlasst werden kann.

I.A.

Mit den besten Wünschen für baldige Genesung, Heil Hitler!

Johannmeier
Major.

Teade selle kohta, et Tammelehis Rüütliristi juurde ei saadeta postiga, vaid need antakse isiklikult üle

Von der Front

Ritterkreuz u. Eichenlaub für einen tapferen Zweibrücker

Der Führer verlieh einem Sohne unserer Stadt Zweibrücken, dem Leutnant d. R. Otto Carius, Zweibrücken-Bubenhausen, Wattweiler Straße 20, in einem Zeitraume von noch nicht drei Monaten als 5. die Tapferkeitsauszeichnungen das Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes und das Eichenlaub zum Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes.

In den schweren Abwehrkämpfen bei Narwa griff Lt. Carius als Zugführer in einer schweren Panzerabteilung mit 5 Tigern starke bolschewistische Ueberlegenheit an. Überraschend durch geschickten und schneidigen Vorfahren sowjetische Paksteilungen, die einen Gegenstoß hatten flankieren können und vernichtete in schwerem Feuer innerhalb weniger Minuten schossen die Tiger 12 schwere und einen schwersten Sowjetpanzer ab. Der Rest der sowjetischen Panzer zog sich in Eile zurück. Obwohl hier immer deutlicher der Schwerpunkt des feindlichen Angriffes lag, verhinderten die paar schweren Panzer den vom Feind mit allen Mitteln erstrebten Durchbruch zum Finnischen Meerbusen. An den beiden nächsten Tagen schoß Lt. Carius weitere 14 Sowjet-Panzer, darunter wieder 12 schwere und einen schweren, ab. Damit hatte er innerhalb von drei Tagen 28 feindliche Panzer vernichtet und erheblich zur Abwehr der starken feindlichen Angriffe westlich Narwa beigetragen. Ein Erfolg, für den die schwere Panzerabteilung am 21. März im Wehrmachtsbericht genannt worden ist, hatte Lt. Carius und sein Zug wesentlichen Anteil. Vom Führer wurde er dafür mit dem Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes ausgezeichnet.

Am 22. Juli stand Lt. Carius mit 2 Tigern seiner Kompanie nordöstlich Dünaburg, als die Bolschewisten mit 17 schweren Panzern die vordersten deutschen Linien durchbrachen und sich nun anschickten, Dünaburg anzugreifen. Aus eigenem Entschluß warf er sich der zahlenmäßig vielfach überlegenen Sowjets entgegen. In kurzem heftigen Feuerkampf vernichtete er ohne eigene Verluste den gesamten bolschewistischen Verband, wobei der Abschuß von 19 Panzern allein auf den „Tiger" entfiel, in dem Lt. Carius, weit vorausfahrend, den Angriff führte. Durch diese kühne Tat hat der junge Offizier einen schon fast vollendeten Panzerdurchbruch auf Dünaburg verhindert und die Voraussetzungen für den Aufbau einer neuen Abwehrfront geschaffen. Dafür verlieh ihm der Führer am 27. Juli als 593. Soldaten der deutschen Wehrmacht das Eichenlaub zum Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes.

Leutnant Otto Carius ist am 27. Mai 1922 als Sohn des Gewerbeoberlehrers Otto Carius in Zweibrücken geboren. Nachdem er das Gymnasium absolviert hatte, wurde er im Jahre 1940 zur Wehrmacht einberufen. Nach anfänglicher Ausbildung bei der Infanterie trat er zur Panzerwaffe über und wurde 1942 zum Leutnant befördert. Im gleichen Jahre erhielt er das EK II und 1943 das EK I. Außerdem wurde ihm das Panzerabzeichen verliehen und nach vierfacher Verwundung das Silberne Verwundetenabzeichen.

Seine Heimatstadt Zweibrücken ist stolz auf ihren jüngsten Eichenlaubträger und entbietet dem tapferen Offizier herzlichste Glückwünsche. Der Name Carius bedeutet „der Glückliche", und so möge das Soldatenglück nicht nur unseren Eichenlaubträger, sondern auch seinen jüngeren Bruder und den Vater der beiden Soldaten, der als Major bei der Wehrmacht steht, treu bleiben.

10

Rindelehe artikkel Otto Cariuse autasustamise kohta

Viis korda haavata saanud leitnant Otto Cariuse kuldse haavatumärgi tõend

BESITZZEUGNIS

DEM

Leutnant Otto Carius
(NAME, DIENSTGRAD)

2./schw.Pz.Abt. 502
(TRUPPENTEIL, DIENSTSTELLE)

IST AUF GRUND

SEINER AM 8.7.41, 9.12.42, 2.12.43, 20.4.44 u. 24.7.44 ERLITTENEN

fünfMALIGEN VERWUNDUNG – BESCHÄDIGUNG

DAS

VERWUNDETENABZEICHEN.

IN Gold

VERLIEHEN WORDEN.

Lingen/Ems, DEN 11.Sept. 1944

Reserve-Lazarett Lingen/Ems

(UNTERSCHRIFT)

Oberfeldarzt u. Chefarzt
(DIENSTGRAD UND DIENSTSTELLE)

Der Chef des Generalstabes des Heeres

Hq., den 7. August 1944

Herrn
Leutnant Carius
Fhr.Tigerkp.s.Pz.Abt. 502

Zu der erneuten hohen Auszeichnung, die Ihnen vom Führer am 27.7.44 verliehen worden ist, spreche ich Ihnen meine aufrichtigsten Glückwünsche aus.

Heil Hitler !

Guderian

Maavägede peastaabi õnnitlused Cariusele järjekordse kõrge autasu saamise puhul, saadetud 1944. aasta 7. augustil

Järgmisel päeval sõitsin kompaniisse, mis oli majutatud ühte tükk maad eemal asuvasse külasse. Ülemveebel ei tundnud mind alguses äragi ja tahtis juba määrustikukohaselt tervitada, sest pidas mind mõneks väeossa saadetud uueks ohvitseriks. Eksimus sai ruttu klaaritud. Surusime teineteisel rõõmsalt kätt. Olin nimelt puhkuselt kaasa toonud uue normaalse väljanägemisega sõdurimütsi, mis muutis kõvasti mu tavapärast välimust. Seni olin alati kandnud peakatet, mis ei sarnanenud määrustepärasega vähimalgi moel. Ema saatis selle siis, kui mind leitnandiks edutati. Müts oli aja jooksul pesemisest luitunud, pigem hall kui must, hoidis tihedasti pea ligi ning kotkas ja kokard olid aja jooksul küljest ära tulnud. Pataljoni- ja ka kompaniiülemale oli see pidevalt pinnuks silmas. Korduvatest manitsustest hoolimata ei suutnud ma aga vanast mütsist loobuda, kuna see mind nii hästi kaitses ja mugavalt pea ümber hoidis, nii et kõrvaklapid ei seganud. Isegi suure tormiga polnud ohtu seda kaotada.

Niisiis oli mul uus välimüts, kuid seda kandsin vaid puhkeajal. Niipea kui panin pähe oma vana sõdurimütsi, oli meestel asi klaar. Esimene tunnimees, kes mind sellega nägi, äratas meeskonna, sest oli selge, et varsti tuleb liikvele minna.

Juba esimesel ööl pidin esindusmütsi kohvrisse tagasi panema. Nimelt oli venelane Pihkvast lõuna pool Ostrovi juures läbi murdnud. Võisin talle tänulik olla, et ta mu tagasijõudmise ära ootas. Varastel hommikutundidel alustasime rännakut, jõudsime Rezekne-Pihkva maanteele ja sõitsime lahingutegevuse suunas. Venelane oli maantee ida poolt läbi lõiganud ja hoidis seda oma valduses. Pidime ta kohe vasturünnakuga tagasi paiskama.

Saabusime jalaväe juhtimispunkti täpselt veerand tundi enne rünnaku algust. Sõidu ajal olin nagu ikka koos sihturiga kahurist vasakul asuval tornil istunud, et pimedas paremini näha ja juhti aidata. Olin ilmselt tukastanud ja kukkusin äkki üle juhiluugi teele. Kuid taas oli õnn minu poolt. Tankijuht Baresch reageeris välkkiirelt ja pidurdas, enne kui roomikud minuni jõudsid. Tema kiire otsustusvõimeta oleksin surnud kuulsusetut surma. Kahjuks oli ühel käskjalal vähem õnne kui minul. „Panterist" möödunud, sõitis ta sellele ette, et paremale pöörata, paiskus teeaugus ümber ja sõideti surnuks.

Meie uus ülem major Schwaner, kes läks kogu pataljoniga oma esimesse lahingusse ja oli uhke, et kõik kompaniid on koos, suundus rügemendi staapi rünnakuplaani arutama. Schwaneriga ei olnud nii kerge rääkida kui meie unustamatu fähdega. Olin juba täiesti selgesti mõista andnud, et rünnakul ei ole võimalik kell kaheksa alustada, ja palusin tungivalt selle aeg vähemalt üheksani edasi lükata. Schwaner oli teisel arvamusel. Ta tuli varsti staabist tagasi ja vastuväidetest hoolimata pidime alustama kohe. Sellega oli kogu operatsioon juba ette läbikukkumisele määratud. Ülemate omavaheline

nõupidamine oli kõrvalise tähtsusega. Oli oluline, et tankistidele antaks võimalus astuda ühendusse jalaväeüksuste juhtidega, et arutada läbi koostöö variandid. Nüüd polnud selleks enam aega ja tagajärjed ei lasknud ennast kaua oodata.

Veidi maad läbinud, jäi jalavägi paigale ja teda ei olnud enam näha. Kogenematud mehed liikusid kobaratena tankide külgedel ja taga. Tankid tõmbasid kõikide Vene raskerelvade tule enda peale, mistõttu jalavägi kandis suuri kaotusi. Need, kes haavata ei saanud, viskusid kahele poole teed maha ja loomulikult ei julgenud nad tiheda tule all enam püsti tõusta. Valitses metsik segadus. Sõdurid ei tundnud ohvitsere ega teadnud, kuhu keegi kuulub. See muutis meie tankide sihtkohta jõudmise sama hästi kui mõttetuks. Öö saabudes pidime kätte võidetud positsioonidelt jälle lahkuma, sest meil polnud võimalik kaevikuid venelastest puhastada ega neid ise hõivata. Ivan teadis seda täpselt ega üritanudki taganeda. Ta istus oma punkrites meie eest peidus.

Seda kõrgendikku, kust meie mehed tagasi paisati, kutsuti lihtsalt «Juudininaks". Rikutud mõtteviisiga lugejatel pole põhjust selle nime pärast võpatada. Igaüks taipas, et sellel polnud midagi pistmist antisemitismiga, vaid nii kirjeldati üksnes kõrgendiku kuju.

See „Juudinina" oli sellise ülesehitusega, et mulle on tänaseni arusaamatu, kuidas oli võimalik see käest ära anda. Venelane vallutas kõrgendiku öösel ühe ropsuga. Niisugune lüüasaamine on seletatav ainult meie meeste liigse enesekindluse ja ettevaatamatusega.

Künkanõlv oli väga järsk. Otsetee üles läks mööda 50 meetri pikkust nõos olevat teed, kuhu „Tiiger" täpselt mahtus. Kahel pool teed olid kaevikud, mis ulatusid kallakul terrassikujuliselt üles välja ning ühendasid omavahel mäekülje sisse õõnestatud käike, pakkudes tule eest täielikku kaitset. Selles kaitsesüsteemis istus venelane ümberpööratud eesliiniga. Meil oli olemas väga täpne kaitserajatiste kaart ning tänu sellele tundsime ülihästi iga käiku ja kaevikut. Minu kompanii pidi ründama frontaalselt. Ülejäänud pataljon, mis tänu vahepealsele puhkusele oli jälle peaaegu täies koosseisus, pidi ründama paremalt piki üht „Juudininaga" liituvat seljandikku. Seal pidi pataljon taas kokku saama ja seisma tank tanki kõrval, olles Vene suurtüki väele oivaliseks märklauaks.

See andis loomulikult jälle põhjust lahkarvamusteks ülemaga, kes mind juba rünnaku algusaja kohta käivatest vastuväidetest saadik eriti ei soosinud. Seletasin talle, et minu meelest on mõttetu kogu pataljoniga niivõrd väikest objekti rünnata. Kompaniist oleks selleks piisanud. Oleksin võtnud kaasa neli tanki ja ülejäänud neli oleksid piki kõrgendikku edasi liikunud - nii poleks kuidagi rohkem kui kaheksa tanki rivist välja langenud. Kui

kaheksa tanki asjaga hakkama ei saa, ei suuda terve pataljongi rohkemat, kuna masinad varjavad üksteise laskesektorit. Minu argumendid ei leidnud soosingut ja sain päris tublisti sõimata. „Liivakasti"[1] kogemustest lähtudes tulevat nimelt kogu pataljon rünnakule saata. Kahjuks ei olnud minu võimuses midagi muuta. Ometi oleks mõne masina reservi jätmine hea enese tunde tekitanud. Hiljem oleks olnud võimalik teisi nende abil evakueerida...

Liikusin siis otse edasi, kuni jõudsin teesüvendini, millest läbi sõites poi nud kellegi meeleolu roosiline, kuna Ivan sai suurema vaevata kaevikutest ja tunneli ülemiselt servalt meie pihta kokkuseotud lõhkelaenguid visata. Pidime üksteist hoolega silmas pidama, et mitte mõne tema sigaduse ohvriks langeda. Esialgu aga jõudsime kenasti kõrgendiku tagaküljele. Kaks tanki pöörasid „Juudinina" jalamil pisut vasakule ja sõitsid mööda teed diagonaalselt piki nõlva kõrgendikule, mis kulges selle „hambaharjametsatuka" servani, mille teises otsas me seisime. Vaevalt jõudsin aga nina üle kõrgendikuääre pista, kui kuulsin korralikku „kohvrit" üle pea vihisemas, mistõttu arvasin targemaks nõlva taha jääda. Nagu hiljem kindlaks tegin, oli Ivan paigutanud teisele nõlvale lühikeste vahemaade järel iseliikuvaid suurtükke ja kahureid ning valitses täielikult kõrgendiku üle. Iga katse edasi sõita oleks tähendanud enesetappu. Peale selle olime jõudnud oma endistele positsioonidele, mis nüüd veel mehitamist vajasid. Kuid meie jalavägi näis magavat ja oli mitu kilomeetrit maha jäänud. Igatahes sel päeval ei sattunud mu silma alla enam ainsatki jalaväelast.

Vahepeal lähenes meile paremalt ka pataljoni ülejäänud osa. Kuigi olin temaga raadioühenduses, tulistas teise grupiga liikunud ülem mulle mürsu torni ja kahurisoomuse vahele paremale küljele, muutes meid pimedaks ja kurdiks. Kui ta oleks sihtinud veel veidi rohkem vasakule, poleks me jõudnud enam kirudagi. Õnneks tundis ta meid seejärel ära ning me pääsesime kõigest ühe tabamusega. Ta lihtsalt ei saanud aru, et olen juba kohale jõud nud.

Parempoolse löögirühma eesotsas liikus kiiresti edasi leitnant N, kes oli meie pataljonis uus ja viibis esimest korda lahingus. Ta seisis tornis püsti ja oli vööst saadik nähtaval. See oli aga üksnes enesetapjalik hullumeelsus, millel polnud vaprusega midagi pistmist. Nii pannakse kergekäeliselt mängu ka meeskonna elu. Lülitusin kohe tema kompanii lainesagedusele ja iit lesin, et ta sõidaks edasi aegamööda ja oleks ettevaatlik. Kui see ei aidanud, teatasin talle selle täpse punkti, kulumi ta veel sõita võib, enne kui Ivan teda näeb ja ta puruks laseb. Sain ju kõike täpselt jälgida ning teadsin, kui kaugele tohtisime minna.

Leitnant N aga ei kuulnud mind või lihtsalt ei tahtnud kuulda. Ta jõudis

[1] „Sandkasten" - ..liivakast": väljaõppeks kasutatav niaastikumakctt.

tolle kohani, mille ma talle öelnud olin, ja sai kohe raske tabamuse, mis tema tanki korraks meie pilkude eest varjas. Tema meeskond on meie pataljonis ainuke, mis jäi tervenisti kadunuks. Ükski mees sellest tankist ei tulnud tagasi ja keegi meist ei pääsenud tema „Tügri" juurde, sest see seisis vaenlase kõige hullema tule all. Kuidas võis küll komandör oma meeskonna niivõrd mõttetult ohverdada! Olin tookord lihtsalt rabatud ja praegugi ei suuda ma seda noort kamraadi mõista.

Kolmas kompanii oli vahepeal saanud endale uue ülema. Selleks oli kapten Leonhard, kelle näol langes meile osaks „loterii peavõit". Leonhard oli mees, keda igaüks oma ülemaks tahaks. Minagi olen talle suuresti tänu võlgu, kuna ta mind, „väikest leitnanti", aitas alati, kui oli vaja pataljoniülema juures midagi oma kompanii heaks läbi suruda.

Niisiis seisime kõrgendikul ja ootasime oma jalaväge. Tegelikult ootasid siiski vaid optimistid, sest jalavägi jõudis järele ülimalt harva. Meil tuli nad juba välja sõites kaasa võtta. Lisaks oli neil nii palju haavatuid, et nad ei oleks olnud piisavalt tugevad, et kogu öö ooksul positsioone hoida. Venelane tulistas üha ägedamalt ja täpsemini. Ilmselt istusid nende vaatlejad vasakul meie selja taga kaevikutes. Nad jäid oma positsioonidele, sest polnud lihtsalt põhjust meie eest põgeneda. Mida oleksimegi neile teha saanud?

Nii langes üks tank teise järel rivist välja ja seda iseäranis meist palju ebasoodsamal positsioonil asunud paremalt rünnanud grupis. Varsti saabus Weselylt, kes oli metsatuka teises servas kõige vasakpoolsem, teade, et tema torni tabas iseliikuva suurtüki mürsk, mis muutis „Tiigri" võitlusvõimetuks. Wesely oli ettepoole sõitnud, et venelast tagasi suruda ja meile ruumi teha. Need poisid olid aga valvsad ega võimaldanud tal ühtki lasku teha. Vaevalt jõudis ta nina üle kõrgendikuserva pista, kui kõlas lask. Kui parempoolse löögirühma neli tanki ning üks minu oma ja Wesely tank olid puruks lastud, tõmbas pataljoniülem ülejäänud „Tiigrid" tagasi, et jalaväge järele tuua. Mina pidin niikaua kõrgendikku enda käes hoidma.

Päevasel ajal oli see veel kuidagi võimalik, kuigi nägime, et Ivan toob pidevalt vägesid juurde ja on eriti meie selja taga väga aktiivseks muutumas. Öösel poleks meil ühtki šanssi olnud. Otsustasin pimeduse saabudes käsku ootamata läbi teesüvendi tagasi sõita. Ükski terve mõistusega inimene ei oleks saanud minult nõuda, et üksnes kolme lahingukorras tankiga ööseks siia passima jääksin või prooviksin täielikus pimeduses läbi teesüvendi tagasi sõita. Saime sellest ohtlikust kohast õnnelikult läbi ja võtsime tee pealt kaasa veel leitnant Eichhorni meeskonna. Nende tank ei käivitunud enam ja keegi polnud nende eest hoolitsenud. Seega seisis veel üks „Tiiger" lahingutandril - üsna kurb tulemus.

Jõudnud lõpuks lähtepositsioonile tagasi, sain ma teada, et jalaväelased

ei kavatsenudki öösel enam eesliinile tulla. Järelikult võisin oma otsusega mitte sinna passima jääda täiesti rahul olla. Major Schwaner ei teinudki mulle etteheiteid ja taipas ilmselt, et minu hommikune õiendamine oli õigustatud. Iga mees peab kord oma kooliraha maksma.

Järgmise päeva varahommikul viisime oma jalaväe poolele teele kuni „Juudininani", et meil oleks oma sihtpunkti lühem maa. Seal moodustasid nad ajutise kaitseliini ja said oma jäänustega kunagistes positsioonides hästi varjuda. Maa oli üsna tasane, kuid osaliselt metsaga kaetud, nii et korralik maskeerumine oli võimalik. „Juudininani" viivast teest vasakul võis umbes kaheksasaja meetri kaugusel näha paralleelselt teega paiknevat seljandikku, kus parajasti oli käimas venelaste rünnak. Binokliga oli lähivõitlus hästi näha ja ma ründasin Ivanit kohe tiivalt, kergendades veidi meie sõdurite olukorda.

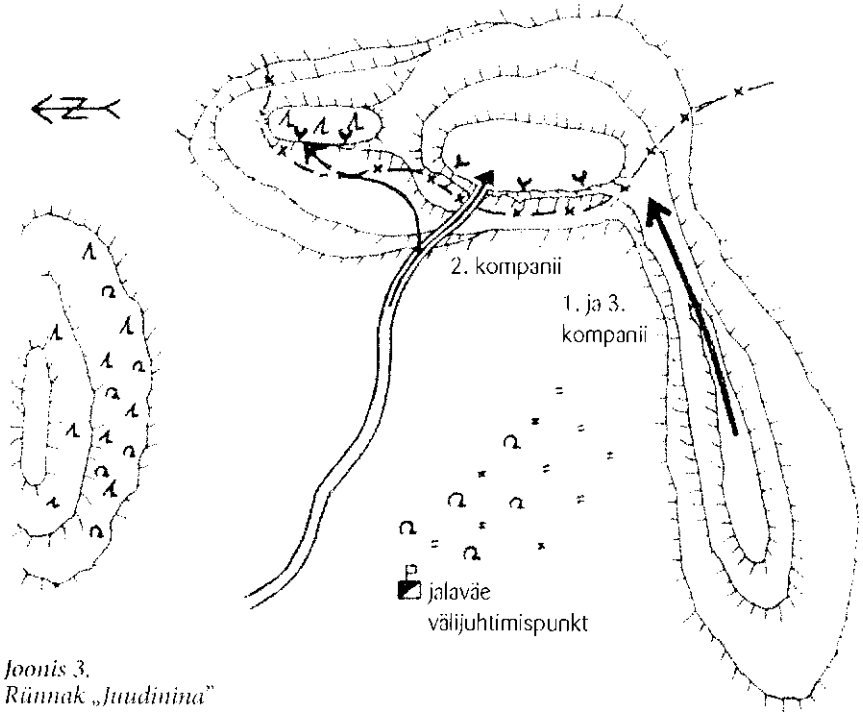

Joonis 3.
Rünnak „Juudinina"

Umbes kilomeetri kaugusel vasakul ees kulges läbi nõo Vene eesliin, mis oli ülevalt hästi nähtav. Venelased liikusid niivõrd muretult, et pidime nende pihta kõigepealt mõne mürsu tulistama, et neid ettevaatlikumaks teha. Nende sellide jultumus oli sageli hämmastav. Enne lõunat sõitsid nad lagedal nõlval traktorite, suurtükkide ja laskemoonahaagistega oma positsioonide poole, otsekui meid polekski olemas. Lasksime neil nii kaugele alla jõuda, et nad ei saanud enam teisele poole kõrgendikku kaduda, ja saatsime neile siis mõne granaadi sõidusuunale ette. Vahemaa oli liiga suur, et kohe täpselt tabada, nii et juhid pääsesid pakku, enne kui „saanidele" pihta saime ja traktorid põlema süütasime.

Venelane teadis, et oleme ennast kogunud, ega hakanud sel päeval ründama. Meile oli selge, et ta tugevdab „Juudininai" oma positsioone. Ta pidi ju arvestama uue rünnaku võimalusega. Lõppude lõpuks oli selle „kindluse" tagasivallutamine meile hädavajalik, sest muidu poleks me enam suutnud paremal ja vasakul asuvat rindeosa hoida. Käest antud kõrgendik valitses kogu ümbruskonda ja tuli ilmtingimata tagasi võtta.

SAKSA HÄVITAJAID POLE KOHAL

Järgmisel ööl saabus jalaväele täiendus. Ma arutasin meie täpsete kindlustusplaanide kohal pataljoniülemaga tema punkris põhjalikult läbi hommikul algama pidava rünnaku. Iga jagu sai täpse ülesande. Seekord oli ka suurtükituli tagatud. Kuna minu kõik neli tanki olid päeva jooksul rivist välja langenud, sain ma kolmandast kompaniist neli masinat. Pidin niisiis tegema koostööd võõraste meestega. Asjad edenesid siiski hästi, sest nemad mind juba tundsid.

Asusime kohe ettevalmistava suurtükitule alguses kiire sõiduga teele ja jõudsime kõrgendiku jalamile teesüvendi ees veel enne, kui patareid tule kõrgendikule suunasid. Venelane ei jõudnud ninagi kaevikutest välja pista, kui me ta tulega katsime. Nagu kokku lepitud, oli jalavägi selleks ajaks meiega peaaegu ühekõrgusele jõudnud. Suunasime kaevikutele ägeda tule ja samal ajal hõivasid meie mehed tormijooksuga esimese kaeviku järsaku allservas. Kaks tagumist tanki pidasid tulevahetust Vene mõlema tankitõrjekahuriga, mis asusid „hambaharjametsas" kõrgendikul, ja hoidsid nii meie tiivad vabad. Neil oli ülesanne piki nõlva vasakule kulgevat teed üles sõita, mina aga pidin sellal oma kahe tankiga läbi teesüvendi sõitma. Ootasin seni, kuni meie suurtükituli edasi kanti, ja asusin kiiresti teele, et ometi kord teesüvend selja taha jätta.

Õnneks nägin ma veel õigel ajal, et tee on tõkestatud lahtiselt asetatud

Saksa miinidega. Nüüd oli hea nõu kallis, sest aeg sundis tagant ja kogu operatsioon ei tohtinud ju ometigi kahe Saksa miini pärast ebaõnnestuda. Mul ei jäänud muud üle kui minna ja need miinid kõrvale visata. Väljusin kõheldes tankist. Kamraadid tegid mulle tulekatet ja sundisid Ivanit pea varjus hoidma. Jõudsin läbi ime tervena tanki tagasi ja me lipsasime teispoole „nõgusat läbipääsu". Praegu võib ju selle üle muiata, aga kui me terve nahaga kõrgendikule saime, langes meil kuuldavalt kivi südamelt. Ilma paraja portsu hea õnneta ei ole ka parim sõdur kuigipalju väärt...

Jalaväelased puhastasid nüüd kaevikuid, meie aga seisime kõige hullema suurtükitule käes. Õnneks ei saavutanud venelane ühtki täistabamust. Kuid millised nägid meie tublid „Tiigrid" pärast seda laustuld välja? Nad olid nii paksu mullakihiga kaetud, et sinna oleks võinud väikese juurviljaaia rajada. Oli tõesti ime, et seekord nõnda vähe kitkuda saime. Kõige tipuks ja meie suureks üllatuseks käis veel ründamas ka paar lainet ründelennukeid, mis lipsasid üle kõrgendiku ülimadalalt - kartsime lausa, et nad meid rammivad. Kuid ka nende arvukad pommid ja raketid ei tabanud meid. Kamraade ei olnud kahjuks näha, nagu ikka. Kui Vene ründelennukid või „Ratad" jultunult ja muretult meie pea kohal tolknesid, tegid poisid tsaaritarist rääkivale tuntud laulule „Volga, Volga" uue tabavama teksti, mis lõppes nii:

„...sul on kodus palju hävitajaid, saadu kõigest üks, üksainus neist mul!"

Seisime kõrgendikul pikalt ja kogu selle aja olime Vene kahuritule all. Puhtalt ei olnud meile siiski määratud sest jamast pääseda - teise tanki roomik jooksis kohmaka juhtimisliigutuse peale tagurdamisel maha ja „Tiiger" jäi liikumisvõimetuna paigale. Teised kaks tanki, mis olid vasakult tagumisest nõlvast üles sõitnud, ei lasknud ennast Wesely vigasest tankist häirida ja proovisid omakorda õnne. Loomulikult said nad kohe pihta. Pidin neile kähku appi minema, sest meestel oli ägeda tule all võimatu tankist väljuda. Venelane jälgis iga liigutust ja ükski mees poleks elusana pääsenud. Ajasin oma tanki neile nii ligidale, et mehed said vaenlase tule eest kaitstuna luugi kaudu minu tanki ronida. Nad olid haavata saanud, aga üpris kergesti. Hiljem evakueerisin teise tanki meeskonna. Komandöril oli raske peahaav. Pidin ta kohe pataljoni juhtimispunkti viima, muidu oleks ta elu ohus olnud.

Küllap tegi majorihärra suured silmad, kui saabusin oma „Tiigriga" üksi Enne kui jõudsin midagi ette kanda, käratas ta, kuidas mulle üldse võis pähe tulla üksi tagasi pöörduda ja kaaslasi eesliinile jätta. Vastus oli lühike: „Härra major, ükski tank ei ole enam liikumisvõimeline! Ülejäänud mehed tulevad kohe jalgsi järele."

Läksin siis ruttu minema, et ta ei näeks, kuidas mulle pisarad silma Ui

levad, sest olin jälle kaotanud kolm truud „Tiigrit". Minu närvid ei olnud kogu selle pinge peale enam kõige tugevamad... Ometi võisime veel rahul olla. Jalavägi oli igatahes jälle endistel positsioonidel ja püstitatud eesmärk oli saavutatud.

Kasutasime ööd selleks, et vigastatud tankid evakueerida. Kohe pimeduse saabudes asusin kahe tankiga teele, et kõigepealt päästa vahetult meie eesliini taga olevad masinad. Seejärel aga võtsime kaasa remondirühma mehed, kes pidid „Juudininal" seisva tanki roomiku lahti keevitama. Tank asus otse meie rindejoone ees eikellegimaal. Telgipresendiga varjasime kuma, mis keevitamisel on vältimatu, ja töötavate meeste kaitseks ajasin nende ette oma tanki. Taas kord oli pahandus jalaväelastega. Neid võis kui tahes tihti manitseda, et nad ei laseks valgusrakette, sellal kui mehed tankide evakueerimisega tegelevad. Ikka aga leidus põikpäid, kes rakette õhku tulistasid, et Ivan ometi meie tegevust märkaks ja me valgusrakettide paistel ilusasti maastikul silma torkaksime. Õnneks läks seekord kõik hästi ja kaotusteta. Tavalisel asjahuvilisel on raske seda tööd endale ette kujutada. Peab ise kogema, kui raske on ühe roomikuga „Tiigrit" maastikul pukseerida - ning antud juhul kõigepealt läbi teesüvendi mäest alla toimetada. Teisel pool süvendit tabas meid Wesely tanki suunast kuulipildujatuli. Ivan oli end kõrgendikule tanki alla sisse seadnud. Ja selle segaduse krooniks libises meil slepis olnud tank külge pidi väikesesse pommilehtrisse. Olime üliõnnelikud, kui ohtlikust piirkonnast tulema saime.

Leitnant Eichhorni tankijuht ülemkapral Lustig tegi sellel päeval oma nimele au. Ta oli voorist kellelegi midagi ütlemata lihtsalt minema läinud, et oma vigastatud tanki otsida. Ta avastaski selle otse meie eesliini tagant eikellegimaalt, kuid tanki seisukord andis ilmselgelt mõista, et Ivan on kõik juba läbi tuhninud. Sõber Lustig leidis aga oma rõõmuks veel pudeli likööri, mis venelastel kahe silma vahele oli jäänud. Kõigepealt võttis ta pudelist julgust ja sai siis tõepoolest oma tankilogu liikuma. Kui läksime järgmist „Tiigrit" evakueerima ja teesüvendist üles sõitsime, tuli meile vastu sõber Lustig. Rakendasime ta kohe tööle, nii et saime mõlemad veel kõrgendikul vedelevad tankid korraga ära tuua. Lustig oli niivõrd purjus, et ei suutnud isegi otse sõita. Kohati ei olnud just palju puudu, et veel üks tank oleks kinni jäänud. Päralejõudmiseks läks vaja raudset närvi ja palju kannatust.

Hommikuks olid tagasi toodud kõik .Tiigrid" peale Wesely tanki, mille all oli venelane koha sisse võtnud. Järgmisel ööl proovisime jalaväe löögirühma toel ka selle masinani jõuda. Ettevõtmine läks nurja ja me loobusime evakueerimisest, et säästa jalaväelasi kaotustest.

Hommikul lasime Wesely tanki põlema ja nii olime muserdavatest kaotustest hoolimata lõplikult ilma jäänud vaid ühest tankist. Taas kord leidis

kinnitust tõsiasi, et tanki evakueerimine pärast lahingut kulutab rohkem närve kui lahing ise. Seepärast meeldisid mulle kaitsepositsioonil olles alati võimalikult väheste «Tiigritega" lahingusse minna.

Meie edusammud näitasid, et mul oli õigus. Jõudsime ka ilma abita „Juudininal" eesliinile ja selle eesmärgini, mille saavutamine oli varem ebaõnnestunud tervel pataljonil. Teise katse muutis raskemaks asjaolu, et venelasel oli vahepeal olnud aega oma positsioone tugevdada ja välja ehitada. Pealegi teadis ta seekord meie rünnakut oodata. Esimesel korral aitas ju üllatusmoment operatsiooni õnnestumisele kaasa. Teise katse edukust ei taganud õnnelik juhus, vaid see, et rünnaku kõik etapid arutati jala- ja suurtükiväega põhjalikult läbi. Oleks ülem esimese rünnaku algusaja edasi lükanud, et saaksime läbimurde korralikult ette valmistada, siis oleks kogu see üritus kujunenud toredaks väljasõiduks, sest osales ju terve pataljon ja venelane polnud veel jõudnud ennast kindlalt sisse seada. Igas lahingus on otsustava tähtsusega see, et üksused ei töötaks mitte lihtsalt kõrvuti, vaid ühiselt!

Ikka ja jälle tuli konstateerida fakti, et õiget jalaväelast, kes on rindel juba natuke kogemusi saanud, ei ole võimalik isegi jõuga tanki suruda. Ta oskas küll hinnata eeliseid, mida pakub tankisoomus, kuid tundis ka nende „plekk-kastide" miinuseid. Olime vaenlasele palju suuremaks märklauaks ja pidime vastu võtma iga meile suunatud lasu, samas kui jalaväelane hoidus varju ja kasutas osavalt iga lohukest, et oma nina kaitsvasse maasse torgata.

Rünnaku õnnestumise eest vastutas igal juhul tankikomandör. Seepärast pidi ta juba iseenda huvides hoolitsema, et jalavägi kaasa tuli. Seda ei olnud aga võimalik saavutada, kui luugid kinni pandi ja sihtmärgi poole sõideti. «Kamraadid valges" ei tulnud kunagi järele, kui nendega oli side katkenud. Seda olid veel kord tõestanud esimese rünnakupäeva täiesti edutult lõppenud lahingud. Isegi kui kaasaegses sõjas peaks eksisteerima raadioside tanki ja iga üksiku sõduri vahel - praegu tahetakse konstrueerida sisseehitatud vastuvõtjatega teraskiivreid -, ei saa siiski loobuda isiklikust suhtlemisest ja seda iseäranis veel juhul, kui üksus ei tunne tankijuhti. Võime üsna pikalt raadio teel lävida, enne kui sõdurid reageerivad! Hea tankikomandör peab võtma vaevaks tankist väljuda, kuigi see on vahel väga raske. Ta peab jalaväelastele näitama, et ka plekk-kastis on elusad inimesed ja et tankistidki suudavad ilma harjumuspärase kaitseta lagedal maal enda eest seista.

Sedaviisi õnnestus mul korduvalt täiesti takerdunud rünnak jälle käima saada. Mul pole kunagi ette tulnud, et jalavägi ei liiguks edasi, kui tankist eeskuju näitab. Veel üks lisadetail: tankistidel ei olnud teraskiivreid. Nii jätsime üsna tahtmatult endast eriliselt vaprate meeste mulje. Loomulikult

kuulusid teraskiivrid meie varustuse hulka, kuid need rippusid tankist väljas torni küljes, sest võtsid sees liiga palju ruumi. Nõndaviisi läksid nad muidugi ruttu kaotsi. Tankis polnud neid võimalik kanda, sest siis ei jäänud ruumi kõrvaklappidele ja kiiver oli juba iseenesest ebamugav. Hoolitsevad jalaväekamraadid pakkusid mulle mõnikord üheskoos luurele minnes kiivrit. Kuid kunagi ei olnud sobivat suurust - minusugusele põikpeale oleks number kuutkümmend vaja läinud.

Värskelt rindele saabunud tankiväelastel oli selleski osas nii mõndagi õppida. Näitekssellest, et jalaväelastel on kiiver peas või kuklal, järeldasid nad, et rinne on lähedal. See oli aga vale järeldus: poistel oli lihtsalt niiviisi kõige mugavam kiivrit kanda. Vööl või mujal oli see suuremaks takistuseks kui seal, kus oli tema tegelik koht. Väljaspool tanki tavatsesime ennast lohutada leitnant Riegeri sõnadega: «Milleks mulle teraskiiver, kui saan tabamuse kõhtu!" Milline verine iroonia neis sõnades peitus! Rieger suri tõepoolest Narva alla taganemisel saadud kõhuhaava tõttu!

„KOHEVÄEOSSATAGASITULLA!"

Pärast edukat operatsiooni «Juudininal" naasis pataljon majutuspaika. Mind saadeti koos leitnant Karl Ruppeliga kolmandast kompaniist viivitamatult „rindepuhkekodusse"[1] Tallinna, et saaksime veidi hinge tõmmata. Ilmselt taheti pisutki heastada seda, et meie kodumaal veedetud puhkus järsult katkestati. Ja Tallinnas olime ju kohe jälle käepärast, kui meid oleks vaja läinud. See juhtus rutem, kui meile oleks meeldinud. Kuid sellest hiljem.

Minu suunamine Tallinna puhkekodusse otsustati pataljoniarsti läbivaatuse alusel, mis tehti pärast kodumaa-puhkuse enneaegset katkestamist. Meditsiinilise läbivaatuse protokollis oli kirjas, et 1943. aastal leitud südametalituse häiretest pole enam jälgegi. Olin niisiis ootamatult kiiresti tervenenud. Kuid arsti otsus jätkus: «Vereringe labiilsuse ja puhkusel viibimisest hoolimata siiski halvenenud üldseisundi tõttu oleks soovitav neljanädalane haiguspuhkus. Täieliku võitlusvõime taastumise eeltingimus on range nikotiini- ja alkoholikeeld. Hilisema pikaajalise füüsilise ülekoormuse korral tuleb arvestada uute südameastmahoogudega!"

Karl Ruppel ja mina tossutasime «ekspressiga" Tallinna poole. Praegu on raske uskuda, et olime teel tervelt kaheksa päeva. «Puhkusele sõitjatele" ei olnud see põrmugi lõbus. Vaevalt oli rong saanud natuke maad edasi sõita, kui vedur taas manööverdama hakkas. Vahelduse mõttes peatuti - partisanid. Sellises ebamugavas rütmis liikusime kuni Tallinnani.

[1] „Front-F.rholungsheim".

Puhkekodu juhataja, kes tundis mind juba 1943. aastast, oli meile mu üllatuseks raudteejaama auto vastu saatnud. Saime suurepärased toad kraanivee, vesikloseti ja vanniga. Samasugused olid siin kõigil ning fantastilist sööki ja täielikku rahu nautides oli see ideaalne koht kosumiseks.

Esimesel hommikul istusime koos puhkekodu juhtkonnaga hommikulauas ja jutustasime parajasti oma vahepealsest käekäigust, kui ilmus käskjalg, kes ulatas igale mehele telegrammi. Tegime hapu näo, sest olin Ruppeliga juba tee peal kihla vedanud, et meile ei anta Tallinnas mitte mingil juhul kolme nädalat rahu. Kuulnud saabumise õhtul Wehrmachti aruannet venelaste läbimurdest Vitebski rindel, teadsin juba, et minu kihlvedu on sama hästi kui võidetud. Loomulikult aimasin, et telegrammis on kirjas: ..Kohemaid väeossa tagasi tulla!" Meie vandumist kirjeldada ei luba mul kodune kasvatus. Meid ei pannud nördima mitte niivõrd fakt, et meid jälle vajatakse, vaid asjaolu, et olime teinud pika ja igava sõidu täiesti asjatult ning ees seisab samasugune teekond. Jõudsime väeossa veelgi närvilisemana, kui olime olnud sealt lahkudes.

Rinde staabist Pihkvas saime teada, et meie „kamp" on üle viidud Daugavpilsist lõuna poole ehk seega juba hoogsalt Vilniuse poole tungivate venelaste tiivale. Venelane oli meilt palju õppinud ja liikus nüüd täpselt sa masugusel marsruudil kui meie 1941. aastal, kahjuks ainult vastupidi. Too kord kulges teekond Vilniuse-Minski-Vitebski-Smolenski suunal. Ja nüüd marssis Ivan Smolenskist läbi Vitebski ja Minski Vilniuse poole! Sõjajumal oli meie vastu pööranud ning talle oli kõvasti abiks meie paljude vaenlaste rohkearvuline ülekaal.

KÄSU TÄITMATA JÄTMINE MÕISTLIKEL KAALUTLUSTEL

Meie «puhkajate ešelon" tuli partisaniohu tõttu juba Rezekne-Daugav pilsi vahelisel teel löögirühmadeks jaotada. Jõudsime siiski vahejuhtumite ta Daugavpilsi, kust remondikompanii meid kohe oma üksuste juurde viis Jumala eest, oli seal alles rahulik olemine! Tankid seisid ümberringi otsekui puhkusel. Meeskonnad olid telgid püsti löönud, päevitasid ja kirjutasid kii ju. Loomulikult oli kõigile selge, et niisugune lõbu ei saa kaua kesta.

Kuna voor oli veel lahinguüksuste juures, anti tavalisest erinevat ja hai jumatut toitu. Kui lahingute ajal oli see üksluine, siis siin mindi rikkaliku söögiga liiale. Ülearu rasvaseks keedetud suppi ei söönud keegi. Kes taht nukski sõjaväelobi, kui iga mees vaaritas endale seda, mida süda ihaldas Nimelt vedas üksus kaasa tervet ehtsat loomakarja lehmade, sigade, hanede

partide ja kanadega. Loomade talitamiseks oli tööle pandud erikomando. Taoliste «kuritegude" eest said kamraadid pärast Vene sõjavangis karistuseks 25 aastat vabadusekaotust... Igatahes elasime nendel päevadel lukullslikult, nii et isegi oma inimesed kodumaal oleksid meid erandkorras võinud kadestada. Sõime kõiki neid maiuspalu ette. Keegi ei tea sõdurist paremini, et maised hüved on kiired kaduma.

Ivan vedas meid muuseas tihti ninapidi, sest ta oli võtnud endale eesmärgi meie jõude siduda. Tema tiivalt põhja suunas lausrünnakuid ei tehtud. Aeg-ajalt anti küll mõne rügemendi poolt häire, kuid naasime iga kord pika ninaga.

Esimene tõeline kokkupõrge vaenlasega toimus 11. juulil Karassino all. Venelane ei olnud siin sugugi rahul meie positsioonidega, mida olime tasapisi jälle üles ehitama hakanud. Pidime aitama jalaväelastel valitsevaid kõrgendikke hõivata. Meile ei olnud see keeruline ülesanne, sest venelane polnud just kuigi tugev ja tal ei olnud peaaegu üldse tanke. Ta keskendus täielikult edasitungile lääne suunas. Operatsiooni käigus õnnestus puruks lasta üks metsaservale ilmunud T-34 - meie jõude arvestades oli see süütu asjake.

Kuid Steiermarki poisi, vapra ülemveebel Zwetti jaoks ei osutunud see süütuks. Kui kõik juba korras oli ja me ammu venelase nägemisulatusest väljas kõrgendiku taga sõime, tabas teda hetkel, kui ta oma tankil seisis ja aitas laskemoona peale laadida, nagu välk selgest taevast rikošett täpipealt sellesse kehaossa, mida kirjanduses niivõrd palju ekspluateeritakse. Veel keskajal oleks võinud ka parimas seltskonnas öelda, et lask tabas teda «perse". Õnnetuse tipuks me ka veel naersime, mis tegi ta lõpmata pahuraks. Zwetti, kellega rünnakul kunagi midagi ei juhtunud, pidi nüüd niisuguse viltuvedamise tõttu kompaniist lahkuma! Kuid lihahaava ei saanud ilma haiglasse minemata ravida. Hiljem kohtusin temaga Paderbornis 502. tagavarapataljonis ja ta oli endiselt õitsva tervise juures.

Kaks päeva hiljem muutus venelane Karassino juures veel kord aktiivseks. Meid saadeti lahingusse 380. grenaderirügemendi rindelõigus. Õppisin tookord tundma reservleitnant Bernd Schäzlet, kes sai talvel rühmaülemana Rüütliristi ja tegutses nüüd meie juures sidemehena. Tõelise švaabina kandis ta ka ehtsat švaabi nime. Pärast raskelt haavata saamist kohtasin teda uuesti laeval, millega me kodu poole sõitsime. Schäzle oli tookord haavatud ainult käsivarrest ja suutis veel kõndida, nii et minagi ei pidanud enam nii abitult ja mahajäetult lebama. Ta hoolitses selle eest, et saaksin koha tekile, ja põetas mind kogu pika reisi jooksul.

Lahingueelsel nõupidamisel 380. grenaderirügemendi juhtimispunkti ees saabusid meile taas kord ootamatud külalised. Meid üllatas oma külas-

käiguga üks «Nädalaringvaate" operaator, kelle vändatud filmilõiku kasutati hiljem tõepoolest ka nädalaringvaates. Et film tuleks veelgi tõetruum, palus ta minu käest luba järgmisse lahingusse kaasa sõita. Minus ei tekitanud see vaimustust, sest meie kastis oli juba niigi üsna kitsas. Kuna aga lahing ei tõotanud tulla eriti karm, lasksin tal ennast pehmeks rääkida. Esimest ja viimast korda elus!

Tubli operaator võttis sisse laaduri koha, et ta) oleks võimalik sealsest torniluugist filmida. Me pidime operatsiooni käigus veidi rindejoont korrigeerima. Veebel Kerscher tungis pisut liiga kaugele ida poole, mistõttu ta oleks äärepealt oma masinaga sohu kinni jäänud. Mina asusin positsioonile kõrgendikul, kust avanes ideaalne vaade Vene kaitseliinile. Vaenlane ei ilmutanud kinomehe kavatsuste osas kuigi suurt mõistmist ja laskis meie pihta paar uljast pauku. Vapper mees ei saanud seega kaamerat kordagi luugist välja aetud ja karjus „Pihta saime!" iga kord, kui me ise tulistasime. Ta ajas mu niivõrd marru, et jäin seniks kõrgendikule seisma, kuni veebel Kerscher tagasi jõudis. Üksi oleksin juba ammu nõlva taha kadunud, kuid külalislahkus nõudis ju ometi, et ma operaatori paari kogemuse võrra rikkamaks teeksin.

Veidi enne, kui asusime tagasi sõitma, ilmus umbes 1200 meetri kaugusel metsaservale kaks Vene tanki. Need ei kavatsenudki meid puudutada, vaid liikusid meiega paralleelselt. Ootasin sihilikult seni, kuni mees oma kaamera «laskevalmis" pani, et ehtsa Vene tanki tulistamist filmida. Kuid niikaugele see ei läinud. Minu esimene pauk läks mööda ja venelane kadus pärast seda kiiresti kaitsva metsa rüppe. Meie filmimehele aga avaldas lask veel suuremat mõju. Kui pauk käis, vajus ta tankis kokku, otsekui oleks pihta saanud. Häiritud laadur ei saanud loomulikult laadida ja nii võisid venelased pääsemise eest filmimeheest tänada. Ma ei usu hästi, et tubli filmisõber oleks kogu selle sõja vältel veel kord avaldanud soovi tankis kaasa sõita. Auahnus ja võitlusvalmidus on eriti vaenlase palge ees kaks eri asja.

15. juulil käsutati mind diviisi staapi ja saadeti kaugemal lääne pool Maruga all üsna nappide jõududega kaitseliini rajanud lahingugrupi juurde. Grupi juht oli enne rindele tulekut olnud ühe okupeeritud ala suure linna komandant ega valitsenud nüüd olukorda mitte just kõige hiilgavamalt. Minu kuuldes rahustas diviisiülem teda telefoni teel ja kinnitas, et hommikuks olen oma «Tiigritega" tema juures.

Järgmisel päeval täpselt kell kuus jõudsime koos leitnant Eichhorniga maastikuautol lahingugrupi juhtimispunkti, mis oli leidnud endale peavarju bussis. Kandsin oma saabumisest ette kindralile, kes oli ilmselgelt jahmunud, et ei olnud kuulnud lähenevate «Tiigrite" mürinat. Veelgi suurem oli tema hämmeldus, kui ma teatasin lühidalt ja sõjaväelaslikult, et minu ma

sinad on küll siiapoole teel, kuid jõuavad pärale kõige varem kella kaheksa paiku. Kõrge isand ütles familiaarselt: „Noh, noor sõber, oli teil alles õnne! Kell kaheksa algab nimelt rünnak!" Kindraliga pole just alati lihtne vestelda ja eriti veel nii olulistel hetkedel. Püüdsin talle selgitada, et kell kaheksa pole ma mitte mingil juhul rünnakuks valmis, sest pean kõigepealt tutvuma eesliinile viivate teedega ning peale selle on hädavajalik tegevus kooskõlastada jalaväepataljoni ülemaga. Tähtis isand aga oli teisel arvamusel ja muutus juba kannatamatuks.

«Ründesuurtükkide mehed juba uurisid eesliinile viivaid teid ja sildu! Kust nemad läbi pääsevad, sealt peate teie oma tankidega kindlasti läbi saama!"

Mõni mees oleks nüüd kannad kokku löönud ja käsku täitnud. Kuid mängus oli liiga palju. Seletasin, et ründessuurtükk on meie tankist rohkem kui poole võrra kergem ning et põhimõtteliselt ei usalda ma teiste luure - andmeid, sest sellega on mul väga palju kurbi kogemusi olnud. Nüüd sai kindralil lõõg täis. Ta müristas: «Härra! Ma keelan noortel ohvitseridel primadonna mängimise! Kell kaheksa lähete rünnakule!"

Mis mul muud üle jäi kui kohtlast mängida. «Palun härra kindralilt alandlikult andeks," ütlesin maja tegin kannapöörde. Leitnant Eichhorn oli juba kadunud. Ta aimas halba. Teadsin surmkindlalt, et kell kaheksa ma rünnakule ei lähe. Kuid ma ei tahtnud vana mehe närve rohkem proovile panna ja sõitsin minema. Jalaväepataljoni ülem oli minu musta vormi nähes väga rõõmus. Ta ütles kohe, et ta ei ole kell kaheksa mitte mingil juhul veel valmis lahingusse minema. Olime selles osas ühel meelel ja määrasime rünnaku algusaja kümnele. Selleks ajaks lubas remondiešelon mulle Kerscheri remonditud tanki tuua. Nagu ikka võisin kindel olla, et masin on minutipealt kohal. Muuseas ei olnud jalaväägi sidekaableid veel korda saanud ja ülemal polnud oma kompaniidega kontakti. Läksime koos eesliinile ning major tutvustas mulle maastikku. Rünnakusihiks oli meie ees paremal kolme-nelja kilomeetri kaugusel selgesti nähtav kõrgendik, mis valitses ümbruskonda. Kõrgendikku enda kätte saades oli võimalik hoida positsioone palju väiksemate jõududega kui meie praegused, mis olid ülimalt ebakindlad. Ivan istus meie ees metsaserval. Meie eesliin seevastu kulges peaaegu mööda avamaastikku, kus venelased täielikult domineerisid.

Vahepeal olid minu «Tiigrid" juhtimispunkti juurde jõudnud ja poole kümne paiku tuli koguni kindral isiklikult rünnakule kaasa elama. Nagu näha, oli ta uue algusajaga leppinud. Päev tõotas tema jaoks kujuneda erutavamaks kui meile, sest meie eeliseks olid kogemused ja meid ei saanud nii kergesti endast välja viia. Tahtsime just tasapisi sõitma hakata, et kokkulepitud ajal eesliinil olla, kui eespool läks lahti metsik paugutamine ja anti teada,

et venelane on juba läbi murdnud. Kindral oli täiesti endast väljas, kuid ma rahustasin teda: rünnanud oli ainult jalavägi ning see ei olnud meile tõepoolest mingi probleem.

Hakkasime sõitma. Kui olime esimesest künkast üle jõudnud, asus Kerscher raadio teel meiega ühendusse ja juba ma nägingi teda endale järgnemas. Vaat see oli meie Del/eiti ja tema meeste tuntud usaldusväärsus! Jõudsime vaevata vanale kaitseliinile. Mõni venelane polnud õigeaegselt minema pääsenud ja kolas veel ümbruskonnas ringi. Meie mehed võisid oma vanad positsioonid sisse võtta ning täpselt kell kümme ründasime. Kindralihärra laskis lahingugrupiga ühenduses oleva raadiosiderühma kaudu mulle kiitust avaldada. Ta oli ilmselgelt vaimustuses, kuigi seni polnud selleks veel põhjust tekkinud.

Maastik oli kaetud paljude väikeste voortega ja orud olid veidi soostunud - saime liikuda üksnes mööda seljandike servi. Õnneks asus rünnakusiht tunduvalt kõrgemal ning kerkis iga natukese aja tagant meie silmade ette, muidu oleksime pidevalt suunda muutes täiesti ära eksinud.

Kui sihtpunkt oli lõpuks otse meie ees ja me sõitsime paremale jääva kõrgendiku poole ümber soise ala, mis meid veel sellest lahutas, märkas veebel Kerscher venelast üleval kaht tankitõrjekahurit positsioonile paigutamas. Edaspidi julgestasid kaks meie tanki pidevalt kaht ülejäänut. Jumal ise teab, et tankistid oskavad ka midagi ilusamal ette kujutada kui olude sunnil paik neda küljega vaenlase poole. Kuid mida saanuks me sellises olukorras teisiti teha? Pidime igal juhul kõrgendikule pääsema ja Kerscher tuli tankitõrjeka huritega juba toime.

Seda arusaamatum näis, et teine tank mulle ei järgne. Tanki komandör oli üks äsja tagavarapataljonist tulnud veebel. Senini oli meil igale tanki komandörile olnud enesestmõistetav läheneda vaenlasele vähemalt sama kaugele kui mina. Enamasti pidin mehi isegi pidurdama, et nad liiga ette ei läheks. Veebel Kerscher oli vahepeal Vene tankitõrjekahurid puruks lask nud, kuid ei saanud mulle järele tulla, sest teine masin takistas teda. Siis sai mul mõõt täis ja ma andsin käsu, et selle tanki sihtur vahetaks komandöri välja. Radist pidi sihturit asendama ja too uus veebel võis radistiistmel puh kust nautida. Paljud meie kompanii mehed oleksid tahtnud komandöriks saada, kuid uuel mehel ei paistnud selleks mingeid eeldusi olevat! Kui õhtul tagasi jõudsime, saatsin ta voori juurde, et ta saaks seal kasulik olla. Eesliinil igatahes ei olnud võimalik teda rakendada.

Olime nüüd oma kõrgendikule jõudnud ja seisime seal kuni pimedust saabumiseni, häbitud maa oli vaenlastest täiesti puhtaks tehtud, välja arva tud see kõrgendik, mida ka Ivan loomulikult tähtsaks pidas. Rindejoon meu positsioonide ees oli vaid hõredalt mehitatud. Mulle teadmata põhjustel

meie jalavägi aga ei liigutanudki ennast. See otsustas asja. Teatasin lahingugrupile, et hakkame tagasi tulema, kuni tee meie ees veel veidigi nähtav on. Mul polnud mõtteski üksinda siia venelaste keskele seisma jääda ja oodata, et mind öösel õhku lastakse. Seda rühma, mis pidi koos ründesuurtükkidega tagant paremalt meie poole tungima, ei olnud samuti näha. Pärast lõunat olime nende suunast kuulnud vaid lühikest tulevahetust, muud ei midagi. Meie missioon oli seega täidetud ja lahingugrupi staabi juurde jõudsime ilusasti tagasi. Tekib küsimus, kas polekski parem olnud kogu aeg seal paigal seista, sest kahe tankitörjekahuri kaotus ei nõrgestanud venelasi küll kuigivõrd, meie aga raiskasime rohkem kütust ja laskemoona, kui kogu asi väärt oli.

Kindral aga oli meie saavutuste üle uhke. Mulle ütles ta familiaarselt: «Primadonna mängimise võib loomulikult andeks anda, kui lavaline etteaste seda õigustab." Põhimõtteliselt oli suur härra üliõnnelik, et olukord tema rindelõigus ei läinud nii hulluks, kui ta kartnud oli. Ja tema silmis oli see enamjaolt meie teene.

* xx

Natuke lääne pool oli meil täita veel üks ülesanne, mille sain õnneks enne kaelast ära veeretada, kui seda täitma tuli asuda. Ivan olid vahepeal oma tiiva julgestamiseks kahureid kohale toonud. Olime vaevalt jõudnud eesliiniga paralleelselt otse selle taga kas siis ida või lääne poole liikuma hakata, kui juba kuulsime selgesti venelaste hüüdeid: „Tiiigriii! Tiiigriii!" ning kohe selle järel andsid kutid «tõkketuld kogu rindel". Seega oli kõige targem paigal püsida, kuni midagi tõsist lahti polnud.

Venelane muide ei mõelnudki meile oma tanke pakkuda. Pidevalt pistsid mõne kõrgendiku tagant lahingumasinad nina välja ja ajasid jalaväelased marru, aga enne kui kohale jõudsime, oli kummitus kadunud. Heal juhul kuulsime vaid eemalduvate diiselmootorite mürinat. Ivan ei tahtnud meile rahu anda. Massilist rünnakut ei tulnud - vastasel ei jätkunud lihtsalt jõude. Tema põhikolonn liikus pidurdamatult lääne suunas ning meie olime liiga nõrgad, et seda pealetungi tõkestada. Seepärast oli siin tiival üsnagi rahulik.

Meie lahingugrupi lõigus tegi uus rindeosa «inetu" kaare põhja poole, nagu kindral väljendus. Ta soovis niisiis, et see jupp saaks sirgeks aetud. Seepärast pidime vallutama ühe küla, mille kaudu eesliin oleks siis sirgelt kulgenud. Sõitsin kõigepealt maastikuautoga kohale, et asja uurida. Kohapeal juhatas mind rügemendi ülem. Kui rääkisin talle kindrali plaanist, haaras ta kätega peast kinni. Küla asus nimelt all orus eikellegimaal ning meie eesliin kulges kõrgendikul sellest põhja pool piki metsaserva. Venelane paiknes samuti nõlvakul külast lõuna pool ning oleks olnud selge hullumeelsus küla

vallutada. Päevaajal poleks olnud sinna üldse võimalik kohalegi jõuda - meie oma tankidega ehk veel kuidagi, kuid ühelgi jalaväelasel kindlasti mitte. Olemasolevat kaitseliini andis ka meie nõrkade jõududega kahtlemata siiski enda käes hoida, sest sealt sai kontrollida kogu eespoolset maastikku. Kaitseliin võis küll kaardil „inetu" välja näha, aga säärasel maastikul oli see parim lahendus.

Varsti helistaski kindral rügemendiülemale ja käskis küla rünnata. Ooberst oli endast väljas ning ma teatasin talle tema rõõmuks, et olen kohe valmis sõitma kindral Berlini juurde, kellele lahingugrupp allus, et kästud operatsiooni ära hoida. Kindral Berlin sai aru, et mul on õigus, ja muigas selle pisikese „mässu" üle. Ta helistas lahingugrupi juhile ja meie kaitseliin jäi selliseks, nagu see oli. Taolisteks poisikesetempudeks oli meie jalaväelastest ja ..Tiigritest" siiski kahju.

See ja veel mõni teinegi episood minu mälestustes näitavad, et ka Kolmandas Reichis oli täiesti võimalik käsu täitmisest vormikohaselt keelduda või vähemalt olla lollilt järjekindel, kui leidsid sobiva mooduse, et käituda teisiti. Loomulikult tuli asjaomasel ohvitseril või alluval oma tegevuse(tuse) eest ise täielikku vastutust kanda. Kuid seda nõutakse ka tänapäeva uue Saksamaa sõduritelt. Igatahes tahaksin ma näha, kui paljud ohvitserid ja eriti veel noored ohvitserid julgevad käsu täitmisest keelduda, kui peaks taas sõda puhkema, mida loomulikult ükski normaalne inimene taga ei igatse. Tavaliselt ei tunnegi nad situatsiooni nii hästi, et saaksid otsustada, kas ha kata ülemale vastu või ei. Tookord allusime me vahetult armeekorpusele ja olime õnnelikus olukorras, kuna meil oli ülevaade kogu rindelõigu tege vusest. Nii saime olukorda asjalikult hinnata. Kuid täit vastutust võimaliku iseseisva tegutsemise, käsu muutmise või koguni käsu täitmatajätmise eesl kannab siiski igaüks ise. Rõõm vastutada on kõige väljapaistvam omadus, mida ohvitserilt võib oodata. Siin pole midagi uut ja igaüks, kes on sõjas käi nud, võib selle kohta näiteid tuua. Kui „väike inimene" tegi omal käel mõne «liigutuse" ja asi õnnestus, sai ta kiita, sõltuvalt asjaoludest isegi premeerida. Ettevõtmise ebaõnnestumise korral seisis mees aga sõjakohtu ees.

Toonagi võisime omal vastutusel teha otsuseid, mille hädavajalikkus hil jem enesestmõistetavalt selgeks sai. On päevselge, et näiteks jalaväeüksusc rühma- või kompaniiülemal tekkis selliseid võimalusi tunduvalt harvemini kui armeele alluva pataljoni nooremohvitseridel, kes me tollal olime. Kuid ega tänapäevagi sõjaväes pole need asjad muutunud. Oleks ekslik oodata et nõutakse üksnes «mõistlike" käskude täitmist. Ka tulevikus jäävad vaul üksikjuhtudel «käsust keeldujad" karistuseta, aga see ongi hea, kuna sõjal i ne edu oleks võimatu, kui igaüks täidaks vaid oma vaatenurgast vajalike u mõistlikena näivaid käske.

Olime nüüd kõigest julgestuseks selle pataljoni staabi juures, kellega koos käisime esimeses lahingus Maruga all. Kui ma ühel hommikul ärkasin, oli veebel Kerscher kadunud. Uurisin asja ja kuulsin oma imestuseks, et olin teda unes kutsunud ja käskinud tal sõita eesliinile seda julgestama. Mina ei teadnud sellest midagi ja ega ma olekski iial tanki ja eriti öösel saatnud üksi julgestama. Veebel Kerscher oli vapralt käsku täitnud. Kutsusin ta raadio teel tagasi. Samalaadne lugu juhtus mul ka ühe autojuhiga, kes tuli minu juurde, sest olin ta tugipunktist luurele sõiduks välja kutsunud. Veel poolunes viibides saatsin tubli mehe tagasi ja kui olin lõplikult ärganud, polnudki mul enam sõiduvahendit.

Et edaspidi sellelaadseid arusaamatusi vältida, andsin korralduse, et minu sõna tuleb kuulata üksnes juhul, kui ma seisan püsti! Olime tollal kõik nii väsinud, et meid ei saadud kuidagi enam ärkvele, kui olime kord juba kus tahes magama jäänud. Ülemveebel Delzeit tuli minuga kõige paremini toime - kui ma olin mõnel vabal minutil kusagil suigatanud ja tal midagi vaja oli, siis haaras ta mul kraest kinni ja tõstis püsti. Oligi kõik korras, sest selle peale ärkasin ikka üles. Rahuajal oleks see muidugi enam kui kummaline võte.

Neil päevil suunati meie endine kompaniiülem von X, kelle asemele pidin asuma mina, taktikaõpetajana ühte kodumaa sõjakooli. Tal oli vedanud, et krahv Strachwitz sõitis tookord Saksamaale Rüütliristi juurde annetatud briljante kätte saama ning meid tõmmati Narva rindelõigust tagasi. Ma ei ole kordagi kuulnud, et ta oleks kohtu alla antud, sest küllap ei tahtnud keegi seda ebameeldivat teemat üles võtta. Ainult ülemveebel Zwetti kuulati minu teada üle. Muidu aga näis, et kogu see asi jooksis liiva. Minule isiklikult oli see kõige enam meelt mööda. Von X jäi kuni teisele postile määramiseni 1944. aasta juulis pataljoni juurde «eriülesandeid täitvaks ohvitseriks" ning kompanii juhtimine tehti kohustuseks minule. Tegelikult vedas meil mõlemal, et saatus meid kokku viis. Mulle ei oleks vastasel korral eales nii palju rahuldust pakkuv ülesanne osaks langenud ja ma poleks mõne teise kompaniiülemaga sellist edu saavutanud. Von X omakorda ei oleks saanud nii kaua kompaniiülem olla, kui tal poleks olnud niivõrd heatahtlikku ja mõistvat kompaniiohvitseri. Ilmselt oleks iga teine tema kohta juba ammu raportiga esinenud, enne kui asjad iseenesest laabusid. Aga nüüd sai ta veel enneaegselt kapteniks ja pääses kogu loost kõigest sinise silmaga. Usun, et me mõlemad suudame neid fakte praegu objektiivselt vaadata.

KAITSELAHINGUID DAUGAVPILSI ALL

Ööl vastu 20. juulit 1944 ehk niisiis mõni tund enne seda, kui ooberst krahv Stauffenberg püüdis Hitlerile atentaati teha, jõudis pataljonist meieni teade, et venelane on Daugavpilsist kirde pool 270. jalaväediviisi lõigus läbi murdnud ja tungib edasi Daugavpilsi-Rezekne maantee suunas. Ettekandes oli juttu üheksakümnest kuni sajast Vene tankist. Jäin pisut umbusklikuks, sest teadsin oma kogemustest, et mitte ainult joodikud ei näe kahekordselt, vaid ka jalaväelased, kui tankid neid öösel üllatavad. Arvestasin seega maksimaalselt viiekümne vaenlase tankiga, mida oli ju samuti üsna kena kuulda. Õnnetuseks olime Daugavpilsist veel umbes 50 kilomeetri kaugusel.

Koos selle teatega saabus pataljonist käsk hakata kompaniiga kohe Daugavpilsi suunas liikuma. Juhtnöörides oli ette nähtud raudteesillale sõit - see oli ainus sild Daugaval, millest ka „Tiigrid" üle pääsesid. 20. juuli varajastel hommikutundidel oli kompanii rännakuvalmis ning enne kella ühteteist jõudsime Daugava sillale. Teisel pool jõge seisis veel kaks meie kompanii tanki, äsja remondituna töökojast saabunud. Nii oli minu käsutuses lausa esinduslik arv «Tiigreid" ehk kaheksa. Nii palju polnud neid enamasti peaaegu kunagi, sest tavaliselt langes viis-kuus tanki vaenlase tegutsemise tagajärjel või tehniliste rikete tõttu rivist välja.

Pataljoni varustuspunkriks oh valitud Daugavpilsi-Rezekne maanteest lääne pool ja linnast umbes viie kilomeetri kaugusel kirdes asuv surnuaed.

Kolmest kompaniist oli meie oma viimane, mis kohale jõudis, sest meie teekond oli kõige pikem. Ülemleitnant Bölter esimesest kompaniist oli juba paakide täitmise ja varustuse võtmise lõpetanud ning jõudis veel vahetult enne ärasõitu hüüda, et võin rahus aeglasemalt toimetada. „Me ajame asjad ise korda veel enne, kui teie saabute!" ütles ta lahkudes. Soovisin talle kaela ja jalamurdmist ning läksin pataljoni staapi olukorraga tutvuma. Aga see, mida ma teada sain, polnud just eriti roosiline. Venelane oli 270. jalaväediviisi piirkonnas suure hulga tankidega rünnanud, seades endale ilmselt eesmärgiks jõuda Daugavpilsi-Rezekne maanteele, see läbi lõigata ja siis põhja suunast linna peale tormi joosta. Tal oligi õnnestunud sügavale meie positsioonidesse tungida. Juhtkonnal ei olnud veel selget pilti, kas tegemisi pole koguni läbimurdega. Peaaegu kõik jalaväeüksused olid liikumas ja diviisi staap oli juba tükk maad tagasi tõmmatud.

Ivan olid täiesti õigesti aru saanud, et Saksa juhtkond paiskab kogu oma käsutuses olevad jõud Daugavpilsist lõuna poole jäävasse piirkonda, cl kaitsta peaaegu Vilniuseni ulatuvat avatud tiiba. Samuti oskas ta nutikalt meie jõude siduda, rünnates väikeste tanki- ja jalaväeüksustega kord siin, kord seal, ilma et oleks sealjuures siiski märkimisväärset survet avaldanud.

Saksa eesliin oli raskerelvadest juba peaaegu lagedaks tehtud, nii et venelastele tundus olukord olevat rünnakuks enam kui soodne. See lihtsalt pidi õnnestuma. Venelaste eesmärk oli ületada maantee, siis lääne suunas edasi tungida, keerata lõunasse ja vallutada Daugavpils, ühtaegu sisse piirates ja hävitades ka meie 270. diviisi.

Saksa väejuhatus oli kõik jõud koondanud Daugavpilsist lõuna poole. Nüüd kaldus ta teise äärmusse, kontsentreerides kõik tankitõrje-, ründesuurtükkide, õhutõrje- ja „Tiigri"-üksused Daugavpilsi ning andis neile käsu liikuda Polotski poole ülesandega lüüa tagasi venelaste pealetung ning taastada endine rindejoon.

Minu kompanii oli viimane üksus, mis varustuspunkti jõudis. Asjade seisu järgi otsustades tõotas tulla lihtne päev. Tundus vaevu usutavana, et kõik need torud, mis juba ida poole veeresid, mõne vaenlase tanki veel puutumata jätaksid.

Oli keskpäev ning me olime äsja tankinud ja varustuse peale laadinud. Mootorid juba töötasid, kui äkitselt kihutas metsiku hooga eestpoolt kohale diviisi auto. Punaste triipudega major hüppas veel sõitvast maastikumasinast maha ja pöördus närviliselt esimese ettejuhtuva sõduri poole. Ta tahtis väeosa ülema jutule ja ma sekkusin vestlusse. Tuli välja, et Ivan olid kohe hommikul uuesti rünnanud. Diviisi staap ei asunud enam endisel kohal ning kogu olukord jättis endast väga segase ja ohtliku mulje. Kurval kombel oli diviisi staap just paari päeva eest tervikuna lääne poole üle viidud. Maha jäi üksnes operatiivohvitser, kes oobersti auastmes ei suutnud end uue komandöri suhtes maksma panna.

Sõitsime niisiis mööda teed Rezekne suunas, umbes kolme kilomeetri pärast pöörasime Polotski maanteele ja jätkasime sõitu ikka otse ida poole. Kusagil me ju pidime vastupanu kohtama. Kesksuvine päike kõrvetas halastamatult pea kohal. Iga kolmveerand tunni järel pidime oma masinatele «tehnilise" puhkepausi andma, et need ikka suudaksid meid sihile toimetada. Oli üks järjekordne sedasorti peatus, mehed istusid tankidel, juhid tegelesid õli ja vett kontrollides mootoritega. Meid huvitas ainult üks küsimus: «Mis võiks küll praegu rindel toimuda?"

Äkki kuulsin taamalt kõminat. Hüüdsin Kerscherit ja osutasin põhja suunas, kust kostis selgesti tulistamist, mis oli ilmselt tankikahuri karm haukumine. Kas venelane oli juba kaugemal põhjas meie liikumisteega paralleelselt lääne poole tunginud? Pikemalt mõtlemata istusime Kerscheriga Volkswageni maastikumasinasse ja läks lahti sõit mööda põlluvaheteid loode poole kuni Daugavpilsi-Rezekne maanteeni.

Seal avanes meile kirjeldamatu vaatepilt. See ei olnud enam taandumine, vaid paaniline ummisjalu pagemine! Põgenikevoor veeres Daugavpilsi poole:

veoautod, sõiduautod ja mootorrattad, kusjuures kõik need olid inimesi tuubil täis. Keegi ei mõelnudki peatuda. See oli nagu jõgi, mis üle kallaste tõuseb, kui lisajõed selle pärast jääminekut tulvaveega täidavad. Tormitsev voog mahtus vaevu maanteele ära. Niisugusest vaatepildist piisas meile täielikult. Saime kinnitust tõigale, et venelane oli tõesti läbi murdnud ning kogu voori ja kõik üksused põgenema ehmatanud.

Paaniline lõunakaarde tormamine vaibus tasapisi ja meist möödusid veel vaid üksikud sõiduvahendid, nii et saime lõpuks hakata põhja poole liikuma, et välja uurida, ega vaenlane seal veel maanteele pole jõudnud. Olime vaevalt paar kilomeetrit sõitnud, kui märkasime kraavis üht allohvitseri elu eest jooksmas. Ta peatas meid erutatult ja karjus: .Järgmises külas on juba Vene tankid!" Olime rõõmsad, et kuulsime lõpuks ometi midagi positiivset, ja võtsime ta oma autosse, kus ta esimese asjana kergendatult hinge tõmbas. Ta kohkus aga silmanähtavalt, kui me ikkagi põhja poole liikuma hakkasime. „Ma nägin kindlasti kaht T-34!" ütles ta hingetuna. Küllap jäi talle mulje, et me ei uskunud tema sõnu.

Maantee hakkas kergelt mäkke tõusma ja meie külaline seletas kõikidele, et selle künka taga orus asubki kõnealune ridaküla, kus Vene tankid juba sees on. Küla nimi oli Kriväni.

Jätsime auto nõlva taha seisma ja läksime jala edasi, otsides kohta, kust küla paistaks binokliga hästi kätte. See paiknes meist umbkaudu kilomeeter eespool ja oli tüüpilise ridakülana üle kilomeetri pikk. Nägime selle alguses selgesti kaht Vene tanki. Kaua ei võinud need sellid seal olla, sest külas oli veel liikumist märgata. Mõni tank sõitis üle maantee ja oli selge, et Ivan koondab siia vägesid, kavatsedes sisse kaevata ja suure rünnaku siin vastu võtta.

Meile tuli varsti veel külalisi. Lõuna poolt lähenes kihutades mootorratas, millelt hüppas maha leitnant, kelle käest saime lõpuks ometi selgituse tulistamise kohta, mille pärast olime luuresõidule tulnud. Leitnant rääkis, et Krivänist põhja pool viibib sakslaste ründesuurtükkide pataljon, mis olevat üritanud lõuna suunas läbi murda. Komandör oli käskinud küla rünnata, kuid rünnaku ainus tulemus oli see, et seitse suurtükki langes rivist välja. Leitnant kui adjutant oli üritanud mootorrattaga iga hinna eest Daugavpilsi jõuda, et kutsuda appi mõni väeosa, kes lõuna poolt rünnates oleks tema pataljoni piiramisrõngast vabastanud. Nüüd naasis ta ahastades Daugavpilsisl, kus tal oli tulnud tõdeda, et sinna pole enam tankitõrjerelvi jäänud. Suutsin muserdatud mehe selja jälle sirgu saada, pannes talle ette rahuneda, meiega liituda ja ära oodata, kuni asjad laabuvad. Tal polnud mõtet lääne poolt ringiga ümber küla sõita ja oma mehi otsima minna. Lubasin talle, et hiljemalt kahe tunni pärast on jälle võimalik mööda maanteed tema pataljoni juurcK sõita.

Kihutasime nüüd nii ruttu kui võimalik kompaniisse tagasi ja panime „luure-allohvitseri" maanteel maha. Enam ei tohtinud aega kaotada.

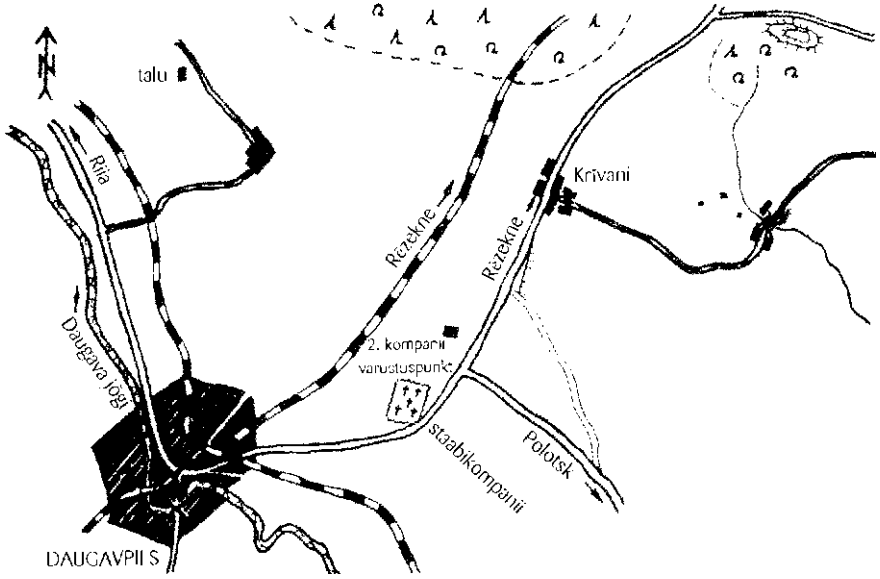

Joonis 4. Positsioonid Daugavpilsi ümbruses

ÄKKRÜNNAK

Viisin oma kompanii mööda äsja tuttavaks saanud teed külani. Seal jäime seisma ning ma arutasin operatsiooni rühmaülemate ja tankikomandöridega läbi. Mul on senimaani meeles, mida ma tookord rääkisin.

„Oleme täiesti omapead jäetud ja olukord on väga segane. Laial rindel küla rünnata oleks meile liiga ohtlik, sest me peame võimalikult väikeste kaotustega läbi ajama. Ründesuurtükkide pataljon sai juba küla taga kõvasti vatti. Meiega ei tohi niiviisi juhtuda! Me tegutseme järgnevalt.

Kaks tanki sõidavad täiskiirusel külla ja üllatavad Ivanit, kellele me ei anna aega paukugi teha. Leitnant Nienstedt toob järele ülejäänud kuus tanki. Härra Nienstedt, teie püsite kuue tankiga nii kaua künkaharja taga paigal, kuni annan järgmise käsu. Peamine on see, et radist magama ei jääks! Härra Nienstedt, see on esimene operatsioon, mille te koos meiega läbi teete, ja te peate eelkõige meeles pidama järgmist: kõik läheb hästi, kui te vaid oskate oodata! Kaks esimest oleme mina ja Kerscher. Kõik muu on selge? Edasine oleneb käesoleval momendil valitsevast olukorrast."

Selline oli meie lühike lahinguplaan, millest piisas täielikult. Võtsin nüüd oma paarimehe ja arutasin temaga kõik olulised asjad läbi, sest külasse tungimise hetkest ehk täpsemini sellest, kas suudame vaenlast üllatada, sõltus rünnaku edukus.

„Mina sõidan kõige ees ja me tungime kahekesi nii ruttu kui võimalik küla keskele, kus peame veidi ümbrust uurima. Teie tagapool ja mina ees. Hävitame kõik, mis teele jääb. Minu hinnangul on külas vähemalt üks kompanii, kui Vene pataljoni ülejäänud osa pole neile veel järele jõudnud."

Patsutasin Kerscherile õlale ning andsin lühikese korralduse: «Alustame!" Seejärel istusime tankidesse, kontrollisime side korrasolekut ja käivitasime mootorid. Jõudsime üheainsa hetkega üle väikese künka ja olimegi venelaste vaateväljas. Minu tankijuht, tubli Baresch pressis „kelgust" välja tippkiiruse. Meist igaüks teadis, et nüüd määrab asjade käigu üksnes meie liikumise hoog. Kaks Vene tanki, mis pidid meie suunda katma, ei reageerinud alguses üldse ega tulistanud ainsatki pauku. Sõitsin otsejoones küla keskelt läbi. Seda, mis nüüd lahti läks, on toimunu kiiruse tõttu raske isegi kirjeldada. Minust umbkaudu sada viiskümmend meetrit tagapool külla jõudnud Kerscher märkas, et kahe Vene tanki tornid liiguvad. Ta jäi kohe seisma ja hävitas mõlemad tankid. Sellelsamal hetkel hakkasin mina juba küla teises otsas „korda looma".

Minuni jõudes Kerscher hüüdis mind ja osutas paremale. Ühe kööni kõrval seisis küljega meie poole tank „Stalin" - seda mudelit ei olnud meie rinde põhjalõigus seni veel näinud. Hetkeks jahmusime, sest see tank oli

relvastatud 122-millimeetrise ülipika rauaga kahuriga, ja esimese Vene tankikahurina oli sel suudmepidur. Ka nägi „Stalin" kaugelt vaadates välja nagu meie „Kuningtiiger". Esimese ehmatusega jäime Kerscheriga seda jõllitama ja ma märkasin kohe, et teiste Vene tankidega sarnanes „Stalin" ainult veermiku poolest. Lasin tanki põlema ja pärast seda lühikest vahepala hävitashne ka kõik teised Ivani masinad külas, nii nagu eelnevalt olime kokku leppinud.

Pärastpoole saime Kerscheriga naerda selle üle, et olime viivuks mõelnud, kas meie ees seisab tõesti sõjasaagina venelaste kätte langenud „Kuningtiiger". Kuid lahinguähmis juhtub selliseid asju ikka.

Külas „korda looma" hakates andsin leitnant Nienstedtile käsu tasapisi üle künkaharja liikuda ja jälgida, et ükski venelane külast põgenema ei pääseks ega läheks hoiatama vaenlase tugevaid põhijõude, kes ilmselt juba siiapoole teel olid. Hiljem selgus, et minu ettenägelikkus mängis kogu meie operatsiooni õnnestumisel olulist rolli.

Terve see aktsioon külas kestis vähem kui veerand tundi. Ainult kaks Vene tanki püüdis ida poole põgeneda. Teistele ei andnud me võimalustki liikvele minna. Kui kogu kompanii oli kohale jõudnud ja kolm tanki pandud küla idaserva kaitsma, väljusime masinatest ja arutasime äsja tekkinud olukorra kiirelt läbi.

Meil oli põhjust rahul olla. Rünnak õnnestus kavakohaselt, sest olime tegutsenud õigel hetkel. Nagu selgus, olid venelased vahetult enne seda teatanud oma väeosa staapi, et maanteel on kõik korras ja põhijõud võivad rahulikult edasi liikuda. Seda arvesse võttes koostasime uue plaani.

Venelased olid oma haavatud tee äärde lohistanud ja ma käskisin ründesuurtükkide pataljoni meestel nad koos meie veel liikumisvõimeliste haavatutega Daugavpilsi toimetada. Me ei saanud ju nende heaks midagi teha. Kohe pärast seda kihutas põhja poolt meie juurde külgkorviga mootorratas koos ründesuurtükkide pataljoni ülemaga. Ta langes mulle suurest õnnest lausa kaela, sest oli oma ümberpiiratud väeosast mõttes juba loobunud. Tema rõõm oli suur, kui ta nägi, et tema adjutant on samuti koos meiega.

Need mehed, keda me veel kusagil elavana roomamas nägime, olid tankiväelased. Järelikult ei olnudki enne rünnakut külas Vene jalaväge. Nad olid end absoluutselt turvaliselt tundnud ja asjaolu, et peaaegu ükski vaenlase tank meie tulekule ei reageerinud, näitas seda, et tankijuhid ja radistid olid parajasti maju rüüstamas, kui meie nagu välk selgest taevast neile kaela sadasime. Küla oli vaenlastest puhtaks tehtud. Nüüd tuli ida poole edasi tungida ja rajada uus kaitseliin nii kaugele, et mööda maanteed pääseks takistamatult läbi.

Tegin kiiresti kokkuvõtted ja teatasin pataljonile meie asukoha. Mulle

oli kaasa antud soomustransportööril liikuv pataljoni sidegrupp. Kandsin kesklainel lühidalt ette oma asukohast ja tegevuse tulemustest (purustatud 17 «Stalinit" ja viis T-34). Lisaks teatasin uue rünnakusihi, mille olin ise endale seadnud. Selleks oli üks umbkaudu kümme kilomeetrit meie praegusest asupaigast ida poole jääv küla. Seejärel palusin ka, et jalaväe diviisi laiali jooksnud mehed kokku kogutaks ja lastaks neil seni oodata, kuni ma veoautodega pataljoni staapi jõuan.

Selle lühikese ajajooksul, mis mul ettekandmisele kulus, olid minu julgestustankid märganud, et kaks venelast üritavad põgeneda ühest «Stalinist", mis oli jõudnud paarsada meetrit ida poole. Nad liikusid maastikul väga osavalt ja ühel neist oli kaenlas midagi kaardilaua-taolist. Üks „Tiiger" asus neid jälitama, kuid tõi tagasi vaid kaardilaua. Vene major laskis ennast viimasel hetkel maha. Tuli välja, et ohvitser oli olnud 1. tankibrigaadi «Jossif Stalin" komandör'. Tema kaaslane oli surmavalt haavata saanud. Major oli Nõukogude Liidu kangelane ja tal oli rinnas Lenini orden, mida ma polnud vee) kunagi lähedalt näinud. Järgmisel päeval küla ühishaua ligidal kaitsepositsioonil seistes nägin, et vangi langenud kaaslased on nood kaks nõukogude ohvitseri pärast lõunat maha matnud.

Majori kaardid olid minu jaoks vägagi infbrohked, sest nendele oli rasvapliiatsiga kantud venelastel kavas olnud pealetungi marsruut. Plaani järgi pidi Vene üksus pärast teiste kompaniide saabumist mööda maanteed Daugavpilsi peale edasi tungima ja teine lahingugrupp oleks samal ajal möödunud Daugavpilsist põhja poolt ning loodest linna marssinud. Varsti näeme, kui vähe meie ülemjuhatus seda kaarti ära kasutas.

Pärast seda, kui olime vajalikud teated edastanud, hakkasime mööda külast lõuna poole jäävat väikest põlluteed itta liikuma. Enne ükskõik millisest asustatud punktist läbi sõitmist peatusime lühidalt ja tegime kindlaks, et meid mõni halb üllatus ei tabaks. Kuid kusagil polnud Ivanist jälgegi. Nii jõudsimegi kella seitsme ajal vahepeatust tegemata eesmärgini. Kaardi järgi välja valitud küla paiknes äsja rajatud „tankisurnuaiast" umbes kümme kilomeetrit edasi maanteest idas. Põhja pool voolas külast mööda väike soiste kallastega oja, sellest viis aga üle pehkinud puusild, mis poleks mitte mingil juhul suutnud «Tiigrit" kanda.

Seadsin tankid külaservale paika, käskisin hästi maskeeruda ja istusin koos veebel Kerscheri ja nooremleitnant Nienstedtiga Volkswageni maastikuautosse, mis mul lahinguretkedel ikka kaasas oli, kui see vähegi võimalikuks osutus. Volkswageni ülesanne oli kogu aeg tankidele järgneda, välja

' Tõenäoliselt: tankidega „Jossif Stalin" relvastatud 1. tankibrigaadi komandör.

arvatud muidugi lahingu ajal. Kuid auto pidi pidevalt käepärast olema ja järelikult oli selle juht oma I klassi Raudristi auga välja teeninud.

Ma armastasin luuresõitudel käia väikeautoga ja nii mõnigi nendest sai kahjustada, mistõttu oli mulle pataljonis antud hüüdnimi Volkswagenisurm. See oli küll tublisti liialdatud, sest ma ei mäleta, et mõni auto oleks lõplikult rivist välja langenud. Pataljoni staap andis küll korralduse liikuda soomustransportööriga - omavahel kutsusime neid «kirstudeks" -, kuid minu silmis oli see liiga aeglane ja ebakindel riist, sest tol poolroomiksõidukil jooksid tihtipeale roomikud maha ja jätsid su liikumisvahendita, mistõttu läks hulk kallist aega läks kaotsi. Soomuski polnud Volkwageni plekist oluliselt etem...

Sellal kui pataljoni radist edastas staapi teadet meie asupaiga kohta, hakkasime juba liikuma selle laiema tee poole, mida mööda olid ilmselt sõitnud venelased. Kaardi järgi ristus see peateega «meie" Kriväni külast umbes kümme kilomeetrit põhja pool. Umbkaudu nelja kilomeetri pärast jõudsimegi maanteele ja meie oletused leidsid kinnitust: seal olid värsked tankijäljed! Võisime siia vaenlase lisavägesid ootama jääda lootuses, et meil on õnne ja Vene tankibrigaad pole kujunenud olukorrast veel teadlik, ning neid ootamatult rünnata.

Selleks aga pidime jagu saama veel ühest takistusest. Kompanii praegusest asukohast ei olnud maanteed näha. Otsisime tuldud teed tagasi sõites võimalust üle oja pääseda ja allavoolu leidsimegi sobiva koolmekoha. Tõmbasime tankid hästi ettevaatlikult üle oja, et ükski sisse ei vajuks. Esimesed kuus said õnnelikult üle, kuid seitsmes jäi kere peale kükitama ja me suutsime selle üksnes suure vaevaga tagasi kaldale tuua. Tundus sedamoodi, et kaht viimast «Tiigrit" ei ole enam otstarbekas teisele poole oja viia. Kuuest torust pidi kavandatud operatsiooni õnnestumiseks piisama. Pärast oli mul põhjust rõõmustada, et kaks «Tiigrit" teisele kaldale jätsime. Meil läks neid hädasti vaja, et kuus rünnakul käinud sõjamasinat jälle meie poole ojakaldale tagasi aidata.

Aeg pressis peale ja ma käskisin kuuel «Tiigril" kiiresti mullavalli taga positsioonile asuda, nii et nende laskesektor avaneks teele, kust me Ivani lähenemist ootasime. Mehed maskeerusid suurepäraselt. Kutsusin komandörid kõrgendikule kokku ja rääkisin neile, kuidas meile siit kahe-kolme kilomeetri ulatuses nähtav maantee edasi kulgeb. Vasakul kadus see ühe künka taha. Kui venelane tõesti tuleb, nagu me lootsime, ei tohi tuld avada enne, kui esimene tank on selle künkani jõudnud - nii saame tabada võimalikult palju vaenlase masinaid. Küsimus oli üksnes närvides ja distsipliinis, et keegi liiga vara tuld ei avaks, kuid tänu jumalale olime olnud sunnitud seda küllalt sageli harjutama, nii et asi lihtsalt pidi õnnestuma. Jagasime

täpselt ära laskesektorid, kusjuures oli tähtis, et vasakpoolne „Tiiger" tulistaks esimest ja parempoolne viimast Vene tanki. Kõik „Tiigrid" pidid minu käsu peale korraga tule avama. Mina ise asusin Kerscheri juures radisti kohale, sest minu tank oli üks neist kahest, mida me üle oja ei toonud. Kerscheri masin oli kõige vasakpoolsem. Kui meil veab, läheb asi niisama libedalt kui õppustel. Samuti oli mul hea meel leitnant Nienstedti pärast, kes oli ammu igatsenud lõpuks mõnd vaenlase tanki „raua" ette saada.

Umbes pool tundi ootasime väga pingsalt. Sellises situatsioonis saab minutitest igavik. Lõpuks nägime ida poolt tõusmas tolmupilvi. Kui need polnud teiste Saksa kompaniide mehed, siis pidid nad olema venelased. Varsti sain käärpikksilmas aeglaselt lähenevaid tanke näha. Lootused ei petnud meid. Ivan ei teadnud eelüksuse lüüasaamisest veel midagi; jalaväelased istusid tankidel, kahurid olid üles suunatud ja venelane sõitis nii, nagu sooritaks ta kiirrännakut kaugel tagalas. Tankide vahel märkasime peagi ka veoautosid, mis vedasid ilmselt kütust ja laskemoona. Need poisid sõitsid tubli kilomeetri kaugusel otse meie pilgu all mööda nagu paraadil. Igal tankil istus või seisis kümme kuni viisteist meest, kes ei aimanudki, et meie siin neid luurame.

Kui esimene Vene tank hakkas parajasti künka taha kaduma, andsin ma käsu tulistada. See, mis nüüd toimus, oleks iga tankisti südame kiiremini põksuma pannud. Olin niivõrd erutatud, et hüppasin tankist välja, sest tahtsin seda vaatemängu täpsemalt jälgida. Valitses kujuteldamatu paanika. Ükski Vene tank ei jõudnud kordagi tulistada. Loomulikult ei olnud meil aega põgenevate jalaväelastega tegelda. Kui kõik masinad olid puruks lastud, polnud enam ühtki venelast näha. Need vaenlased, kes polnud tankis pihta saanud, olid põldudele laiali jooksnud. Kogu kolonn põles, osa veoautosid oli ümber paiskunud, mõni sõitis teistele otsa ja ükski ei pääsenud põgenema.

Kõik sai läbi veel enne, kui venelane taipas, kustpoolt tulistatakse - see oli tõepoolest kohutavalt kena pilt! Meie ees põles tossu välja ajades 28 tanki. Iga hetk plahvatas neist mõni - laskemoon kärgatas ja rebis tornid tükkideks. Olime teinud puhta töö. Olin kindlalt veendunud, et me andsime Ivanile mõtteainet, et ise saaksime öö rahulikult veeta.

Tõmbasime oma tankid külasse tagasi ja ma jäin alles siis rahule, kui need kõik olid teiselt poolt oja ära toodud. Saabuval ööl pidi see soine kraav mind hästi kaitsma.

Sidesoomuk edastas teate meie võidust. Nüüd oli meestel tarvis puhata, et nad öösel jälle erksad oleksid. Võtsin maastikuautosse kaasa radisti, kes pidi varustusautod kohale juhatama, ja kiirustasin ise tagasi maantee poole, kus oli vahepeal kompanii ettenihutatud tugipunkt ja mille juurest olime

lõuna ajal ida poole teele asunud. Seal ilmselt ei teatud veel, et meid tuleks hoopis mujalt otsida. Nii võis vähemasti eeldada, sest mul ei olnud tugipunktiga veel raadiosidet.

Kui kohale jõudsime, kostsid valjuhäälsed tervitused, sest ründesuurtiikkide mehed olid juba jutustanud meie äkkrünnakust. Kui me aga rääkisime, et hävitasime veel rohkem tanke, polnud vaimustusel enam piire. Ülemveebel andis kohe igale meeskonnale pudeli konjakit. Söök, kütus ja laskemoon olid juba „marsivalmis" pandud ja minu lemmikradist Lönneker võttis juhtimise üle, et mehed varustuse ruttu kätte saaksid. Ise sõitsin kiiresti edasi pataljoni staapi, mis paiknes diviisi staabi juures. Mul oli tervikolukorra kohta rohkem informatsiooni vaja ning ühtlasi saavutada, et mulle veel enne pimedat vähemalt üks jalaväekompanii appi saadetaks. Tankistid ei saanud ööd ilma „valgete kamraadideta" mööda saata, kuna siis ei tundnud me end turvaliselt. Ülemveebel pidi jalaväe transportimiseks vajalikud veoautod valmis panema.

Poolel teel staapi tuli mulle vastu meie pataljoniülem. Ta oli otsekui ümber vahetatud ja õnnitles mind meie võidu puhul. Ta rääkis, kuidas terve diviis rõõmustab selle üle, et me olukorra kriitilisel hetkel niivõrd elegantselt päästsime. Ühtaegu oli see ka meie pataljoni esimene suurem võit pärast seda, kui major Schwaner ülemaks sai. Ta oli ülimalt rahul ning vana vaen meie vahel oli unustatud ja maha maetud. Rindemehed pole pika vihaga.

Oma asukohta sõites arutasime läbi abinõud, mida nüüd rakendada tuli. Pidin talle täpselt meie operatsiooni käiku kirjeldama. Mainisin ka seda, et Ivan ei oleks nii raske kaotuse osaliseks saanud, kui ta oleks kuus kuni kaheksa tanki väljapoole küla reservi jätnud. Schwaner muheles selle peale.

„Siis oleksite te ise külas ilusa veresauna saanud, härra Carius!"

Väitsin vastuseks, et ka minu kuus „Tiigrit" olid hüppevalmis, et vajaduse korral mind sellesarnases olukorras hädast päästa. Igatahes tuli tunnistada, et säärasel juhul poleks küll kõik nii libedalt läinud.

Teel eesliinile tuli meile vastu jalaväediviisi operatiivohvitser, kellel polnud absoluutselt vedanud uue diviisiülemaga, ehkki ta pidi nüüd temaga koostööd tegema. Staabiülem oli maantee ääres Vene tankide rususid vaadanud. Lähtudes diviisi staabis välja töötatud plaanidest, arutasime nüüd omavahel läbi uue eesliini rajamise. See pidi valmima järgmiseks hommikuks ning ühtaegu pidi siis toimima side nii põhja kui ka lõuna suunas. Major Schwaner andis jalaväe vedamiseks meeste käsutusse kõik olemasolevad veoautod ja seega võisime loota, et koidikul on rinne jälle korras.

Sõitsime edasi oma esimese lahingu tandrile Kriväni külla, kus mõni tank veel senimaani suitses, ning uurisime lähemalt üht üsna tervet „Sta-

linit". 122-millimeetrine pika rauaga kahur sisendas meisse teatavat lugupidamist. Ebasoodne oli vaid see, et „Stalinis" ei kasutatud unitaarlaenguid[1], vaid mürsk ja laeng tuli eraldi laadida. Soomus ja kuju olid paremad kui meie «Tiigritel" kuid meie relvad meeldisid meile rohkem. Üks tulest puutumata jäänud „Stalin" tuli Berliini saatmiseks Daugavpilsi viia, kuid selleks ei andnud venelane meile enam aega.

HUKATUSLIKUD ERIARVAMUSED

Kui olime diviisi jõudnud, esitleti mind uuele ülemale. See oli oobersti auastmes mees, kes seni oli olnud komandant mingisuguses Ida-Preisimaa või Leedu linnakeses ja uskus nüüd, et on endas avastanud suure strateegi. See oli mees, kes ei lasknud temaga pikka aega idarindel ühes lahinguüksuses teeninud la-1 mitte sõnakestki öelda. Mul oli väga kahju, et viimastel päevadel ja nädalatel enne sunnitud kodumaale sõitu tuli mul teha koostööd kahe just nimelt säärast masti diviisiülemaga, ehkki senimaani olin sellesama ametikoha peal tundma õppinud üksnes suurepäraseid mehi, ideaalseid spetsialiste ja inimesi, keda ma tänaseni meenutan sügava tänutunde ja suure austusega. Ooberst oli esialgu muidugi väga armastusväärne ja palus mul autasustamiseks ettepanekuid esitada. Minu meestele laskis ta sigarette tuua. Kui aga seejärel läks jutt trofeekaartide väärtustele ja vangide ütlustele, põrkusid meie arvamused juba vastakuti. Natukese aja pärast lõime mina ja major Schwaner kannad kokku, ütlesime lühidalt: „Just nii!" ja lahkusime.

Ooberst kaitses nimelt kindlameelselt alljärgnevat seisukohta: venelane on need kaardid joonistanud kõigest selleks, et meid eksiteele viia! Tema arvas, et venelane annab kindlasti pealöögi ida pool Daugavpilsi-Rezekne maanteed lõuna suunas Daugavpilsi peale. Linnast mööda minemise võimalusele ei tohtivat mõeldagi! Kahjuks pidin ma juba mõni päev hiljem oma nahal tunda saama, kui õige oli olnud meie arvamus.

Muretsesin öiseks julgestuseks juurde veel mõned mehed ühest tee-ehitusüksusest ja viisin nad veoautoga kohale. Niisugune kaitse oli küll pigem moraalse väärtusega, aga piisas sellestki, kui need mehed valvel olid ja kõrvad kikkis hoidsid. Sellest oli suur abi, sest tahtsin ju, kui vähegi võimalik, anda omadele võimaluse natuke magada.

Ettepoole nihutatud tugipunktis kohtasin leitnant Eichhorni, kelle tank oli äsja töökojast saabunud. Sõitsime mõlemad koos veoautoga kompaniisse ja jõudsime sinna veidi enne kesköö d. Leitnant Nienstedt kandis olukorrast ette. Senini oli kõik rahulik, vaenlast polnud ei kuulda ega näha. Nienstedt

[1] „Granatpatronen".

oli meie tankid külaservale rivistanud, suunates nende kahurid oja poole. Minu ettepanekul paigutasime tankipära vastu oja kallast ja pöörasime torni tahapoole, et saaksime häda korral ruttu kasutada nn „edasikäik tagasi"-sõitu. See manööver õigustas end alati, kui seisime üksi lagedal maastikul eikellegimaal. Öösel olime nimelt meie, tankistid, üsna abitud, sest pimedas ei saanud me sihikulist tuld anda ja selle tõttu oli iga jalaväelane meist üle, kui tal veidigi arunatukest ja osavust jagus. Läksime ühte venelaste poolt mahajäetud majja - talumehed olid halba aimates külast juba õhtul lahkunud - ja pidasime siin koos kahe rühmaülemaga kaardi taga nõu selle üle, mida kõike jalavägi öösel tegema peaks. Jalaväe ülesanne oli enne hommiku saabumist meist umbes kolme kilomeetri kaugusel lääne pool maasse kaevuda, luua side põhjapoolsete naabritega ja meid siis uuel eesliinil vastu võtta. Paar koidikuni jäänud tundi pidime olude sunni) veel eikellegimaal vastu pidama.

Olime vaevalt tunnikese mahajäetud talumajas istunud ja mõnusalt juttu vestnud, kui äkki tuli ehmunud tunnimees ja kandis ette, et kuulis selgesti venelaste hõikeid küla selles otsas, mis asus oja vastaskaldal. Asi tundus uskumatu. Läksime siiski tankide juurde ja ennäe - poiss oligi õigesti kuulnud. Nüüd pidime hästi tasa olema, et mitte venelase tähelepanu äratada. Kõigepealt informeerisime tankikomandöre. See polnud lihtne, sest möödunud raskete ööde järel magasid mehed nagu kotid, nii et neid oli võimalik üles äratada vaid kõvasti raputades. Karjuda ei tohtinud ja sosistamisel polnud rindesõduri puhul mingit mõju. Ma ei hakka siin kordama, mida kõike poolunes meestel suust välja lipsas, kui neid üles raputati. Hingasin kergendatult, kui nad lõpuks enam-vähem ärkvel olid. Kui lihtne oleks Ivanil olnud meid hävitada, kui ta oleks aimanud, et me veel siin oleme, ja taibanud samas ise vait olla!

Vastaskalda sellid muutusid silmanähtavalt aktiivsemaks. Varsti oli sealpool kuulda sõitmas tanki, mis taskulambi valgel ja valjude hõigete saatel kohale juhatati. Nüüd oli meil aeg küla taha tagasi tõmbuda, et vaateväli oleks vaba ja olukord meie kontrolli all. Enam ei saanud palju aega minna, kuni venelased üle sillakese meie poolele jõuavad.

Andsime kõikidest tankidest korraga mehise tulelöögi -oleksin meelsasti vaadanud, kuivõrd lolli näoga Ivan seepeale vahtima jäi - ja sõitsime kiilast välja. Kuue- või kaheksasaja meetri pärast seadsime ennast jälle positsioonile, et siin hommikuni vastu pidada ja anda jalaväele aega meie selja taga rahulikult maasse kaevuda. Süütasime trasseerlaengutega mõne maja külas, et vähemalt midagigi näha ja ühtlasi vältida ebameeldivaid üllatusi. Kui mõni miinipildujarünnak välja arvata, püsis kõik rahulik. Üks Vene tank küll tulistas ägedalt meie suunas, kuid viltu ja liiga kaugele - see oli

ilmselt seesama, mida oli enne positsioonile juhatatud. Leitnant Eichhorn sihtis kahuri suudmepiduri tuleleeki ja kolmanda lasu peale lendaski venelane õhku. Puhas õnn! Kui koitis hommik, kuulsime idast ja kirdest valju tankimürinat, kuid ühtki venelast polnud veel näha.

Koiduvalges sõitsime tuldud teed tagasi ja leidsime uue eesliini jalaväelaste poolt juba mehitatuna. Astusin ühendusse jalaväepataljoni komandöriga ja paigutasin kaks tanki tema juurde. Veel kaks tükki panime üles naaberpataljoni juurde, ülejäänud masinad aga võtsin maanteele kaasa. Asusime kaitsele Krivani küla all kohas, kus oli veel kahekümne tunni eest paiknenud venelaste kaitse. Päev oli täiesti rahulik, kuid me teadsime, et Ivan seab ennast uuesti valmis ning et see on vaikus enne tormi.

IVleist üks kuni kaks kilomeetrit kirde pool algavast metsast kostis kogu aeg kõva tankimürinat ja me ootasime, et venelane alustab pealetungi. Aga me eksisime. Siin enam rünnakut ette ei võetud. Vahel oli näha tumedaid kujusid, kes meid binokliga jälgisid. Kui nad liialt ringi sebima hakkasid, saatsime neile mõned tervitused ja poisid olidki jälle metsas peidus.

Järgmisel ööl olid liikvel kõige võimatumad kuuldused: Vene ratsavägi olevat läbi murdnud, vaenlase tankid rünnanud ja muud sarnast. Kuid venelane ei mõelnudki meie kaitseliini peale tormi joosta. Kahjuks tegime selle talle hiljem palju lihtsamaks, kui rinne Daugavpilsi tagasi tõmmati ja maantee maha jäeti.

Meie olukord oli järgmine - piki teed, mis viis minu varustusbaasist Polotski poole, oli diviis valmis pannud kõik tankihävitusrelvad: ründesuurtükid, „Tiigrid", tanki- ja õhutõrjekahurid, et astuda vastu venelase oletatavalt lõunasse suunatud rünnakule. Iga viiekümne kuni kaheksakümne meetri järel seisis miski ja ootas Vene tanke, aga Ivan ei tulnud...

Järgmine päev möödus samuti rahulikult, kuid venelane tõi kogu aeg oma uusi tanke lähtealale juurde. Üks „Stalin" mängis mulle õela vembu ja tulistas mu parempoolse veoratta puruks. Alles kärgatuse ja vappumise peale tagurdada üritades taipasin, mis oli juhtunud. Veebel Kerscher avastas tolle selli kohe ja tabas tema esiotsa, kuid nii kaugelt ei suutnud meie 88 mm kahur „Stalini" tugevat esisoomust läbistada. Sellegipoolest pidas venelane paremaks kaduda.

Ka 23. juulil ei toimunud oodatud rünnakut. Mõlemal poolel valitses harjumatu vaikus. Ainukesena ründasid meid kaks meest propagandaosakonnast. Nad kihutasid diviisi maastikuautoga kohale, küsisid teed minu tanki juurde, uurisid mu isikuandmeid ja tahtsid olukorrast ülevaadet saada. Aga kui meid tabas esimene lühikene miinipildujate tulelöök, oli neile kuuldust küllalt ja mehed olid läinud veel kiiremini, kui tulid. Operatsioonist avaldatud reportaažis, mis kogu pressist läbi käis, oli meie situatsioon

vaevu äratuntav, seal tulistati sedavõrd rohkesti ja tankistid olid ülimalt vaprad. Kui seal ei oleks minu nime mainitud, poleks ma seda lahingut tõepoolest ära tundnud.

Kahjuks on veel tänapäevalgi selliste reportaažide tegemine kombeks. Ilmselt ei leidu just eriti tihti reporterit, kes suudaks toimuvat kirjeldada kainelt, asjalikult ja tõsiasjadele tuginedes.

Järgmisel ööl jõudis minuni teade, et „kõrgem juhatus" on otsustanud meie eesliini koidikuks tagasi tõmmata positsioonidele, mis asuvad Daugavpilsi-Polotski maanteest põhja pool. Sellelt kaitseliinilt, mida me senimaani suure hoole ja vaevaga hoidnud olime ja mis kulges lõunast põhja, tuli nüüd taganeda ning rajada uus, ida-läänesuunaline liin. Järgmisel päeval nägin, et kaitseliin lõpeb Daugavpilsi loodeosa viimaste majade juures. Seal seisis 88 mm tankitõrjekahur, millel polnud sidet ei ida- ega läänepoolsete väeosadega. Sidet olekski olnud raske pidada, sest vasakul polnud nendest meestest enam kedagi. Uue käsu kätte saanud, sõitsin kohe diviisi staapi, mis asus nüüd Daugavpilsist põhja pool Polotski ja Rezekne maantee ristumiskohal ehk niisiis paigas, kust me paari päeva eest ida poole liikuma hakkasime.

Staabis kohtusin ka oma ülemaga. Arutasime natuke diviisiülema uut otsust ja palusime luba kohe tema jutule saada. Tahtsime jõuda niikaugele, et vähemalt maantee alt läbi viivate kraavide sildu ei õhita. Need olid kõik juba õhkulaskmiseks ette valmistatud. Öisel luurekäigul olin näinud, et iga silla juures seisab õhkimiskäsku oodates pioneeriüksuse mees. See oleks aga tähendanud, et minu „Tiigrid" enam tagasi ei pääse. Pärast seda vestlust ei jäänud mul üle muud kui maastikuautoga kohe meie ettenihutatud tugipunkti sõita. Otsisin välja hulga mehi ja panin ühe iga silla juurde valvesse, et mitte lasta teiste väeliikide meestel sildu enneaegselt õhkida.

Ma olin üleüldse sildade õhkulaskmise vastu, kui me pidime nagunii eesliini tagasi tõmbama - sest siis me ei oleks ju enam saanud maanteed kontrollida. Ivan oleks võinud tiibadelt ohtu kartmata julgesti üle maantee lääne suunas marssida, mida me aga senini olime ikka suutnud takistada.

Meie jutuajamine diviisiülemaga kujunes la toetusest hoolimata tulutuks. Kõrge isand soovis, et me koos lugematu arvu teiste torudega ootak sime ikka veel Rezekne-Daugavpilsi maanteest ida pool, et venelane meid põhja suunast ründab. Ei pruukinud olla just selgeltnägija, et teada: seda rünnakut ei tule. Mulle ja igale normaalse mõtteviisiga sõdurile oli päevselge, et niipea, kui oleme oma tankid tagasi tõmmanud, ületab Ivan maantee, ilma et me neid üldse märkakski, rääkimata siis juba nende takistamisest, möödub Daugavpilsist põhja poolt ja tungib loodest linna. Seal polnud ühtegi Saksa sõdurit, tankitõrjerelvadest rääkimata. Järelikult võis venelane vastupanu kohtamata linna tungida ja sillad hõivata ning sellisel juhul olek-

sime olnud taas ümber piiratud.

Koidikul jõudsid minu tankid parajasti veel vanale kaitseliinile tagasi, enne kui algasid lõhkamised, mis näitasid venelasele selgelt - juhul kui ta polnud seda veel ise taibanud -, et meid ei ole enam kohal ja ta võib rahulikult edasi marssida. Ma ei suutnud niisuguse «enesetapuga" ikka veel leppida ja läksin 24. juuli varahommikul taas diviisi staapi, et paluda luba minna oma kompaniiga Daugavpilsi-Riia maanteele ja see tõkestada. Ka seda taotlust ei rahuldatud. Minu kannatus katkes ning ma palusin major Schwaneril vähemalt minu neli tanki vabaks anda ja kõnesolevasse kohta suunata. Ta jäi mõistvalt nõusse ja laskis mul nelja tankiga minna, sest siinviibimisest ei olnud enam karvavõrdki kasu. Mujal aga tunti mu «Tiigritest" kibedasti puudust, nagu ma täpselt teadsin. Kutsusin veebel Kerscheri, ülemveebel Göringi ja leitnant Eichhorni eesliinilt ära ning käskisin neil oodata maanteeäärses surnuaias, kus me paar päeva tagasi kütust võtsime. Staabikompanii paiknes ikka veel sealsamas ning sai meid kohe varustada.

Mul oli kavas Vene tanke täiesti valveta jäetud Riia maanteel oma «Tiigritega" veel vähemalt kakskümmend neli tundi kinni pidada, et seejärel, kui surve liiga tugevaks muutub, linna taanduda ja moodustada sillapea, et ümber piiratud väeosad asjatute kaotuste vältimiseks tagasi tuua. Lõpuks oleksime üle raudteesilla sõitnud ja lasknud ennast vahepeal Daugavast lääne poole rajatud eesliinile paigutada. Kahjuks ei saanud ma seda kava lõpuni täide viia. Saatusel olid minuga teised plaanid.

Küllap küsivad paljud imestusega, miks me ikka veel nii visalt võitlust jätkasime, kuigi tookord oli ju täiesti ilmselt kõik juba kadunud? Meie käitumise põhjus on väga selge. Idarindel oldi ülemjuhatusest kuni reakoosseisuni veendunud, et venelast peab Saksa piirist eemal hoidma nii kaua, kui vähegi annab, et võimalikult palju naisi ja lapsi tema eest ära pääseksid. Ka ei tohtinud taandumine kujuneda üleüldiseks põgenemiseks, sest siis oleks veelgi rohkem kamraade piiramisrõngasse jäänud ja sõjavangi sattunud. Oleks tookord läinud nõnda, nagu soovisid need, kes praegu kiruvad nurjatuid «sõjapikendajaid" poleks vägagi paljud meie naised ja lapsed ning nii mõnigi truu kaaslane praegu enam elavate kirjas. Ma usun, et kõik sakslased ehk isegi kogu «vaba maailm" on nüüdseks mõistnud, et kõikidele oleks parem olnud, kui venelane poleks poolt Saksamaad okupeerinud!

Me ei võidelnud ju üheainsa inimese ega süsteemi eest, vaid andsime endast parima ja panime kõik välja oma Saksamaa ehk see tähendab iseenda eest! Sellisest seisukohast tuleb vaadelda ka meie toonast otsust tegutseda omaalgatuslikult. Me lihtsalt ei tahtnud lõksu jääda. Sõjavägi pidi üle Daugava tagasi pääsema, järelikult tuli jõest ülepääsud vabad hoida.

SURMAGA SILMITSI

24. juuli hommikul - seda päeva ei unusta ma elu lõpuni - seisid minu neli tanki staabikompanii juures, et varustust peale võtta. Kohale oli saabunud ka major Schwaner ja me arutasime temaga veel kord läbi uue operatsiooni plaani, nii nagu mina seda endale ette kujutasin. «Tiigrid" pidid leitnant Eichhorni juhtimisel aeglaselt Daugavpilsist läbi sõitma ja mind linna servas Riia maanteel ootama. Kavatsesin varem liikuma hakata, et ümbrusega tutvuda ja siis kokkulepitud kohas oma meestega kohtuda.

Mäletan täpselt, et pataljoni kokk valmistas mu ammu igatsetud lemmiktoitu kurgisalatit ja major Schwaner viskas nalja: «Carius, ärge nii palju sööge, kõhuhaava puhul pole see hea!" Siis ähvardas komandör nagu tavaliselt, et karistab mind, kui minuga peaks maastikuautoga või mootorrattal sõites midagi juhtuma. Õnneks ei teadnud meist tookord kumbki, et tema sõnad lähevad varsti täide. Ma pidin sel päeval vaenlast sõna otseses mõttes tunda saama. Kompanii viimane sõidukõlbulik Volkswagen oli kahjuks samuti rivist väljas, nii et ma asusin teele sanitaarteenistuse külgkorviga mootorrattal, juhtis sanitar Lokey, mis mind ei häirinud. Ma ei ole kunagi ebausklik olnud ja ega ma oleks mõne muu sõiduriistaga paremini minema saanud.

Siiski leidis aset veel üks vahejuhtum, millel ei puudunud ka oma koomiline külg. Varahommikul tuli Volkswageni juht jooksust hingeldades minu juurde ja rääkis hirmunult, et tema pihta tulistas Vene tankitõrjekahur. Ta jättis auto maanteele, sest mootor oli puruks lastud. Kui tal tõesti oleks õigus olnud, oleks see olnud väga ebameeldiv lugu. Sõitsin siis ennast hoolikalt julgestades ja ettevaatlikult kaks kilomeetrit tahapoole ning jäin ootama, millal oletatav tankitõrjekahur oma esimesed mürsud minu suunas teele saadab. Kuid mingisugust liikumist ei olnud näha ja nii me jõudsimegi oma Volkswageni juurde. Väljusin valvsalt ja uurisin järele, kustpoolt auto pihta sai. Kuid ma ei leidnud ainsatki vigastust. Mõistatusele pakkus lahenduse õlilaik maas. Keps oli tunginud läbi õlivanni ja see plaksatus oli vaest selli öösel nii kõvasti ehmatanud, et ta suutis mõelda ainult tulistamisele ning viskas ruttu varvast. Niisugused lood võivad isegi vana rindehundiga kergesti juhtuda. Kui midagi sellesarnast ette tuleb, pole seda veel vaja häbeneda. Kogu loo juures oli tõeliselt halb üksnes see, et mu viimane maastikuauto oli nüüd omadega õhtul.

Sõitsime mootorrattaga läbi Daugavpilsi ja seejärel mööda Riia maanteed loodesse. Läbinud umbkaudu kaheksa kilomeetrit, keerasime maanteelt kirdesse, sõitsime paarist väiksest külast läbi, ületasime raudtee ning

jõudsime selle suure metsani, mis laiub põhja pool Daugavpilsi läänest itta kuni Daugavpilsi-Rezekne maanteeni. Venelasest polnud kusagil ei kippu ega kõppu. Teel kohtasime luurerühma ülemat ülemleitnant Wolffi, kes naasis parajasti metsast. Ta oli äsja läbinud vastupidises suunas sellesama marsruudi, mida mööda kavatsesime sõita meie. Palusin teda, et ta ootaks minu tankide juures - need pidid olema vahepeal Daugavpilsi loodeserva jõudnud. Kutsusin ta sööma oma lemmiktoitu, kartuliklimpidega hapukapsaid. Köögirahvas lubas mulle neid õhtusöögiks teha. Hiljem taipasin, et see külaskäik võis päästa mu elu: kui maastikuautot ei oleks tookord käepärast olnud, poleks ma elusana laatsaretti jõudnud.

Sõitsime mootorrattaga edasi läbi metsa ida suunas kuni Daugavpilsi linna piirini, pöörasime siis lõunasse ja nägime tankitõrjekahurit, mis kujutas endast meie rinde vasakpoolset otsa, kuid parema tiivaga meil ühendust ei olnud. Põhjasuunda kaitsnud mehed pidasid meid algul venelasteks, kuid tänu jumalale tundsid omad veel õigel ajal ära. Selgitasin suurtükiväelaste ülemale lühidalt oma kavatsust asuda varsti positsioonile neist vasakul. Kui oleks tekkinud vajadus Daugavpilsi alla taanduda, oleksin ma ta endaga ühes võtnud.

Vahepeal oli pärastlõuna kätte jõudnud. Ma olin taas oma maanteele jäetud tankide juures. Võtsin kaasa mõlemad umbes kaks kilomeetrit maanteest põhja pool kaitsele jäetud «Tiigrid" - nende komandörid olid Eichhorn ja Göring -, ülejäänud kaks tanki järgnesid meile ning me sõitsime nüüd mööda sedasama teed, millel enne mootorrattaga luurel käisin. Maanteelt kirdesse pööranud, pidime ületama paar väikest sillakest. Need olid nii lühikesed, et kandsid isegi meie tanke. Ainult üks üle oja viinud sild oli liiga pikk, kuid õnneks me leidsime koolmekoha ja jõudsime kenasti raudtee äärde. Raudtee oli täielikult ummistunud Riiga pääseda püüdvatest ešelonidest, mis osaliselt vedasid haavatuid. Raudteelased, kelle arvates venelane oli juba siiapoole teel, valmistusid põgenema. Käisid jutud, et juba on kostnud üksikuid laske. „Tiigreid" tulemas nähes inimesed rahunesid veidi. Kinnitasin neile, et nad võivad olla rahulikud kuni õhtuni, mil me tagasi jõuame, ja avaldasin lootust, et vahest saavad rongid siiski vahepeal liikuma hakata. Neil õnnestuski tõepoolest veel mööda raudteed minema pääseda.

Jätsin iga ületatud silla juurde ühe luurerühma mehe valvesse. Ülepäässud olid juba õhkimiseks ette valmistatud. Pioneeriüksuse mehi seal igatahes enam näha polnud, kuid kes tahes teine oleks võinud enne meie tagasitulekut süütenööri kergesti põlema panna, seda aga tuli igal juhul vältida. Pioneerid olid üldse väga aktiivsed olnud ja lootuses Ivanit eksiteele juhtida isegi teeviidad teisale pööranud! Heal juhul võis see trikk läänerindel sõdivate ameeriklaste puhul läbi minna, aga siin venelastega kindlasti mitte.

Ületasime raudtee ja jõudsime selle külani, kus kavatsesin oma tankid positsioonidele seada. Kilomeetri kaugusel küla põhjaservast algas metsning seal oli ideaalne koht ööpimedust oodata ja oma kaitseliini rajada. Siis mõtlesin teha ühe korraliku tulelöögi ja pärast seda maanteele tagasi pöörduda. Venelane pidi ju ometi aru saama, et me oleme ikka veel olemas! Kitsas tee pööras keset asulat järsult paremale loodesse ja sealt viis edasi kõigest väike põlluvahetee. Külaservale jõudnud, tegin peatuse, sest miski siin ei klappinud. Kriitilistes olukordades tajud ümbrust otsekui kuuenda meelega! Uurisin pikksilmaga maju ja panin imeks, et tänavatel pole näha liikumas ühtki inimest, kuid naised uudistavad akende peal. Sain kätte ühe jooksuga küla poolt tulnud poisikese. Küsisin tema käest oma «laitmatus" vene keeles: „Russkii soldat sjuda?" Imelikul kombel oli tal vastus kohe varnast võtta: „Tri kilómetro!" Kust ta seda nii täpselt teadis? Alles paari tunni eest olime siit läbi sõitnud ja siis ei märganud ma küll ühtegi Vene sõdurit.

Leitnant Eichhorn nõudis tungivalt, et ma oma mootorrattaga tankide järel sõidaksin, sest tallegi tundus asi kahtlane olevat. Sõitsin kangekaelselt oma kahe tanki ees külla sisse ja juhatasin nad selle põhjaservale. Allohvitser Krameri, kes sõitis minu «Tiigril", ja veebel Kerscheri olin jätnud Riia maantee ristmikku julgestama. Nad pidid seal ootama, kuni me õhtuhämaruses tagasi jõuame.

Nii kaugele, kui pilk ulatus, ei olnud näha mitte mingisugust liikumist. Sõitsin oma külgkorviga mootorrattal mööda põlluvaheteed loodepoolsele kõrgendikule, kust avanes kogu ümbruskonnale parem vaade ja oli võimalik ka metsaserva silmas pidada. Teest vasakul silmasin künka taga üht talumaja, millest olime paar tundi tagasi luureretkel käies möödunud.

Sõitsime kõrgendikule ja peatusime. Süvenesin kaardiplanšetti ja püüdsin ümbruskonnas orienteeruda. Äkki karjatas mootorrattajuht: «Talus on venelased!" ja juba kõmataski lask. Vaatasin vasakule ja möirgasin: «Ümberpöörd!" Juht Lokey suretas mootori välja - mootorratas oli 700 cm^3 Zündapp - ning edasi toimus kõik välgukiirusel. Hüppasime rattalt maha ja Lokey pääses veel terve nahaga kraavi, mina aga sain vasakusse reide haavata. Üritasime roomates majadeni jõuda, kuid mu jõud lõppes peagi. Käskisin Lokeyl jalga lastaja leitnant Eichhorni alarmeerida. Aga vapper mees ei tahtnud mind hätta jätta. Ta ajas mu oma jutuga lausa hulluks, rääkides sellest, kuidas Ivan üha läheneb. Iga kord, kui pea üle teeserva välja pistsime, hakkasid venelased tulistama nagu pöörased. Mina hüüdsin kogu aeg valju häälega Eichhorni nime, otsekui võinuks ta mind selle mürina sees kuulda! Kuid taolistel hetkedel tehakse palju mõttetusi.

Roomasin reiehaavast hoolimata tasapisi edasi nii palju, kui jõud lubas, aga venelased üha lähenesid. Nad polnud meie tanke veel märganud, sest

künkatagune küla ei paistnud talu juurest kätte.

Isegi oma planšeti olin vahepeal ära kaotanud. Kraavi hüpates olin maha pillanud ka oma tavalise välimütsi - see ei tõotanud head. Kamraad Marwitz, kes mütsi pärast üles leidis, hoidis seda kõigil oma pikkadel Venemaa vangilaagri-aastatel nagu talismani.

Venelased olid juba meiepoolsesse maanteekraavi jõudnud. Saime valangu iga kord, kui ennast liigutasime. Kaitsesin oma kehaga Lokeyd üle mu pea vihisevate kuulide eest, nii et tema pihta ei saanud. See mees pääses suhteliselt kergelt, ainult väikese kriimustusega. Ülejäänud lasud tabasid mind - olin heaks märklauaks. Üks lask läbistas mu vasaku õlavarre, veel neli kuuli tabasid selga. Kõik haavad jooksid kõvasti verd, eriti hull oli lugu seljaga. Olin omadega peatselt täiesti läbi ega jaksanud enam edasi roomata. Sain roomamisel kasutada ainult oma paremat kätt. Kui me enam ei liiguta nud, lakkas tulistamine, ja siis ärkas mu lahkuv eluvaim äkki uuesti: kuulsin selgelt oma tanki mootori mürinat - minu kõrvu kostis see kui sfääride muusika! Eichhorn ja Göring olid laskmist ikkagi kuulnud ja sõitsid siiapoole, et järele vaadata, mis toimub. Olin rõõmus ning mul tekkis uuesti lootus sellest jamast eluga pääseda.

Aga siis seisin äkitselt surmaga silmitsi. Kolm venelast oli meile selja taha jõudnud ja nad ilmusid ootamatult nähtavale minust kolme meetri kaugusel. Seda pilti ei unusta ma iial. Pea kõik mu haavad veritsesid, jõud oli otsakorral, ja kuulsin oma „Tiigrite" mootoreid - kahjuks olid need nüüd siiski liiga hilja päralejõudnud.

Vaatasin ringi nagu surmavalt haavatud loom, kes näeb jahimeest tulemas, kuid ei suuda enam põgeneda. Keskmine neist kolmest oli nõukogude ohvitser ja see kamandas: „Ruki verh!" - „Käed üles!" -, temast kummalgi pool seisid aga sõdurid, kes meid püstolkuulipildujatest sihtisid.

Õnneks kartsid venelased ka ise, et mul võiks tekkida tobe mõte nende pihta tulistada. Nende asemel oleksin ise ilmselt sedasama mõelnud. Neil ei olnud ju aimugi, millises seisundis ma olen. Tulistada ei tulnud mulle enam pähegi. Sellel hetkel ei suutnud ma üldse mitte millelegi mõelda ja nagunii poleks ma oma relva kätte saanud, sest lamasin paremal käsivarrel, mis oli ainukesena terveks jäänud. Minu tankid lähenesid nüüd mürinal ja tulista sid sõidu pealt kuulipildujatest ägedasti ümberringi, ilma et oleksid siiski millelegi pihta saanud. Venelane oli „Tiigrite" äkilise väljailmumise pärast loomulikult šokis. Sõdurid panid kohe jooksu, ohvitser aga tõstis püstoli, et mind maha lasta. Ma ei suutnud oma olukorras surmale silma vaadata ja pöörasin pilgu lähenevate tankide poole. See oli minu õnn ja pääsemine!

Venelane vajutas kolm korda päästikule, kuid oli sedavõrd närvis, et **kaks** lasku läks mööda ja tabas ainult üks. Kuul lendas mu kaelalülidest nõnda

lähedalt mööda, et oli tõeline ime, et mu veresooned ega kõõlused viga ei saanud. Venelase kuklalask ei tapnud mind, kuigi esialgu ei suutnud ma uskudagi, et tõepoolest veel elus olen. Kui ma poleks pead oma „Tiigrite" poole pööranud, oleks kuul mu kõrisõlme läbinud ja need read oleksid kirjutamata jäänud. Minu kaaslased olid tulnud sõna otseses mõttes kõige viimasel sekundil!

Leitnant Eichhorni tank veeres must mööda, kuid ülemveebel Göring peatus kohe minu kõrval. Seda imelist turvatunnet, mis mind nüüd valdas, ei oska ma sõnades kirjeldada. Selle peale, et tulevahetuse käigus võiks minuga veel midagi juhtuda, ma enam ei mõelnud. Göringi laadur staabikapral Marwie sööstis torniluugist väljaja sooritas pika hüppe minu juurde kraavi. Ta uuris nõutult, millist haava tuleks kõigepealt siduma hakata. Igalt poolt jooksis verd. Kombinesoon minu seljas oli ribadeks lastud. Marwie võttis püksitraksid maha ja köitis nendega reie kõvasti ülaltpoolt haava kinni. Minu õnn, et need olid kvaliteetsed ja elastsed traksid, muidu oleksin selle sideme tõttu oma jala kaotanud!

Pärastpoole küsiti minu käest ühtelugu, kas mul on valus. Keegi ei saanud aru, et ärrituse, kurnatuse ja suure verekaotuse tagajärjel ei tundnud ma tõepoolest mitte kui midagi. Olin üksnes mõnusalt rammestunud, kartes ühtaegu teadvust kaotada. Isegi pihtasaamise hetkel olin tundnud kõigest tugevat lööki, aga mitte valu.

Kui jalg oli seotud, kinnitas Marwitz mu tankipärale. Ma ei saa tänapäevani aru, kuidas ma üldse sinna üles sain. Ma tõepoolest seisin torni taga, üks jalg lõdvalt rippu, ja hoidsin torniservast kinni. Nagu sellest kõigest veel vähe oleks, hakkas selja tagant äkki tulistamist kostma. Nüüd sai mulle selgeks, miks me külas enne ühtki venelast ei näinud: osa neist oli jõudnud esimeste majadeni ja meie tulekust kohkunud. Tanke nähes pidasid nad õigemaks peitu jääda. Kuid nüüd muutusid nad jälle aktiivseks ning ma hüüdsin Göringile, et ta torni tahapoole pööraks. Seejuures reageeris ta nii kiiresti, et minu terve jalg jäi torni ja kere vahele kinni ning oleks äärepealt murdunud. Ma ei mõista siiani, kuidas on võimalik, et ma enam kordagi pihta ei saanud, kui ma niiviisi kaitsetult tankipäral seisin. Ometi olin alles natukese aja eest mootorrattalt maha hüpates kohe kuuli saanud!

Liikusime võideldes läbi küla tagasi ja jõudsime välja ülemleitnant Wolffi juurde. Tema ootas oma maastikumasinaga targu külast kaugemal ning pääses seetõttu terve nahaga. Nüüd pandi mind auto tagaistmele pikali, nii hästi-halvasti kui see ka õnnestus. Käskisin leitnant Eichhornil kohe veel kord jälle maanteele tagasi sõita, nagu me eelnevalt olime kokku leppinud, ja õhkida need sillad, mille juures seisid tagasitulekut oodates valvurid. Kahjuks ei täitnud leitnant Eichhorn seda käsku.

Kui maastikuauto lõpuks liikuma hakkas ja ma mõistsin, et olen tõepoolest pääsenud, vajusin ma kokku. Verekaotus oli väga suur, suutsin veel üksnes vaikselt rääkida. Wolff oli pärit Pirmasensist, mis asub vaid kakskümmend neli kilomeetrit minu kodukohast eemal. Ta hoidis mu pead oma süles ja julgustas mind. Sosistasin kõigest: „Ütle palun mu vanematele, kuidas see juhtus ja et ma ei saanud sinna midagi parata. Ma tunnen, et nüüd on mul peagi lõpp käes!" Isegi Wolff ei uskunud, et selle sõidu üle elan, või vähemalt nii ta mulle hiljem kirjutas. Kuid mina jõudsin sõjast siiski elusana tagasi, sõber Wolff aga langes veidi aega enne sõja lõppu kangelasena Ida-Preisimaal.

Tulin uuesti teadvusele, kui mind hakati sanitaarautosse ümber paigutama. Olime juba ammu üle Daugava jõudnud ja ma kahetsesin kibedasti, et ei saanud Kerscheri ja Krameriga hüvasti jätta. Minu hooldajad polnud mind pataljoni juurde sõidutanud, kuigi avaldasin enne ärasõitu selleks soovi. Muidugi ma ei taibanud, miks nad nii hirmsasti kiirustavad. Pahandasin, et mulle midagi juua ei antud, sest mul oli tohutu verekaotuse tõttu hirmus janu. Kuid kohusetundlikud sanitarid kartsid, et mul võib olla ka kõhuhaav. Praegu saan ma aru, et neil oli õigus, kuid toona kirusin koledal kombel. Sain haavata õhtul kella kaheksa paiku ja tulin teadvusele öösel kella ühe aja) peasidumispunktis. Mul on tänaseni silme ees hea sõber Hermann Wolff, kes tormab ringi nagu pöörane ja otsib arsti. Kui ta lõpuks ühe leidis, konstateeris too, et ilmselt ei õnnestu mu jalga päästa, sest žgutt on liiga kaua peal olnud. Kuid õnneks oli pool tundi hiljem vereringe taastunud ja ükski arter ei olnud viga saanud. Jalg jäi alles. Arst tegi mulle rahustava Evipanisüsti ning uuesti üles ärgates olin ma vööst saadik kipsivangis. Välja paistsid ainult parem käsi, parem jalg ja pea. Tundsin ennast kohutavalt ebamugavalt. Seejärel tehti mulle vereülekanne, mis mind silmanähtavalt elavdas. Doonor oli muide samuti üks Pirmasensist pärit mees, kes mulle hiljem veel laatsaretti kirju saatis.

Mind tassiti nagu mingisugune pamp ühte barakki. Ümberringi olid kõik voodid raskesti haavatuid täis. Kui ma nägin nende kamraadide kannatusi, kes kogu aeg valude käes oigasid, valdas mind peale kaastunde ka sügav tänulikkus, et olin veel üsnagi hästi pääsenud. Mul vedas lausa uskumatult: ma ei tundnud üldse valu tänu asjaolule, et suuremad närvid olid terveks jäänud. Kui pastor tuli oma hommikust ringkäiku tegema, suutsin temaga juba üsna mõistlikult vestelda.

Esimesena külastas mind järgmisel päeval minu ülem major Schwaner. Meil mõlemal tulid jällenägemisrõõmust pisarad silma. Kandsin ette: «Võtsime kontakti vaenlasega!" Mind vaadates unustas ülem mulle isegi seepärast peapesu teha, et kompanii viimane mootorratas nüüd ju samuti omadega läbi oli.

Pärast major Schwanerit ilmus platsi ülemveebel Delzeit. Tajusin, kui raske on tal minu eest tõde varjata, kuid teadsin juba niigi, et pean kompaniist lahkuma, see aga oleks olnud mu elu kõige raskem lahkuminek. Sonisin midagi sellest, et olen varsti jälle terve ja omade juures tagasi, kuid tol hetkel ei uskunud ei Delzeit ega mina ise, et mul õnnestub see lubadus peaaegu täita.

Pataljoni adjutant tõi lohutuseks meeldiva uudise: mind oli korpus pärast meie suurt edu esitanud Tammelehise saamiseks. Et see uudis polnudki ainult lohutusena mõeldud, sain teada alles kodumaal.

Päeva jooksul paranes mu seisund hämmastavalt kiiresti. Taipasin seda sellest, et suitsuisu tuli tagasi. Arst üritas mind keelata põhjendusega, et kopsud võivad vigastatud olla, siis on aga suitsetamine rangelt keelatud. Mangusin edasi ja väitsin, et just nimelt suitsetamine näitaks, kas kopsud on terved. Kui need oleksid kahjustada saanud, peaks ju suits seljahaavast välja tulema. Seda loogikat ei suutnud tohtrihärra väärata. Minu visa lunimise põhjal sai ta ilmselt aru, et asjad lähevad taas ülesmäge.

Aga ikkagi nurisesin ma oma saatuse üle. Mulle lihtsalt ei mahtunud pähe, et sain haavata just nimelt nüüd, mil kamraadid mind nii hädasti vajavad. Just haavatasaamise päeval oli mind pataljoni käskkirjaga ametlikult kompaniiülemaks määratud. Kahjuks ei saanud ei mina ega kompanii sellest kuigi pikalt rõõmu tunda.

Esialgu oli kavas mind väikelennukiga „Storch" Saksamaale toimetada, kuid leidus lugematu arv sõdureid, kelle seisund nõudis tungivalt veelgi kiiremat äravedamist. Lebasin siis veel kaks päeva diviisi peasidumispunktis, kus kamraadid mind iga päev külastasid ja meie väeosa uudiseid rääkisid. Nad jutustasid, et leitnant Eichhorn ei tulnudki tol ööl tagasi ja oli järgmisel päeval lasknud end ahvatleda ründama laial rindel üht küla, kus oli sees tugev Vene tankiüksus. Tema aga löödi loomulikult tagasi. Eichhorn oli fantastiline inimene, kuid tal puudusid veel lahingukogemused. Haldusohvitseri ametikohalt oli ta vabatahtlikult sõjakooli läinud ja alles hiljaaegu meie kompaniisse saabunud.

Veel jutustasid poisid, et ta jõudis tookord hädavaevu Riia maanteele, mis oli Ivani tankide tule all. See oli kadalipp „Stalinite" ja T-35-85 vahel. Ainult üks „Tiiger" olevat tunginud kuni Daugava sillani, mis aga peagi tule alla jäi. Too õnnetu päev tõi meie kompaniile rohkem langenuid ja teadmata kadunuid kui kogu senine lahingutegevus kokku. Põlevast tankist välja hüpata jõudnud mehed pidid kaitset otsides üle Daugava ujuma. Sellest hirmsast aadrilaskmisest meie kompanii enam ei toibunudki. Nienstedt ja Eichhorn said peagi haavata ning pärast neid tulid uued ohvitserid, kes ei olnud

meestega sedavõrd kokku kasvanud. Hiljem asendati ka major Schwaner uue ülemaga, kes oma ülesannete täitmisega absoluutselt toime ei tulnud. Alles jäänud tankid saadeti järjest laiali ja langesid üksteise järel välja.

Raske südamega sõitsin kodu poole. Venelane oli kõik raudteeliinid juba läbi lõiganud, mistõttu mind pandi Tallinnas laeva peale, ja neljateistkümne päeva pärast jõudsingi Saksamaale. Swinemündes paigutati meid ideaalselt puhastesse laatsaretivagunitesse. Esimest korda üle pika aja lamasin värskete puhaste voodilinade vahel, need olid isegi liiga head minusuguse vana rindehundi[1] jaoks.

Kui saabusime Lingenisse Emsi ääres, kaalusin veel kõigest 79 naela. Ma ei oleks tookord uskunud, et juba septembri lõpus proovin esimest korda uuesti kõndida.

Laatsaretis lugesin vanast ajalehest, mille üks sõber mulle tõi, et 1944. aasta 27. juulil omistati mulle Wehrmachti 535. sõdurina Tammelehis Rüütliristi juurde.

KIIRE PARANEMINE HAIGLAS

Sain rindelt ja ka kodumaalt lugematul arvul õnnitlusi. Kõige enam rõõmustasin nende kirjade üle, mis tulid meestelt minu oma kompaniist ja iseäranis meie staabiveeblilt, kes oli mulle otsekui isa eest. Olin kompanii tegemistega pidevalt kursis. Kuna Rieger minu käekäigust midagi ei teadnud ja tahtis selles asjas selgust saada, uuris ta ääri-veeri minu ema käest, kas ma kodumaale sõidu ikka üle elasin. Nii hakkasimegi varsti teineteisele kirjutama. Olen kuni tänase päevani emale tänulik, et ta kogu toonase kirjavahetuse sõja küüsist ära päästis ja alles hoidis.

Esimeses haiglast kompaniisse saadetud kirjas pärisin, kas Kerscher, Kramer, Göring ja Lönneker said ikka kätte need autasud, mille taotlemist ma veel sidumispunktis olles olin palunud. Vastuseks saabus mulle Riegerilt 5. septembril järgmise sisuga teate: „Göring, Kerscher ja Kramer ei ole veel autasustamiseks esitatud. Kompaniis pole enam ühtegi ohvitseri, kes võiks nende eest kosta!" Lakkasin järgmise postiga pataljoni staapi uue kirjaning 17. novembril tuligi rõõmusõnum: „Veebel Kerscherile ja allohvitser Kramerile anti Raudristi Rüütlirist, ülemveebel Göringile Saksa Rist kullas. Nüüd on see mure, mille pärast te nii palju südant valutasite, teil kaelast ära. Ma olen eriti uhke, sest need on pataljonis esimesed allohvitserid, kellele nii kõrge autasu anti."

Paranesin liigagi ruttu. Nimelt konstateeris arst, et minu reieluu on juba

[1] Carius on siinkohal kasutanud saksapärast väljendit „rindesiga" (..Frontschwein").

kohale sõitmiseks kulunud neljateistkümne päevaga nõnda kõvasti kinni kasvanud, et selle pikkust kohendada näib olevat võimatu. Sellegipoolest pandi mind venituse alla. Oli see alles peen värk! Arstide ponnistustest hoolimata jäi mul teine jalg lühemaks, kuid olin siiski rõõmus, et see niivõrd ruttu kinni kasvas.

Ühel hommikul sain kirja, mille oli saatnud Saksa maaväe kõrgema ülemjuhatuse osakond P 5, mida nimetati ka ordeniosakonnaks ja kuhu mul kästi endast ette kanda kohe, kui jälle kõndida suudan. Mind taheti kutsuda füüreri peakorterisse Tammelehise kätteandmise ametlikule vastuvõtule. Küsisin nendelt, kas nad ei võiks mulle aumärki hoopiski posti teel saata. Vastus kõlas järgmiselt: „Kuna Tammelehise kätteandmine on füüreri ainuõigus, ei saa VI armeekorpuse komandör Tammelehist tema asemel posti teel saata. Kohe, kui tervis lubab Teil füüreri vastuvõtule tulla, teatage sellest maaväe kõrgema ülemjuhatuse propagandaosakonna 1. jaoskonnale P 5 ja sealt korraldatakse vastuvõtule tulemine."

Mulle tegi rõõmu ainult nende lakooniliste ridade alla käsitsi kirjutatud märkus: „Parimad tervitused ja peatset paranemist! Major Johannmeyer." Nii sain teada, et see suurepärane inimene, kes meie arvates tookord Neveli ääres surma sai, on siiski elus.

Septembri keskel, kui mul jala küljest raskused ära võeti, üritasin esimest korda jälle kõndida. Ka karkudega käimine tahab harjutamist. Sain kibeda õppetunni kohe esimesel korral, kui läksin salaja sinna, kus keisergi jala käib (iga kaua voodi külge aheldatud olnud inimene ootab seda käiku pikisilmi). Tahtsin nimelt trepist alla tulles esmalt mitte kargu, vaid jala alumisele astmele panna, kukkusin ja maandusin loomulikult haige jala peale. Esimene mõte oli selline, et kohutavalt haiget saanud luu murdus uuesti ja arst kütab mulle veel lisaks ka korraliku sauna. Kuid mul vedas. Sanitar viis mu voodisse tagasi ja järgmisel päeval õnnestus käimine juba paremini. Neliteist päeva kõva harjutamist ja ma olin niikaugel, et sain käia kahe kepiga, veel neljateistkümne päeva pärast aga kõndisin juba ühe kepi abil. Kandsin nüüd ette, et olen „marsivalmis". Ootasin põnevusega, millal mind füüreri peakorterisse kutsutakse. Tahtsin lõpuks ometi teada saada, milline meeleolu seal valitseb. Sõja võidukas lõpus kahtlesin mina ise juba ammu.

Oktoobri lõpus saingi kutse Salzburgi kohalikku komandantuuri, kust mind edasi suunatakse.

Rongisõit ei olnud tollal enam naljaasi. Vahemaa Lingenist Salzburgi polnud samuti just lühike. Meie rong ei sõitnud Salzburgi üldse sissegi. Lõpp-peatus oli ühes väikeses äärelinna raudteejaamas, kus ma ajasin habet, et ilmuda vastuvõtule kohase välimusega. Järsku anti õhuhäire. Kõik peale minu ja veel kahe sõduri jooksid keldritesse peitu. Vaatasime lagedal väljal

pommituslennukite eskadrille, mis lendasid sihikindlalt ja korralikus rivis Müncheni poole, laskmata ennast häirida arvukate õhutõrjekahurite tulest, millel toona ei olnud enam isegi mitte moraalset mõju. Natukese aja pärast tulid poisid jälle sama teed tagasi. Ainult üks lennuk oli teistest maha jäänud ja lendas üsna madalalt - küllap oli pihta saanud. Loomulikult tahtsime pommitaja kukkumist igal juhul näha, kui see äkki heitis vaevalt saja meetri kaugusele ehk lausa meie jalge ette pommid, mida oli hoidnud ilmselt Salzburgi jaoks. Olime välkkiirelt näoli poris ja pääsesime vaid ehmatusega. Pommitajale läks see nali kalliks maksma. Õhutõrjekahur sai talle pihta ja ta kukkus mägedes alla. Aga minu peen esindusmunder nägi nüüd välja nii, nagu oleksin ma tulnud otse lahingust!

Linna komandantuuris said mu kahtlused kinnitust: Füüreri peakorter ei asunudki üldse siinkandis. Autasu pidi kätte andma Himmler, kelle staap paiknes Salzburgi äärelinnas. Himmler polnud mitte ainult SSi juht, vaid ka politseiülem, siseminister ja reserwägede ehk seega ka Wehrmachti reser vüksuste ülemjuhataja.

Kõik need ametkonnad olid paigutatud erirongi, mis seisis tunneli suu ees ja õhuhäire korral lükati tunnelisse. Mina oleksin valveabinõusid endale küll rangemana ette kujutanud. Kahel pool rongi pendeldasid kaks valveposti, aga meilt ei küsinud nad isegi isikutunnistust, kui hakkasime trepist üles minema.

Majori auastmes maavägede sideohvitser võttis mind vastu ja juhatas ühte kupeesse külaliste vagunis. Mul polnud kiiret, sest vaevalt et Himmler mind enne kahe päeva möödumist vastu võis võtta. Meie 502. pataljoni 1. kompanii ülem ülemleitnant Bülter olevat muuseas parajasti just eelmisel päeval sealt ära sõitnud. Kolm kuud pärast mind anti talle Tammelehis Rüütliristi juurde ja temagi käis siin autasustamisel. Olin tõesti nördinud, et me temaga kokku ei saanud. Ma pole teda tänini enam uuesti näinud.

Olin nüüd staabimeeste külaline. Ohvitserid olid rõõmsad, kui tuli külalisi, sest nende auks oli lubatud kiilalistenapsi võtta. Himmler oli väga range, ise ta alkoholi ei pruukinud ning igaüks leitnandist kuni kindralini pidi söö giajal oma keedukartulid ise koorima.

Major tutvustas mulle rongis eri osakondi. Panin imeks, et vagunites se on majutatud nii palju kontoreid. Kõige rohkem huvitas mind loomuli kult küsimus: „Kuidas kulgeb sõda edasi ja mida siin selle üle mõeldakse?" Filmides näidati mitmesuguseid uusi relvi. Reaktiivlennukeid ja mehita tud õhutõrjerakette, mille juures teenimiseks oli laekunud juba nii palju vabatahtlike avaldusi, et kõigest murdosa nondest meestest oleks saanud lahingusse minna. Ma nägin neid avaldusi oma silmaga! Säärased raketid pidid olema suutelised mitu pommituslennukit korraga alla tooma. Näida

ti ka kaugjuhtimisega õhutõrjemürske, uusi keemiarelvi (sh närvitegevust kiiresti halvavat tabuuni), uusi allveelaevu, mida radar ei suuda välja peilida, öösihtimisseadeldisi tankidele ja kaugpommitajaid, mis võivad Ameerikani lennata.

Veel esitleti „aatomlagundamise" mudelit, milles rakendatud protsesside mõistmiseni minu tookordsed teadmised ei küündinud - hakkasin nendest aru saama alles pärast sõda ülikoolis õppides. Sain ka teada, et selle relva jaoks on tingimata vaja toota „rasket vett", kuid meie vabrik Norras olevat reetmise tagajärjel rünnaku ohvriks langenud ja isegi kaks viimast vagunit veega, mis suudeti päästa, olevat õhku lastud, kui neid praamiga Saksamaale toimetati. Väidetavasti paiskas see kaotus meid arengus vähemalt kaks aastat tagasi ning seepärast tuleb rinne nii idas kui ka läänes veel vähemalt aasta Saksamaa piiridest eemal hoida. Loomulikult arutati ka 20. juuli ebaõnnestunud atentaati. Minu silmis on ainus tõeline vastupanuvõitleja krahv Stauftenberg. Olles eelkõige veendunud rindeohvitser, kes suunati pärast haavatasaamist füüreri peakorterisse, kus ta mõistis, kui vähe lootusi võidule on Saksamaa) tegelikult, otsustas ta tegutseda ja toimis vastavalt oma tõekspidamistele. On ilmselt tähendusrikas, et just nimelt kogenud rindeohvitser ja maavägede staabi võimekamaid mehi, kes oli kaotanud sõjas terve parema käe ja osa vasakust ning ühe silma, langetas otsuse tegutsema hakata ja ennast oma veendumustele ohvriks tõi. Ainuüksi see tõsiasi, et krahv Stauftenberg oli ühinenud vastupanuliikumise rühmaga üsna hiljuti, tõestab piisavalt ülejäänud meeste otsustusvõimetust - nad olid kavandanud atentaati juba 1938. aastast saadik, kuid täideviijat polnud senimaani leidunud. Kõikide nende aastate jooksul ei leitud kedagi, kes oleks julgenud lihtsalt püstoli kabuurist tõmmata ja otsustava lasu teha.

Meie, rindesõdurid, uskusime peaaegu kõik, et paneme oma elu kaalule õige asja eest ja võidame sõja, kuid keegi ei olnud selles kindel. Aga vastupanurühmade pead olid juba tollal veendunud, et nende ohver tooks isamaale kasu, peale selle teadsid nad ellujäänute ütluste kohaselt ja biograafide hinnangul, et Saksamaad saab päästa üksnes Hitleri õigeaegne kõrvaldamine. Kõikidelt maailma sõduritelt oodatakse, et nad oleksid sõjas valmis oma maa eest kas või elu andma, ilma et küsiksid, kas säärane ohver tuuakse hea ja õiglase asja eest või kas edu ongi üldse lootust saavutada. Miks peaksime siis vastupanuliikumisrühmade mehed vabastama kohustusest tegutseda kompromissitult - iseäranis veel seetõttu, et nad teadsid, et nende tegevus ja eneseohverdamine võivad õigeaegsel sekkumisel isamaa päästa? Meie, rindesõdurid, ei mõista, miks nad ei viinud oma missiooni lõpuni.

Mis oleks maailmas juhtunud, kui Hitler oleks 20. juulil tõepoolest surma saanud? Milliseid lootusi saanuks Saksamaa panna nendele meestele,

kes ei olnud nende pikkade aastate vältel võimelised korraldama Hitlerile kallaletungi, mida lõpuks oleks siiski võinud edu kroonida? Vandenõulased poleks seejärel mitte mingil juhul olukorra peremeheks saanud! Saksamaal valitsevast situatsioonist lõiganuks igatahes kasu liitlased. Ajaloolased on tõestanud, et nad ei nõustunud iial vastupanurühma liikmetele mingisuguseid garantiisid andma. Läänemaailm ning eelkõige venelased, kellel oli selleks küllaldaselt põhjust, ei vihanud mitte ainult Hitlerit isiklikult, vaid kogu saksa rahvast, mida tõestavad ka jalta kokkulepe ja sellele eelnenud läbirääkimised.

Kes tahab revolutsiooni teha, peab kas kõik ühele kaardile asetama või siis loobuma igasugustest putšidest ning sulanduma nende tagaselja õiendajate ja sabotööride massi, keda leidub igas riigis ja igasuguse valitsuse all piisaval arvul nii minevikus, olevikus kui ka tulevikus. Igal korralikul rindesõduril on õigus vihata seda, et salaja virisemist ja salakavalat sabotaaži väärtustatakse kõrgemalt kui rindel oma elu kaalule panemist, võttes veel iseäranis arvesse asjaolu, et ellu jäänud vandenõulastel ja nende kaasteadjatel nappis pärast 1945. aastat tõelisi idealiste iseloomustavat tagasihoidlikkust.

Nendel meestel, kes 1944. aasta 20. juuli sündmuste pärast hukati, ei õnnestunud oma rahva heaks kahjuks midagi ära teha. Paljud neist tegutsesid oma veendumuste põhjal. Kuid nad ei ole mitte mingil juhul ära teeninud rohkem tunnustust ja austust kui need sõdurid, kes vaikides ja truult kodumaad teenides rindel langesid. Vastupanurühmadesse kuulunud hukkunud ei pannud mängu ega kaotanud rohkem ega vähem kui need, kes langesid lahinguis - omaenda elu.

KÜLAS HEINRICH HIMMLERIL

Lõpuks olid asjalood niikaugel, et pidin minema Reichsführeri juurde. Major rõhutas veel kord, et ma ei jääks seal vahtima, nagu oleks mul suu vett täis. Himmlerile pidavat meeldima, kui inimesed vabalt oma arvamust avaldavad ja seda kaitsevad. Mul kästi vestlemisel sellega arvestada.

Peastaap asus ühes villas, milles Himmler elas siis, kui staabirong parasjagu sõidus ei olnud. Väravavahimajakeses pidin ma oma aktimapi ära andma. Püstoli kohta ei küsitud midagi! Enne kui mind ette kutsuti, jagas mulle täiendavaid juhtnööre üks SSi ohvitser. Himmlerit tuli kõnetada sõnaga Reichsführer, „härra" ei tohtinud talle öelda - mida ma juba teadsin.

Müts oli vaja enne tuppa astumist maha võtta - mitte nii nagu Wehrmachtis, kus me ilmusime ülema ette kaetud peaga. Nüüd oli kõik selge,

võisin minema hakata. Selle põhjal, mida ma Himmlerist kuulnud olin, ja kuna SSi vastu Wehrmachtis just suurt sümpaatiat ei tuntud, ei hellitanud ma erilisi illusioone.

Ütlesin lühidalt: „502. rasketankipataljoni teise kompanii ülem leitnant Carius ilmus vastavalt korraldusele kohale ja kannab ette oma tervenemisest!" Pidin veidi vaeva nägema, et harjumuspärane „teatan alandlikult" üle huulte ei lipsaks. Ka teietamine valmistas mulle raskusi, sest olime ju harjunud kasutama pöördumist kolmandas isikus. Söögilauas vesteldes võitis vahepeal harjumuse jõud, kuid mul ei võetud pead maha ei vale pöördumise ega ka selle pärast, et pärisin kõige kohta, mis mu südant vaevas.

Himmler oli püsti tõusnud. „Füüreri nimel annan teile üle 1944. aasta 27. juulil omistatud Tammelehise Rüütliristi juurde. Füürer on seni alati isiklikult autasustanud, kuid täna palub ta end vabandada. Ta on tööga üle koormatud ja palus minul kui maavägede reservvägede inspektoril teile Tammelehise üle anda ning öelda edasi tema siiras soov, et te varsti oma tervise jälle täiesti korda saaksite. Mina isiklikult õnnitlen teid kogu südamest. Te võite õigusega uhke olla, sest olete selle autasu kõige noorem kandja kogu maaväes!" Himmler tuli minu juurde, surus kätt ja ulatas karbi sees oleva Tammelehise. Seejärel lausus ta sõbralikult: „Nüüd läheme kõigepealt sööma. Külalised juba kindlasti ootavad. Pärast söömist saame veel kahekesi rahulikult vestelda."

Lühikese sõjaväelasliku tänuavalduse saatel torkasin karbikese rinnataskusse ja läksin eestuppa. Kohe astus Himmler mu kõrvale ja ütles: „Nii see küll ei lähe, armas Carius! Ma esitlen teid kohe kui äsja autasu saanud inimest ja sellisel puhul peab see asjake teil igal juhul kaelas olema!"

Ta eemaldas Rüütliristi linti kinni hoidnud klambrid ja kinnitas Tammelehise kohale. Ta koputas mulle vastu rinda ja ütles: „See on vist teie enda leiutis? Ma soovitan seda oma meestele, sest nemad on ju ka osalt valgekraed." Ta pidas silmas autoprillide kummi, millega sai mugavalt reguleerida ükskõik millise krae laiust. Eriti praktiline oli see särgikrae puhul.

Esimene põgus mulje mehest, keda vastased „verekoeraks" kutsusid, oli tegelikult üllatavalt meeldiv. Oodatava „mõnusa" vestluse ees ma enam hirmu ei tundnud.

Himmler ja mina läksime söögisaali, kus tõusis tervitades laua tagant umbkaudu viisteist kuni paarkümmend meest. Mind esitleti kogu seltskonnale ja pandi istuma Himmleri paremale käele. Märkasin, et enamik neist olid kindralid, kuid leidus ka tsiviilisikuid. Vestlusteemad huvitasid mind väga. Näiteks oli Jugoslaaviast kohale kutsutud kaks SS-kindralit, et arutada läbi järgmised sammud, mis seal tuleks astuda. Nimelt ei jõudnud partisanid kuidagi üksmeelele. Vana vaen serblaste ja horvaatide vahel polnud

kuhugi kadunud ja meie juhtkond kasutas seda juba ammu ära. Saksamaa varustas üht vaenutsejat relvadega ning üritas teda nüüd oma poolele värvata ja meie eest sõdima panna.

Mõned erarõivas härrad olid relvatööstusest. Nende sõnul oli nüüd meie kiiret lahendust nõudvaks põhiprobleemiks õhutõrje. Seda taipasid loomulikult ka kõik mitteasjatundjad, kes olid näinud kohutavat hävitustööd meie linnades. Ma oleksin väga hea meelega nende härradega pikemalt vestelnud, sest üksnes siin oli võimalus teada saada, kas sõja edukaks lõpetamiseks võib veel olla väljavaateid.

Toit oli sõjaajale kohaselt lihtne. Anti suppi, seejärel lihaklopsi aedvilja ja kartulitega - külaliste auks muuseas mitte koorega keedetud, vaid kooritud kartuleid - ning lõpuks pirnikompotti. Üleüldsegi mitte aristokraatlik söömaaeg. Kui ma olin kõik ühe hooga ära söönud, tahtsin loomulikult lõpetada. Himmler aga viipas kohale käskjala - need olid kõik SS-Seharführerid - ja tõstis isiklikult minu taldrikule lisaportsjoni. Ta ütles heatujuliselt: „Sööge, Carius! Te ei näe niimoodi välja, et peaksite söömisega piiri pidama. Te peate juurde võtma, muidu ei maksa peatsest haiglast pääsemisest mõeldagi." Kogu laudkond puhkes naerma, kui ta osutas ühele kindralile, kes oli juba veidi rasva kogunud. „Carius, te peate jõudma vähemalt pooleni tema kaalust!"

Himmleril oli seljas lihtne välihall munder, ta ei kandnud ordeneid ega aumärke. Ma panin väga imeks, et seda meest nii ohtlikuks peetakse. Jõudsin arvamusele, et küllap pole eriliselt armastatud keegi, kel tuleb sõdiva riigi tagalas korra eest hoolt kanda, sest ta peab olema kompromissitu.

Lõpetuseks anti kohvi, mille Himmler laskis tuua juba oma töötuppa, kus ta uuesti tööalast vestlust alustas. Ta muuseas ei suitsetanud ega tarbinud alkoholi. Minule kui aukülalisele anti aega oma kohv mõnusalt ära juua ja üks sigaret suitsetada. Siis jõudis kätte see suur hetk ja algas minu pikk jutuajamine Heinrich Himmleriga. Üritan meie vestlust mälu järgi edasi anda nii tõetruult kui vähegi võimalik.

Himmleri töötuba oli rõhutatult lihtne. Ruum oli väga suur, kuid mulle ei meenu sealt mitte midagi peale võimsa kirjutuslaua, mis seisis põiki paremas tagumises nurgas, ja selle vastasnurgas asunud mugavate tugitoolide. Võtsime ümmarguse laua taga tugitoolides sundimatult istet.

Vee! hiljemgi läksid mu mõtted sageli selle jutuajamise peale, kui räägiti, et Kolmanda Riigi vägevad ei lubanud enda ligidusse ainsatki inimhinge. Mina istusin pool tundi koos Himmleriga laua taga, kabuur vööl ja püstol kabuuris.

Siis algas sundimatu vestlus, mis püsib mul meeles nii, nagu oleks see toimunud alles täna. Himmler lausus paar sõbralikku sissejuhatavat sõna ja küsis siis: „Kas teie, ülemleitnant Carius, usute, et tankid on varsti oma aja

ära elanud ja tõrjutakse uute lähivõitiusrelvade arenguga välja?"

Vastasin vägagi avameelselt: „Reichsführer, ma ei jaga seda arvamust. Te ju teate, et venelane tegutseb hävitusüksustega juba ammu. Kuid ta ei ole peaaegu kunagi midagi saavutanud, kui meie tankid koos töötavad ja üksteist katavad. Kui neid toetab ka jalavägi, siis vaevalt midagi juhtuda saab. „Ahjutorude" ja muude sellesarnaste lähivõitlusrelvadega on suurema distantsi pealt tulistamisel märkitabamise protsent väga väike ning kui tankimeeskond on valvas, ei saa sellisest relvast mingil juhul üle ühe korra tulistada. Meie lähivõitlusüksused on venelaste ja inglastega kergesti hakkama saanud juhul, kui neil on tankiluugid kinni. Ent meie pataljon on sel kombel kaotanud lähivõitluses kõigest ühe tanki. See juhtus Neeva ääres ja oli meie endi viga, sest „Tiiger" läks rumalal kombel üksinda rünnakule. Lisaks sellele on meil lähijulgestuseks tornis veel kuus jalaväetõrjemiini, mida saab vajaduse korral tankist väljumata teele saata. Kuid mul ei ole kunagi olnud tarvis neid kasutada."

Himmler oli tähelepanelikult kuulanud ja vahetas nüüd ootamatult teemat: „Kuidas teile meeldib saksa rahva suhtumine? Teil oli ju nüüd võimalus - mitte küll vabatahtlikult - ka siinkandis selle kohta muljeid koguda?"

Nii siirale küsimusele ei häbenenud ma põrmugi vastata ning rääkisin päris avameelselt, mida sellest mõtlen.

„Reichsführer, ei ole mingit kahtlust, et need terrorirünnakud on rahva üsna murelikuks teinud. Kõik ootavad relva, mis suudaks vaenlase kohutavale hävitustööle õhus piiri panna." Kõhklesin hetke ja jätkasin siis julgesti: „Paljudele inimestele ja ka isiklikult minule on vastumeelsed teatavate parteitegelaste suuresõnalised kõned, sest nad teevad näo, nagu oleks sõda juba võidetud ja lõplik võit meil taskus." Himmler silmitses mind nüüd väga tähelepanelikult.

Ma jätkasin ennast heidutada laskmata: „Minu arvates on meie rahvas juba näidanud, et ta on tõe talumiseks piisavalt tugev. Ta teab ka, et kui tahta sõjaõnne meie kasuks pöörata, peame rasket tööd tegema. Kas poleks võimalik korraldada nii, et kogenud ja suurepärased kindralid tuleksid rindelt mõnikord Saksamaale ja räägiksid rahvaga? Neid mehi austatakse palju rohkem kui parteitegelasi, kes ise rindest midagi ei tea ja teevad kõrgema juhtkonna käsul ainult tühje sõnu."

Mõtlesin endamisi, kas Himmler ägestub nüüd, kui ma teatud parteimehi niivõrd alavääristavalt kirjeldasin? Ei midagi taolist. Reichsführer vastas täiesti rahulikult: „Meie inimeste vilets olukord on mulle teada ja teada on ka see, et edasise vastupanu põhieelduseks saab olla üksnes uut tüüpi õhutõrje. Suhteliselt lühikese aja jooksul suudame kindlasti ameeriklaste „paraadlennud" meie pea kohal lõpetada. Varsti peaksid uudsed reaktiiv-

lennukid lahinguvalmis olema. Uusi nii mehitatud kui ka kaugjuhitavaid õhutõrjerakette on juba katsetatud. Selle eest vastutavate härradega istusite äsja üheskoos söögilauas. Teil, minu armas Carius, on õigus - ilma nendele pommitamistele lõppu tegemata ei suuda me enam kaua vastu pidada. Kuid varsti näeb olukord hoopis teisiti välja." Himmler kõhkles hetke. „Aga see saab sündida ainult eeldusel, et me suudame rindeid iga hinna eest veel aasta hoida. Meil on vaja üks aasta aega, et rahulikult valmis ehitada oma uued relvad, millega vaenlast üllatada!" Neid sõnu kuuldes kerkis mulle mõttesse tsitaat: „Seda sõnumit kuulan ma meeleldi, kuid minus puudub usk!"[1] Siiski ammutasin sellest piisakese lootust.

Himmler kõneles edasi: „Mis puutub teie kriitikasse parteiladviku suhtes, siis siinkohal pean ma teile, Carius, õiguse andma. Te teate ju isegi, et parimad mehed on rindel. Kauem poleks ma lihtsalt suutnud neid takistada vabatahtlikult sõtta minemast. Kui me sõja võidame - ja me peame selle võitma -, siis on lihtne antud hetkel valitsevale ajutisele korralagedusele lõpp peale teha ja kõlbmatud mehed väärilistega asendada!"

Äkki vahetas ta jälle teemat:

„Kas teil ei ole tahtmist SSi üle tulla? Me otsime noori usaldusväärseid inimesi. Paari nädala pärast võiksite olla Hauptsturmführer!" Mitte miski polnud mulle vastuvõetamatum kui lahkumine oma tankistidest. Vastasin viivitamatult: „Ei, Reichsführer. Minu konservatiivne kasvatus keelab mul „värvi vahetada". Tahan üksnes tagasi oma endise kompanii juurde ja poliitikat tegema hakata ka ei kavatse. Minu meelest on Wehrmachti ja SSi vaheline rivaalitsemine seni kõikidele ainult kahju tekitanud. Me tunnustame maaväes tingimusteta Relva-SSi tohutuid saavutusi rindel. Kuid ei tohi unustada, et SS-üksuste käsutuses on parimad mehed ja relvad, mis on neile alati eeliseid andnud. Tihtipeale on see teistes väeosades paksu verd tekitanud."

Isegi need märkused ei ajanud Himmlerit vihale.

„Mis puutub teie muresse SSi ja Wehrmachti rivaalitsemise asjus, siis võin teid kohe praegu tuleviku suhtes rahustada: juba mõnda aega on tehtud jõupingutusi selle nimel, et need kaks väeliiki ühendada. Kuid sellised püüdlused on muuseas alati nurjanud just nimelt Wehrmachti kindralite järeleandmatus."

Himmleri viimane lause tegi mulle rõõmu, sest see tõendas, et meie kindralitel on siiski rohkem selgroogu, kui üldiselt arvati. Juba „Saksa tervituse" sisseviimine üksustes pärast 20. juulit tegi mulle neetult palju viha. Loodetavasti jäävad meie kindralid endale kindlaks! Lõpuks võiks ju SS meid liita, me olime siiski enne olemas. Kuid paljud märgid näitasid, et SS

[1] „t)ie Botschaft hör ich vvohl, allcin mir fchlt der Glaube!" (J. W. von Goethe „Fausi").

tahab Wehrmachti alla neelata. Himmler oli ju nüüd kõigi reservvägede inspektor, kaasa arvatud kõik Wehrmachti väeliigid. Niisuguse ametikoha tõttu oligi just nimelt tema see, kes mulle Tammelehise kätte andis.

Nüüd juhtis Himmler jutu isiklikele teemadele. „On teil vahest mõni isiklikku laadi soov, mida ma saaksin täita? Võib-olla erakorraline puhkus või midagi selletaolist?"

Palusin pikemalt mõtlemata temalt tõendit, et mind kohe pärast tagasijõudmist ametlikult terveks tunnistataks ja reservpataljonist oma väeosa juurde saadetaks.

Himmler naeratas tõrjuvalt.

„Armas Carius, nii see küll ei lähe. Enne kahe kuu möödumist ei saa ma teid rindele tagasi lubada. Te ei taha ju veel enne sõja lõppu endale ise häda teha. Te peate paar nädalat või kuud reservpataljonis kosuma. Kevadel on küllaga aega oma väeossa tagasi minna. Teie, rindemehed, nõuate kogu aeg ideaalselt välja õpetatud asendusmehi, kuid endal pole tahtmist neid koolitada."

Väikese vaidluse peale jõudsin lõpuks niikaugele, et sain kaasa kirja, kus öeldi, et mind tuleb minu enda soovil alates 1. jaanuarist terveks tunnistada ja kohe oma vanasse kompaniisse saata, juhul kui ma vahepeal pole ümber mõelnud. Seda kirja läks mul hiljem tõepoolest veel vaja.

Kõnelus lähenes lõpule. Himmler küsis, kas ma Salzburgi ja selle ümbrust tunnen. Eitava vastuse peale andis ta armastusväärselt minu käsutusse auto koos juhiga. Ta ulatas mulle lahkumisel käe ja sõnas: „Kui te kunagi kusagil raskustesse peaksite sattuma, kirjutage mulle julgesti. Te võite igal ajal minu poole pöörduda!" Lahkusin niisiis tema soosikuna.

Kirjeldasin oma külaskäiku Himmleri juurde niivõrd põhjalikult seepärast, et ta üllatas mind. Staabis toimunud vestlusest ammutasin taas veidi lootust, et sõda võib edukalt lõppeda. Enne seda olin ma kaotuses peaaegu kindel.

Ükskõik kuidas keegi Kolmandasse Reichi ka suhtus, aga tõde kohustab kirjeldama neid inimesi sellisena, nagu nad olid.

Sain seega Himmlerilt väikeseks lõbusõiduks auto. Autojuht tutvustas mulle fantastilist ümbruskonda, sõidutas mind ka Berchtesgadenisse Hitleri „Teemajja", mida rahvasuu kutsus „Kotkapesaks", ning näitas mulle Ober salzbergi. Oleksin väga tahtnud külastada ka isa, kes teenis parasjagu Jugoslaavia piiri ääres. Kahjuks ei saanud ma teada tema täpset asukohta ning alles pärast sõda selgus, et mu väike reis poleks kestnud üle kolme päeva. See oleks mulle toona valmistanud suurimat rõõmu.

Kui ma pärast visiiti Himmleri juurde veel erirongis elasin, arutati seal pidevalt rindelt saabuvaid uudiseid. Eriti tihti helistas IV SS-soomuskorpu-

se komandör kindral Gille. Tema korpus oli äsja täiendust saanud ja paiknes idarinde põhjalõigus, olles reservis vahetult eesliini taga. Minu jaoks oli see iseäranis huvitav. Saime teada, et venelane koondab selles piirkonnas tohutuid jõude, et alustada suurt pealetungi, mis teatavasti lõppes Berliini vallutamisega. Lääneriigid aga jäid sellal viisakalt pealt vaatama ja lasksid venelasel esimesena tegutseda.

Hitler ei teinud oma kõikide aegade kõige suurema väejuhi nimele sugugi au. Igatahes olid tema tollased juhtnöörid enam kui ebaõnnestunud. Nimelt tõmbas ta veidi enne venelaste rünnakut tankidiviise rinde põhjalõigust välja ja suunas lõunasse, kust me pidime omakorda pealetungi alustama. Hitleri plaani kohaselt oleksid siis venelased osa oma jõududest lõunasse saatnud ja niiviisi ennast killustanud. Säärast meelehead nad aga meile ei teinud. See aeg, mil Ivan niisuguste manöövrite õnge läks, oli ammu möödas. Kahjuks teadis venelane meie olukorrast kõike. Diviisid veeti igatahes lõunasse ja käsutati kohe pealetungile. Tulemus oli selline, et jalavägi ründas ilma tankideta ja tankid ründasid omakorda ilma jalaväe toetuseta, nii et venelasel oli meiega kerge hakkama saada. Ta ei mõelnudki jõude põhjast ära tõmmata. Meie pealetung lõunas löödi tagasi ja suurem osa diviise hävitati.

Kindral Gille pidi vastupidiselt kõigile strateegilistele ja operatiivpõhimõtetele vahetult eesliini taha ootele jääma. Nii ei saanud ta pärast venelaste läbimurret oma korpust enam eesliinile saata. Kohe esimese pealetungi käigus marssisid venelased tema üksustest läbi ning üleüldine paaniline põgenemine kiskus need endaga kaasa. Neile ei antud võimalustki ennast näidata. Kui oleks vastu tuldud Gille ja teiste väeosade komandöride arukatele palvetele korpus kaugemale tagalasse reservi saata, oleksid need ideaalselt relvastatud mehed suutnud venelast kindlasti kinni hoida. Hiljem polnud venelase edasimarssimist enam võimalik peatada ning esimesed Vene tankid jõudsid juba jaanuaris Küstrini alla.

Olin nüüd Salzburgi ümbrusega tutvunud ja ootasin laatsaretti tagasi pöördumist. Kolme päeva pärast võtsid kaks autoga Berliini sõitvat SS-ohvitseri mu endaga kaasa. Olin rõõmus, et mind säästeti pikast rongisõidust. Mulle sobis ka see, et nii jäi mul aega Berliinis maavägede personaliosakonnas ära käia. Pärast pidin siiski rongisõiduga leppima. Salzburgist Müncheni kaudu Berliini sõites hakkasin hindama autoraadiot, mida ma muidu üldiselt ei armastanud. Selles anti teada, millal lähenevad madalal lendavad hävituslennukid. Nii mõnigi mees pääses tänu sellele eluga - kui teatati nendest hävituslennukitest, sõitsime kiirteesilla alla ja ootasime, kuni nad kadunud olid.

LÕPUTU REETMINE

Halle teeristil keerasime Müncheni-Berhini maanteelt ära ja tegime väikese tiiru Leuna tehastesse. SS-ohvitseridel oli seal tehase juhtivate inseneridega nõupidamine. Minu mäletamist mööda oli kõne all ettevõtte mõne osakonna viimine maa alla, mille muutsid raskeks mitmed tehnilist laadi probleemid.

Isiklikult mulle oli külaskäik Leuna tehastesse väga põnev. Arusaadavatel põhjustel olid teatavasti just nimelt mootorikütust tootvad ettevõtted vaenlase pommitamiste sihtmärgiks, kuigi sellega ei ole õigustatav asjaolu, et nende terrorirünnakute käigus heideti valimatult ja mõttetult pomme linnade elamukvartalitele. Leuna juhtidega vesteldes sain teada, et rünnakut on oodata siis, kui käivitatakse uuesti osa tootmisest. Kui tehas oli nii-öelda seisma pandud, ootas vaenlane rahulikult, kuni mõni osakond on tänu öödpäevad läbi usinasti rügavatele naistele ja meestele nii palju taastatud, et võimaldab jälle tootmist alustada. Kohe esimese tööpäeva õhtul võis kindlalt arvestada sellega, et tootmishooned uuesti puruks pommitatakse. Kuna vaenlane ei saanud ju taastamistööde lõpetamise täpseid tähtaegu laest võtta, oli kõikidele päevselge, et reeturid peavad olema tehase omad inimesed. Kuid neid ei suudetud tohututest turvameetmetest ja rangest valvest hoolimata siiski avastada.

Tehase hiigelsuure maa-ala ümber hõljusid õhus tõkestusaerostaadid. Kuna aga ameeriklased lendasid enamasti nii kõrgel, polnud ei nendest ega õhutõrjekahuritest kuigivõrd kasu. Sellel tõsiasjal, et vaenlase pommitajad lendasid nõnda kaugel, oli siiski ka oma hea külg, sest pommid ei tabanud enam nii täpselt. Kahjuks aga anti ameeriklasele informatsiooni isegi rünnakute mõjust. Lennukid ei lõpetanud pommitamist enne, kui olid eesmärgi saavutanud.

Meie külaskäigu päeval oli parajasti taas tootmist alustatud ja seepärast soovitas direktor meil tehase territooriumilt võimaluse korral enne pimeduse saabumist lahkuda. Tehasega tutvumine kestis siiski kauem, kui olime kavandanud, ning olime parajasti maanteele jõudnud, kui unnates lähenesidki vaenlase pommitajad. Tahtsime seda oma silmaga täpsemini näha ja peatusime lähima viadukti all, et vaadata, kas ameeriklased on jällegi hästi informeeritud. See oli õudustäratav vaatepilt. Kahjuks oli tehase rahval täiesti õigus olnud: pommitajad heitsid kogu oma lasti käitise peale ja meile jäi mulje, et seekord pole neil küll vaja enam teist korda tulla. Nad olid vähimagi kahtluseta puhta töö teinud. Kõigest hoolimata ehitasid meie töölised hoolsalt nagu mesilased ikka ja jälle osa rajatisi uuesti üles, kuid üksnes nende heast tahtest ja energiast ei piisanud. Nagu muudeski kohtades, nii olid ka siin omade hulgas reeturid ning vaenlane võis kogu selle vaevarikka töö paari minutiga nulliks teha.

KATASTROOF LÄHENEB

Sõit Berliini kulges vahejuhtumiteta. Ööbisin selle SS-ohvitseri korteris, kes mind oma autoga sõidutas. Järgmisel hommikul läksin kohe maavägede personaliosakonda, sest tahtsin neilt nõutada marsikäsku oma vanasse kompaniisse. Kuigi jätsin nagu Himmleri juureski oma «marssalikepikese" ukse taha, ei õnnestunud mul viivitamatut suunamist väeossa välja kaubelda. Ma tahtsin reservpataljonist pääseda, aga härrased olid järeleandmatud ja saatsid mu viisakalt, kuid kindlalt minema.

Sõitsin rongiga tagasi laatsaretti, mis ei asunud enam Lingenis. Lasksin end nimelt suunata läheduses asuvasse haiglasse, mille peaarstiks oli minu onu. Lootsin, et siin loetakse mind kiiremini terveks, ja ühtaegu sain niiviisi ka perekonna juures viibida. Haiglas tervitati mind rõõmsalt. Mulle oli antud käsk oma saabumisest telegrammi teel ette teatada. Kuid nad ei tundnud mind piisavalt, kui uskusid tõepoolest, et ma seda teen. Köögiõde oli mulle kolmekihilise tordi kiipsetanud ning nii me oma kitsas ringis siis pidutsesimegi. Katoliiklikes haiglates, kus töötasid nunnad, nautisin ma toitu oma mõlema haiglaskäigu ajal. Julgen öelda, et kõik haavatud olid sellest vaimustuses. Näiteks sai veel 1944. aasta jõuluõhtul iga laatsaretis viibiv inimene pool kana. Ma rõhutan, et jutt on nimelt kõigist haavatutest, mitte ainult härradest ohvitseridest, nagu pahatahtlikud meelsasti väidavad. Võrratud õed tegid üleinimlikku tööd, sest on ju arusaadav, et haigla oli tuubil täis. Minu onu opereeris enam-vähem kogu ööpäeva vältel.

Kohalikud parteilased tahtsid iga hinna eest korraldada mulle kinos ametlikku vastuvõtupidu, kuhu oleks kutsutud kogu sealtkandi rahvas. Ütlesin selgesti, et mulle ei meeldi sellised peod, ja ei meeldi veel iseäranis seetõttu, et inimestel on sõja praegusel etapil tõepoolest muidki muresid. Minu saabumine ei tohiks kellelegi korda minna. Nõnda siis leidiski kangelase austamine aset väiksemas seltskonnas ühe võõrastemaja kõrvaltoas. Kohal viibisid ainult haiglakaaslased ja minu onu sõbrad. Ringkonnavalitsuse juhataja tuli koos saatjatega, aga kui ma olin tänukõne lõpetanud, lahkus ta väljakutsuvalt. Ei saa salata, et ma avaldasin selles kõnes oma arvamust praeguse olukorra kohta sõjas.

Vaenlane lähenes samal ajal pidevalt meie riigi läänepiirile. Juba detsembris võis Vestfaalis näha tuubil täis autosid, mis kuuldavasti taandusid rindelt. Meeste jutt oli enamasti nii närviline, et võis arvata, nagu oleks ameeriklane neil paari kilomeetri kaugusel kannul. Loomulikult pidasime selle üle omaette aru. Kuhu see pidi välja viima? Kui kõik läänerindelt pagejad nii kaugele tagalasse sõidavad või jooksevad, siis peaksid liitlased ju varsti Reini äärde jõudma. Läänealade elanikud olid nüüd juba samuti

evakueerimisel ning ma kasutasin pärast jõule võimalust, et emale korraks külla minna ja aidata tal kodust vara päästa.

Tagasiteel tegin veel kord väikese ringi Berliini kaudu, et järele uurida, kas üldse on veel võimalik tagasi pöörduda Ida-Preisimaale, kuhu minu vana kompanii oli vahepeal jõudnud. Olin omadele kirjutanud, et suudan taas päris hästi kõndida ja tunnen end juba ammu piisavalt tugevana, et rindele naasta, kuid seda takistab minu suunamine reservpataljoni. 2. detsembril sain alljärgneva vastuse: «Selliste haavade puhul tuleb küll õnne tänada, et Teie, härra leitnant, veel elavate kirjas olete ja järgmisel rahvaloendusel ei tule Teid nimestikest kustutada. Millal tohiksime arvestada sellega, et Te taas kompaniisse tulete? See oleks nimelt kompaniile kõige ilusam jõulukingitus." Loomulikult olin ma oma suurepäraste kamraadidega ühel meelel.

Minu suureks kurvastuseks teatati mulle maavägede personaliosakonnas, et Ida-Preisimaale pole mul enam mingisugust võimalust minna, sest sealt tuuakse juba väeosi ära. Järelikult oleks täiesti mõttetu mind sinna saata. Selle asemel pidin ma kandma oma saabumisest ette Paderbornis. Komplekteeritavates uutes üksustes olevat suur puudus kogemustega rinde ohvitseridest ning mina leidvat endale kindlasti kohase ülesande.

Olin loomulikult väga pettunud ja külastasin enne ärasõitu veel ruttu venda, kes viibis parajasti Krampnitzis ohvitseride kursustel. Kui ma kohale jõudsin, valitses seal suur ärevus - kõik kursuslased valmistusid selleks, et asuda positsioonidele Berliini ümber. Mul vedas, sest järgmisel päeval ei oleks ma vennaga enam kohtunud. Nimelt oli venelane juba päev tagasi Küstrini alla ilmunud. Kapten Fromme oli kiiresti kõikidest käepärast olnud õppetankidest uue pataljoni moodustanud. Oleksin ma kõigest üks päev varem kohale jõudnud, oleksin võinud siin kohe ühe kompanii juhtimise enda peale võtta, sest ühtegi sobivat ohvitseri polnud võtta. Kapten Fromme oli vana kogenud sõjamees, keda ma tundsin juba varasemast ajast. Käisid jutud, et ta oli rahuajal degradeeritud, sest peksis purjuspäi tekkinud sõnavahetuse ajal ühe ülema läbi. Sõja ajal hakkas see uljaspea jälle pihta kõige madalamast auastmest, sai ohvitseriks ning juba 1941. aastal anti talle Raudristi Rüütlirist. Nüüd näitas Fromme venelastele Küstrini all, et tee Berliini peale pole siiski veel täiesti vaba. Ta purustas Vene tankide juhtgrupi ja muutis sel moel Oderi üheainsa hingetõmbega ületamise Ivanile võimatuks.

Pakkisin laatsaretis ruttu kohvrid ja asusin vastavalt käsule Paderborni poole teele.

Sealse reservpataljoni ülem tahtis mulle kohe ühe kompanii väljaõpetamise kaela määrida. Selgitasin talle, et ma ei söanda kolmesajast mehest koosneva kompanii õpetamist enda peale võtta ning soovin üksnes, et mind suunataks mõnda uude komplekteeritavasse rindeüksusse. Ülem muutus

pahuraks. Siis aga meenus mulle kiri, mille Himmler mulle kaasa andis. Kui ma selle ette näitasin, loobus ülem oma kavatsustest. Kuid nüüd pidin jääma tegevusetult ootama, millal mulle midagi sobivat leidub.

Meie 502. pataljoni kolmas kompanii ja kapten Leonhard olid Venemaalt õigeaegselt tagasi tõmmatud ja viibisid tollel hetkel Sennelageris. Kompanii oli saanud uued „Kuningtiigrid" ja valmistus rindele minema. Seal kohtusin ma ka oma remondisalga ja ülemveebel Delzeitiga, kes remondimehi ikka väsimatult juhtis. Ka rindele suundujate hulgas nägin tuttavaid nägusid. Ülemveebel Zwetti oli komandör ja leitnant Ruwiedel rühmaülem. Küll mul oleks olnud hea meel, kui mind oleks vanasse väeossa lähetatud, sest veel oli lootust, et meie kompanii viiakse idarindel võitleva pataljoni juurde tagasi! Kuid reservpataljoni ülem tõmbas mu lootustele kriipsu peale. Tema juures olin ma nimelt halvas kirjas.

Tollal valitses kõikjal juba lõplik tohuvabohu. Siin reservpataljonis oli au sees kahtlase väärtusega põhimõte: „Naudi sõda! Rahuaeg tuleb hirmus!"

See eufooria ja mõttetu pillerkaaritsemine põhimõttel „Apres nõus le deluge!" („Pärast meid tulgu või veeuputus!") oli mulle sügavalt vastumeelne. Mina igatahes olin otsustanud, et siin, Paderbornis, ei kavatse ma küll vanadust oodata. Ma polnud ainuke, kes sellest sebimisest niiviisi mõtles, kuid meie ring oli teistega võrreldes siiski väga ahtake. Lähenev katastroof heitis olevikule juba tumedaid varje.

RUHRI KATEL

Kapten Scherff oli rünnaksuurtükkide Jagdtiger" 512. pataljoni komandör. Olin talle tänulik, et ta mu enda juurde kompaniiülemaks võttis. Minu endise kompanii haavatutele pidin pettumuse valmistama. Kuigi nood mehed logelesid tegevusetult, keeldus reservpataljoni ülem karmilt neid rindele saatmast. Mul oli kahju, et ma ei saanud oma tuttavaid ja rindel karastunud kamraade endale jätta. Vähemalt õnnestus mul kuidagiviisi vabaks saada meie vana hea Lustig, et ta isikliku tankijuhina kaasa võtta.

Meie relvastus oli üsna keerukas. „Jahitiigrid" tulid Hindenburgi tehastest St. Valentinist Linzi lähedal, nende kahurid aga Breslaust. Kuid venelased olid juba sinna tunginud, mistõttu saime relvadega varustada veel kõigest kolmkümmend ründesuurtükki. Iga kompanii sai ainult kümme soomukit, aga lõppude lõpuks piisas ju nendestki. Nagunii ei saanud me enam suurt midagi ära teha. Laskemoona tarniti Magdeburgist, kusjuures veoüksused olid varustatud raadiosaatjatega, et igast sunnitud peatumisest ette kanda. Nii tähtis oli juhtkonna jaoks meie rindele saatmine! Tankid

transporditi mööda raudteed Paderborni ja kompaniid komplekteeriti Sennelageris. Meile jäi mulje, nagu oleksime meie need «salarelvad", mis peavad Saksamaa nüüd päästma.

Kuna need tankid pandi osadest kokku Döllersheimis Viini lähedal, pidin ma kogu aeg Paderborni ja Viini vahet pendeldama, aga selle tuhandekilomeetrise vahemaa läbimine ei olnud pimedas ja pidevate õhurünnakute all sugugi mitte lõbusõit. Kuigi ma sõitsin üksnes pimendustuledega, tekkis mul palju pahandusi kohalike elanikega, kes end ohustatuna tundsid. Kuidas ma aga oleksin suutnud neid vahemaid läbida, kui oleksin iga õhuhäire puhul peatunud ja selle lõppu ootama jäänud?

Ühel järjekordsel sõidul Kasselis vedas mul jälle kõvasti. Olime keset linna, kui sireenid huilgama hakkasid. Kõik jooksid varjenditesse ja minu veebel, kes ei sarnanenud kahjuks mitte põrmugi meie Riegeriga, tahtis iga hinna eest maha minna ja punkrisse peitu pugeda. Kuid ma ei lasknud ennast segada ja vajutasin gaasi põhja, et rutem linnast välja saada. Vaevalt olime üle raudtee jõudnud, kui algas «vabastajate" pommirahe. Õnneks kukkusid pommid meist kaugemale paremale. Kogu see elamukvartal, kus veebel varjuda kavatses, muutus varemeteks. Taas kord oli minu hea nina mind aidanud. Olin ülimalt õnnelik, et ei hoolinud oma ülemveebli mangumisest.

Sennelageris uute suurtükkidega laskmist harjutades langes meile osaks esimene katsumus. Meie «Jahitiiger" ei tahtnud oma 82-tonnisest kaalust hoolimata sõna kuulata. Tema soomus oli rahustav, kuid manööverdusvõime jättis vägagi soovida. Meie käsutuses oli nüüd siis ründesuurtükk, mis tähendas, et torn oli kinnine ja soomustatud ning pöörata polnud seda võimalik. Kahuri iga suurem suunamuutus tuli saavutada vaid kogu masinat liigutades. Käigukast ja juhtimisseade olid varsti samuti puruks. Pidi siis just nimelt sõja lõppfaasis säärane monstrum valmis ehitatama! Hädasti tuli meie «Jahitiigri" kaheksa meetri pikkuse kahuritoru kandurile parem lahendus leida, sest selle eemaldamiseks oli vaja lahingutingimustes ründesuurtükist väljuda.

Rännakuks oli loomulikult vaja toru kinnitada, sest muidu oleksid laagrid liiga ruttu läbi kulunud ja täpne sihtimine võimatuks muutunud. Kõige hullem oli see, et tankist ei tunne ennast ründesuurtükis sugugi mitte hästi: me tahame, et kahurit oleks võimalik 360 kraadi pöörata, sest vastasel juhul kaob turvalisus ja kontroll ning tekib tunne, nagu istuks keegi sul kuklas.

Staabikapral Sepp Moser Passaust - truu hinge ja võimsa kerega mees, kes teenis remondisalgas, mis koos meie pataljoni kolmanda kompaniiga Venemaalt tagasi tõmmati ja Paderbornis uuesti komplekteeriti - seadis tookord õppelaskmisel mulle maastikul märklaudu üles. Kui Sepp asja käsile võttis, läks kõik korda.

Moser oli sõjaväes traktorijuht, eraelus aga oli töötanud Passaus õlleveoki peal. Tema kirjavahetuse pidamine oli olnud naise ülesanne lakoonilise põhjendusega, et sulepea läheks ta näppude vahel lihtsalt katki. Ühelt kamraadilt, kes Seppi pärast sõda Passaus kohtas, sain teada, et mees on eluga igati rahul. Ta oli uhkelt rääkinud, et saab nädalas 30 kannu õlut tasuta. Kamraad küsis imestunult, mida ta selle tohutu õllekogusega peale hakkab, ning sai tüüpilise vastuse: „Nojah, kui ma veel rohkem tahan, eks ma siis pean oma raha eest juurde ostma!"

Sepp Moser oli mulle õppelaskmise ajal kõigest hingest abiks.

Me lasksime kogu aeg märgist nii palju mööda, et varsti sai hing täis. Lõpuks kontrollis relvameister asja isiklikult ja seepeale kukkus sihtimine juba paremini välja. Tegime kindlaks, et maastikul sõitmisel nihkub kahur oma tohutu pika toru tõttu juba natukese aja pärast sedavõrd paigast ära, et selle suund ei lange optika omaga enam põrmugi kokku. Lahingus hakkab meil alles lõbus, kui juba praegu, mil vaenlast platsis ei ole, on märgile pihta saada täiesti võimatu!

Minu kompanii saadeti teele esimesena. Viimasel õhtul andsin poistele veel linnaloa ja olin hommikul rõõmsalt üllatunud, kui keegi ei puudunud. Sihtjaam oli Siegburg. Peaaegu paaniline kiirustamine oli arusaadav, sest me teadsime, et ameeriklased on Remageni juures juba üle Reini tulnud. Sealne sild langes nende kätte tervena. Hoolimata tohutust segadusest, mis valitses juba tookord, olid meil asjad täielikult koos. See oli suur saavutus!

Kolm ešeloni oli valmis pandud ja pealelaadimine läks plaani järgi, sest arusaamatul kombel säästis vaenlase lennuvägi Sennelageri raudteejaama, kuigi just sinna olid koondatud kõik meie tankid. Mina eelistasin sõita autoga, et uute lahingupaikadega veel enne kompanii saabumist tutvust teha. Madalal lendavate hävituslennukite tõttu liikusid rongid loomulikult ainult öösiti. Pidin oma maastikuautoga tihti piki raudteed sõitma, et rongid kauaks passima ei jääks. Lennukid olid nimelt rööpad kohati puruks pommitanud. Meie õhutõrjet peaaegu ei eksisteerinudki enam. Õhutõrjujate hulgas oli maad võtnud kummaline arusaam, mida saaks lühidalt väljendada järgmise lausega: „Ainult mitte tulistada! Lennukid võivad ju meie positsioonid avastada!" See häirimatu rahu, millega vaenlase hävitajad päise päeva ajal meie pea kohal tiirutasid, ajas mind marru. Kuid meil polnud mitte mingisugust võimalust end nende eest kaitsta. Vastase ülekaal õhus oli lihtsalt tohutu.

Päevase] ajal seisid meie rongid peidus tunnelites või mäenõlvade taga, kuid ka seal polnud nad kaitstud. Väliköök polnud samuti järele jõudnud, nii et pidin täitma kõiki ülesandeid - olin vastavalt vajadusele autojuht, varustusohvitser, transpordikorraldaja ja kompaniiülem. Aegajalt sain

hakkama isegi sellega, et organiseerisin oma meestele sooja sööki. Kütust ja toitu jätkus laagrites küllaga. See langes tihtipeale ameeriklaste kätte või lihtsalt hävitati mõttetult.

Kui ma lõpuks veendusin, et esimene transport jõuab hommikul Siegburgi, sõitsin ees minema ja nägin, et ameeriklase tuli ulatub juba mahalaadimisplatvormini. Siin võis veel lõbusaks minna.

Pärast pikka otsimist leidsin Siegburgis oma suureks rõõmuks üles meie 502. tankipataljoni endise ülema major Schmidti. Ta juhatas läänerinde tankivägede koordineerimisstaapi ja oli mind siin kohates tõsiselt hämmastunud. Pidin ehmatusest istuli kukkuma, kui Schmidt ütles, et tal pole õrna aimugi, mis meist saab või kuhu meid saadetakse. Lugu läks üha huvitavamaks. Nimelt ilmus üks mootorrattavirgats, kes tõi mulle uhkelt rõõmusõnumi, et meie esimene transport on Duisburgis, kus seda maha laaditakse. See pidi jõudma Siegburgi, kuid maandus Duisburgis! Asi ei saanud õige olla! Käskisin kulleril mootorrattast viimane välja pigistada ja jõuda Duisburgi enne, kui tühi rong ära sõidab. Kust oleksin muidu saanud erivaguneid, et tankid uuesti peale laadida? Mootorrattur jõudis veel õigel ajal kohale ja rong saabuski tõepoolest järgmisel ööl Siegburgi lähistele.

Vahepeal oli major Schmidt helistanud kõikvõimalikesse asutustesse ja staapidesse. Isegi armeegrupi B juhataja välimarssal Model ei teadnud, et meid on kavas tema piirkonnas rindele saata. Pidin pärast tankide saabumist tema juurde minema.

Ooteaega tahtsin ma tegelikult küll magamiseks ära kasutada, sest kes võis teada, millal jälle puhata saab. Jõudsin parajasti just narile pikali visata, kui ilmus tunnimees ja kandis ette ülemleitnant Heldi tulekust. Niipalju siis magamisest! Held oli minu endine noorsõdurite rühma ülem, keda ma polnud näinud 1941. aastast saadik. Mulle pakkus suurt rõõmu võimalus vana tuttavaga lihtsalt juttu puhuda. Pajatasime teineteisele öö läbi oma muljeid.

Siegburgis ei saanud me liiga ägeda tulistamise tõttu masinaid rongilt maha võtta. Jätsime siis esimese transpordi pimeduse saabumiseni tunnelisse ootama ja tõime need öösel ära. Ükski masin polnud kasutuskõlblik - kummid olid kõik puruks lastud - ning läks päevi, enne kui meil õnnestus varustuse vedamiseks vajalikud veoautod osaliseltki korda saada.

Sekkumine Remageni all ei tulnud enam kõne allagi, sest ameeriklased olid juba üle kiirtee tunginud. Nad oleksid pidanud Hitlerile südamest tänulikud olema, et ta need võrreldamatud maanteed ehitada laskis! Kui meid oleksid pealetungi ajal Venemaal samuti sellised teed ees oodanud, oleksime soomutta kinni jäämise asemel kindlasti Moskvasse välja jõudnud.

Mind saadeti nüüd kindral Bayerleini alluvusse. Lasksin esimesel rühmal kohe eesliini taga ühes väikeses metsatukas positsioonid sisse võtta.

Minul endal polnud peaaegu üldse aega tankis olla, sest masinad paigutati ühekaupa positsioonidele terve korpuse lõigus. Sõitsin kogu aeg rühmade, tankide ja rügementide vahet ning juhatasin lahingut. Varsti ei olnud vahekaugused enam nii pikad, sest Ruhri piiramisrõngas tõmbus üha koomale.

Leidis aset üks vahejuhtum, mis näitas, kui madalale on langenud sõdurite ja ohvitseride võitlusmoraal. Minu asetäitja oli eespool mainitud metsatukas mu Jahitiigriga" julgestamas ja juhtis ka minu meeskonda. Äkki tuli mulle poolel teel eesliinile jalgsi vastu tankijuht Lustig - aimasin halba Tubli mees oli täiesti hingetu ja pidi kõigepealt toibuma, enne kui suutis toimunust jutustada. Tema esimene lause ütles juba kõik: „Ma oleksin just praegu äärepealt komandöri maha lasknud! Kui me veel Venemaal viibiksime, siis ta enam ei elaks!" Siis selgitas ta mulle asjade käiku. Tema soomuk ja veel üks .Jahitiiger" seisid hästi maskeeritult metsaserval. Maastikul oli umbes poolteise kilomeetri kaugusel mööda sõitnud pikk kolonn vaenlase tanke. Lustig pidas loomulikuks, et komandör annab käsu tulistada. Milleks meie tankid siin veel siis seisid? Kuid too vahva mees keeldus tulistamiskäsku andmast. Tekkis äge konflikt meeskonnaliikmetega. Kummaline ohvitser olevat oma keeldu põhjendanud sellega, et ta ju reedaks tuld avades oma asukoha ning ärataks hävituspommitajate tähelepanu!

Lühidalt öeldes ei tehtudki ühtegi lasku, kuigi vahemaa oli meie kahuri jaoks ideaalne ning samas polnud vaenlasel mitte mingisugust võimalust meie Jahitiigritele" pihta saada.

Kuid vähe sellest, et imelik mehike ei tulistanud - ta käskis natukese aja pärast ka masina tagurpidi metsast välja ajada. Nii reetis ta oma asukoha tõepoolest ja tal vedas, et parajasti polnud õhus ühtegi lennukit. Nõnda ta siis kaduski tagala poole, ilma et oleks teise „Jahitiigri" komandörile midagi teatanud. Kuid too sõitis esimesele kohe järele ja mõlemad pühkisid minema, nagu oleks neil kuri kannul. Kusjuures vaenlast ei olnud kusagil näha! Teine tank langes rivist välja, kuna täiesti kogenematu meeskonna seda hoo limatult juhtis. „Vaprat" leitnanti ei pannud see põrmugi muretsema, vaid ta sõitis põikpäiselt otsejoones edasi, seejärel aga jättis tanki lihtsalt maha. Ülemveebel teises tankis vähemalt ohkis enne seda oma masina.

Lustig oli jalgsi edasi tulnud ja nõudis, et ma tema raporti pataljonistaapi edasi annaksin. Kuid sõja sellises faasis polnud sel kõigel enam mingisugust mõtet. Igaüks pidi ise otsustama, kas ta tahab lõpu vastu võtta sirge seljaga või kaabakana. Kõikvõimalikest väeosadest pärit sõdurid pesitsesid sadade kaupa metsades ja ootasid sõja lõppemist. Üksuse võitlusmoraal oli viimseni kadunud.

Siegenis leidsin ma eest oma pataljoni staabi ja sain ülemale olukorrast ette kanda. Kui ma staapi astusin, õnnitlesid mind kõik. Nimelt oli levinud kuuldus, et minu üksus on purustanud ligi nelikümmend vaenlase tanki. Tõin nad maa peale tagasi teatega, et me ei hävitanud ainsatki ameeriklast, kuid meil endil on kaks masinat lõplikult rivist väljas. Oleks minuga kaasas olnud kas või kaks-kolm Venemaal käinud tankiülemat või tankimeeskonda, oleks see kuulujutt võinud kergesti tõeks osutuda. Ükskõik kellele minu vanadest kamraadidest oleks mööda sõitvate ameeriklaste paraadi õhkulaskmine sulaselget rõõmu valmistanud. Viis venelast olid siiski palju ohtlikumad kui kolmkümmend ameeriklast. Sellest olime oma paaripäevase läänerindel viibimise jooksul selgesti aru saanud.

Nüüdseks oli klaar, et oleme täielikult sisse piiratud. Ruhri katel oli meie ümber kokku veetud.

Välimarssal Model tahtis veel kiiresti Marburgis läbi murda, et piiramisrõngast pääseda, ning ega see olekski nii raske olnud, kuid ülemjuhatus oli teisel arvamusel ja käskis võimalikult kaua katlas vastu pidada! Meie taandumistee kulges piki Siegi jõge Eitorfist Betzdorfi kaudu Kirchenisse. Esimene sihtkoht oli Siegen, mida tuli kauem enda käes hoida, juba rännakul kaotasime mõne tanki. Mägisel maastikul ei suutnud noored tankijuhid heast tahtest hoolimata kuidagiviisi toime tulla. Meestel oli võitlusvaim täiesti olemas, kuid puudusid kogemused raskete tankidega, lisaks oli ka nende väljaõpe puudulik.

KAOS SUURENEB

Kõikjal ootas meid ees kohutav kaos. Teid ummistasid liiklusvahendite voorid, mis osutusid kergeks saagiks vaenlase madalal lendavatele ja õhuruumi täielikult kontrollivatele hävituslennukitele. Meie ülemjuhatus kutsus lendlehtede vahendusel tsiviilelanikke üles oma elupaikadest lahkuma ja koos vägedega taganema - see olevat nende enda huvides. Üleskutsele järgnes kõigest murdosa elanikest.

Me oletasime, et tahetakse kasutada uut keemiarelva tabuuni. Kuid sellest loobuti ilmselt põhjusel, et siis oleks ühtlasi hävitatud ka omaenda inimesed ning isegi see relv poleks enam suutnud sõja käiku pöörata. Enamik tsiviilelanikke jäi koju ja ootas ameeriklasi. Üksnes vähesed neist uskusid alpi muinasjuttu «vabastajatest". Pommirünnakutes varemeteks muudetud linnade nägemine oli usu «vabastajatesse" ammu hävitanud. Kuid kõik ootasid kannatamatult hädaohu ja õuduste lõppemist. See aeg pidi ju viimaks ikkagi paratamatult saabuma. Lääne-Saksamaa elanikel ei tarvitsenud ka

venelaste ees hirmu tunda, vaesed idaalade asukad aga põgenesid lund ja jääd trotsides nende eest paaniliselt.

Liikudes hävituspommitajate ja pommitajate lakkamatu tule all nii öö kui ka päeval, jõudsime lõpuks Siegenisse. Kuigi me varjasime päevasel ajal tankid küünidesse või õlgede alla, said hävitajad veel kahele tankile pihta ja meil ei jäänud üle muud kui need õhku lasta. Kadestasin südamest neid kamraade, kes ei pidanud seda lootusetut võitlust läänerindel viimastel nädalatel enam kaasa tegema!

Siegenis leidsin oma tankidele suurepärase asupaiga kasarmute kõrval kõrgendikul, kust avanes meile piki metsasihti hea vaade mööda Siegi jõe teist kallast lammil kulgevale maanteele. Siia jäime ameeriklast ootama, kuid lahinguõnn ei soosinud meid seegi kord, ehkki olin isiklikult oma tankis koha sisse võtnud, et vältida järjekordset nurjumist. Nimelt leidus ameeriklastel liitlasi ka meie omade seas - vastaskalda maa-alustes käikudes kohad sisse võtnud eraisikud peatasid ameeriklaste masinad enne, kui need meie vaateväljale ilmusid. Mulle ei anna siiamaani rahu küsimus, kas mõne teise rahvuse puhul oleks selline reetmine võimalikuks osutunud.

Tõmbasin nüüd oma kompanii Weidenau suunas tagasi ja julgestasin sealset tankitõket. Oma juhtimispunkti rajasin vabriku õhukaitsevarjendisse. Kuulsin ühe eraisiku käest, et osa kohalikke elanikke teeb koostööd vaenlastega, osa meiega. Ma mõistsin küll hästi, et inimesed on siin osavõtmatud ja sõjast väsinud, kuid seda, et omaenda kaasmaalased meid vaenlasele reedavad, ei suutnud ma esmalt uskuda. Alguses me lubasime neil ameeriklaste poolele minna, kui nad tahtsid endale sealt mõningaid asju tuua, ega kontrollinud neid, kes tagasi tulid. Varsti panin ma aga tähele, et ameeriklane sihib täpipealt sinna, kus seisab mõni mu tank, kuigi mitte mingil juhul ei olnud võimalik, et ta oleks sihtmärke näinud. Sellest hetkest peale ei lasknud me enam loomulikult kedagi üle rindejoone.

Meie maastikuautod olid pea kõik hävinud ja seetõttu otsustasime ühel õhtul ameeriklastelt uued asemele tuua. Ärgu keegi arvaku, et see oli kangelastegu! Ameeriklased magasid öösiti majades, nagu tõelisele „rindemehele" kohane. Kes olekski suutnud neid häirida! Väljas seisis heal juhul vaid üks tunnimees ja sedagi ainult ilusa ilmaga. Ameeriklaste jaoks algas sõda alles õhtul, juhul kui meie väeosad taganesid ja nad pidid meile ruttu järele jõudma. Kui mõni Saksa kuulipilduja juhuslikult tulistaski, kutsuti kindluse mõttes kohe järgmisel päeval kohale lennuvägi.

Hakkasime niisiis kesköö paiku nelja mehega minema ja tulime natukese aja pärast tagasi kahe džiibiga. Tore oli see, et süütevõtmeid ei läinudki vaja - oli kõigest tarvis üht väikest hooba liigutada ja autod olidki stardivalmis. Olime juba ammu üle rindejoone tagasi, kui ameeriklased hakkasid ilmselt

iseenda rahustamiseks nagu pöörased õhku tulistama. Oleks öö olnud piisavalt pikk, oleksime rahulikult võinud Pariisini välja sõita.

Weidenaust ida pool kavandati järgmisel päeval üht väikest rünnakut eesmärgiga vallutada kõrgendik, kust vaenlane sai meie positsioonidest suurepärase ülevaate. Jalaväelasi mulle kaasa ei antud, kuigi „jalamehi" vedeles igal pool hulgakaupa. Mida ma oleksingi peale hakanud meestega, kelle võitlusvaim oli täiesti kustunud! Vaenlase propaganda oli väga tulemusrikkalt oma tööd teinud. Sellele lisandus aga veel üks asjaolu.

Siinsed üksused olid pikka aega viibinud Prantsusmaal, kus vastupidiselt idarindele oli hirm vaenlase ja vangilangemise ees äärmiselt väike. Kõik olid välja arvestanud, et nüüd tuleb ilusasti üle elada veel üksnes käesolev etapp. Kellelgi ei olnud enam tahtmist vastu hakata. Kui meid pärastpoole katlas ikka kõvemini kokku pressiti, kohtasime Iserlohni ümbruses gruppide viisi endisi Saksa sõdureid, kellel olid ette näidata paberid, et nad on Wehrmachtist ametlikult erru lastud. Üks enda arvates kaval linnakomandant uskus, et ameeriklased lähevadki sellesarnase triki õnge. Kuid vaenlane nabis kõigepealt kinni kõik tsiviilelanikud gümnasistidest vanaisadeni välja, sest iga sakslast peeti kurjategijaks. Klaperjaht sakslastele oli tegelikkuses veel palju hullem, kui meie propaganda iganes välja oskas mõelda. Selles osas ei muuda midagi ka tänapäeval välja nuputatud õudusjutud sakslaste hirmutegudest.

Niisiis alustasime oma „pisikest" operatsiooni nelja tankiga. Kuigi ma ei julgenud kindlalt võidu peale välja minna, pidid ameeriklased vähemalt taipama, et tegelikult ei ole sõda veel läbi. Neile tähendas sõda varemeid, mille üle nad ehk koguni uhkedki olid! Me olime harjunud venelase mõõtu vastasega, kuid nüüd see vastuolu lausa hämmastas meid. Terve sõja vältel polnud ma näinud nõnda ülepeakaela põgenevaid väeosi, kuigi karta ei olnud ju õieti midagi. Mida me saimegi siis üksinda ära teha? Tungisime paarsada meetrit lõuna poole ja jõudsime sihtkohta. Lõpuks märkasin üht vaenlase tanki, mis metsiku kiirusega maja taha kadus. Tahtsin ometi kord katsetada meie 128millimeetrist kahurit ja tulistasin nüüd viivitussütikuga hea õnne peale selle maja suunas. Tulemus andis tunnistust meie kahuri tohutust purustusjõust. Pärast teist lasku lendas Ameerika tank õhku. Kuid mida oli sõja selles faasis enam kasu parimatestki relvadest! Loomulikult elavnesid nüüd ameeriklased, sest nende pihta oli ju tulistatud! Peagi olime ägeda suurtükitule all ning välja ilmusid pommitajad, et meid karistada. Õnneks ei saanud hukka ükski mees ega tank. Pimeduse saabudes tõmbusime jälle vana kaitseliini taha, sest jalaväg ei tulnud uut liini kindlustama. Veel üks minu tank langes siin pommilehtrisse sattudes rivist välja.

Järgmisel päeval tuli käsk ründesuurtükid veidi põhja poole tagasi

tõmmata ja need maantee kaitsmiseks sobivale positsioonile paigutada. Südaöö paiku saatsin oma kompanii teele ja sõitsin hiljem ise maastikumasinaga järele. Kui hakkasin parajasti kolonnist mööduma, pani kohutav kärgatus õhu vappuma. Kõik jäid seisma ja ma nägin, et üks tank põleb. Tankistid jooksid ümbruskonda varju, sest nad oletasid, et tegemist on ameeriklastega, kes võisid olla meile vaikselt lähenenud. Mina igatahes kahtlesin selles otsekohe. Et ameeriklased öösel tanke ründaksid - ja pealegi veel jalgsi! Ei, see oli välistatud.

Kõik olid nüüd varjunud, relvad laskevalmis. Siis ilmusid nähtavale mingisugused inimkujud ning ma tundsin ära Saksa teraskiivrid, millest osa olid Esimese maailmasõja aegsed mudelid. Need vaprad sellid hiilisid hästi ettevaatlikult, kuni purustasin nõiduse ja kõnetasul neid purupuhtas saksa keeles. Kohe selgus, et meie ees seisab Hitleri „viimane väesalk" Volkssturm (rahva omakaitse)! Need mehed ei olnud loomulikult veel kunagi ühtegi Saksa rasketanki näinud ja olid surmkindlad, et nende vastas seisab kuri vaenlane. Üks neist võttis lõpuks südame rindu ja saatis teele tankirusika. Kuid mõlemad pooled pääsesid õnnelikult.

Viimaks valmistas välimarssal Model mulle seda rõõmu, et käskis mul „Jahitiigrid" Urinasse saata. Ma olin ikka kurtnud, et siinne maastik ei paku nendele liikursuurtükkidele küllaldast vaatevälja, ning lootsin selle eest leida Unna ja Werli vahelistel avaratel tasandikel.

Tegelesime Gummersbachis veel üksuse rongile laadimisega, kui ameeriklased Weidenau juures läbi murdsid. Pärast seda oli meil väga raske minema pääseda. Lennukid pommitasid tunniste vaheaegade järel raudteid ja raudteepersonal keeldus vastutust reisi eest enda peale võtmast. Nõnda siis pidid meie mehed ise vedurijuhiks hakkama. Eelsalk sõitis teelõigu väikese manööver-diiselveduriga läbi, et kontrollida, kas rööpad on terved. Raudteetammi seisund võis iga tund muutuda.

Venelane poleks meile mitte iial nii palju mahti andnud! Kuid ameeriklased vajasid kõvasti aega, et hävitada katel, kus tõsisest vastupanust enam juttugi polnud. Üks hästi relvastatud Saksa väeosa oleks kogu Ruhri katla maksimaalselt kaheksa päevaga vabalt likvideerinud.

Sõitsin luurerühmaga kiiresti Unnasse, et sealset ümbrust ja rünnakuvõimalusi uurida. Sellest heast vaateväljast, mida ma lootsin eest leida, polnud kahjuks enam lõhnagi. Vaenlane oli juba idast peale tunginud ja vallutanud Werli.

KUMMALINE LINNAKOMANDANT

Unnas pidin alluma selle linna komandandile. Isegi väeosade ülematel oli kästud tema korraldusi täita, kuid ennast suureks väepealikuks pidanud isandat ei pandud eriti tähelegi. Igatahes olin ma kohustatud talle saabumisest ette kandma. Staap paiknes kasarmu territooriumil 233. maanteest lääne pool ja Ruhri kiirteest lõunas. Leidsin lõpuks üles maa-aluse käigu sissepääsu. Kolmkümmend trepiastet viis sügavasse keldrisse, mis oli ilmselt omal ajal ehitatud õhukaitsevarjendiks. Maa peal seisis verinoor tunnimees, kes võttis oma ülesannet väga tõsiselt ega tahtnud mulle alguses mitte mingisugust informatsiooni anda. Lõpuks ta siiski kinnitas, et peakorter asub siin. All pidin läbima veel ühe pimeda käigu, mida mööda tunnimees mu ülema juurde viis. Kui uks avanes, ei uskunud ma oma silmi.

Hiiglasuur laud oli kaetud kaartidega, selle ümber istus hulk perfektselt šikkides ja puhastes vormiriietes SS-ohvitsere. Iga härra ees seisis likööriklaas. See oli ühesõnaga üks iseäralik staap!

Kandsin oma saabumisest ette ja teatasin meeste arvu. Komandant selgitas vana ja kogenud sõjamehe hääletoonil olukorda. Ta näitas kaardil, kus tema positsioonid Unna ümbruses pidid asuma, kui palju oli tema käsutuses mehi ning kui ideaalselt kaitstud ja vallutamatu oli Unna. Ka minu seitse „Jahitiigrit" pandi loomulikult otsekohe kaardil paika. Ma tõepoolest ei teadnud, kas naerda või nutta. Nendelt positsioonidelt, mida mulle siin pakuti, ei oleks ma saanud ei tulistada ega viiekümnegi meetri kaugusele midagi näha, sest need asusid raudteetammi taga. Lõppude lõpuks olin ma ju ümbruskonna juba läbi sõitnud ja endale asukoha välja valinud. Minu vastuväidete peale ütles „kohaliku võimu esindaja" joviaalselt: „Mu noor sõber! Ma usun, et te siin kohanete. Rünnakuoht ähvardab esialgu idast ja kirdest. Küll me neile ameeriklastele veel näitame!"

Ütlesin viisakuse pärast: Just nii!" ja vaatasin, kuidas värske õhu kätte saada. Kui ma ukse avasin, tuli ähmi täis noor tunnimees jooksuga ja kandis ette: „Suurtükiväerünnak kvadraadis XY."

Väljas küsisin virgatsilt, millised on tema kohustused. Ta ütles, et peab iga vaenlase mürsu või pommi tabamusest kohe ette kandma. „Füürer" ise ei käinud kunagi üleval, isegi peldikus mitte. Juhtimine käis siin väga peenelt ainuüksi telefoni teel. Kui erinev oli see nendest SS-üksustest, mida me olime idarindel kohanud! Nüüd teadsin vähemalt, et siin võime sõda oma käe peal pidada. Mul tuli kõigest valvel olla, et „linnuke" pesast nii välja ei lenda, et ma seda ei märka.

Panin kaks tanki Ruhri kiirteed julgestama, ülejäänud Unna põhjaservale Kaineni suunda. Minu juhtimispunkt asus teise tankigrupi läheduses ühe

maja elutoas. Tsiviilelanikke linnas peaaegu enam polnudki. Selles majas, mille me hõivasime, oli järel kõigest üks vanamutike, kes meie eest kenasti hoolitses. Isiklikult olin küll olukorra jälgimiseks enamasti liikvel, et me mingisugusesse ootamatusse lõksu ei satuks.

Juba järgmisel päeval tulistasid linna vaenlase tankid, kuigi esialgu veel väga kaugelt. Astusin kasarmus asuvast staabist läbi, et Unna "tsitadell-komandantuuris" valitsev meeleolu välja uurida. Isehakanud Napoleon hüüdis mulle kohe: «Hirmsat moodi häbematud on need ameeriklased! Lihtsalt tulistavad tankidest linna pihta! Need sellid sõitsid lagedal väljal tankidega otsekui paraadil, nagu mu tunnimees õhutõrjetornist ette kandis!" Ta soovitas ka minul kahuritorni ronida, et heita pilk vaenlase kaartidele. Tema ise ei saanud trepist üles minna, sest tal oli pahkluumurd ja ta kõndis ainult kepi najal.

Mind aga huvitasid ameeriklaste tankid tõepoolest ja ma ronisin õhutõrjekahuri torni, kust nägin umbes kahe ja poole kilomeetri kaugusel ligikaudu kahtkümmend vaenlase tanki, mis olid täielikult maskeerimata ja kenasti üles rivistatud. Aeg-ajalt tulistasid nad linna suunas kogupauke. Mõtlesin endamisi, et peaksime nendele sellidele siiski näitama, et meilgi on veel mõne paugu jagu laskemoona. Kui nad juba vaevusid üle suure lombi tulema ja pidid sealjuures asjatult nii palju hirmu tundma, võiks neil ju koju minnes olla vähemalt ühest pihtasaamisest rääkida. Meie, sakslased, lihtsalt olemegi nii kurjad inimesed!

Tahtsin anda meie «Napoleonile" võimaluse oma väikesest operatsioonist osa võtta. Minu tankis istudes ei saanud teda ju pahkluumurd segada. Läksin siis staapi tagasi ja andsin talle oma kutse edasi. Loomulikult ei saanud ta „ei" öelda. Sõitsime kahe Ruhri kiirteelt ära toodud „Jahitiigriga" kasarmust ida poole väikesele kõrgendikule, kust avanes vaenlase positsioonidele ideaalne vaade. Kahjuks taipasin proovitulistamise ajal, et ameeriklased on meist ikka veel tubli kolme kilomeetri kaugusel. Seetõttu võttis meie kahurite sissetulistamine liiga palju aega. Vaenlase tankid olid vahepeal lähedasse metsatukka peitunud ja loomulikult kohe meie «ülekaalukate jõudude" vastu abiväge palunud.

Ei läinudki kaua aega, enne kui vaenlane hakkas üsna suurekaliibrilistest relvadest meie kõrgendiku pihta laskmist harjutama. Tegelikult polnud mul nüüd siit enam midagi otsida, kuid viisaka võõrustajana tahtsin, et härra komandant kogeks vähemalt mõnd tabamust otse nina ees. Täistabamuse oht oli üsna väike, sest ameeriklane tulistas kauglaskekahuritega. Kuid tema «kohvrite" moraalne mõju oli üle ootuste suur. Meie vägev füürer ja strateeg jooksis nii kiiresti oma punkrisse tagasi, et unustas isegi kepi maha!

Jätsin nüüd oma kaks tanki siia ja paigutasin need kaitsele surnuaiast ida

ja kasarmust lõuna pool. Meeskonnad maskeerisid usinasti oma tanke ja mina kiirustasin neid takka, sest õhus tiirutas «lombakas part", milles istus suurtükiväevaatleja. Tõelises sõjas oleksid niisugused lennukid, mis meenutasid meie «Fieseler Storchi" otsekohe hävitatud. Aga siin, kus meil ei olnud ei kaitset õhust ega õhutõrjekahureid, võisid need ringi lennata mingit ohtu kartmata ja täpselt oma kahuripatareide tuld juhtida. Kui mõni meie sõdur kuulipildujast nende pihta tulistas, kadusid ameeriklased kohe.

Ruhri katla lahingute ajal olin näinud kahe-kolme lennuki allatulistamist, kuid need olid puhtjuhuslikud tabamused. Tegelikult oli vaenlasel nende nädalate kestel täiesti ohutu lennata.

«Lombakas part" oli meid märganud ja vaenlane hakkas seepeale kohe tulistama, kuid mürsud maandusid meist umbkaudu sada viiskümmend meetrit eemal.

Ma hüüdsin: „Aga nüüd ruttu tankidesse!" Kuid poisid lihtsalt ei kuulnud mind. Neil ei olnud ju kogemusi ega osanud nad ka ohtu karta. Teine mürsk maandus umbes kaheksakümmend meetrit meist ettepoole. Sellele järgnes kohe kogu vaenlase patarei tulerünnak. Üks raske mürsk sattus meie salga keskele. Mina seisin selle maandumiskohast kõigest paari meetri kaugusel, kuid nagu ime läbi sain pihta vaid ühe väikese killuga. Nüüd kadusid loomulikult kõik, kes vähegi liikuda suutsid, kohe tankidesse.

Kuid kolm meest jäi lamama ja kohutava häälega karjuma. Nad olid väga raskelt haavata saanud. Minu laaduril oli granaadikild terve selja põiki ära äestanud ja kergelt selgroogu puudutanud. Paigutasin kõik kolm oma maastikuautosse ja käskisin juhil kohe Iserlohni laatsaretti sõita. Sealseid arste tundsin ma hästi. Kõikidest pingutustest hoolimata suri üks haavatu varsti pärast haiglasse jõudmist. Selles võis süüdistada üksnes puudulikku väljaõpet.

Kui hakkasin «peakorterisse" naasnult trepist alla minema, kuulsin lähedusest kuulipilduja täristamist. Läksin oma veebliga kohe asja uurima. Kasarmu territooriumi piiril kohtasime üht võõra väeosa sõdurit, kes oli väga imestunud, et siin veel sakslasi leidub. Ta oli pärit puruks löödud väegrupist, mille sõdurid olid iseseisvalt läbi vaenlase eesliini tulnud. Kuid siin põrkasid nad kokku vaenlase luuresalgaga, kellega neil tekkis tulevahetus, mida me kuulsimegi. Igatahes polnud ükski mees meie kaitseliini märganud.

Läksin nüüd punkrisse tagasi, sest tahtsin kangesti kuulata «härra komandandi" ülevaadet olukorrast. Öösel polnud ju nagunii karta, et ameeriklane taas peale tungib.

Leidsin eest harjumuspäraselt rahuliku ja mõnusa «laudkonna" ning pärisin neilt uuemaid rindeuudiseid. Linna komandant seletas uhkelt: «Meie kaitserajatised peavad raudselt vastu. Senimaani on ainult põhjapoolsetel üksustel Kameni maantee ääres vastasega kokkupuuteid olnud."

Vastasin mitte nii uhkelt, kuid väga konkreetselt: „Kui te kohe kasarmus asuvatele reservkompaniidele lahingukäsku ei anna, siis tõstetakse teid siit välja, ilma et ameeriklane telefoni teel ette teataks!" Sain klassikalise vastuse: „Ärge nüüd siis kohe närvi minge, mu noor sõber!" Ah et niisuguste meestega pidasidki ameeriklased sõda! Ta arvas päris tõega, et on kohustatud mind rahustama. Jätsin kõige sõbralikumal kombel hüvasti ja kavatsesin maastikuautoga võimalikult kiiresti oma juhtimispunkti sõita, et kaks tanki Kameni poole viivalt teelt tagasi tõmmata ja käskida ka Ruhri kiirtee ääres paiknevatel tankidel otsekohe Unnast minema sõita, juhuks kui ameeriklane peaks veelgi edasi tungima. Ma liikusin mööda 233. maanteed põhja poole. Umbes viiskümmend meetrit enne selle ristumist Ruhri kiirteega vajutasin kohkunult pidurile. Minu silmade ees liikusid autod ida poolt lääne suunas.

Näha võis üksnes varje ja seepärast me hiilisime jalgsi lähemale. Meie kahtlused leidsid kohe kinnitust.

Ameeriklaste roomik- ja ratasmasinad veeresid vaiksel kummisahinal Unnast mööda Dortmundi suunas. Neil polnud kindlasti aimugi, et siin oli veel Saksa sõdureid. Ükski hing ei häirinud nende tegutsemist. Nii «vankumatult" püsis kaitseliin Unna ümber! Ka minu tankid polnud veel tulistanud - küllap ei tahtnud nad ennast reeta. Tormasin tagasi ja tõin «füüreri" tema koopast välja, et talle seda haruldast vaatepilti näidata.

Olime parajasti jõudnud sellelesamale vanale kohale ristmiku juures, kui kuulsin oma tanke tulistamas. Liiklemine katkes kohe ja paar džiipi sõelus meie pilgu all närviliselt edasi-tagasi. Sõitsin linna tagasi üksinda, sest minu komandant pidas paremaks minna sinna jalgsi. Tal oli nimelt suur hirm, et ma liikusin Siegeni juures sõjasaagiks saadud džiibiga, millel uhkeldas ameeriklaste embleem! Kuigi minu veebel üritas teda lohutada mõttega, et ameeriklased panevad pahaks pigem vormiriietust kui džiipi, keeldus ta kõigutamatult meiega edasi sõitmast. Mulle oli see džiip juba mitmel korral teene osutanud, kui olin viimas oma juhtimispunkti korpuse poolt määratud paika ja alles pärale jõudes ameeriklased sealt eest leidsin.

Pärast tulevahetust taandusid ameeriklaste masinad hommikul uuesti linna idapiiri taha. Ameeriklaste hirm lükkas Unna «tsitadelli" langemise veel kord edasi. Komandandi ja tema meeskonna «vaprus" ei mänginud sealjuures erilist rolli.

Minu põhjapoolses juhtimispunktis asunud mehed ei olnud ameeriklast oma vahetuses läheduses märganudki. Kihutasin korpusse tagasi, et taotleda endale ametlikku luba tegutseda iseseisvalt olenevalt olukorrast.

Praegu küsin ma enda käest tihti, miks ei lasknud me end lihtsalt vangi võtta, sest ilmselgesti oli ju kõik kaotatud ja väed ei osutanud enam

mingisugust vastupanu. Kuid me ei tahtnud ega suutnud uskuda, et kõik need ohvrid olid toodud asjata. Kui meie vastane oleks vähemalt julgusega hiilanud, oleks meil vahest olnud kergem alla anda. Siis oleks säilinud lootus, et meid koheldakse õiglaselt. Kuid praegusel juhul ei olnud ühelgi õigel rindesõduril südant lasta ennast enneaegselt nende «hiilijate" poolt vangi võtta, kuna samal ajal võitlesid kamraadid veel idarindel vapralt venelaste vastu.

Sõitsin korpusest kiiresti Unnasse tagasi, sest tahtsin veel enne koitu linna jõuda. Veidi enne Ruhri kiirteed nägin punast tuld vilkumas. Kas see oli juba ameeriklane? Kuid me pidasime vist temast ikka veel liiga palju. Lõpuks märkasime üht hoogsalt taskulambiga vehkivat esseslast. Ta ütles. «Linna te enam sisse ei pääse. Kõik tankitõkked on suletud. Unnat kaitstakse viimse meheni."

Käratasin lühidalt: «Jätke mind mängust välja!" ja sõitsin hämmastunud noormehest mööda. Varsti jõudsime esimese tankitõkkeni, millest iga sõiduauto oleks ükskõik kust poolt vabalt läbi pääsenud. Vaenlast nägemata saabusin kasarmusse. Üks mees, kes polnud veel jõudnud põgeneda, rääkis mulle rõõmsat uudist, et «komandant" olevat ametist tagasi astunud. Kuid enne olevat ta Hitleri peakorterile edastanud raadiosõnumi: «Unna on ümber piiratud. Paneme vastu viimse meheni! Elagu füürer!" Viimaste korralduste kohaselt pidid Unna kaitsjad nüüd kogunema Iserlohni.

Tõin oma tankid tagasi ja viisin need lõuna poole lähimasse külla. Siin taipasime peagi, et sõda käib veel edasi. Üks Ameerika tank hakkas tüli tekitama. Paigutasin kähku ühe «Jahitiigri" küla idaservale positsioonile ja sõitsin ise džiibiga väikesele kõrgendikule, et olukorrast ülevaadet saada. Vaenlane oli juba 233. maanteele jõudnud ning tema viis tanki seisis otse meie ees puude all. Vahemaa oli vaevalt kuussada meetrit. Tõin ruttu oma tanki kohale, et vaenlasele õpetust anda.

«Jahitiigri" rindekogemusteta staabiveeblist komandör tahtis selle asja ise korda ajada. Kindluse mõttes viisin ta enne korraks jalgsi kõrgendikule, näitasin vaenlast ja täpsustasin vahemaad, et midagi viltu ei läheks. Kõik oli nagu õppeväljakul. Staabiveebel läks seejärel tanki juurde ja mina jäin pealt vaatama.

Nüüd aga tegi see õnnetusehunnik suure vea. Ta pööras kahuri õigesse asendisse alles siis, kui oli juba peaaegu künkale jõudnud. Loomulikult kuulis ameeriklane mootorimüra ja hakkas tegutsema. Kaks vaenlase tanki panid plehku, kuid ülejäänud kolm avasid tule. Staabiveebli tank sai peagi otsetabamuse, kusjuures ta ise polnud jõudnud ainsatki pauku teha. Selle asemel, et nüüd lõpuks tulistada, pööras hull poiss künkal ringi, kuigi oleks võinud lihtsalt tagurpidi alla sõita. Kui ameeriklane küljega enda poole pöö-

ratud «Tiigrit" nägi, avas ta tule ja tank süttis otsekohe põlema. Tulistamine jätkus ning meeskonna kuuest liikmest ei pääsenud keegi põgenema, sest ilmselt toetasid nad üksteist viimse hetkeni. See näide tõestab ilmekalt, et ka kõige paremad relvad pole midagi väärt ja innukaimgi võitlustahe ei aita, kui puudub põhjalik väljaõpe.

LÕPULE VASTU

Me nägime oma positsioonidelt hästi, kuidas Volkssturmi mehed kaitseliinid maha jätsid ja linna taganesid. Nende meelest oli sõda läbi. Ameeriklased liikusid pikkade kolonnidena mööda Ruhri kiirteed rahulikult Dortmundi suunas. Vaatasin käärpikksilmaga, kuidas naised ja lapsed «vabastajatele" lehvitasid. Ootamatult lehvisid kõikjal valged lipud. Veidi aega tagasi otsekui välja surnud linn elavnes taas. Mulle meenus rida Saksamaa hümnist: «Saksa naised, saksa truudus..."

Aga mida luges see meile, sõjameestele, et teised valged lipud heiskasid! Meie ei tahtnud sõdurivannet murda ega nendesarnaseks muutuda.

Et kütust juurde hankida, pidin natuke kavaldama. Laomehest veebel pidas saksa täpsusega eeskirjadest kinni. Selle peale ma käratasin talle: «Näidake mulle palun oma teenistusraamatut, et saaksin vastutavale välimarssal Modelile ette kanda, et ma ei saa kõikide tankidega rünnakule minna!"

Seepeale sain kohe mootorikütust isegi rohkem kui vaja. Kütust oli koguni nii palju, et ma ei jõudnud enne Ruhri katla lõplikku kokkuvarisemist kõike ära tarvitada. Lennukitest hoolimata naasime õnnelikult oma väeossa. Siis andsin käskluse «täiskäigul tagasi".

Piiramisrõngas oli juba nii väikeseks jäänud, et vähemalt side töötas kenasti, ehkki eelmistel nädalatel polnud Modeli ja tema diviiside vahel peaaegu üldse ühendust olnud.

Oma eelviimase juhtimispunkti sisustasin ühte vahetult raudtee ääres asuvasse majja. Magasime põrandal. Olin parajasti just uinunud, kui kohutav kärgatus õhu värisema pani. Loomulikult arvasime otsekohe, et need on vaenlase pommitajad, kuid see oli hoopiski Saksa raudteesuurtükk, mis üle meie peade oma viimaseid tervitusi põhja suunas saatis. Hävituspommitajaid ära ootamata katsusime, et minema saime. Raudteesuurtükk varjus kiiresti tunnelisse.

Viimasel kohtumisel vastasega sõlmisime relvarahu ja andsime küla koos kõikide asjakohaste formaalsustega üle. Varem olin ma sellise protseduuriga tuttav olnud üksnes kuulu järgi. Meie, kes me olime senimaani võidelnud ainult idarindel, poleks iial uskunud, et sellesarnased asjad ka tegelikkuses aset leiavad.

Kaitsesime üht suuremat asulat ning mul oli käsk ükskõik mis tingimusel nii kaua kui võimalik vastu pidada, sest selle olulise tugipunkti loovutamine oleks tähendanud Ruhri katla kokkuvarisemist.

Ameeriklased ei oodanud enam ilmselgelt mitte mingisugust vastupanu ja nende tankid liikusid rahulikult mööda teed. Kui me kaks esimest puruks lasksime, olid nad kõik tee pealt kadunud. Selle peale kihutas platsi kohaliku laatsareti peaarst, kes tegi mulle hirmsaid etteheiteid, et olime üldse tule avanud. Haiglad olid tuubil täis haavatuid, keda oli paigutatud isegi eramajadesse. Peaarst ütles, et kogu asula on võrreldav suure välilaatsaretiga. Nüüd sain ma aru, et siin pidime tõepoolest võitluseta alla andma, kuigi teadsin ühtlasi, et selle positsiooni loovutamine tähendab katla lõplikku sulgumist.

Otsustasin siiski ameeriklastega tingida. Kui hakkasime koos veebliga vaenlase suunas liikuma, oli mu kõhutunne ülimalt nadi. Selle põhjuseks olid mälestused Venemaa aegadest. Seal ei tähendanud Punane Rist midagi. Kuid siin valitses relvarahu ja mõlemad vaenupooled hoolitsesid oma haavatute eest.

Minu veebel tundis ennast samuti ebakindlalt. Ta oli minu pärast mures ja püüdis mind ümber veenda. Kuid kõik läks hästi. Ameeriklased olid tankidest väljunud - ilmselt selleks, et me ei peaks hirmu tundma. Mind võttis vastu tankiüksuse ülem, kellel oli juudisoost tõlk. Esimene küsimus oli loomulikult: «Kas sa oled SS?" Rahustasin seda tublit meest, kes ilmselt iga Relva-SSi meest «verekoeraks" pidas, ja kinnitasin talle, et WehrmachLi vormiriietuse juurde kuulus surnupealuu juba enne SS-üksuste loomist.

Esitasin nüüd oma soovi ning Ameerika leitnant sõitis meiega koos korpusse läbi rääkima. Sõidu ajal ei poetanud ta sõnakestki. Kui küsisin, kas ta kuulub sellesse tankirügementi, mille number on tema varruka peale õmmeldud, vastas ta lühidalt, et tema ei ole küll minu rügemendi numbrit küsinud. Loomulikult oli tema vastus õige, kuid ma panin ju ainult imeks seda, et ameeriklased kannavad väeosade numbreid ka lahingutegevuses osaledes, sest meil oli selline märgistus sõja ajal ära kaotatud.

Korpuses arutati tegevusplaan läbi ning anti luba evakueeruda. Miks me olekski pidanud haavatuid asjatult ohtu seadma? Ameeriklane ei võtnud muuseas vastu meie kindrali pakutud sigaretti, joogipoolisest rääkimata! Kas neil oli meie ees nii suur hirm?

Nüüd pandi punkti pealt paika, kuidas ameeriklased sellal linna üle võtavad, kui meie vägesid välja viiakse. Relvarahu algamise aeg määrati kindlaks väga täpselt. Mulle tundus, nagu räägitaks poolaegadest jalgpalliplatsil!

Viisin Ameerika tankikomandöri tagasi ja jätsin temaga hüvasti. Ta kutsus mind veel tassikest kohvi jooma ja imestas, et ma keeldusin. Siis ta küsis, miks me üldse veel edasi võitleme. Vastasin, et temale kui sõdurile ja ohvit-

serile ei ole mul seda küll vaja seletada. Ta andis mulle nõu säästa oma mehi, sest me vajame peagi ühiste ülesannete täitmiseks iga sõdurit. See märkus, mis sai tähendada üksnes ühiseid aktsioone Venemaa vastu, andis mulle taas veidi lootust, et meie vastastel läänes saab mõistus vihkamisest võitu. Vaenlase rindeüksustes oligi asi ilmselt nii, kuid kahjuks luges poliitikute arvamus.

Minu tankid olid hädavaevu asulast lahkuda jõudnud, kui vangilaagris hoitud venelased hakkasid rüüstama ja tormasid nagu loomad tsiviilelanike kallale. Pidin veel kord pöörduma ameeriklaste poole palvega kord majja luua. Nad tegid seda viisil, millest ma poleks unistadagi osanud. Venelased olid peagi taas okastraadi taga. Selline kompromissitu tegutsemine tugevdas mu usku, et lääneriigid alustavad pärast meie kapituleerumist pealetungi venelaste vastu.

Kahe järgmise päeva jooksul viis sõjatee mind tagasi sellesse alevisse, kus ma haiglas olles olin viibinud. Nüüd nägi kõik välja sootuks teisiti kui tookord. See kohake sarnanes põgenikelaagriga, sest siia valgusid kokku kõik, kes polnud veel vangi langenud. Mingisuguste kaitselahingute peale ei mõelnud enam keegi. Me paiknesime ühes metsatukas ja meie remondisalk parandas veel meie viimaseid tanke! Siis saabus teade, et ameeriklased on juba külas. Lasksime tankisuurtükid õhku. Kutsusin kompanii viimast korda kokku. Sõnadega ei ole võimalik kirjeldada seda, kuidas ma ennast sel viimasel rivistusel tundsin ja mida võis lugeda kamraadide nägudelt, kui me üksteisega hüvasti jätsime. Mõned lootsid veel omade juurde läbi murda, kuid ometigi kohtusime pärastpoole kõik vangilaagrites.

Välimarssal Model sooritas ühes Duisburgi lähedal asuvas metsas enesetapu, päästes ennast niiviisi vangilangemisest. Küll oli mul sellest suurepärasest väejuhist kahju! Aga isegi tema poleks suutnud kaotust ära hoida. Jäi vaid lohutus, et vabasurma minnes pääses see eeskujulik sõjamees venelastele väljaandmisest, mida oleks pärast tema vangistamist kindlasti tehtud. Ta ei tahtnud oma isamaa alanduse tunnistajaks olla.

PAGANAD ON TIHTIPEALE KÕIGE PAREMAD KRISTLASED!

Olime kuni viimse hetkeni idarindelt saabuvaid uudiseid jälginud. Meie «kuldses puuris" laatsaretis oli siiski veel võimalik viimaseid Saksa raadiojaamu kuulata. Meile tegi rõõmu asjaolu, et kamraadid ikka veel idarindel raevukalt võitlesid ja püüdsid Ivanit võimalikult kaua kinni pidada. Kahjuks olid ka nende ohvrid asjatud! Ameeriklased jäid Elbe ääres seisma. Meie

lootus ühiselt venelaste vastu võidelda haihtus. Kui lihtne oleks see pealetung olnud ja kui meelsasti oleksid meie väed itta marssinud! Väeosad olid ju veel koos, ameeriklasel oleks tulnud kõigest nende varustamine enda peale võtta! Viimane võimalus riskivaba heidutussõda pidada mängiti maha siis, kui vihast pimestatuna sõlmiti liit kuradiga Saksamaa vastu. Oli saavutatud see ainus eesmärk, mis liitlasi omavahel sidus: Saksamaad ei eksisteerinud enam. Ameeriklastel polnud ju võimalik võita sõda, mille saatus oli otsustatud juba enne nende sekkumist. Neile oli jäetud võimalus rahu kaotajaks olla.

Pärast seda, kui sai teatavaks, et Hitler on surnud, kõneles raadios suuradmiral Dönitz. Meie, ohvitserid, kogunesime koos arstidega kasiinoruumi. Olime kõik ka selga pannud vormiriided, sest teadsime, et see on viimane kord.

Paar päev hiljem andsid ameeriklased käsu hakata haiglas viibinuid vangilaagrisse vedama. Mina registreerisin end koos ühe kergestihaavatud kolonelleitnandiga vabatahtlikuks ning me asusime teele veel kuue ohvitseriga. Nüüd tuli meil tutvust teha Ameerika sõduritega, kellest lahingute käigus juba üht-teist kuulnud olime. Tehniline progress on igati tervitatav asi. Aga kui selle eesmärgiks on „hea lastetoa" etapi vahelejätmine, siis ongi tulemuseks niisugune käitumine, nagu me nüüd vaenlase sõdurite ja ohvitseride juures kohtasime. Nõnda võisid käituda üksnes lahingutes täiesti kogenematud mehed, kes otsustasid meie üle ainult propaganda hirmulugude põhjal.

Mitte ainult sõja kaotamine, vaid ka selle võitmine nõuab inimlikku suurust. Suuremeelsus puudus meie vastastel täielikult. Mulle jäi mulje, et okupatsioonijõud tahtsid meile tookord iga hinna eest tõestada, et nad pole meist paremad, vaid pigem halvemad!

Kõigepealt aeti meid tuhandete kaupa mingisugusele spordiväljakule nii tihedasti kokku, et ei jätkunud ruumi isegi pikali heita. Süüa ei antud, kuigi meie üksustega liikusid kaasa toiduainetega täidetud veoautod. Need pöörati ümber ja toit pandi põlema! Asja tegi veelgi hullemaks see, et ei antud ka tilkagi vett. Alles siis, kui ähvardas puhkeda mäss, tohtisid mõned sõdurid tuua paar väikest veevaati. Kui ihaldatud märjuke saabus, üritas üks major asjatult korda hoida, et igaüks kas või natukenegi vett saaks. Kogenud sõdurite puhul see õnnestuski, kuid ameeriklased olid kinni võtnud ka eraisikuid, kes tormasid kõikidest keeldudest hoolimata vaadi kallale otsekui loomakari. Joogiveel lasti lihtsalt maha voolata ja lõpuks ei saanud mitte keegi tilgakestki.

Mõne päeva pärast toodi meie juurde ka alles hiljaaegu amputeerimise üle elanud inimesi, sest laatsaret oli kästud evakueerida. Sidumismaterjali ei

antud. Lõikasime tekid puruks, et haavatuid siiski kuidagiviisi aidata. Kuid nad kustusid meie silmade all ning me pidime seda pealt vaatama, ilma et oleksime saanud millegagi aidata!

Öösel oli peaaegu eluohtlik ennast isegi liigutada. Kui kellelgi oli vaja käimlasse minna, avati otsekohe tuli. Ma pidin seda oma silmaga pealt nägema, sest nägin oma silmaga pealt, kuidas kolm sõdurit sai niiviisi surma, ilma et oleksid astunud üle tähisjoone. Sellised olid siis meie vabastajad, kes tahtsid meile õpetada inimlikkust. Päris uhked olid ka niinimetatud ülekuulamised.

Mehed pidid andma tunnistusi selliste asjade kohta, millest neil polnud õrna aimugi. Nad pandi püsti seisma maasse kaevatud aukudesse, mis läksid altpoolt kitsamaks, ning nad jäid sinna seniks, kuni oma kuritööd üles tunnistasid. Mõnda sunniti põlvitama teravate nurkadega rauatükkidele, et neilt niimoodi ülestunnistusi kätte saada. Kõigest sellest, mis toimus Remagenis, Kreuznachis, Landaus ja esseslaste poolt mahajäetud laagrites ning kurikuulsa Malmedy protsessi ajal, oleks võinud õppust võtta nii mõnigi koonduslaagri valvur.

Minu vastu oli saatus siiski armuline - mind lasti varsti minu põdura väljanägemise pärast vabaks. Laenasin endale erariided ning ütlesin, et õpin põllumeheks ja elan oma arstist onu juures. Nii ilmusin üpriski ootamatult vaba mehena uuesti laatsaretti. Rõõm oli kahepoolne ja arstidki kadestasid mind, sest nemad olid veel vangi staatuses.

Kuid minu jaoks oli sõda nüüd tõepoolest lõppenud. Oli alanud uus etapp mu elus.

JÄRELSÕNA

Sellest on möödunud palju aastaid. Eilsetest vastastest on saanud nüüdsed liitlased ning sellest vihkamisest, mida lääneriigid Saksa rindesõdurite vastu üles näitasid ja mida nad veel pikki aastaid pärast relvarahu kehtestamist tunda andsid, koorus tasapisi - liigagi aeglaselt - välja äratundmine, et seesama Saksa sõdur tegi puhtalt, vapralt ja truult nelja ja poole aasta jooksul ainuüksi seda, mis oli tema kohus. See tõsiasi, et kodumaa ei taha veel senimaani nii mõndagi neist tunnistada, on omaette peatükk ja jääb igaveseks ajaks püsima meie rahva häbiplekina.

Kuid ammuse rindesõpruse vaimu ei suudetud siiski välja juurida, hoolimata kõikidest meile osaks saanud teotustest ja kogu sellest ülekohtust, mida me peame taluma. Ühised kannatused seovad, üheskoos läbi elatu kohustab. Kas tohib siis imeks panna, et ka meie, tankistid, püüdsime pärast sõjavangist vabanemist üksteisega ühendusse astuda?

Mul oli määratu õnn naasta koju ühena esimestest. Siin sai mulle osaks tunda suurt rõõmu, et kogu meie pere on sõja üle elanud. See oli unustamatu päev! Isa oli saabunud eelmisel õhtul ning ning leidis ema koos minu vennaga. Juba järgmisel õhtul olime jälle kõik õnnelikult koos. Kuigi me ei teadnud üksteisest midagi, olime kõik koju tagasi tulnud ühe ja sellesama ööpäeva jooksul. Nii armuline oli meile saatus.

Esimesena astusin ma oma kunagises väeosas teeninutest ühendusse meie suurepärase Delzeitiga. Järgnesid Köstler, Rieger, Stadler ja paljud teised - tänaseks on koos juba üle viiekümne mehe tollasest tankiüksusest. Esimese kokkutuleku, millele ilmusid ka Austria kamraadid, pidasime väikeses ringis Müncheni lähedal Holzkirchenis. 1955. aastal kohtusime Attersee-äärses Seewalchenis, kuhu võtsime kaasa ka oma naised. Seal otsustasime hakata igal aastal suvistepühade ajal koos käima ja enne mitte rahule jääda, kui oleme üles leidnud kõik need, kes 502. tankipataljoni teisest kompaniist ellu jäid. See raamat ongi pühendatud nendele ja eeskätt meie sõjas hukkunud kaaslastele, kes on neil kokkutulekutel alati meiega.